

Центральноукраїнський державний
університет імені
Володимира Винниченка

Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
Центр українсько-європейського наукового співробітництва

Всеукраїнське науково-педагогічне
підвищення кваліфікації

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

30 грудня – 9 лютого 2025 року

Львів – Торунь
Liha-Pres
2025

УДК 378.091.12:005.963(062.552)

Ф 79

Організаційний комітет:

Євген Соболю – доктор юридичних наук, професор, ректор Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка;

Ярослав Галета – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету педагогіки, психології та мистецтв Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка;

Оксана Філоненко – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка;

Тетяна Бабенко – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Формування професійної компетентності викладачів закладів вищої освіти в контексті сучасних суспільних викликів : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 30 грудня – 9 лютого 2025 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 256 с.

ISBN 978-966-397-476-7

У збірнику представлено матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Формування професійної компетентності викладачів закладів вищої освіти в контексті сучасних суспільних викликів» (30 грудня – 9 лютого 2025 року).

УДК 378.091.12:005.963(062.552)

© Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, 2025

© Центр українсько-європейського наукового співробітництва,

ISBN 978-966-397-476-7

2025

ЗМІСТ

Використання штучного інтелекту у професійному розвитку викладачів закладів вищої освіти	
Барган С. С.	9
Information and communication technologies in higher education: modern challenges and perspectives	
Batsurovska I. V.	11
Конкурентоспроможність вищої освіти: стратегічні аспекти	
Безугла Ю. Є.	15
Розвиток професійної компетентності викладача вищої школи як важливий чинник підвищення якості освіти	
Березюк І. А.	17
Вплив ІІІ на вищу освіту: дослідження переваг, проблем і суспільного сприйняття	
Битко Н. С.	19
Формування компетентностей у здобувачів економічного профілю при вивченні дисципліни «Біоекономіка»	
Білоусько Т. Ю.	23
Формування soft skills майбутніх медиків та стоматологів при вивченні дисциплін мовознавчого блоку	
Бондар Н. В.	26
Професійна компетентність викладачів туристичних дисциплін: сучасні виклики	
Борисова О. В.	29
Переосмислення навчання: інноваційні методи у природничих науках	
Бруяка О. О.	31
Методичні підходи до добору та підготовки кадрів для викладацької діяльності у закладах вищої освіти	
Волкова О. В.	34
Проблеми вищої освіти у контексті розвитку суспільства	
Гачак-Величко Л. А., Комарницький М. М.	39
Людиноцентризм як концепт ефективного менеджменту персоналу	
Герасименко О. О.	42
Aspects of a student-centered approach in the development of higher education	
Hlazkov E. O.	47

Інтеграція soft skills у навчальні програми закладів вищої освіти Глуховська М. С.	49
Проблеми застосування штучного інтелекту у вищій школі Головко Б. Г.	51
Теоретико-методологічні аспекти засвоєння студентами нових знань Гомозова О. А.	54
Використання інтерактивних модулів (3-D моделей) у вивченні анатомії людини Дзевульська І. В., Титаренко В. М.	59
Проведення навчальних практик для студентів-географів на базі Канівського природного заповідника Діброва І. О.	62
Формування критичного мислення здобувачів вищої освіти як складова професійної компетентності викладача Добровольська Г. О.	64
Формування «soft skills» у здобувачів вищих навчальних закладів Дуброва А. С.	67
Легітимація порушень законодавства про захист економічної конкуренції органами влади Дудик І. М.	70
Використання активних методів навчання студентів у медичному закладі вищої освіти Жданюк Ю. І.	73
Правове регулювання професійної діяльності викладачів закладів вищої освіти в Україні та їх компетентностей Зінченко О. В.	76
Актуальність «проблемного» методу вивчення іноземної мови в сучасних реаліях сьогодення Іванова Т. В.	80
Формування культури академічної доброчесності у закладах вищої освіти Іржавська А. П.	85
Формування професійно-педагогічних компетентностей викладачів стоматологічного факультету вищих медичних навчальних закладів Камінська М. В.	88
Інтерактивний підхід у викладанні економічних дисциплін Кирильчук О. В.	91
Феномен академічної недоброчесності посеред нас Кириченко В. Є.	95

Деякі аспекти ментального здоров'я фахівців органів досудового розслідування Національної поліції України в умовах війни Клименко О. С.	99
Structural and content basis for preservice teachers' professional thinking formation Kmit O. V.	102
Потреба формування оновленої педагогічної риторики як засобу комунікації у цифровому середовищі професійної діяльності викладача Козубцов І. М.	106
Освітня політика держави: проблеми формування та реалізації крізь призму безпекових пріоритетів Коцко Т. А.	111
Щодо питання про soft skills випусників вищих юридичних навчальних закладів Кравцов Д. М.	115
Види, типи та рівні самостійності здобувачів вищої освіти мистецької спрямованості Краснощок К. Ю.	118
Методи оцінювання академічної доброчесності у закладах вищої освіти Кузьменко А. О.	121
Щодо ризиків використання штучного інтелекту у вищій юридичній освіті Кулик О. І.	124
Дискримінація в сфері освіти Лісіцина Ю. О.	127
Роль діджиталізації у формуванні професійних компетенцій психологів Лупанов К. В.	130
Educational trajectory during the war Makovoz O. V.	132
Використання гейміфікації в освітньому процесі клінічної кафедри закладу вищої медичної освіти на прикладі платформ Kahoot і Qeng Малишев В. В.	136
Щодо концепції міжнародного права Гуго Гроція Мартинюк О. В.	139
Формування професійної компетентності молодих викладачів у сучасному освітньому просторі Маршук Ю. С.	143

Роль та значення мовлення у педагогічній майстерності викладача Медведовська Т. П.	146
Інтерактивність у викладанні іноземних мов Мельник Р. М.	149
Субкультурні та психологічні бар'єри комунікації Місеньова В. В.	153
Компетентнісний підхід у викладанні «Формоутворення» та його роль у формуванні креативності у здобувачів освіти дизайнерів Міхно С. В.	156
Деякі акценти щодо самоменеджменту педагога післядипломної освіти Могілевська В. М.	159
Роль гіпотези у дослідженні політичних процесів Недокус І. С.	162
Виклики сьогодення у контексті реалізації Стратегії розвитку вищої освіти в Україні Панченко В. В.	165
Процес самоменеджменту викладача Петасюк О. І.	168
Студентоцентризований підхід викладання у вищій школі як одна із умов Болонського процесу Петрик К. Ю.	172
Проблеми інтеграції дисциплін державознавчого спрямування в навчальний процес Петришина М. О.	174
Професійне удосконалення та зростання майбутнього лікаря: симуляційне навчання Пилипчук І. С.	177
Безпекова траєкторія України в умовах трансформації системи вищої освіти Постельжук О. П., Валюх Л. І.	181
Self-management as a component of the professional development of a higher school teacher Ruban E. V.	185
Використання сучасних цифрових технологій та штучного інтелекту для викладання у вищих медичних навчальних закладах Савенко Ю. О.	188
Самоменеджмент педагогів: методи та техніки запобігання професійному вигоранню Самодумська О. Л.	190

Підходи до визначення поняття професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в сучасній науково-педагогічній теорії	
Самусь Т. В.	194
Розвиток soft skills майбутніх фахівців	
Семенова О. Ю.	197
Штучний інтелект в педагогічній діяльності: сучасний стан та перспективи застосування	
Серкевич І. Р.	201
Кіберграмотність та кібергігієна – важливі складові професійної компетентності сучасних викладачів закладів вищої освіти	
Скибун О. Ж.	205
Деякі аспекти професіоналізму викладача в сучасному освітньому просторі	
Соляненко О. Л.	208
Комунікативні навички як пріоритетний напрямок у формуванні сучасних фахівців у галузі права в контексті вивчення іноземної мови професійного і ділового спілкування	
Ступак М. Г.	210
Самостійна робота студентів у викладанні внутрішньої медицини в умовах дистанційного навчання	
Супрун О. О.	213
Розвиток професійної компетентності менеджерів зовнішньоекономічної діяльності	
Сухорукова О. А.	216
Універсальний дизайн: підхід до створення доступних продуктів для осіб з різними потребами	
Суш З. В.	220
Комунікативна компетентність як складова професійного зростання викладача вищої школи	
Триндюк В. А.	223
Вплив воєнного стану на концепцію викладання міжнародного приватного права в Україні	
Ходак С. М.	225
Формування професійної компетентності викладача закладів вищої освіти в контексті сучасних суспільних вимог	
Червона О. Є.	228

Особливості формування професійної компетентності викладачів- правників в умовах сучасних реформ правової системи України Чукаєва В. О.	230
Порушення мовлення пацієнта як комунікативний бар'єр у професійній діяльності майбутнього лікаря Шевель Т. О., Шевель Н. О.	233
Проблеми перекладу художніх текстів англійською мовою: особливості лексико-фразеологічного та культурного контексту Шевченко-Бітенська О. В.	237
Актуальність soft skills у професійному плані майбутніх фахівців Шинкарьова Н. Г.	240
Професійне самовдосконалення фахівців закладів вищої освіти Шинкарьова О. Д.	242
Optimization of students' independent learning activities in the process of learning a foreign language Shotova A. V.	246
Основні складові механізму оцінювання компетентності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти Юрків Р. Р.	248
Процес формування та вдосконалення професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в сучасних освітніх умовах Ющенко В. М.	250

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Барган С. С.

доктор філософії,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

Криворізький навчально-науковий інститут

м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

Сучасні суспільні трансформації, пов'язані з цифровізацією, глобалізацією та розвитком інновацій, ставлять перед викладачами закладів вищої освіти виклики, що потребують постійного вдосконалення професійних навичок. В умовах стрімкого впровадження інновацій в освітню діяльність штучний інтелект (далі – ШІ) стає інструментом, що сприяє підвищенню рівня педагогічної майстерності. Він дозволяє розроблювати нові та вдосконалювати існуючі методики викладання, збагачуючи викладацький досвід. Крім того, системи аналізу даних на основі ШІ допомагають викладачам прогнозувати навчальні результати, ефективніше планувати навчальні програми та адаптувати їх до змінних потреб суспільства. У цьому контексті використання штучного інтелекту набуває особливої значущості, оскільки відкриває нові можливості для розвитку освітнього процесу, індивідуалізації навчання та підвищення якості методик викладання. Таким чином, застосування ШІ у професійному розвитку викладачів закладів вищої освіти є не лише актуальним, але й критично важливим, що сприятиме формуванню цифрової компетентності викладачів та забезпеченню високої якості освітнього процесу в епоху сучасного розвитку технологій.

Справедливою вбачається думка деяких науковців, що штучний інтелект дозволяє викладачам ефективніше працювати з великими масивами інформації, впроваджувати адаптивні методики навчання та оцінювання знань здобувачів вищої освіти тощо [1, с. 68]. Водночас, попри безумовний вплив ШІ на підвищення якості викладання (наприклад, системи автоматизованого, використання віртуальних навчальних середовищ, які моделюють реальні ситуації, розробка практичних кейсів та тестових запитань тощо), вплив ШІ поширюється й на розвиток професійних компетентностей викладачів, адже робота з інноваційними технологіями вимагає від них опанування нових знань і навичок. Зокрема, можна виокремити такі ключові компетентності: 1) цифрова обізнаність – уміння працювати з освітніми платформами, аналізувати дані та адаптувати технології ШІ для навчання здобувачів

вищої освіти; 2) адаптивність – здатність гнучко змінювати підходи до викладання залежно від індивідуальних потреб здобувачів вищої освіти; 3) аналітичне мислення – використання інструментів ІІІ для аналізу навчальних результатів і прийняття обґрунтованих рішень щодо оцінювання здобувачів вищої освіти; 4) знання вимог дотримання кібербезпеки – знання основ захисту даних у цифровому середовищі, зокрема під час використання хмарних сервісів та інструментів ІІІ; 5) навички управління даними – уміння працювати з великими масивами інформації, її структурування та використання для прийняття рішень тощо.

Водночас, як зазначають науковці, розвиток подібних навичок дозволяє викладачам долати проблемні питання, що виникають під час здійснення освітньої діяльності в умовах воєнного стану [2, с. 9]. Зокрема, ІІІ сприяє організації дистанційного навчання навіть у кризових ситуаціях, забезпечуючи безперервність освітнього процесу. Тому ІІІ допомагає у розвитку професійних навичок викладачів закладів вищої освіти шляхом створення інтерактивних освітніх матеріалів, організації швидкої комунікації та підтримки здобувачів через інтелектуальні платформи, оптимізації робочих процесів тощо. Таким чином, використання штучного інтелекту в умовах воєнного стану стає не лише ефективним інструментом для підтримки професійної діяльності викладачів, а й гарантом збереження якості освіти в складних соціальних та економічних умовах.

Не менш важливим аспектом є використання ІІІ для професійного розвитку викладачів вищої освіти в частині дотримання вимог академічної доброчесності [3, с. 25]. По-перше, ІІІ сприяє виявленню порушень академічної доброчесності, таких як плагіат, що допомагає викладачам забезпечувати відповідність освітніх матеріалів встановленим стандартам. Інструменти перевірки текстів, що розроблені на основі ІІІ, допомагають визначати джерела запозичень і запобігати недобросовісним практикам у науковій і навчальній діяльності. По-друге, ІІІ допомагає викладачам підвищувати рівень об'єктивності під час оцінювання знань студентів. Адаптивні платформи на основі ІІІ дозволяють автоматизувати оцінювання робіт, аналізувати відповіді на основі заздалегідь визначених критеріїв та уникати суб'єктивних помилок. По-третє, ІІІ допомагає викладачам впроваджувати нові освітні тренінги, присвячені академічній доброчесності. Завдяки інноваційним технологіям можна створювати інтерактивні курси, які не лише підвищують обізнаність здобувачів про доброчесність, але й сприяють розвитку у викладачів компетенції щодо формування відповідального освітнього середовища. По-четверте, аналітичні

інструменти на базі ШІ дозволяють виявляти повторювані порушення та аналізувати типові причини їх виникнення.

Таким чином, використання ШІ має безпосередній вплив на професійний розвиток викладачів закладів вищої освіти, дозволяє долати сучасні виклики, пов'язані з умовами воєнного стану, а також зміцнює принципи академічної доброчесності, формуючи культуру відповідального ставлення до освітнього та наукового процесів.

Література:

1. Гуралюк А. Г. Штучний інтелект як інноваційна інформаційна технологія у педагогічних дослідженнях (аналітичний огляд). *Аналітичний вісник у сфері освіти й науки*. 2023. № 18. С. 67–79.

2. Топузов О. М., Алексеева С. В. Можливості використання штучного інтелекту в освітньому процесі закладів середньої освіти в умовах воєнного стану. *Український педагогічний журнал*. 2024. № 1. С. 5–11.

3. Толочко С. В., Бордюг Н. С., Міронєць Л. П. Академічна доброчесність та штучний інтелект в освітній і науковій діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2023. № 2(62). С. 25–32.

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN HIGHER EDUCATION: MODERN CHALLENGES AND PERSPECTIVES

Batsurovska I. V.

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Academy of Labor, Social Relations and Tourism
Kyiv, Ukraine*

Information and Communication Technologies (ICT) has revolutionized the landscape of higher education at an unprecedented speed across the world. As digital tools are becoming part of universities and academic institutions' teaching, learning, research and administrative processes, they have become increasingly integrated into their teaching, learning, research and administrative processes to become more efficient, accessible and engaging for students. Global events has further accelerated the transition towards digital education like the pandemic of the COVID-19 which has emphasized on the need of good online learning platforms and remote teaching methodologies.

There are, however, many opportunities that ICT can offer to higher education, and these must be addressed in addressing the challenges in ICT implementation. As these challenges include issues pertaining to digital accessibility, data security, digital literacy, as well as integrating emerging technologies in to the traditional academic environments, it results in these institutions emigrating to the internet. Dealing with these challenges and solving these challenges are all necessary things that will come in the future of education.

The impact of ICT to higher education is one of the most challenging issues in ensuring access to digital resources for all. Possibly some students from different socioeconomic classes may be having inadequate internet connectivity, missing or not having access to modern devices as well as lacking the digital literacy skills. The system generates such disparities in the educational experience wherein some students derive complete benefit from ICT enhanced learning while the others are left out. Government support and the institutional investment on the accessibility, policies will help bridging this digital divide for all students [5, 6].

One of the biggest challenges is the growing threat of cybersecurity security in the schools and universities. Because so much sensitive data pertaining to students, faculty, and research are stored in universities, they are at the top of the list of cyberattack targets. These issues related to data breaches, phishing scams, and even ransomware attacks are a big threat to the academic information secured within an institution. To address these risks, universities need to be equipped with strong measures of cybersecurity, that is to say data encryption, multi factor authentication, continuous cybersecurity training to faculty and students.

The digital divide is not limited to students; educators and administrative staff experience the divide too. Digital transformation has turned some professors and university staff into technophiles while others pursue digital literacy and adopt of new technologies. Larger percentage of educators lack formal training on using digital tools efficiently, hence they integrate inefficient technology and achieve minimum learning outcomes [2]. In higher education, the resistance to change, the fear of replacing people through automation and the extra work of digital system learning all complicate ICT adoption still more. Professional development programs and continuous support must be invested in by institutions to enable educators to use ICT fully incorporated in the teaching process.

However, there is another pressing concern of the quality as well as the reliability of the online learning platforms. Despite many of the universities moving to digital education, not all of the platforms have loaded seamlessly. There are technical problems in digital learning: system crash, no interactive features, bad user interface design, and so on. In addition, a set

of standardized policies for online education is of great importance to ensure the quality of digital degrees and certifications. However, despite the challenges, ICT offers great opportunities to transform higher education and to enhance, make more flexible, personalized, and interactive learning [1]. The brightest of trends in education is the use of artificial intelligence (AI). Personalized learning experiences can be provided via AI powered tools that will help analyze students progress and the content their personal need will be adapted. The university staff can also get some relief from administrative inquiries as chat bots and virtual assistants can play their part in helping students out with their queries in this regard [3].

Second, virtual and augmented reality (VR/AR) for education is becoming an emerging trend. By virtue of these technologies, students can undertake these immersive experiences of learning with experiments in virtual laboratories, historical reconstructions and medical simulations. VR/AR applications are very handy in areas of engineering, medicine and architecture because hands on experience is the key element. In higher education itself, big data and its auxiliary – learning analytics – are also quite instrumental [4]. Data driven insights can be used by the universities to track the student's engagement, learning outcomes and to detect the students who are at risk of dropping out. Analysis of this data allows institutions to put in targeted interventions and increase their overall success rates.

Another promising use of blockchain in higher education is its adoption. More specifically, blockchain can be leveraged to secure academic records, credentials, and diplomas and certify them to securely validate if they are authentic, and hinder fraud. Additionally, this technology makes it easy to verify academic qualifications of employers and international universities. It also is enhancing the development of innovative education solutions resulting from better collaboration between universities, governments, and technology companies. The public – private partnerships are leading to the development of cutting edge digital learning tools, open access resources and digital education platforms which are providing value to students, educators and indeed the world.

As ICT enters the higher education arena, universities are transformed by it not only with great opportunities but also with excruciating challenges. Issues revolving around digital inequality needs to be addressed, cybersecurity measures improved, educators need to be better equipped in terms of digital competencies, as well as the quality of online learning platforms to be ensured for ICT to succeed in the education sector.

Universities can enable a technological learning environment that is inclusive and accommodates the needs of the world by adopting the innovation and encouraging collaboration. The universities can optimize

the learning environment by adopting innovation and ensuring that they grow a strong practicing environment full of people,... To shape a sustainable digital education, governments, academic institutions, and technology providers have to pool and create an effort to help students and they help educators. As ICT become more and more advanced, higher education institution should stay up to date and forward thinking to realize digital transformation potential.

On the whole, it is a future relying on the ability of ICTs to change the way students learn as well as the way education institutions operate in order to truly deliver an engaging, more accessible, and exceptional learning experience to all students.

Bibliography:

1. Anderson, T., Dron, J. Three generations of distance education pedagogy. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*. 2011. Vol. 12, No. 3. P. 80-97. DOI: 10.19173/irrodl.v12i3.890.

2. Bates, A. W. *Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning*. 2nd ed. Vancouver: Tony Bates Associates Ltd., 2019. [Electronic resource]. Access mode: <https://opentextbc.ca/teachinginadigitalage/>.

3. European Commission. *Digital Education Action Plan 2021-2027: Resetting education and training for the digital age*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. [Electronic resource]. Access mode: https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_en.

4. Picciano, A. G. Theories and frameworks for online education: Seeking an integrated model. *Online Learning*. 2017. Vol. 21, No. 3. P. 166-190. DOI: 10.24059/olj.v21i3.1225.

5. Selwyn, N. *Education and Technology: Key Issues and Debates*. London: Bloomsbury Publishing, 2016. 272 p.

6. World Economic Forum. *Schools of the Future: Defining New Models of Education for the Fourth Industrial Revolution*. Geneva: World Economic Forum, 2020. [Electronic resource]. Access mode: <https://www.weforum.org/reports/schools-of-the-future>.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ

Безугла Ю. Є.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та менеджменту
Навчально-науковий інститут*

*«Українська інженерно-педагогічна академія»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Науково-методичні засади формування стратегічного інтегрованого механізму застосовуються в різних сферах суспільного життя, зокрема в освіті. Сьогодні існує досить розвинута система розробки та вдосконалення уніфікованого інтегрального механізму залучення здобувачів освіти до будь-якої галузі вищої освіти, що пропонує також можливість навчання за кордоном. У багатьох країнах світу вже давно визнали, що здобувач освіти є головним інвестором і основною цінністю. Можна стверджувати, що іноземний здобувач освіти є ключовим фактором у міжрегіональній та міжнаціональній конкурентній боротьбі. Вирішення проблеми відтоку іноземних здобувачів освіти можливе лише за умови спільних зусиль та взаємодії всіх учасників інтегрованого механізму залучення іноземних здобувачів освіти до будь-якої галузі вищої освіти.

Сьогодні основним інвестором у сфері освіти є здобувач освіти, який приїжджає до міста. Це, по суті, високоосвічені інвестори, які залишаються на п'ять або шість років для навчання. Відповідно, перед освітнім середовищем постає завдання збільшити кількість іноземних здобувачів освіти та надати батькам гарантії щодо безпеки в місті, забезпечення житлом, високої якості освіти, а також впевненості в тому, що після завершення навчання іноземний здобувач освіти матиме хороші перспективи і буде затребуваний на ринку праці не лише в країні, що приймає, а й у своїй рідній країні або в інших країнах світу. Заклади вищої освіти постійно працюють зі своїми потенційними здобувачами освіти через мережу філій, як в межах країни, так і за кордоном. Щороку організовуються місії в найбільш перспективні регіони для популяризації навчання в цих країнах. У процесі залучення іноземних здобувачів освіти до різних галузей вищої освіти розглядаються локальні механізми, які включають основні мотиви тих, хто вирушає за кордон у пошуках якісної освіти, а також тих, хто надає можливість отримати освіту іноземним здобувачам.

Отже, стратегічний механізм залучення іноземних здобувачів освіти у різні галузі стає привабливим навіть для молодих людей з країн, що розвиваються, де рівень освіти може бути недостатнім або, навіть якщо є хороші університети, але відсутні умови для саморозвитку, працевлаштування та реалізації власних амбіцій. Країни, які приймають значну кількість іноземних здобувачів освіти, зацікавлені в тих, хто відповідає їхнім вимогам: здобувачі освіти повинні бути працьовитими, амбітними, активними та мати знання, які користуються попитом у різних сферах діяльності. Оскільки заклади вищої освіти також взаємодіють з ринком – ринком праці, на якому вони пропонують висококваліфіковану робочу силу, задовольняючи також потреби приватного сектора і держави. Мотиви здобувачів освіти, які обрали навчання за кордоном, та мотиви країни-реципієнта можуть бути взаємозамінними в залежності від точки зору, з якої проводиться оцінка та аналіз сфери освітніх послуг.

Література:

1. Panchyshyn S., Hrynkevych O., Marets O., Demchyshak N., Popadynets N. Simulation of tuition fees in competitiveness management of higher education institutions (case of Ukraine's universities). *The Bulletin the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan*. 2020. Vol. 5, Number 387. Pp. 161–169.
2. Popadynets N. et al. Management Aspects in the Higher Education Quality Assurance System. In: Ahram T., Taia R., Groff F. (eds) Human Interaction, Emerging Technologies and Future Applications IV. *IHIET-AI 2021. Advances in Intelligent Systems and Computing*. 2021. Vol. 1378. Springer, Cham. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-74009-2_81

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Березюк І. А.

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри автоматизації виробничих процесів
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна*

В умовах постійних змін у сучасному суспільстві особливого значення набувають високий рівень професіоналізму та професійна компетентність викладачів, оскільки підготовка конкурентоспроможних фахівців залишається ключовим завданням закладів вищої освіти [1–3].

У формуванні кваліфікованих спеціалістів, які в майбутньому будуть здатні ефективно застосовувати набуті знання та навички, вища освіта має визначальне значення. Зважаючи на це, питання вдосконалення професійної компетентності викладачів стає особливо актуальним. Широке впровадження цифрових технологій, новітніх організаційних форм праці суттєво вплинули на вимоги до професійної компетентності сучасних викладачів. Це вимагає більшої гнучкості та універсальності у виконанні своїх завдань.

Покращення якості формування професійної компетентності пов'язане з впровадження ефективніших методів навчання та удосконалення організації освітнього процесу [4].

Стрімкі зміни в сучасному світі зумовлюють необхідність безперервного професійного розвитку викладача вищої школи.

В теперешній час одним із ключових напрямів професійного розвитку викладача є формування та вдосконалення інформаційно-цифрової компетентності. Це особливо актуально сьогодні, коли цифрові технології є альтернативним і ефективним засобом взаємодії зі здобувачами вищої освіти. Вже декілька років освітній процес здійснюється у дистанційній та змішаній формах, тому викладач повинен мати глибокі знання для ефективного використання онлайн-платформ, організації навчального процесу та забезпечення засвоєння матеріалу студентами.

Викладач повинен активно залучати студентів до використання цифрових технологій, оскільки це дозволить розвивати їхню креативність, сприятиме підвищенню ефективності навчання.

Оскільки якість освіти безпосередньо впливає на рівень професіоналізму педагога, тому проблема професійного розвитку викладачів

стає все більш актуальною. Реалізація завдань із формування професійних компетентностей стає можливою лише за умови гармонійного поєднання професійної підготовки, самовиховання, самоактуалізації та самоосвіти.

Самоосвіта впливає не лише професійний, а й особистісний розвиток. Вона розвиває творчі здібності, в результаті чого покращує здатність ефективно вирішувати педагогічні завдання та підвищує конкурентоспроможність на ринку праці [4]. Сьогодні викладачам доступний широкий вибір можливостей для підвищення кваліфікації. Постійна самоосвіта є важливою складовою життя сучасного фахівця, що дозволяє не відставати від професійного розвитку. Вона сприяє розширенню та поглибленню знань, допомагає досягнути передовий досвід на вищому теоретичному рівні та є першою сходинкою до вдосконалення професійної майстерності. Тому самоосвіта повинна стати невід'ємною потребою кожного педагога для формування його професійної компетентності та джерелом мотивації [5, 6].

Професіоналізм викладача проявляється через постійне підвищення кваліфікації, творчу активність, здатність ефективно реагувати на зростаючі вимоги суспільства і культури, а також через особистісний розвиток, що включає самоосвіту й самовиховання. Дослідження показують, що високий рівень професіоналізму у педагогічній діяльності визначається готовністю до творчого вирішення професійних завдань та формуванням конкурентоспроможності, яка дозволяє викладачам адаптуватися до змін у сучасному освітньому середовищі. Отже, професійний розвиток викладача вищої школи є безперервним процесом, що забезпечує якісну підготовку майбутніх фахівців і відповідає сучасним викликам освітнього простору.

Література:

1. Семеновська Л., Даниско О. Професійна компетентність викладача вищої школи як чинник інноваційних змін в освіті. *Педагогічні науки*. 2022. № 80. С. 42–46.
2. Горохівська Т. М. Педагогічні умови розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2020. № 55. С. 221–228.
3. Білик Т. Л., Гуменюк І. Л., Шевчук О. В. Формування професійної компетентності викладача у закладі вищої освіти. *Наукові перспективи*. 2022. № 8(26). С. 301–309.

4. Самоосвіта педагога як умова підвищення його професійної компетентності. Режим доступу до матеріалу: https://www.slideshare.net/metodist_selid/ss-79245776

5. Самоосвіта як підвищення компетентності педагога. Режим доступу до матеріалу: <http://osvita.ua/school/method/7151/>

6. Сипченко О., Гарань Н. Комунікативна компетентність викладача як важлива складова професіоналізму. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2022. № 2(102). С. 26–35.

ВПЛИВ ІІІ НА ВИЩУ ОСВІТУ: ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕВАГ, ПРОБЛЕМ І СУСПІЛЬНОГО СПРИЙНЯТТЯ

Битко Н. С.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов*

*Таврійський державний агротехнічний університет
імені Дмитра Моторного
м. Запоріжжя, Україна*

Швидкий розвиток штучного інтелекту (ІІІ) суттєво трансформував багато сфер, включаючи вищу освіту. Інструменти, засновані на ІІІ, змінюють традиційні методи викладання та навчання, підвищуючи ефективність освітнього процесу, оптимізуючи адміністративні завдання та сприяючи персоналізованому навчанню. Інтелектуальні системи навчання, автоматизоване оцінювання, адаптивні платформи та інтелектуальна аналітика входять до числа технологій, які можуть суттєво змінити і вищу освіту, роблячи її більш доступною та інтерактивною.

Однак, незважаючи на очевидні переваги, впровадження ІІІ супроводжується серйозними викликами. Проблеми, пов'язані з конфіденційністю даних, академічною чесністю, а також можливим скороченням людської взаємодії, викликають стурбованість серед викладачів, студентів та представників освітніх закладів.

Стаття складається із двох частин. Перша частина аналізує ключові напрями впливу ІІІ на вищу освіту, розглядаючи його переваги, недоліки та перспективи подальшого впровадження. Друга частина досліджує сприйняття ІІІ викладачами та студентами, оцінюючи їхню думку щодо необхідності використання різних інструментів на його основі. Методологія дослідження включала анкетне опитування, яке складалося із закритих питань із варіантами відповідей та відкритих

питань, що дозволило учасникам висловити власні ідеї. У дослідженні взяли участь викладачі кафедри іноземних мов та студенти першого та третього курсів Таврійського державного агротехнічного університету ім. Дмитра Моторного.

Штучний інтелект (ШІ) – це широка галузь комп'ютерних наук, що дозволяє машинам виконувати завдання, які потребували/потребують людського інтелекту, такі як аналіз даних, обробка природної мови, прогнозування та прийняття рішень [8]. Сьогодні ШІ включає технології машинного навчання, нейронних мереж і обробки великих даних, які знаходять широке застосування в різних сферах, включаючи освіту.

У контексті вищої освіти ШІ використовується в інтелектуальних навчальних системах, на адаптивних освітніх платформах, в предиктивній аналітиці та віртуальних помічниках, таких як чат-боти, які надають підтримку та зворотний зв'язок у режимі реального часу [12].

Впровадження ШІ в освітній процес надає безліч переваг, що поліпшують як викладання, так і навчання. По-перше, персоналізоване навчання на базі ШІ дає змогу адаптувати контент під індивідуальні потреби студентів, пропонуючи своєчасний зворотний зв'язок і коригуючи програму залежно від їхнього прогресу [12]. Такий підхід сприяє розвитку самостійного освоєння знань і підвищує ефективність навчання.

По-друге, автоматизоване оцінювання значно знижує навантаження на викладачів, дозволяючи їм зосередитися на взаємодії зі студентами та розробці інтерактивних методик [3].

Крім того, ШІ сприяє підвищенню доступності освіти, забезпечуючи підтримку студентам з особливими освітніми потребами і не носіям мови за допомогою технологій розпізнавання мови, машинного перекладу та адаптивного навчання [5].

Також важливою функцією ШІ є предиктивна аналітика, яка допомагає університетам виявляти студентів, які перебувають у групі, так званого, ризику, і розробляти стратегії для підвищення їхньої академічної успішності [1].

Незважаючи на значний потенціал, використання ШІ у вищій освіті пов'язане і з низкою проблем.

Однією з головних проблем є конфіденційність даних, оскільки технології ШІ потребують опрацювання великих обсягів інформації про студентів, що викликає питання щодо захисту персональних даних [9].

Іншою серйозною проблемою залишається алгоритмічна упередженість, яка може призвести до несправедливих оцінок і посилення освітньої нерівності, якщо моделі ШІ навчені на неповних або упереджених даних [10].

Також існує ризик скорочення живої взаємодії між студентами та викладачами, що може негативно вплинути на розвиток критичного мислення та соціальних навичок [7].

Додатковою проблемою є цифровий розрив: університети з обмеженими ресурсами можуть зазнавати складнощів із впровадженням ШІ-інструментів, що може посилити майбутню освітню нерівність [11].

На особливу увагу заслуговують складні мовні моделі, такі як ChatGPT чи Claude, які вже знаходять широке застосування в освіті. Ці технології мають низку переваг: вони надають підтримку в реальному часі, допомагають розвивати мовні навички та можуть використовуватися як наукові асистенти, резюмуючи складні тексти та створюючи структуровані плани досліджень [2; 5].

Однак і їх використання пов'язане з ризиками. По-перше, ШІ-чат-боти можуть надавати невірну або упереджену інформацію, що може призвести до поширення дезінформації в навчальному середовищі [4]. По-друге, зростає ризик академічної нечесності, оскільки студенти можуть використовувати згенеровані ШІ матеріали без належного цитування [6].

Для аналізу реального ставлення до ШІ у вищій освіті було проведено анкетне дослідження серед викладачів і студентів Таврійського державного агротехнічного університету. Анкета включала 20 запитань, які охоплювали використання ШІ, його переваги, проблеми та перспективи розвитку.

Результати показали високий рівень залученості: 80% викладачів і 95% студентів активно використовують ШІ у своїй професійній і навчальній діяльності. Прикладами слугують інтелектуальні навчальні системи (Carnegie Learning), адаптивні освітні платформи (EdX), автоматизовані системи перевірки знань (Grammarly), голосові помічники та інструменти для розпізнавання мови (Google Assistant, Speech-to-Text), інтелектуальна аналітика успішності студентів (SAP Student Lifecycle Management), системи автоматичного перекладу і мовного навчання (Duolingo), генеративний ШІ для створення контенту (MidJourney). Обидві групи визнають як переваги, так і ризики цих технологій.

Однак помітна відмінність спостерігається щодо ШІ-чат-ботів: 95% студентів підтримують їхнє використання, тоді як лише 60% викладачів вважають їх корисними. Це вказує на різницю у сприйнятті технологій між студентами та педагогами. Останні висловлюють побоювання щодо потенційної академічної нечесності, автентичності студентських робіт і можливого зниження навичок критичного мислення.

Результати проведеного дослідження підтверджують необхідність зваженого підходу до інтеграції ШІ в навчальний процес. Відіграючи дедалі вагомішу роль у вищій освіті, ШІ надає інноваційні рішення для персоналізованого навчання, автоматизованого оцінювання та академічної аналітики. Однак впровадження цих технологій супроводжується викликами, пов'язаними з конфіденційністю даних, алгоритмічною упередженістю та потенційним зниженням ролі викладача. Лише відповідальне впровадження та чіткі рекомендації щодо використання ШІ дадуть змогу зберегти баланс між інноваціями та академічною чесністю, забезпечуючи якісну освіту майбутніх поколінь.

Література:

1. Chen L., Chen P., Lin Z. Artificial intelligence in education: A review. *IEEE Access*. 8. 2020. P. 75264–75278. DOI 10.1109/ACCESS.2020.2988510.
2. Fitzpatrick D., Fox A., Weinstein B. The AI classroom: The ultimate guide to artificial intelligence in education. Indianapolis: Teacher Goals Publishing, 2023. 388 p.
3. Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial intelligence in education: promises and implications for teaching and learning. Boston : Center for Curriculum Redesign, 2019. 37 p.
4. Kasneci E., et al. ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. *Learning and Individual Differences*. 2023. P.1-12. DOI:10.1016/j.lindif.2023.102274
5. Luckin R., Holmes W., Griffiths M., Forcier L. B. Intelligence unleashed: An argument for AI in education. London : Pearson, 2016. 58 p.
6. Mbwambo N. M., Kaaya P. B. ChatGPT in Education: Applications, Concerns and Recommendations. *Journal of ICT Systems*. 2024. 2(1). P. 107–124. <https://doi.org/10.56279/jicts.v2i1.87>
7. Rojas M. P., Chiappe A. Artificial Intelligence and Digital Ecosystems in Education: A Review. *Tech Know Learn*. 2024. 29. P. 2153–2170. <https://doi.org/10.1007/s10758-024-09732-7>
8. Russell S, Norvig P. Artificial intelligence: A modern approach. 4th ed. London : Pearson, 2020. 1136 p.
9. Selwyn N. Should robots replace teachers? AI and the Future of Education. Cambridge UK : Polity Press, 2019. 160 p.
10. Tuomi I. The impact of artificial intelligence on learning and teaching, and education. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2018. 47 p.
11. Williamson B., Eynon R. Historical Threads, Missing Links, and Future Directions in AI in Education. *Learning, Media and Technology*. 2020. 45 (3). P. 223–35. DOI 10.1080/17439884.2020.1798995.

12. Zawacki-Richter O, Marín V. I, Bond M, Gouverneur F. Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education – Where are the educators? *International Journal of Educational Technology in Higher Education*. 2019. 16(1). P. 1–27. DOI: <https://doi.org/10.1186/s41239-019-0171-0>

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «БІОЕКОНОМІКА»

Білоусько Т. Ю.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та бізнесу
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

Система вищої освіти України останніми десятиріччями провела низку реформ, намагаючись адаптуватися до світових змін в освітньому просторі. Серед основних результатів можна відмітити орієнтування освітнього процесу на запровадження компетентнісного підходу.

В загальному розумінні під компетентністю розуміють готовність людини до виконання окреслених функцій, а компетентнісним підходом в освіті вважають цільову орієнтацію освітнього процесу на формування у здобувачів групи компетенцій: інтегральних, загальних, фахових (спеціальних). Причому, на думку дослідників, результатом запровадження компетентнісного підходу є не сукупність отриманої та засвоєної інформації, а саме здатність майбутнього фахівця діяти в різних проблемних ситуаціях. В процесі навчання фокус зміщується на реалізації технологій, що створюють практичні ситуації (кейси), в яких здобувачі долучаються до активних дій, розробки стратегій, пошуку альтернативних шляхів розв'язання проблем та прийняття рішень. Відповідно, формується особистість здобувача, спроможного до адаптації в складних, постійно змінних умовах економічного, соціального, комунікативного, політичного, інформаційного простору.

Враховуючи зміни у суспільстві його запити та світові тенденції, потрібно постійно працювати над оновленням освітніх програм, долучати до їх обговорення провідних фахівців, представників суспільних організацій, наукової спільноти, майбутніх роботодавців та, безпосередньо, здобувачів. Результатом подібних зустрічей є оновлення

освітніх компонент (дисциплін), їх змісту, компетентності та програмні результати навчання.

Як приклад, можна привести включення в перелік освітніх дисциплін освітньо – професійної програми «Економіка підприємства» за якою проводиться підготовка здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти в Державному біотехнологічному університеті дисципліни «Біоекономіка».

Засновники біоекономіки (або економіки біологічного походження) визначали її як частину економіки, яка запроваджує нові знання з біології з метою отримання комерційних та промислових результатів та для покращення добробуту людини [1].

Поява ознак нового типу економіки, а саме, біоекономіки, стає науковою відповіддю на посилення процесів інтенсифікації виробництва, посиленої урбанізації, забруднення довкілля, поступового вичерпання природних ресурсів, збільшення кількості синтетичних агрохімікатів у виробництві аграрної продукції.

Значний час, під біоекономікою розуміли переважно господарську діяльність, яка була пов'язана із науково-дослідною діяльністю, що зосереджувалася на розробках біотехнологій та їх впровадженні у виробництво. Але з часом збільшувалися сфери застосування біотехнологій, розширювався науковий пошук і питанням розвитку біоекономіки стали приділяти значно більше уваги як дослідники, так й виробники та суспільство. Біоекономікою стали окреслювати економічну діяльність, пов'язану із винаходом, розвитком та виробництвом продуктів харчування, кормів, біоенергії, завдяки перетворенню поновлюваних та природних біологічних ресурсів [2].

Розвитку біоекономіки сприяли поширення науки, знань, технологій, інформації, прискорений розвиток економіки (із 2000-х років), зростаючий попит на органічну продукцію, актуальність зміни клімату, збереження довкілля, біорізноманіття. Відповідно, стратегія впровадження та розвитку біоекономіки спрямована на економічне зростання, створення робочих міст та отримання відповідного соціального ефекту завдяки формуванню у людей соціально відповідального відношення до навколишнього середовища та ощадливого ставлення до використання невідновлюваних ресурсів [3]. Це, в свою чергу, зумовлює опрацювання нових технологій, які орієнтуються на виробництво замкнутого циклу та формування екологічної свідомості виробників та населення [4].

З огляду на вищезазначене, вважаємо актуальним та своєчасним включення до освітньо – професійної програми «Економіка підприємства» дисципліни «Біоекономіка». Вивчення даної дисципліни допоможе здобувачам ретельно ознайомитися та отримати теоретичні

знання та практичні навички з питань сутності, змісту та соціального значення біоекономіки, етапів її формування, розвитку та державного регулювання в Україні та світі, оцінки ефективності біоекономіки, інвестиційної привабливості біоекономіки та біоенергетики, стратегічних напрямків розвитку органічного та екологічного виробництва, перспектив розвитку біотехнології та створення біотехнологічних кластерів в Україні.

Серед визначених освітньо – професійною програмою спеціальних (фахових) компетентностей вважаємо саме формування компетентностей щодо розуміння особливостей сучасної світової та національної економіки, обґрунтування напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави (СК 5) та здатність обґрунтовувати економічні рішення із застосуванням сучасного методичного інструментарію (СК 11) найбільш необхідними та актуальними для майбутніх фахівців економічного спрямування.

Основними програмними результатами навчання в процесі навчання стануть: здібність відтворювати моральні, культурні, наукові цінності, примножувати досягнення суспільства в соціально-економічній сфері, пропагувати ведення здорового способу життя (ПРН 2), пояснювати моделі соціально-економічних явищ з погляду фундаментальних принципів і знань на основі розуміння основних напрямів розвитку економічної науки (ПРН 7), спроможність усвідомлювати основні особливості сучасної світової та національної економіки, інституційної структури, напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави (ПРН 9) [5].

Вважаємо, що формування зазначених компетентностей у здобувачів економічного профілю при вивченні дисципліни «Біоекономіка» сприятиме повоєнному відновленню економіки України та її подальшому сталому розвитку

Література:

1. Enríquez J. Genomics and the world's economy. *Science*. 1998. Aug 14; 281(5379):925-6. DOI: 10.1126/science.281.5379.925. PMID: 9722465.
2. Білоусько Т. Ю. Розвиток біоекономіки: пріоритети для України. *Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 березня 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 76–77.
3. Білоусько Т., Білоусько Р. Розвиток біоекономіки як передумова підвищення конкурентоспроможності національної економіки на міжнародних ринках. (2024). *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 328(2), 131–139. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-328-20>

4. Білоусько, Т. (2024). Циркулярна економіка в контексті досягнення цілей сталого розвитку. *Економіка та суспільство*, (65). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-52>

5. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня за галуззю знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» від 13.11.2018 р. № 1244. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/051-Ekonomika-bakalavr.28.07-1.pdf>

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ ТА СТОМАТОЛОГІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІН МОВОЗНАВЧОГО БЛОКУ

Бондар Н. В.

*старша викладачка кафедри мовознавства
Івано-Франківський національний медичний університет
м. Івано-Франківськ, Україна*

Пріоритетним завданням сучасної вищої школи є підготовка фахівця нового типу. При цьому важливим є комплексний підхід до формування його особистості, що передбачає розвиток різних груп навичок. Як зазначають дослідники, сучасний фахівець повинен мати хороші знання із відповідної спеціальності («hard skills»), володіти цифровими технологіями («digital skills») та гнучкими навичками («soft skills») [4, с. 227]. Особливу увагу науковці приділяють так званим «soft skills» – м'яким чи гнучким навичкам, які розглядаються як суттєвий важіль у різних сферах діяльності. Наукові розвідки останніх років присвячені визначенню сутності цього феномену та дослідженню різних аспектів його впровадження у вищій освіті [1, 2, 3]. Незважаючи на різноманіття наукових думок, більшість вчених виділяють схожі компоненти soft skills. Зокрема, до них відносять такі параметри: 1) комунікативні навички, 2) критичне мислення, 3) навички роботи в команді, 4) гнучкість та креативність, 5) емоційний інтелект, 6) відповідальність, 7) вміння працювати в нестандартних ситуаціях, 8) інформаційна компетентність, 9) здатність до самонавчання та саморозвитку, 10) навички тайм-менеджменту.

Зазначені soft skills важливі насамперед для працівників у сфері охорони здоров'я, робота яких пов'язана з людьми. Тому підготовка майбутнього медика та стоматолога повинна включати не лише набуття

спеціальних знань, але й формування гнучких навичок як невід’ємного компоненту професійних компетенцій. Окрім володіння актуальними фаховими знаннями професійна діяльність лікаря вимагає вміння спілкуватися з колегами, пацієнтами та їх близькими. Важливо вміти працювати в команді, вести дискусію, переконувати та знаходити оптимальні, часто нестандартні рішення з метою збереження життя і здоров’я людей.

Особлива роль у впровадженні soft skills у вищій медичній освіті відводиться дисциплінам мовознавчого блоку. До компонентів освітніх програм «Медицина» та «Стоматологія» належать такі обов’язкові курси, як «Латинська мова та медична термінологія», «Іноземна мова», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Іноземна мова за професійним спрямуванням» тощо. Оскільки мова – це основа спілкування, то вивчення саме цих предметів спрямовано на формування комунікативних навичок медичних працівників. Здобувачам пропонують також різні вибіркові дисципліни, при вивченні яких вони вдосконалюють свої мовленнєві навички. Зокрема в Івано-Франківському національному медичному університеті майбутні медики та стоматологи можуть розширити свої знання в царині фахової термінології, обравши курси «Латинська та грецька мови в клінічній термінології», «Англійська медична термінологія», а також вдосконалити комунікативні навички рідною та іноземною мовами при вивченні дисциплін «Професійна комунікація стоматолога (медика)», «Культура мовлення», «Фахова англомовна комунікація» тощо. Викладачі цих курсів практикують застосування новітніх моделей навчання, які сприяють розвитку гнучких навичок майбутніх фахівців медичної галузі.

Варто зазначити, що дослідники в царині педагогіки виділяють ряд інноваційних технологій, що ефективні для формування soft skills здобувачів вищої освіти. Зокрема, це дослідницький і проектний методи, дебати й дискусії, ділові та рольові ігри, тренінги й майстер-класи тощо [3]. Зважаючи на такі наукові дослідження, викладачі ІФНМУ використовують різні форми та методи інтерактивної роботи на заняттях з мови. Наприклад, виконання завдань в парах та міні-групах, підготовка групового проекту вчать студентів працювати в команді. Проведення дискусійних клубів або «круглих столів» з обговоренням проблемних питань також сприяє розвитку м’яких навичок, а саме: слухати, критично мислити, правильно спілкуватися, переконувати, приймати нетипові рішення. Виступи з доповіддю та презентацією навчають чітко висловлювати власні думки та аргументувати їх. Використання методу самооцінювання та взаємооцінювання навчальних досягнень сприяє розвитку критичного мислення, стимулює студентів до постійного самовдосконалення. Важливо, що

викладачеві належить тільки функція тьютора чи фасилітатора, який сприяє комунікативній активності особистості у різних формах та проявах.

Досвід застосування інноваційних технологій у викладанні мовознавчих дисциплін в ІФНМУ свідчить про те, що саме інтерактивні методи навчання сприяють формуванню soft skills майбутніх медиків та стоматологів, розвиваючи їхні когнітивні, комунікативні та інформаційні компетентності.

Література:

1. Коляда Н., Кравченко О. Практичний досвід формування soft skills в умовах закладу вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27. Т. 3. С. 137–145. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/27.203686> (дата звернення: 12.01.2025).

2. Маланчук Л. М., Мартинюк В. М., Маланчук С. Л., Франчук У. Я., Франчук М. О. Сучасний погляд стратегії розвитку вищої медичної освіти крізь призму hard і soft skills. *Медична освіта*. 2023. № 2. С. 51–56. URL: <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2023.2.14014> (дата звернення: 16.01.2025).

3. Ткаченко І. В., Денека М. Т., Дещенко О. М. Сучасні інноваційні тенденції у впровадженні soft skills у вищій освіті: перспективи та потенціал. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2024. № 6. URL: <https://doi.org/10/57125/pedacademy.2024.05.29.06> (дата звернення: 28.01.2025).

4. Триндюк В., Мартинюк А., Губіна А. Розвиток soft skills засобами інтерактивних технологій (підручників) на заняттях з іноземної мови в закладах вищої освіти. *Інноватика у вихованні*. 2022. Вип. 15. С. 225–235. URL: <https://doi.org/10.35619/iiv.v1i15.445> (дата звернення: 17.01.2025).

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ ТУРИСТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Борисова О. В.

кандидат географічних наук, доцент,

доцент кафедри туризму

Національний транспортний університет

м. Київ, Україна

Туризм – надзвичайно багатогранне явище яке займає провідне місце у житті країн і народів світу. Поруч із соціальними, культурними та екологічними аспектами, важлива роль туризму полягає у суттєвому впливі на економічні процеси – індустрія туризму та рекреації є однією з найбільш динамічних і розвинених галузей світової економіки. Туристичний бізнес, незважаючи на кризові явища залишається сьогодні надзвичайно привабливим для інвесторів. Сучасні тенденції в туризмі включають розширення різноманітних видів і форм подорожей, які дозволяють підвищити прибуток від туристичних послуг та розглядати численні нові ринки, включаючи міжнародні. На тлі повномасштабного вторгнення ворога в Україну спостерігається активний розвиток внутрішнього туризму. Для подальшого розвитку вітчизняної туристичної галузі, відродження її конкурентноспроможності у повоєнні часи, безумовно важливим є наявність висококваліфікованих фахівців, підготовка яких здійснюється у закладах вищої освіти. Саме під час навчального процесу відбувається формування професійної компетентності, розвивається стійкий інтерес до майбутньої професії [1]. Водночас, надзвичайно важливим процесом є професійний розвиток викладачів, який розуміється як безперервний комплексний процес, що передбачає професійне навчання для досягнення педагогічної майстерності у сфері підготовки фахівців туристичної галузі [2, с.166].

Ключовими пріоритетами професійної компетенції спеціалістів з туризму є глибоке розуміння специфіки туристичної індустрії, вміння ефективно планувати та проводити заняття, здатність використовувати інноваційні методи навчання, зокрема інформаційно-комунікаційні технології, а також високий рівень комунікативних навичок та здатність працювати з різними аудиторіями. Викладачі туризму повинні не лише володіти академічними знаннями, а й мати практичні навички, що дозволяють інтегрувати теорію з практикою. Компетентний викладач має сприяти розвитку критичного мислення у студентів, навчаючи їх адаптуватися до швидко змінюваного туристичного ринку, тому важливою складовою підготовки є включення практичних кейсів,

стажувань та співпраці з туристичними компаніями. Це дозволяє студентам застосовувати теоретичні знання в реальних умовах та отримувати необхідні практичні навички.

Професійна компетентність викладачів повинна включати знання з різних областей, таких як економіка, соціологія, географія, менеджмент, маркетинг, що дозволяє створити міждисциплінарне навчальне середовище, яке допоможе студентам отримати всебічне розуміння туристичного процесу та його складових. Викладач має надихати студентів на досягнення високих результатів, надавати їм навички самостійної роботи та організовувати ефективну взаємодію в групах – використання сучасних методів навчання, таких як проєктна діяльність, гейміфікація, рольові ігри та інтерактивні заняття, дозволяє залучити студентів до активного навчання і допомогти їм краще розуміти практичні аспекти туристичної діяльності.

Зміни в світовій економіці, глобалізація та інновації у технологіях створюють нові вимоги до підготовки фахівців з туризму. Впровадження міжнародних стандартів у процес підготовки дозволяє підвищити якість освіти та адаптувати навчальні програми до сучасних вимог ринку праці, а співпраця з міжнародними організаціями та навчальними закладами сприяє обміну досвідом та підвищенню професійного рівня викладачів. Міжнародна мобільність викладачів і студентів є важливим фактором у розвитку професійної компетентності. Участь у міжнародних програмах, стажуваннях, обміні досвідом з іншими університетами сприяє розширенню професійних горизонтів і покращенню якості освіти. Процес вдосконалення знань повинен відбуватися і через участь у професійних тренінгах, курсах підвищення кваліфікації та міжнародних конференціях. У сучасному глобалізованому світі викладачі повинні вміти працювати в багатокультурному середовищі, бути обізнаними з міжнародними стандартами та вимогами в туристичній індустрії, а також володіти іноземними мовами для ефективної комунікації з представниками міжнародного туристичного ринку.

Важливою складовою професійної компетенції є емоційний інтелект викладача, що допомагає ефективно керувати навчальним процесом, враховувати індивідуальні особливості студентів, будувати довірливі стосунки та створювати позитивну атмосферу в групі. Важливою необхідністю сьогодні є навички роботи з різними групами студентів, зокрема з особливими потребами. Інклюзивний підхід до навчання допомагає створити рівні умови для всіх студентів та забезпечити доступ до якісної освіти незалежно від їхніх індивідуальних можливостей. У зв'язку з глобальними екологічними викликами, важливо інтегрувати в процес навчання принципи сталого розвитку, екологічної

відповідальності та екологічного туризму. Це дозволяє підготувати студентів до роботи в індустрії, що орієнтується на збереження природних ресурсів і сталий розвиток [1].

Оцінка професійної компетентності викладачів туризму є важливим аспектом для покращення якості навчального процесу. Важливо впроваджувати системи оцінки, які дозволяють враховувати не лише знання та навички викладачів, а й ефективність їхнього викладання, взаємодії зі студентами та внесок у розвиток туристичних дисциплін.

Література:

1. Конох А. А. Оптимізація освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців екологічного туризму в класичному університеті. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 75(3). С. 51–54.

2. Маковецька Н. В. Професійна компетентність викладачів як умова ефективного впровадження інтенсивних технологій у процес підготовки фахівців галузі туризму. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка*. 2014. Вип. 2(13). С. 165–169.

3. Люта Д. А. Структура, критерії та рівні готовності майбутніх фахівців із туризмознавства до професійної діяльності у сфері соціального туризму. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31. Том 3. С. 310–315.

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ НАВЧАННЯ: ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ У ПРИРОДНИЧИХ НАУКАХ

Бруяка О. О.

*кандидат технічних наук, доцент,
завідувач кафедри базових та спеціальних дисциплін
Навчально-науковий інститут розвитку освіти
Державного університету «Київський авіаційний інститут»
м. Київ, Україна*

Вступ. Сучасні вимоги до навчання природничих наук вимагають впровадження інноваційних методів викладання, які сприяють більш ефективному засвоєнню матеріалу, розвитку критичного мислення. Серед ключових підходів, які заслуговують на увагу, є: практичне навчання, рольові ігри, використання віртуальних лабораторій. Ці

методи сприяють розвитку командної роботи та роблять процес вивчення природничих наук більш інтерактивним і запам'ятовуючим.

Практичне навчання. Це найкращий метод навчання, винайдений на сьогоднішній день, який передбачає активну участь слухачів у вивченні наукових концепцій, а не просто висловлювання думки аудиторії. Практичне навчання дозволяє слухачам взаємодіяти з матеріалом, що досліджується, через експерименти, лабораторні роботи та проекти. Це допомагає глибшому розумінню теоретичних аспектів, після чого слухачі можуть спостерігати результати своїх дій і робити висновки на основі практичного досвіду.

Використання недорогого обладнання робить цей метод доступним для широкого кола освітніх закладів, що дозволяє залучити більше учнів до вивчення природничих наук.

Обов'язково треба мати зворотній зв'язок зі своїми слухачами. Один з найбільш ефективних способів – змоделювати реальну ситуацію, яка буде відображати конкретну практичну проблему. Завдання слухачів – виробити самостійно або в ході колективного обговорення рішення поставленої задачі. Важливо, щоб при цьому вони задіяли ті практичні вміння та навички, які були отримані в рамках вивчення курсу [1, с. 39].

Розповідь історій. Слухачам подобається слухати історії, тому розповідь історій – один із найкращих способів привернути їхню увагу. Викладач може пояснити факти біології чи закони фізики у вигляді історій. Це когнітивний організатор, оскільки людський мозок краще запам'ятовує те що подобається. Крім того, історії можуть ілюструвати реальні ситуації, в яких застосовуються наукові принципи, що робить їх більш актуальними та практичними. Це також стимулює критичне мислення й створює важливий зв'язок між слухачем і викладачем.

Рольова гра. Цей інноваційний метод стає невід'ємною частиною природничо освіти, оскільки слухачі можуть фізично брати участь у діяльності під час вивчення матеріалу. Так, О. Жукова вважає, що однією із важливих умов модернізації вітчизняної освітньої системи є використання ігрових технологій на всіх її рівнях. [2, с. 119]

Навчання на основі занять спортом. Це цікавий підхід до розв'язання фізичних завдань і покрокового вивчення складних концепцій. Ігри, такі як футбол чи баскетбол, допомагають слухачам зрозуміти поняття процентів, середнього значення та ймовірності. Учні досліджують закони руху, аналізуючи, як м'яч відскакує від поверхні. Вони можуть виміряти висоту відскоку м'яча та обчислювати його швидкість під час падіння, можуть досліджувати, як кути удару м'яча впливають на його траєкторію.

До того ж, фізичні тренування впливають на розумові процеси та емоційний стан, надаючи позитивні результати для психічного здоров'я. Вони стимулюють роботу мозку, підвищують кровообіг і кисневе насичення, що сприяє покращенню когнітивних функцій. [3]

Гейміфікація. Щоб заняття з фізики були цікавими, наочними, динамічними можна використовувати інтерактивні платформи з елементами гейміфікації. Такі платформи можуть:

- залучати та мотивувати слухачів (завдяки інтерактивним елементам вони можуть активно та з задоволенням брати участь у навчальному процесі);

- надавати миттєвий зворотний зв'язок (ШІ може аналізувати відповіді слухачів та відразу ж показати помилки або успіхи. Такий підхід допомагає учням закріпити теоретичні знання та практичні навички) [4, с. 155].

Для підвищення мотивації сучасних слухачів можливе використання ігрових елементів у навчанні, таких як бали, рівні, досягнення та конкурси. Організація змагань між слухачами, стимулює їх до активної участі та заохочує до глибшого вивчення матеріалу. Quizizz – це одна й з платформ для створення вікторин та навчальних ігор, яка використовує елементи гейміфікації.

У статті [5] розглянуто використання платформи Classcraft як адаптивної системи для персоналізації навчального контенту. Платформа Classcraft дозволяє виконувати завдання у формі місії, слухачі проходять через різні етапи навчання, вирішуючи проблеми та отримуючи віртуальні винагороди.

Висновки. Сучасні технології суттєво змінюють підходи до викладання природничих дисциплін. Використання нетрадиційних форм навчання вимагає від викладача творчого та оригінального підходу до організації освітнього процесу. Такий підхід має бути зосереджених на стимулюванні пізнавального інтересу слухачів. Це, у свою чергу, потребує високого рівня педагогічної майстерності та постійного професійного вдосконалення. Викладач повинен бути готовим до саморозвитку, адаптації нових методик та інновацій, щоб створити захоплююче та ефективне освітнє середовище. Постійна робота над собою, вміння аналізувати власний досвід і впроваджувати нові ідеї стануть запорукою успіху в реалізації таких підходів.

Література:

1. Бруйка О. О. Технологія створення електронного курсу з навчальної дисципліни «Фізика» : зб. наук. праць матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю «Актуальні проблеми в системі освіти: заклад загальної середньої

освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти», 9 червня 2020 р., м. Київ, Національний авіаційний університет. К. : НАУ, 2020. С. 37–41.

2. Жукова О. А. Дидактична система формування соціальної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей класичних університетів засобами ігрових технологій : дис. ... доктора пед. наук / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2019.

3. Вплив спорту на психічне здоров'я – користь для розуму і емоцій URL: <https://fact-news.com.ua/vpliv-sportu-na-psixichne-zdorovya-korist-dlya-rozumu-i-emotsij> (дата звернення: 20.01.2025).

4. Бруяка О. О. Досвід використання штучного інтелекту на уроках фізики. *Формування компетентностей обдарованої особистості в системі позашкільної та вищої освіти* : електронний журнал Міжнародної науково-практичної конференції, (ISSN 2786-8230 online) № 3, м. Київ, 17 жовт. 2024 р. Київ, 2024. С. 152–159.

5. Чайка О. В. Classcraft як адаптивна платформа для персоналізації навчального контенту. *The VIII International Science Conference «Impact of modernity on science and practice»* : матеріали міжнар. наук. конф., 2021. С. 127–129.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОБОРУ ТА ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Волкова О. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
декан факультету міжнародних економічних відносин,
управління і бізнесу
Херсонський національний технічний університет
м. Хмельницький, Україна*

Підготовка науково-педагогічних кадрів для закладів вищої освіти залишається давньою проблемою, яка сьогодні набула ще більшої актуальності. Нині відсутня єдина, комплексна система добору і підготовки кадрів для ЗВО. Дії, що вживаються керівництвом університетів, факультетів і кафедр для формування та розвитку професійних компетенцій викладачів, часто мають хаотичний і несистемний

характер, а ефективність використовуваних методів не підтверджена науковими дослідженнями і практичними експериментами.

В умовах відсутності внутрішньоуніверситетської системи підготовки майбутніх викладачів зусилля окремих кафедр виявляються недостатніми, до того ж далеко не кожна кафедра володіє ресурсами для забезпечення належного рівня підготовки педагогічних кадрів. У результаті брак системного підходу до педагогічної підготовки, роз'єднаність кафедральних колективів у виборі методів і форм розвитку педагогічної майстерності ускладнюють процес професійного становлення викладача. Це робить його шлях до оволодіння педагогічним мистецтвом невиправдано важким і зовсім не гарантує успішного результату.

Успішна педагогічна діяльність молодого фахівця залежить не лише від його професійної підготовки та особистих якостей, а й від того, в який колектив він потрапить, які умови будуть йому створені, яку методичну допомогу йому надаватимуть для того, щоб він міг розвивати ініціативність, творче начало [1, с. 36]. Наставництво як спосіб підготовки молодих викладачів до педагогічної діяльності не є універсальним рішенням і сьогодні втрачає свою ефективність. Серед причин цього можна виокремити такі:

1. Різниця у віці між досвідченими професорами, які продовжують викладацьку діяльність, і молодими педагогами, що сягає 30–40 років, призводить до труднощів в об'єктивному сприйнятті цінностей різних поколінь. Це ускладнює взаєморозуміння, а також адекватне оцінювання професійних якостей одне одного.

2. Більшість викладачів – практики, чия методична майстерність сформувалася завдяки багаторічному викладацькому досвіду. Однак вони, як правило, не вивчали наукові основи педагогіки у вищій школі, що обмежує їхню здатність передавати ці знання системно. У результаті молодим викладачам доводиться опановувати педагогічну діяльність емпіричним шляхом, що суттєво ускладнює їхнє професійне становлення.

3. Сучасний викладач повинен володіти новим баченням процесів вищої освіти і сучасними підходами до педагогічної діяльності. Однак індивідуальне наставництво з боку досвідчених викладачів, які не поділяють ці нові концепції, ускладнене або зовсім неможливе. Яскравим прикладом є ставлення викладачів старшого покоління до цифрових технологій в освітньому процесі, зокрема до інформатизації та візуального супроводження лекцій.

4. Сьогодні недостатньо лише передавати методичний досвід або навчати молодих викладачів окремих аспектів психолого-педагогічної діяльності. Важливим є формування нових професійних цінностей, що

потребує комплексного підходу, тому підготовка викладачів має здійснюватися в рамках додаткової освіти.

У вітчизняній системі вищої освіти практично відсутня чітка система добору викладачів, а також не розроблено єдиних критеріїв їхнього оцінювання. У багатьох країнах, як і в Україні, ключовим механізмом забезпечення якості викладацького складу є суворі процедури призначення на посади, особливо під час добору кандидатів на посади доцентів і професорів, що підтверджує Наказ МОНУ № 1005 від 05.10.2015 «Про затвердження Рекомендацій щодо проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників та укладання з ними трудових договорів (контрактів)» [2] та Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 [3]. Однак, вони не враховують думку здобувачів освіти щодо якісного викладання дисциплін.

Як правило, діяльність викладача здобувачами оцінюється за трьома основними напрямками:

- організаційно-методична компетентність у проведенні навчальних занять;
- рівень комунікативної культури, що включає як усні, так і письмові навички спілкування;
- наявність професійно значущих особистісних якостей, що впливають на ефективність викладацької діяльності та взаємодію із здобувачами.

Результативність роботи викладача безпосередньо залежить від його професійної готовності, яка визначається відповідністю його особистих і професійних якостей вимогам педагогічної діяльності. Професійна готовність являє собою внутрішню впевненість фахівця у своїй компетентності та здатності до виконання поставлених завдань. Це складне і багаторівневе явище, що включає освоєння як загальних, так і спеціалізованих дисциплін, необхідних для ефективної педагогічної роботи. Однак одних лише професійних знань недостатньо. Для викладача важливі ще три ключові компоненти: педагогічний талант, педагогічний досвід і педагогічні знання.

Педагогічний талант не є незмінною характеристикою, а являє собою динамічний процес, що залежить від досвіду і здатності викладача отримувати сучасні корисні знання. Педагогічний досвід можна набути з часом. Чим більше лекційних курсів провів викладач, тим вища його майстерність. Проте важливою умовою професійного зростання є постійна рефлексія: аналіз власних курсів, обговорення з колегами, спостереження за роботою інших викладачів. Навіть позитивні відгуки здобувачів про заняття не повинні перешкоджати

прагненню викладача до вдосконалення своєї методики та змісту навчання.

Одним із ключових елементів професійної готовності є психологічна налаштованість викладача на освітній процес, виховну роботу та наукові дослідження, які становлять невід'ємну частину діяльності викладача вищої школи. Теоретична готовність до викладацької діяльності передбачає оволодіння такими вміннями:

- аналізувати певні ситуації та знаходити оптимальні способи розв'язання проблем, що виникають;

- прогнозувати процес навчання та його результати, визначати цілі, обирати методи їхнього досягнення, розробляти зміст навчальних курсів, передбачати можливі відхилення від плану та способи їх усунення;

- планувати навчальну та позааудиторну діяльність з урахуванням потреб і можливостей здобувачів;

- критично осмислювати та об'єктивно оцінювати власні рішення та дії.

Таким чином, професійна готовність викладача не обмежується лише оволодінням теоретичними знаннями. Важливу роль відіграють педагогічні навички, прагнення до творчого розвитку – як власного, так і здобувачів, здатність застосовувати особистісні якості для вирішення професійних завдань у конкретних освітніх умовах.

У сучасних вітчизняних вишах чітко простежується негативна тенденція: відтік кваліфікованих викладачів в інші сфери, зростання кількості сумісників, а також залучення до педагогічної діяльності спеціалістів, які не володіють достатньою науково-педагогічною підготовкою.

Проблеми, що виникли в системі вищої освіти в умовах ринкових перетворень, можна розв'язати тільки за умов скоординованих дій вишів, державних органів управління освітою та уряду. Для цього необхідне комплексне розв'язання соціально-економічних, правових і професійно-етичних завдань, спрямованих на підвищення престижу професії викладача і поліпшення умов його роботи.

Відповідно до вищезазначеного, викладачі закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку здобувачів, повинні володіти низкою ключових компетентностей, що забезпечують ефективне викладання та формування висококваліфікованих фахівців. Звернення до компетентнісного підходу в підготовці майбутніх викладачів ґрунтується на розумінні того, що сьогодні на перший план виходить не тільки те, що знає спеціаліст, але й те, що він уміє робити чи здійснювати як професіонал [4, с. 11]. До таких компетентностей належать:

1. Професійні компетентності: глибокі знання теорії та практики, а також обізнаність із сучасними тенденціями та дослідженнями в певній сфері; здатність самостійно проводити наукові дослідження, аналізувати дані та інтерпретувати отримані результати.

2. Педагогічні компетентності: методична підготовка: уміння розробляти та оновлювати навчальні програми, планувати та організовувати освітній процес, застосовувати сучасні педагогічні технології та методи навчання; оцінювання знань здобувачів: здатність розробляти критерії оцінювання, проводити контрольні заходи та об'єктивно оцінювати досягнення.

3. Комунікативні компетентності: ефективне спілкування: уміння чітко та зрозуміло викладати матеріал, підтримувати зворотний зв'язок із здобувачами, сприяти розвитку їхнього критичного мислення та самостійності; міжособистісні навички: здатність встановлювати та підтримувати конструктивні стосунки із здобувачами, колегами та представниками професійної спільноти.

4. Цифрові компетентності: володіння інформаційно-комунікаційними технологіями: уміння використовувати сучасні цифрові інструменти та ресурси в освітньому процесі, включно з онлайн-платформами, спеціалізованим програмним забезпеченням та іншими технологіями; адаптація до цифрового середовища: здатність ефективно працювати в умовах цифровізації освіти, включно з проведенням онлайн-занять і використанням електронних ресурсів.

5. Особистісні якості: безперервний професійний розвиток: прагнення до постійного вдосконалення своїх знань і навичок, участь у професійних спільнотах і наукових конференціях; етика та відповідальність: дотримання професійних та етичних стандартів, відповідальність за результати своєї діяльності та вплив на розвиток здобувачів.

Формування та розвиток зазначених компетентностей є необхідними умовами для забезпечення високої якості освіти та підготовки конкурентоспроможних фахівців щодо добору та підготовки кадрів для викладацької діяльності у закладах вищої освіти.

Література:

1. Палагута І. Наставництво та його роль у професійному становленні молодого фахівця у Великій Британії. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2023. Вип. 2(28). С. 35–41.

2. Про затвердження Рекомендацій щодо проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників та укладання з ними трудових договорів (контрактів) : Наказ

МОНУ від 05.10.2015 № 1005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1005729-15#Text>

3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Дата оновлення: 01.01.2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1556-18#n745>

4. Голубєва М. О., П'янкowska І. В. Визначення ключових компетентностей майбутніх учителів: Європейський досвід. *Наукові записки. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2008. Т. 84. С. 10–15.

ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Гачак-Величко Л. А.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри поведінкових наук та військового лідерства
Національна академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного
м. Львів, Україна*

Комарницький М. М.

*викладач кафедри поведінкових наук та військового лідерства
Національна академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного
м. Львів, Україна*

Освіта завжди була елементом розвитку та прогресу, даючи можливість розвивати свою культуру та економіку та розкривати людський потенціал. Але сьогодні на її розвиток впливає багато негативних факторів. Йдеться, насамперед, про вимушену міграцію значної частини українського населення та руйнування та пошкодження навчальних закладів внаслідок військових дій: під тиском ситуації понад 10 млн осіб було переведено до , змінив місце проживання в межах та виїхав за кордон. Від бомбових атак і обстрілів постраждали приблизно 2444 навчальних закладів, багато з яких були повністю зруйновані. Кількість жертв війни щотижня зростає до осіб. Водночас необхідно вирішити освітні проблеми, які виникли до пандемії коронавірусу та бойових дій і ще деякий час залишатимуться після війни [1, с. 1].

Зацікавленість держави у вирішенні освітніх проблем пояснюється потребами суспільства, яке все більше відчуває невдоволення якістю

освіти. Задоволення цих потреб потребує координації зусиль науковців із різних дисциплін та активної участі громадського сектору. Тому основною офіційною метою реформи є підвищення ефективності вищої освіти. З 1980-х років влада різних країн працює над реформуванням систем вищої освіти, висуваючи глобальні вимоги щодо підвищення їх ефективності. Ці процеси називаються Моментом глобальної реформи освіти (GERM) або Глобальним рухом за реформу освіти, і його основними компонентами є такі, що вказані на рисунку 1.

Рис. 1. Компоненти Глобального руху за реформу освіти
[1, с. 54–55]

За роки незалежності національна система вищої освіти України зазнала значних змін. Вища освіта України поступово інтегрувалася у світову освітню та наукову систему, адаптувавши свої стандарти та програми до міжнародних вимог та практик. Це сприяло підвищенню якості освіти та визнанню українських дипломів за кордоном, а також збільшенню кількості іноземних студентів, які навчаються в українських ЗВО. Швидкому включенню сприяли процеси трансформації вищої освіти, спричинені пандемією COVID-19. В цей час заклади вищої освіти України активно впроваджували дистанційні та онлайн-форми навчання, що дозволило прискорити інтеграцію у світову освітню та наукову систему. В результаті навчальні заклади стали більш гнучкими та адаптованими до сучасних вимог, що значно підвищило доступність та якість освіти для здобувачів. Проте зв'язки української вищої школи зі світовою залишаються ще досить слабкими. Незважаючи на прогрес в інтеграції та трансформації освітньої системи, існують проблеми із визнанням українських дипломів за кордоном, недостатня кількість міжнародних програм та обмінів, а також обмежені ресурси для наукових досліджень. Все це уповільнює повне включення українських університетів до глобального освітнього та наукового середовища [2, с. 145].

Протягом багатьох років Україна докладає значних зусиль щодо інтеграції у світову освітню та наукову спільноту. Проте низький рівень інтернаціоналізації українських ЗВО залишається серйозною проблемою, яка негативно позначається на якості освітньо-наукового процесу в українських освітніх закладах. Ця проблема має безліч аспектів, починаючи з недостатнього фінансування та закінчуючи проблемами із визнанням українських дипломів за кордоном.

Однією з основних причин низького рівня інтернаціоналізації українських ЗВО є недостатнє фінансування. Нестача коштів не дозволяє українським ЗВО інвестувати в сучасні технології, обладнання та інфраструктуру, що є важливою умовою для залучення іноземних студентів та науковців. Крім того, відсутність достатнього фінансування обмежує можливості українських ЗВО брати участь у міжнародних наукових проєктах та програмах обміну [3, с. 22].

Багато українських вузів стикаються з труднощами у встановленні та підтримці міжнародних зв'язків. До цього призводить недостатній рівень знань іноземних мов у викладацького складу та студентів, а також відсутність досвіду у міжнародних наукових та освітніх проєктах. Крім того, бюрократичні перепони та брак підтримки з боку держави також відіграють свою роль.

Однією із серйозних проблем є недостатнє визнання українських дипломів за кордоном. Це ускладнює можливість працевлаштування українських випускників в іноземних компаніях та наукових установах, а також обмежує їхні можливості для подальшої освіти за межами України. В результаті багато талановитих студентів та науковців вважають за краще їхати з країни, що призводить до втрати у нашій науці [4, с. 224–225].

Нажаль, низький рівень інтернаціоналізації має негативні наслідки.

Обмежені можливості для міжнародного обміну досвідом та знаннями призводять до того, що навчальні програми та методики залишаються застарілими та не відповідають сучасним вимогам. У результаті, українські здобувачі здобувають менш якісну освіту, що знижує їхню конкурентоспроможність на світовому ринку праці. Низький рівень інтернаціоналізації також обмежує можливості українських вчених взяти участь у міжнародних наукових проєктах та публікації своїх досліджень у престижних наукових журналах. Українська наука залишається ізольованою від світової наукової спільноти, що негативно позначається на її розвитку та якості наукових досліджень. Одним із найсуворіших наслідків низького рівня інтернаціоналізації є втрата науковців. Безліч талановитих здобувачів та вчених вважають за краще їхати за кордон у пошуках кращих можливостей для освіти та наукової роботи. Це у свою чергу призводить до втрати

інтелектуального потенціалу країни та уповільнює її науково-технічний розвиток [5, с. 49].

Отже, інтернаціоналізація вищої освіти сприяє культурному обміну та взаєморозумінню між народами. Низький рівень інтернаціоналізації українських ЗВО обмежує можливості для культурного обміну, що знижує рівень толерантності та взаєморозуміння у суспільстві.

Література:

1. Луговий В. І., Слюсаренко О. М., Таланова Ж. В. Моніторинг, мотивація, мобілізація задля конкурентоспроможності університетів України: механізми реалізації : за матеріалами доповіді на методологічному семінарі НАПН України «Шляхи і механізми підвищення конкурентоспроможності університетів України» 19 листопада 2020 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2020. 2(2).

2. Мосьпан Н. Трансформація національної вищої освіти під час пандемії COVID-19 очима студентів та викладачів. *ОД*, Вип. 35, вип. 4, С. 141–153, Лис 2021.

3. Олешко А. А., Ровнягін О. В. Сучасні тенденції міжнародної освітньої еміграції з України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 3. С. 21–25.

4. Освіта для миру : зб. наук. пр. : у 2 т. Київ : Вид-во ТОВ «Юрка Любченка», 2019. Т. 1. 720 с.

5. Слюсаренко О. М. Розвиток найвищого університетського потенціалу в умовах глобалізації : монографія. Київ : Пріоритети. 2015. 384 с.

ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ ЯК КОНЦЕПТ ЕФЕКТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ

Герасименко О. О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту інноваційної
та інвестиційної діяльності*

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

В умовах масштабних та багатовекторних трансформацій різних сфер життєдіяльності домінантна роль у забезпеченні ефективного функціонування організацій (підприємств, фірм, компаній) належить

менеджменту персоналу, механізми та інструментарій якого сприяють формуванню, накопиченню, раціональному використанню людського капіталу для досягнення намічених стратегічних цілей і виконання поставлених оперативних завдань.

Під впливом демографічних, техніко-технологічних, санітарно-епідеміологічних, соціально-політичних чинників на ринках праці – від внутрішнього на рівні організації (підприємства, фірми, компанії) до глобального на рівні всього світу – сформувались полярні тенденції профіциту та дефіциту людських ресурсів. Так, прогнози на 2024 рік щодо збільшення чисельності безробітних у світі на 2 млн осіб та підвищення рівня безробіття в порівнянні з 2023 роком на 0,1 в. п. оприлюднено в доповіді Міжнародної організації праці «Перспективи розвитку зайнятості та соціальної сфери у світі» [1]. За результатами дослідження американської компанії з надання спектру HR-послуг ManpowerGroup у 2024 році глобальний прогноз чистої зайнятості – 26 %; глобальний дефіцит талантів – 75 % [2]. Зазначений симбіоз протилежних трендів на ринках праці стає потужним імпульсом для пошуку механізмів досягнення та подальшої підтримки балансу людських ресурсів організацій (підприємств, фірм, компаній) в поєднанні потенціалу внутрішніх та зовнішніх працівників, що капіталізується у процесі його консолідованого використання.

Отже, реалії третього десятиліття XXI ст., і передусім – імперативи та виклики Четвертої промислової революції актуалізують науковий дискурс щодо ролі, участі, функціоналу, статусу, місця людини в економіці та соціумі; збереження її унікальної ідентичності в інформаційно-цифровому світі з новітніми техніко-технологічними можливостями, ризиками і загрозами. Відтак, в координатах нової соціоекономічної реальності особливої значущості набуває подальший розвиток ідеології людиноцентризму.

На думку Кременя В. Г. людиноцентризм у філософському форматі є проявом життя людини як цілісності її матеріальних та ідеальних, свідомих та несвідомих, кінечних та нескінченних, загальних та національних, формальних та енергійних явищ [3, с. 16]. Науково-прикладна проблематика людиноцентризму в широкому розумінні торкається різних концептуально спрямованих аспектів дослідження та практичної діяльності, у фокусі яких перебуває людина. Маємо підстави для гіпотези про те, що в умовах сьогодення людиноцентризм стає ключовим атрибутом та системною концептологією ефективного менеджменту персоналу з акцентом на прирощенні активу людського капіталу. Залучення нових висококваліфікованих та талановитих співробітників, закріплення та розвиток наявного персоналу як цінного стратегічного ресурсу з можливістю взаємовигідних соціально-трудових відносин на

тривалу перспективу та поточний період можливе на основі людиноцентричних персонал-стратегій та кадрових політик, що формують фундамент для управлінського інструментарію задоволення мотиваційних настанов, трудових цінностей, різноманітних потреб працівників. Фокус на людині з її потенціалом, мотивами трудової діяльності та очікуваними зисками матеріального (фінансового) й нематеріального (морально-етичного, соціально-психологічного) характеру як результату взаємодій з роботодавцем, на переконання автора, визначає квінтенсенцію людиноцентризму в системі менеджменту персоналу.

Зазначимо, що ефективність як одна з ключових категорій менеджменту в загальному розумінні відображує досягнення кінцевої мети розвитку організації (підприємства, фірми, компанії). В теоретико-методичному конструкті ефективності закладено зв'язок між результатом, що отримується, та ресурсами, які використовуються у процесі виробництва продукції (надання послуг, виконання робіт). В паралелі з цим для наявних наукових досліджень характерна позиція фокусування уваги на необхідності врахування інтересів внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів. Зокрема, С. Аюсо [4] та Р. Фрімен [5] зазначають, що ефективність є наслідком якісного виконання процесів, які відбуваються в компанії, та врахування інтересів економічних і соціальних суб'єктів, які є частиною внутрішнього та зовнішнього середовища. П. Друкер вважає, що ефективність є наслідком правильності дій [6].

Практика підтверджує, що людиноцентричність стала однією з визнаних в HR-середовищі домінант, що впливають на імідж та репутацію компаній як атрибутів бренду роботодавця. Як зазначила Лариса Онипко, лідерка премії HR-бренд Україна, «Премія HR-бренд Україна 2024 стала справжнім символом сили, людяності та інноваційності українського бізнесу. Ми побачили системні й комплексні рішення щодо підвищення залученості працівників, і це залученість вищого ґатунку: через сенси, цінності, турботу про здоров'я і психоемоційний стан людей, покращення досвіду взаємодії співробітників і роботодавців, створення діджитального робочого середовища й умов для навчання та розвитку. ... Попри виклики сьогодення, українські компанії тримають економічний фронт, перетворюють виклики на можливості та дбають про сталий розвиток людського капіталу ...» [7]. Кейси з практики менеджменту персоналу компаній-переможців Премії HR-бренд Україна 2024 в різних номінаціях [7] слугують фактологічним аргументом актуальності та масштабування людиноорієнтованих управлінських технологій та інструментів, які сфокусовані на розширенні можливостей та примноженні взаємовигідних зисків в рамках співпраці стейкхолдерів соціально-трудового середовища.

Виходячи з наведеного вище, можна стверджувати, що людиноцентризм в менеджменті персоналу посилює потенціал українських організацій (підприємств, фірм, компаній) у нинішньому спротиві російській військовій агресії та в майбутньому відновленні вітчизняної економіки й українського суспільства.

Інтегральними управлінськими практиками діагностики наявної системи менеджменту персоналу є визначення індексу щастя та індексу лояльності. Щастя – неоднозначне та багатогранне поняття, яке має різні ознаки та характеристики для кожної людини. Тим часом знати, щасливі чи ні співробітники і від чого змінюється «індекс щастя» в компанії, надзвичайно важливо для менеджерів різних рівнів. Згідно з даними американського інституту громадської думки Gallup, оптимістично налаштовані співробітники випереджають песимістів за результатами праці на 37 %, прибутковість компаній, де відзначена висока залученість співробітників, на 27 % вище, ніж у компаній, які не приділяють належної уваги працівникам [8]. Діагностика «індексу щастя» дозволяє виявити емоційний зв'язок співробітника з роботодавцем і визначити сфери для вдосконалення. Це перший крок на шляху формування стратегії щастя. У формалізовану бізнес-модель компанії Zappos закладено такий логічний ланцюг: «Щасливі співробітники = щасливі клієнти = успішний бізнес». «Бажання робити людей щасливими не суперечить, а навіть навпаки, допомагає отримувати прибуток. Сьогодні Zappos – найбажаніше місце роботи для мільйона американців і всіх, хто працює в online retail бізнесі», стверджує директор з розвитку Delivering Happiness, сервісного підрозділу Zappos [9].

Практика доводить, що великі компанії створюються мотивованими та «зарядженими» командами. Щоб переконатися, що компанія діє та розвивається у правильному напрямку, необхідно двічі на рік вимірювати чистий індекс підтримки співробітників, який часто називають індексом лояльності, він допомагає зрозуміти, наскільки співробітники задоволені роботою в компанії і налаштовані на спільний розвиток. Методика походить з концепції зовнішнього клієнтського NPS, розробленого для оцінювання якості обслуговування [10]. NPS у світовій практиці менеджменту відомий як дзеркало лояльності клієнтів і показник майбутнього зростання компанії. Практичні ситуації підтверджують, що співробітники, які ототожнюють себе з культурою компанії та її продуктом, демонструють значно кращі результати, готові брати на себе більше відповідальності і довше залишаються в компанії.

Отже, маємо підстави для твердження, що ефективний менеджмент персоналу базується на засадах людиноцентричності, реалізуючи суб'єктно-суб'єктний підхід у відносинах на рівні організації

(підприємства, фірми, компанії) та у площині взаємодії зі стейкхолдерами зовнішнього середовища.

Література:

1. Експерти спрогнозували зростання безробіття у світі у 2024 році до 5,2%. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2024/01/10/119436857/> (дата звернення: 04.02.2025).
2. Глобальний ринок праці у 2024 році: чого очікують міжнародні роботодавці. URL: <https://delo.ua/robota-i-osvita/globalnii-rinok-praci-u-2024-roci-cogo-ocikuyut-miznarodni-robotodavci-427248/> (дата звернення: 04.02.2025).
3. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. 2-ге вид. Київ, «Знання України», 2010. 520 с.
4. Ayuso S., Argandona A. Responsible Corporate Governance: Towards a Stakeholder Board of Directors? Navarra: University of Navarra, 2007. 18 p.
5. Freeman R. E. Strategic Management: A Stakeholder Approach. Boston et al. : Pitman, 1984. 315 p.
6. Peter F. Drucker. Managing for the Future. Routledge. 1993. 287 p.
7. Лідерство, інновації та DEI: нагородження переможців Премії HR-бренд Україна 2024. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/economics/liderstvo-innovaciji-ta-dei-nagorodzhennya-peremozhciv-premiji-hr-brend-ukrajina-2024-18122024-513600> (дата звернення: 05.02.2025).
8. Як отримувати задоволення від роботи і легко просуватися по службі. URL: <https://publish.com.ua/suspilstvo/yak-otrimuvati-zadovolennya-vid-roboti-i-legko-prosuvatisya-po-sluzhbi.html> (дата звернення: 06.02.2025).
9. Щастя співробітників як KPI. URL: <https://hrliga.com/index.php?module=news&op=view&id=16681> (дата звернення: 06.02.2025).
10. Визначення індексу NPS. URL: <https://activegroup.com.ua/viznachennya-indeksu-nps/> (дата звернення: 06.02.2025).

PECTS OF A STUDENT-CENTERED APPROACH IN THE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION

Hlazkov E. O.

*Doctor of Medical Sciences, Professor,
Associate Professor at the Department of Pathophysiology
O. O. Bohomolets National Medical University
Kyiv, Ukraine*

Modern higher education is undergoing transformations driven by globalization, technological progress, and changes in societal needs. It faces numerous challenges requiring adaptation to shifts in society, the economy, and technology. One of the key directions for modernization is the implementation of a student-centered learning (SCL) approach, which emphasizes the individual needs, interests, and potential of each student. This approach fosters not only academic development but also the formation of competencies necessary for success in a dynamic world.

Student-centered learning is a mindset closely associated with constructivist theories of education. SCL is characterized by innovative teaching methods that encourage interaction between instructors and students, fostering skills such as problem-solving, critical thinking, and reflective thinking. The core principles of SCL include:

- A continuous reflective process is essential for student-centered learning.
- Emphasis on critical and analytical learning and understanding.
- Recognition of diverse learning styles among students.
- Acknowledgment of students' varying questions and interests.
- The importance of choice in enhancing the effectiveness of learning.
- Awareness of students' diverse experiences and foundational knowledge.
- Empowerment of students to take control of their learning.
- Student-centered learning focuses on "creating opportunities" rather than merely "providing information."
- Effective learning requires collaboration between students and instructors [1, p. 34].

The modern paradigm of higher education directs educational institutions to focus on forming clear professional competencies and learning outcomes for students. Under such conditions, student-centeredness gains priority in training specialists [2, p. 29].

Student-centeredness has become a key approach that prioritizes the needs, interests, and individual potential of students. The primary goal of

this approach is to ensure quality education that promotes personal self-realization and adaptability to a changing world. The fundamental principles of the student-centered approach involve personalizing education by adapting the educational process to individual student needs. It shifts the focus from the instructor as the primary source of knowledge to the student as an active participant in the learning process.

A crucial aspect of implementing the student-centered approach is the active role of students, transitioning from passive information receivers to active participants in the educational process. It emphasizes personal needs, considers students' knowledge levels, learning styles, and interests, and encourages independent work, critical thinking, and problem-solving through interactive teaching methods such as project-based activities, discussions, and group tasks. Other significant components include:

- A flexible learning environment that incorporates blended learning, online courses, and open educational resources.
- Feedback and constant communication between students and instructors to adjust the educational process.
- Opportunities for students to choose disciplines, learning trajectories, and assessment methods.

The use of project-based learning, case studies, interactive sessions, simulations, distance learning tools, online courses, and digital platforms, such as Learning Management Systems (LMS), facilitates the organization of the learning process and the development of personalized educational trajectories that consider students' abilities and interests. This contributes to the preparation of competitive, adaptable, and socially responsible professionals. The advantages of the student-centered approach include:

- Increased student motivation for learning.
- Development of critical thinking, creativity, and teamwork skills.
- Preparation of professionals capable of independent learning and adaptation to new conditions.

In our view, student-centered learning is an effective tool for transforming higher education. It enables universities to meet modern challenges, expands opportunities for international collaboration through experience sharing and the implementation of best practices, and supports the development of students as individuals. Furthermore, it prepares them for professional activities and fosters the competencies critical for a successful career. At the same time, comprehensive changes at the level of educational policy, institutions, and teaching practices are necessary to realize this approach.

By adhering to the principles of student-centeredness, higher education can become not only a source of knowledge but also a space for holistic development that meets the needs of the 21st century.

Bibliography:

1. Міщенко Т. О. Стадник Н. В. Студентоцентричне навчання як вектор розвитку гуманітарної парадигми освіти. *Наукові записки ДГУ*. Випуск 17, 2017. С. 33–49.
2. Забольцька О. С. Ніколаєва І. М. Студоцентризм як тренд сучасної освіти. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. Вип. 194(2021) С. 29–33.

ІНТЕГРАЦІЯ SOFT SKILLS У НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Глуховська М. С.

*кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри авіаційної англійської мови
факультету післядипломної освіти
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба
м. Харків, Україна*

Сучасні тенденції ринку праці свідчать про зростаючу важливість soft skills у професійній діяльності. Технічних знань і професійних умінь недостатньо для успішної кар'єри. Уміння ефективно комунікувати, працювати в команді, критично мислити та адаптуватися до змін стають ключовими факторами успішності фахівців. Це зумовлює необхідність інтеграції soft skills у навчальні програми закладів вищої освіти (ЗВО). Інтеграція цих навичок у навчальні програми закладів вищої освіти є стратегічно важливим завданням.

Soft skills – це універсальні навички, що допомагають ефективно взаємодіяти з людьми, вирішувати проблеми, приймати рішення та адаптуватися до змін. Згідно з дослідженнями LinkedIn, серед найбільш затребуваних навичок сучасного працівника – креативність, лідерство, здатність до співпраці та емоційний інтелект [1; 6]. Soft skills включають комунікативні навички, критичне мислення, лідерство, здатність до роботи в команді, тайм-менеджмент та інші компетенції, які є важливими для успішної кар'єри та ефективної соціалізації. ЗВО є платформою, де здобувачі освіти не лише здобувають професійні знання, а й формують особистісні якості [5]. У багатьох закладах освіти (наприклад, Гарвардський університет, Стенфордський університет) soft skills включені у програми через факультативи, менторські

програми та обов'язкові курси з особистісного розвитку [2]. Викладачі виступають фасилітаторами, які створюють умови для навчання через взаємодію, забезпечують індивідуальну підтримку та сприяють формуванню позитивного навчального середовища.

Інтеграція soft skills дозволяє підготувати випускників, які будуть конкурентоспроможними на глобальному ринку праці. Основні підходи до інтеграції soft skills у навчальний процес – інтеграція у традиційні дисципліни [4]. Використання міждисциплінарного підходу, де елементи soft skills включаються у викладання профільних предметів (наприклад, розвиток критичного мислення через аналіз кейсів), впровадження спеціалізованих курсів, окремі дисципліни або модулі, присвячені комунікації, лідерству, управлінню часом, позанавчальна діяльність, організація студентських клубів, дебатів, волонтерства та інших форм неформальної освіти.

Ключовими підходами інтеграція soft skills у навчальні програми є: проектне навчання (організація роботи студентів у групах для вирішення реальних проблем), інтерактивні методи навчання (дискусії, дебати, рольові ігри), інтердисциплінарні курси (поєднання технічних дисциплін із гуманітарними для розвитку критичного мислення та креативності), практичні тренінги (робота з кейсами та симуляція реальних ситуацій).

Переваги інтеграції soft skills у ЗВО: підвищення конкурентоспроможності випускників на ринку праці; формування універсальних навичок, які дозволяють адаптуватися до різних професійних сфер; сприяння особистісному розвитку та соціалізації студентів. А серед труднощів можна виділити недостатню підготовку викладачів, відсутність чітких стандартів оцінювання soft skills та обмеження часу в навчальних планах [3].

Рекомендації щодо впровадження soft skills у закладах вищої освіти:

- розробка окремих курсів та модулів, присвячених soft skills;
- інтеграція навичок у традиційні дисципліни (наприклад, групові проекти у технічних курсах);
- співпраця з роботодавцями для визначення пріоритетних навичок;
- використання сучасних технологій (наприклад, платформ для онлайн-тренінгів).

Інтеграція soft skills у навчальні програми закладів вищої освіти – це не просто тренд, а необхідність. Сучасний випускник має бути не лише фахівцем у своїй галузі, але й адаптивною, креативною та комунікабельною особистістю, здатною вирішувати складні завдання та взаємодіяти у багатокультурному середовищі. Комплексний підхід до розвитку м'яких навичок сприятиме гармонійному поєднанню технічної підготовки та соціальних компетенцій, що забезпечить

високий рівень працевлаштування та успіху випускників у професійній діяльності.

Література:

1. Колесникова, І. О. Інноваційні підходи до викладання soft skills у вищій школі. *Науковий вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Серія : Педагогіка*. 2018. № 3(60). С. 85–92.
2. Макаренко, О. М. Освітні інновації у формуванні soft skills: світовий досвід і українські реалії. *Освітній простір України*. 2017. № 12. С. 37–44.
3. Сейфуллаєва, І. Ф. Формування м'яких навичок у студентів: освітні виклики. *Педагогічний альманах*. 2020. № 45. С. 95–101.
4. Скрипник, М. І. Використання інтерактивних методів навчання для розвитку soft skills у студентів. *Наукові записки*. 2019. № 28. С. 45–50.
5. Чорна, Т. М. Формування навичок командної роботи у майбутніх фахівців. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 41. С. 123–128.
6. Шевченко, О. В. Вплив soft skills на професійну успішність випускників вищих навчальних закладів. *Вища освіта України*. 2020. № 4. С. 67–72.

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Головко Б. Г.

*кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та історії держави та права
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Дослідники датують виникнення штучного інтелекту (далі ШІ) 1955 р., коли А. Ньюелл і Г. Саймон створили програму Logic Theorist, яка була здатною доводити математичні теореми. У 1956 р. американський фахівець в галузі інформатики Дж. Маккарті на конференції у Дартмуті використав термін «штучний інтелект» [1]. Отже з другої половини ХХ століття ШІ крок за кроком проникає у різні сфери людського життя. Технології ШІ використовуються у різних галузях народного господарства – промисловості, транспорті, охороні здоров'я, військовій справі. В умовах повномасштабної війни

росії проти України український стартап Esper Bionics розробив біонічний протез руки, який здатний надати значну допомогу людям з ампутаціями. Після запуску у 2022 р. ChatGpt – чат-боту с генеративним штучним інтелектом починається широке проникнення цього феномену в освіту і, зокрема, у вищу освіту. Ця модель може генерувати тексти для різних завдань – відповіді на запитання, створення і заповнення документів, написання наукових текстів, в тому числі, контрольних, курсових, дипломних робіт, текстів дисертацій тощо. Зрозуміло, що з часом такі моделі становитимуться ще більш ефективними і це викликає цілу низку проблем, як формальних – нормативно-правове врегулювання використання штучного інтелекту, так і етичних, пов'язаних з оригінальністю створення наукових робіт. Цілком підтримаємо припущення К.О. Антипової про те, що використання інструментів ШІ в неетичних цілях може мати негативний вплив на суспільство [2, с. 14].

Використання ШІ в освітньому процесі має цілу низку позитивних наслідків: можливість диференційованого підходу до кожного студента, виявлення його уподобань, бажань, інтересів, устремлінь, формування навичок відповідно до мети, яку він ставить перед собою під час навчання, а, отже, опанування навчальним матеріалом цілком індивідуально. Дуже перспективним уявляється долучення ШІ під час навчання студентів з особливими потребами або в умовах дистанційного навчання, коли є обмеженою можливість безпосереднього спілкування з викладачем. ШІ дозволяє полегшити і зробити простішим доступ до освіти, не втрачаючи суттєво в її якості. В той же час, залучення таких технологій загострює проблему академічної доброчесності, плагіату, тобто неправомірного використання думок, ідей, теорій тощо, які сформували інші автори. На жаль, можемо приєднатися до думок фахівців, які вважають, що поява новітніх технологій, в тому числі ШІ, погіршила ситуацію, певною мірою позбавивши освітній процес, самостійності, креативності, творчості [3].

Отже, віддаючи належне усім очевидним позитивним перспективам запровадження ШІ до навчального процесу, слід накреслити шляхи, як спробувати нейтралізувати, принаймні, мінімізувати його можливий негативний вплив на організацію підготовки фахівців високої кваліфікації. Ми передбачаємо кілька напрямів або варіантів. Перший – опрацювання етичних засад ШІ. Рекомендації ООН 2021 р. з етики ШІ по відношенню до освітнього процесу наголошують на тому, що: системи ШІ необхідно розробляти так, щоб їх процеси і результати були зрозумілі всім зацікавленим сторонам. Якщо контент створений алгоритмом, він повинен маркуватися водяними знаками. Людиноцентричність – алгоритми мусять розширювати можливості людей,

а не підміняти людей. Заборона використовувати технології без повідомлення авторів. ШІ повинен підтримувати навчальний процес, не скорочуючи когнітивних здібностей [4]. Досягати цієї мети можна лише через планомірну, щоденну, наполегливу роз'яснювальну роботу зі здобувачами освітніх послуг. На наш погляд, це основний шлях, на якому можна перетворювати ШІ на партнера, а не підмінювати ним майбутнього спеціаліста. Другий – розробка відповідних нормативно-правових засад щодо запровадження технологій ШІ у освітній процес. У цьому відношенні перший крок зроблено – Верховна Рада України 6 червня 2024 р. ухвалила в першому читанні Проект Закону про академічну доброчесність. Згідно з документом, кожне навчальне завдання виконується здобувачем освіти самостійно, якщо для його виконання не передбачено інше. Особа не може вважатися автором академічного твору, якщо він сформований (згенерований) за запитом особи комп'ютерною програмою в автоматичному режимі. При використанні в академічному творі частин, згенерованих комп'ютерними програмами, цей факт має бути визнаний автором із зазначенням методики формування або посилання на комп'ютерну програму чи її опис[5]. Тобто йдеться про формальні дозволи і заборони на шляху залучення ШІ – *Dura Lex, Sed Lex!* Нарешті, третій напрям – інструментальний – передбачає виявлення порушень використання технологій штучного інтелекту. Понад два десятиліття освітяни використовують програмні інструменти для виявлення академічної недоброочесності, тобто створюються і використовуються пошукові системи і програмне забезпечення для пошуку і виявлення випадків потенційного плагіату. На жаль, на цьому шляху також є багато проблем. Фахівці стверджують, що хоча така автоматизована перевірка може виявити певний плагіат, попереднє дослідження показало, що програмне забезпечення для пошуку текстів не тільки не знаходить весь плагіат, але й може позначити оригінальний контент як плагіат, що спотворює остаточні результати, отже, студента, який дотримувався академічної доброчесності, можна звинуватити в неправомірних діях. Щоб уникнути такого сценарію, зараз, коли на ринку вже представлені десятки інструментів для роботи зі згенерованим ШІ текстом, важливо з'ясувати, наскільки точно ці інструменти розрізняють написаний людиною і згенерований машиною контент[6].

Ми не згадали про відповідальність за порушення недоброочесного використання ШІ в освітньому процесі, тому що це – наслідок виявлення таких порушень, а мета нашої розвідки – підкреслити саме шляхи їхньої профілактики і визначення.

Таким чином, якщо, принаймні, на зараз, немає досконалої системи виявлення творів, згенерованих ШІ, основна увага вищих навчальних

закладів і їхніх викладачів повинна зосереджуватися на попередженні несанкціонованого використання генеративних інструментів та проведенні постійної і наполегливої роз'яснювальної роботи щодо обговорення можливостей і переваг таких технологій.

Література:

1. Історія штучного інтелекту від 1950-х до сьогодні. URL: <https://www.freecodecamp.org/ukrainian/news/istoriya-shtuchnoho-intelektu-vid-1950-kh-do-sohodni>
2. Антипова К. О. Виклики розпізнавання текстів, створених штучним інтелектом. *Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 липня – 11 серпня 2024 року*. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 328 с.
3. Попко В. Штучний інтелект в освітньому процесі. URL: <http://censor.net/ua/blogs/3525956/za-p-dsumkami-2024-roku-rozm-r-rinku-sh-v-osv-t-skladatime-10-2-mlrd>
4. UNESCO's Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence: key facts. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385082>
5. Проект Закону про академічну доброчесність від 08.01.2024. URL: <http://vseosvita.ua/c/news/post/103825>
6. Foltýnek T., Dlabolová D., Anohina-Naumeca A. et al. Testing of support tools for plagiarism detection. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*. URL: <https://educationaltechnologyjournal.springeropen.com/articles/10.1186/s41239-020-00192-4>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАСВОЄННЯ СТУДЕНТАМИ НОВИХ ЗНАНЬ

Гомозова О. А.

*кандидат медичних наук, доцент,
завідувачка кафедри внутрішньої медицини
Донецький національний медичний університет
м. Лиман, Донецька область, Україна*

Перспективи розвитку економіки нашої держави відповідно до вимог ринкових суспільно-виробничих відносин обумовлюють необхідність нових підходів до технології підготовки кваліфікованих

фахівців у вищих навчальних закладах. У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті вказується на необхідність суттєво змінити саме концептуальні, засади організації навчально-виховного процесу, де в центрі повинна бути особистість студента, його потреби, мотиви, нахили і уподобання. Із пасивного споживача наукової та виробничо-технологічної інформації, виконавця репродуктивних завдань студент повинен основну перевагу віддавати самостійній навчальній праці, розвитку своїх творчих здібностей і задатків.

Саме ті знання, уміння і навички, які студент отримує через особистий досвід, у самостійній діяльності сприяють ефективному формуванню потребо-мотиваційної сфери особистості, здатної у майбутньому постійно навчатись. Ось чому вища професійна освіта поступово переходить від авторитарного навчання до особистісно орієнтованих технологій управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів, до створення дидактичних систем розвивального навчання, які дозволили б готувати висококваліфікованих фахівців. Особливого значення та актуальності при цьому набуває підвищення ефективності навчання студентів.

Сучасні умови виробництва вимагають кваліфікованої підготовки спеціалістів з вищою освітою. Для досягнення цього потрібно у процесі навчання значно підвищити рівень засвоєння студентами нової інформації на лекціях, семінарських та лабораторно-практичних заняттях.

Процес засвоєння нових знань студентами відбувається в ході навчальної діяльності, яка включає в себе: психолого-педагогічну підготовку до вивчення нового матеріалу – його сприймання, осмислення, закріплення, систематизацію, а також використання в різноманітних видах діяльності (навчальній, практичній, теоретичній тощо). Все це націлено на те, щоб якомога ближчою була ідентичність систем об'єктивних та суб'єктивних знань. З цього погляду доцільно розглянути психолого-педагогічну характеристику самого процесу засвоєння знань на основі сучасних досягнень педагогіки та психології.

Відомо, що основна функція навчання полягає в передачі знань від викладача, як носія суб'єктивної системи знань, або від іншого джерела, що в найбільшому наближенні співпадає з об'єктивною системою знань, до студентів і засвоєнні їх останніми. Причому в процесі цієї передачі не повинно бути спотворень і водночас має бути забезпечена доступність та відповідна повнота знань.

Навчання – це надзвичайно складний, багатогранний процес, стори якого – 1) викладач, 2) студенти, 3) об'єкт вивчення – перебувають у певній взаємодії. Специфічність такої взаємодії полягає в тому, що перші дві сторони названої системи є взаємно активними, а третя дуже

непросто віддає свої таємниці, які треба пізнати. Основним суб'єктом навчання є студент. Знання про об'єкт вивчення внутрішньо адаптуються студентом, переробляються ним залежно від його минулого досвіду і, особливо, від особистісної активності, а також від рівня інтелектуального розвитку. Вони вибірково сприймаються студентом залежно від його потребо-мотиваційної сфери та індивідуальних відмінностей психічної діяльності. Знання стають засвоєними тільки тоді, коли їх сприймання, переробка і наступне застосування забезпечуються активною інтелектуальною діяльністю студентів. Знання, що засвоює студент, повинні мати смислову значимість для нього, служити досягненню якоїсь мети, задоволенню його особистої потреби. Якщо цього не буде, то в кращому випадку навчальний матеріал буде просто "завчений" на рівні короткочасної пам'яті.

Джерелом активності особистості є потреби, що породжують мотиви, які спонукають до дій певним чином і в певному напрямку. Завдання викладача і полягає в тому, щоб зробити особистісно значущими для потреби студентів ті об'єкти, які мають реальне значення для майбутньої професійної діяльності. Внаслідок тривалих систематичних дій в такому спрямуванні у студентів може зародитися потреба пізнавальної діяльності. Таким чином, потреба готуватися до майбутньої професійної діяльності може викликати нову, більш високу потребу. У процесі вирішення останньої студент буде прагнути не зупинятися на досягнутому. [1, с. 287]. Таке ціле спрямовуюче навчання передбачає систематичну постановку перед студентами завдань навчальної діяльності, при вирішенні яких досконаліше засвоюються знання, набуваються уміння та навички.

Кожний акт засвоєння тих або інших знань передбачає своєю внутрішньою умовою відповідну присутність мислення, що необхідне для їх засвоєння, і в свою чергу веде до створення нових внутрішніх умов для засвоєння подальших знань. У процесі засвоєння деякої елементарної системи знань, яка включає в себе певний об'єктивний бік відповідного предмета, у людини формується логічний тип мислення. Цей останній є необхідною внутрішньою передумовою для засвоєння системи знань більш високого порядку.

Навчання може здійснюватися, по-перше, на рівні безумовних і умовних рефлексів як освоєння особистістю нових біологічно значущих властивостей речей і явищ навколишнього світу. І, по-друге, воно може здійснюватися і на когнітивному (пізнавальному) рівні з метою виявлення у речей та явищ нових ознак і властивостей, які мають значення для практичної діяльності людини. [2, с. 48]. Основу навчання на пізнавальному рівні складає когнітивна переробка

інформації, що надходить ззовні, абстрагування і узагальнення властивостей об'єктів, пов'язаних з мовними позначеннями.

Інформація про суттєві ознаки явищ, що вивчаються, процесів, закономірностей для засвоєння студентами повинна бути розшифрована і перекодована ними на основі раніше засвоєного матеріалу з урахуванням особистого досвіду. Для цього студентам необхідно провести аналіз і синтез нового матеріалу, виявити внутрішні зв'язки між раніше вивченими поняттями, явищами та новими. [3, с. 160]. Можна сказати, що нова інформація повинна інтегруватися із суб'єктивною системою знань конкретного студента, стати її органічною складовою частиною.

Успішність засвоєння нових знань як розшифрування інформації і перекодування її для власних потреб, залежить від багатьох умов та факторів. Серед основних можна назвати такі: пізнавальна направленість особистості, попередні опорні знання, наявність і досконалість володіння навчальними і пізнавальними вміннями та навиками, зовнішні умови тощо. Мова йде про "особистісне" засвоєння, про вироблення своїх відношень, оцінок, поглядів до цього навчального матеріалу. [4, с. 51]. Починаючи з початкового ознайомлення з матеріалом і постійного співставлення його з власним минулим досвідом, студент шляхом перетворення і переосмислення нових знань повинен зробити їх своїм надбанням, тобто включити в свою систему суб'єктивних знань, вміти оперувати ними, самостійно добувати нові знання.

Навчальну діяльність, спрямовану на оволодіння певною професією, ми називаємо навчально-професійною діяльністю. Таким чином, навчально-професійна діяльність студентів має носити розвивальний характер. Це означає, що в ході навчально-професійної діяльності формуються знання, вміння та навички, розвиваються професійні відчуття, пам'ять, уявлення, уява, мислення. Цим самим створюються внутрішні умови для ефективного протікання самої навчально-професійної діяльності. Успішність навчально-професійної діяльності залежить від поставлених особистістю цілей і мотивів спонукання до такої діяльності, наявних потреб, інтересів, цінностей; усвідомлення відповідальності та обов'язку [5, с. 23].

Навчально-професійна діяльність, як і будь-яка інша усвідомлена діяльність, повинна мати потребу, мотив, мету, предмет, умови, результат. В ході цієї діяльності функціонує психіка, яка забезпечує спонукальну, орієнтуючу, регулюючу і контролюючу основи діяльності.

Елементом структури навчально-професійної діяльності є дія, тобто процес, який підпорядкований свідомо поставленій меті. Звичайно,

діяльність здійснюється деякою сукупністю дій, що підлягають частковим цілям і можуть виділятися із загальної мети. [6, с. 140]. Пізнавальна навчально-професійна дія є складним психічним процесом, в якому приймають участь фактори, які спонукають і формують готовність до дії, засоби і способи взаємодії суб'єкта з об'єктом дії, а також систематичний контроль і оцінку проміжних та кінцевих результатів засвоєння суб'єктивних знань і відповідності їх до об'єктивних.

На основі структури, функціональних особливостей першої ланки діяльності можна зробити висновок, що підготовка студентів до засвоєння нових знань повинна включати систему методів і прийомів педагогічного впливу, які б актуалізували у студентів відповідні опорні знання, уміння та навички, мобілізували б психічні пізнавальні процеси та емоційно-вольову сферу (увага, сприймання, пам'ять, мислення, емоції та почуття, воля тощо), викликали б потребу, інтерес, бажання вивчати матеріал того чи іншого спеціального предмета (потребомотиваційна сфера) та створили б установку діяти для досягнення мети. У процесі навчання викладач, який організовує засвоєння студентами нового матеріалу, здійснює управління саме психічною стороною особистості студента, Управляти навчальним процесом – це означає вміло впливати на психічну діяльність студента, домагаючись при цьому ефективного засвоєння нових знань.

Література:

1. Близнюк М. М. Теоретико-методологічні засади навчання інформаційних технологій у технологічній і професійній освіті : монографія. Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка. 2024. 436 с. С. 286–288.
2. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. 2017. 144 с. С. 45–52
3. Хомич, Л.О. Педагогічна інтернатура. Енциклопедія освіти. Нац. акад. пед. наук України. Київ : Юрінком, 2021. 276 с. С. 157–163
4. Бабич М. Безперервна освіта (освіта впродовж життя) – умова підвищення національної конкурентоспроможності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2015. № 5. Т. 1. С. 46–58.
5. Кулик І. В. Педагогіка вищої школи та педагогічна майстерність викладача: методичні рекомендації. Івано-Франківськ : НАІР, 2021. 66 с. С. 23–28.
6. Стинська В., Яшишин З., Кліщ І. Компетентнісний підхід у вищій професійній освіті України. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2021. Вип. 79. Том 2. С. 139–142.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МОДУЛІВ (3-D МОДЕЛЕЙ) У ВИВЧЕННІ АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ

Дзевульська І. В.

*доктор медичних наук, професор,
професор кафедри описової та клінічної анатомії
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна*

Титаренко В. М.

*кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри описової та клінічної анатомії
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна*

При отриманні медичної освіти широко використовуються інтерактивні модулі, які представлені цифровими навчальними матеріалами, що включають анімацію із графікою та симуляції із практичними завданнями. Вони є важливим інструментом для використання на різних медичних кафедрах, особливо при вивченні анатомії людини тому, що дозволяють студентам більш ефективно засвоювати складні анатомічні структури, інтегруючи традиційні методи навчання із сучасними технологіями.

Одним із інтерактивних модулів навчання, який використовується для вивчення будови тіла людини є анатомічні 3D-моделі. В них відбувається поєднання загальних знань з класичної анатомії з сучасними цифровими технологіями, які дозволяють студентам медичних факультетів, стоматологам та фармацевтам детально аналізувати будову внутрішніх органів та систем організму в інтерактивному форматі.

Використання реалістичних 3D-моделей органів людини готує студентів до роботи з реальними клінічними ситуаціями та дозволяє їм всебічно вивчати будову тіла людини в контексті практичного застосування. Це стає головним інструментом для підготовки майбутніх медичних працівників до клінічної практики завдяки перевагам, які забезпечують глибоке та практично націлене розуміння загальної анатомії людини в поєднанні з клінічними процесами.

Сучасні 3D-зображення органів є дуже реалістичними, завдяки чому вони значно покращують якість навчання анатомії, роблячи його більш ефективним та інтерактивним, залучаючи студентів у проведення навчального процесу. 3D-моделювання може майже повністю замінити

або доповнити справжні анатомічні препарати, що важливо в умовах обмеженого доступу до використання трупного матеріалу.

Завдяки 3D-моделюванню студенти-медики можуть описувати та демонструвати будову тіла людини у повному обсязі, розглядаючи певні органи та їх зовнішню будову з усіх сторін, змінюючи масштаб зображення (збільшуючи або зменшуючи) і навіть, пошарово внутрішні утвори [1, с. 193]. Це дозволяє краще визначати просторові взаємозв'язки між анатомічними утворами, які є найбільш важливими при плануванні проведення різноманітних клінічних маніпуляцій та оперативних втручань.

Використовувати 3-D зображення органів можна для вивчення різних систем організму. Так, при вивченні центральної нервової системи (головного та спинного мозку) у 3-D форматі можна демонструвати та описувати зовнішню та внутрішню будову ромбоподібного, середнього, проміжного та кінцевого мозку, демонструвати борозни та звивини кори півкуль великого мозку, основні ядра та їх взаємозв'язок з іншими структурами центральної нервової системи, провідні шляхи головного та спинного мозку.

При вивченні розділу анатомії органів дихальної системи (носова порожнина, гортань, трахея, головні бронхи, легені, плевра) 3-D-візуалізація допомагає побачити зовнішню будову легень та її паренхіму із дихальними шляхами, дозволяє вивчати структуру бронхіального і дихального дерев, аналізувати процеси газообміну O_2 і CO_2 в легенях, моделювати патологічні стани (пневмонію, бронхіальну астму, злоякісні uszkodження легені) [2, с. 251–253].

При демонстрації та описуванні органів шлунково-кишкового тракту (ротова порожнина, глотка, стравохід, шлунок, тонка та товста кишка, печінка, підшлункова залоза) 3-D зображення допомагають вивчати розташування органів (описувати скелетотопію, голотопію та синтопію), аналізувати процеси травлення, а також демонструвати патологічні зміни в органах (виразкову хворобу шлунка, цироз печінки, новоутворення органів шкт).

Вивчаючи органи серцево-судинної системи, данна технологія допомагає візуалізувати серце та великі кровоносні судини (аорта, верхня та нижня порожнисті вени, легеневий стовбур), описувати будову клапанів серця (мітрального, тристулкового) та їх стулок, порушення кровообігу, вади розвитку серця та судин, демонструвати проведення деяких хірургічних втручань (встановлення стентів у аорту, у вінцеві артерії серця) [3, с. 84].

3-D-моделі використовуються для створення симуляцій реальних клінічних випадків – від діагностики патологічних станів і до проведення хірургічних втручань.

Студенти-медики можуть практикувати процедури, наприклад, виконувати віртуальні розтини, демонструвати та описувати кровоносні судини, нерви, кістки та м'язи, суглоби, змінюючи рівні деталізації, ідентифікувати анатомічні орієнтири для відновлення нормальної роботи внутрішніх органів, що дозволяє без ризику для життя хворих набувати практичні навички та формувати впевненість у своїх повсякденних діях.

Використання 3D-моделювання та віртуальної реальності (VR – virtual reality) створює безпечне середовище для практичної роботи. Майбутні лікарі можуть ставити різноманітні експерименти, робити помилки (цілеспрямовано або не цілеспрямовано) та вчитись на своїх помилках без завдання шкоди пацієнтам. Таке тренування буде сприяти розвитку оперативного мислення та адаптації до непередбачуваних ситуацій в умовах реальної клінічної практики.

3D-моделювання допомагає студентам дуже швидко та ефективно вивчати не лише будову органів у здорової людини, а і патологічні зміни в органах та системах (моделювання патологічних станів: злоякісні пухлини, аневризми артеріальних судин, стеноз двостулкового клапана серця), що дозволяє легко порівнювати здорові та ушкоджені структури органів, що є надзвичайно корисним для підготовки майбутніх лікарів до клінічних випадків, де кожен пацієнт може мати певні індивідуальні особливості, в тому числі і анатомічні.

Ідентифікуючи органи та структури на 3D-зображеннях, студенти можуть проходити інтерактивні тести, які допоможуть їм удосконалити свої знання з анатомії людини та готуватися до складання майбутніх іспитів з дисципліни.

Практичне використання 3D-зображень також сприяє розвитку просторового мислення у здобувачів вищої медичної освіти, що є критичним під час проведення хірургічних втручань, проведення різноманітних інвазивних процедур, а також встановлення діагнозу, використовуючи медичні зображення (рентгенографічні зображення, КТ та МРТ знімки). Чим швидше студент зможе продемонструвати та описати топографічне розташування того чи іншого органа та взаємозв'язок анатомічних утворів, тим ефективніше він зможе себе задіяти в умовах практичної медицини.

Інтерактивний характер 3D-зображень робить весь педагогічний процес навчання більш доступним і захоплюючим та стимулює загальну зацікавленість студентів до вивчення предмета анатомії із застосуванням отриманих теоретичних знань у практичній діяльності. У студентів різних факультетів виникає потужна мотивація завдяки тому, що вони можуть не лише читати про анатомічну будову у підручниках, а активно досліджувати та демонструвати анатомічні

утвори, проводити симуляції та отримувати миттєвий зворотний зв'язок.

Література:

1. Richard S. Snell. Clinical Anatomy by Regions. Wolters Kluwer, 2018. 528 p.
2. K. Legaspi. Anatomy for 3D Artists: The Essential Guide for CG Professionals. 3DTotal Publishing, 2015. 624 p.
3. T. M. Thomas, L. Wang. Virtual Reality and 3D Anatomy in Medical Education. Elsevier, 2020. 320 p.

ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРАКТИК ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ГЕОГРАФІВ НА БАЗІ КАНІВСЬКОГО ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА

Діброва І. О.

*кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної географії та геоecології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Здобувачі вищої освіти 1 курсу географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, які навчаються за спеціальностями 103 Науки про Землю (ОПП "Геоecологія та екосистемні послуги") та 106 Географія (ОПП "Транскордонне ecологічне співробітництво"), у літній період (кінець липня – кінець серпня) на базі Канівського природного заповідника проходять відповідно навчальні практики з основ польових досліджень геосфер та з основ польових природничо-географічних досліджень.

Для успішного опанування практичного навчання студентам необхідно знати положення наук природничо-географічного спрямування, вміти застосовувати методи географічних досліджень, давати оцінку впливу діяльності людини на довкілля та передбачати наслідки такої діяльності, володіти елементарними навичками складання комплексної характеристики території вивчення, також читати тематичні й загальногеографічні карти, знаходити і використовувати різноманітну друковану та електронну географічну інформацію.

Метою навчальних практик є закріплення набутих теоретичних знань з природничо-географічних дисциплін й застосування

вироблених вмінь і навичок у польових умовах. Для її досягнення виконуються два ключові завдання: по-перше, проводиться послідовний аналіз природних компонентів досліджуваної території (геологічна будова та рельєф, кліматичні умови, поверхневі та підземні води, ґрунти, рослинність і тваринний світ); по-друге, систематизується зібраний польовий матеріал для написання звітних робіт як умови складання навчальних практик [4].

В процесі навчання у студентів формуються загальні й спеціальні компетентності: здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; проведення дослідження на високому рівні; здійснення збору, реєстрації і аналізу даних за допомогою відповідних методів, технологічних та програмних засобів у польових й камеральних умовах; здійснення безпечної діяльності; спроможність інтегрувати польові спостереження з теорією; визначати та класифікувати відомі й реєструвати нові об'єкти у географічній оболонці, у т.ч. їхні властивості та притаманні їм процеси; планувати, організовувати та проводити дослідження і підготовку звітності; працювати в групі (колективі) [5, с. 4]. При цьому використовуються логічні методи досліджень, зокрема аналіз і синтез, співставлення і порівняння географічних об'єктів, класифікація й узагальнення отриманих даних, також картографічний метод, моделювання та рекогносцирувальне обстеження. Під час вивчення довкілля залучаються географічний, геосистемний, ландшафтний та екологічний підходи [1; 2; 3].

На початку практик студентам проводиться інструктаж з техніки безпеки, вступна лекція, в якій вказується мета навчання, головні завдання, методи дослідження та відмічаються ключові теоретичні положення. У подальшому розглядаються природні умови Канівського Придніпров'я, зокрема обстежуються річкові заплави, надзаплавні тераси, яружно-балкова місцевість та плакорні ділянки. Для цього прокладаються навчальні маршрути до Великого Скіфського городища, Мар'їної гори та гори Княжої, Меланчиного Поток, Костянецького, Мар'їного, Беляшевського, Малого та Великого Пекарського ярів, обстежуються острови Зміїні, правий (район с. Пекарів) та лівий (район с. Келеберда) береги р. Дніпро [4, с. 6].

Камеральні роботи студентів передбачають відображення інформації, зібраної у польових щоденниках, у формі звіту, який повинен містити титульний аркуш, зміст, вступ, розділи та їхні пункти (підпункти), висновки, перелік використаних джерел та додатки [4, с. 251].

Наприкінці практичного навчання проводиться диференційований залік, на якому відмічається активність студентів під час польових досліджень, прояв їхнього критичного та творчого мислення, оцінюються набуті теоретичні та емпіричні знання, вміння і навички,

особистісні переконання, погляди, ставлення до довкілля й людської діяльності у ньому. Наочним засобом під час складання диференційованого заліку виступають презентації, в яких стисло відображаються отримані студентами результати польових досліджень.

Література:

1. Гавриленко О. П. Методологія наукових досліджень : навчальний посібник. Київ : Ніка-Центр, 2008. 172 с.
2. Геренчук К. І., Раковська Е. М., Топчієв О. Г. Польові географічні дослідження : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1975. 246 с.
3. Методичні рекомендації з ландшафтознавчої практики для студентів географічного факультету / упорядник В. Г. Потапенко. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. 34 с.
4. Природні умови Канівського Придніпров'я / за ред. П. Г. Шищенко. Київ : Вид-во «Київський університет», 1992. 270 с.
5. Робоча програма навчальної практики «Основи польових природничо-географічних досліджень» / розробник Іван Діброва. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, географічний факультет, 2023. 10 с.

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Добровольська Г. О.

*доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри іноземних мов і гуманітарних дисциплін
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна*

У сучасних умовах розвитку суспільства викладач закладу вищої освіти виконує ряд ролей, що сприяють розвитку компетентностей здобувачів, які допомагають їм адаптуватися до динамічного інформаційного світу. Серед них такі професійні ролі, як тьютор, модератор, фасилітатор, куратор [1, с. 145].

Критичне мислення є одним із базових компетентностей, яке необхідне для аналізу інформації, вирішення складних завдань та прийняття виважених рішень. Як наголошує дослідниця І. Трубавіна особливо під

час війни воно вчить думати так, щоб не стати об'єктом маніпуляцій, розсудливо, виважено [3, с. 214].

Погоджуємося з твердженням Н. Цьоми, що критичне мислення це вміння активно, творчо, індивідуально сприймати інформацію, оптимально застосовувати потрібний вид розумової діяльності, різносторонньо аналізувати інформацію, мати особисту, незалежну думку та вміти коректно її відстоювати, застосовувати здобуті знання на практиці [4, с. 214].

Розвиток критичного мислення здобувачів вищої освіти вимагає високого рівня професійної компетентності самого викладача.

На думку доцента М. Голованя професійна компетентність це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі сукупність знань, умінь, навичок, досвіду і особистісних якостей, які обумовлюють готовність і здатність особистості діяти у складній ситуації та вирішувати професійні завдання з високим ступенем невизначеності [2, с. 83].

Як зазначають дослідниці С. Гвоздій та О. Устянська в особі викладача мають бути поєднані знання й ерудиція вченого, мистецтво педагога, висока культура й інтелектуальна, моральна зрілість, усвідомлення обов'язку та почуття відповідальності [1, с. 142].

Викладач повинен створювати в освітньому середовищі такі умови, які будуть стимулювати вміння здобувачів самостійно аналізувати інформацію, оцінювати її та формувати власні обґрунтовані висновки.

Підтримуємо думку доцента З. Шумейко, що ефективність упровадження технології розвитку критичного мислення залежить від викладача, який має спрогнозувати доцільність застосування цієї технології у процесі вивчення певної теми, врахувати, які саме знання, уміння, навички опанують здобувачі, які їхні здібності, особливості та професійні риси при цьому розвиватимуться [5, с. 350].

Готуючись до лекцій, семінарських або практичних занять викладач має оцінювати надійність джерел інформації, яку він використовує, аналізувати різні наукові погляди на проблемні питання та підходи щодо їх вирішення, висловлювати власну обґрунтовану позицію. Під час освітнього процесу необхідно застосовувати такі методи, як проблемне навчання, мозковий штурм, моделювання ситуацій, проєктну діяльність, рольові ігри. Організовувати дискусії та дебати, залучати здобувачів до активного обговорення різних точок зору з аргументацією власної позиції, заохочувати їх уникати поверхневих суджень. Мотивувати здобувачів розвивати критичне мислення, демонструючи на реальних прикладах його значущість для навчання, професійної діяльності та повсякденного життя.

Викладач має також стимулювати самостійну роботу здобувачів через пошук додаткової інформації, аналіз наукової літератури та джерел, підготовку презентацій, доповідей, есе, аналітичних матеріалів. Створювати на заняттях атмосферу співпраці, взаємної поваги та толерантності, щоб здобувачі відчували себе впевнено та вільно висловлювали свої думки.

Компетентний викладач сам має бути прикладом критичного мислення. Його здатність аналізувати інформацію, обґрунтовувати свою думку та уникати когнітивних упереджень формує відповідні навички у здобувачів освіти.

Для цього він повинен постійно займатися самовдосконаленням: цікавитися новими дослідженнями, брати участь у наукових конференціях та семінарах, проходити тренінги та курси з критичного мислення, впроваджувати інноваційні підходи, методи викладання та контролю в освітній процес, займатися науково-дослідницькою діяльністю.

Отже, формування критичного мислення у здобувачів вищої освіти є важливою складовою професійної компетентності сучасного викладача, адже якщо сам не володієш певними знаннями чи навичками, не зможеш передати їх іншим. Завдяки використанню сучасних методик викладання та інтерактивних форм навчання викладач стимулює активну участь здобувачів в освітньому процесі та формує їх здатність критично оцінювати інформацію. Викладач, який володіє критичним мисленням та створює умови для його розвитку у здобувачів, сприяє не лише професійному, а й особистісному розвитку майбутніх фахівців.

Література:

1. Гвоздій С. П., Устянська О. В. Професійні ролі викладача вищої школи у підготовці майбутніх фахівців. *Освітологічний дискурс*. 2019. № 1–2. С. 141–160. URL: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2019.1-2.141160>
2. Головань М. С. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія* : збірник статей. Ялта : РВВ КГУ, 2014. Вип. 44. Ч. 3. С. 79–88.
3. Трубавіна І. М. Поняття про шляхи формування критичного і творчого мислення викладача закладу вищої освіти. *Сучасні методи та форми організації освітнього процесу у закладах вищої освіти* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції. Одеса : Університет Ушинського, 2022. 261 с.

4. Цьома Н. С. Сутність і структура критичного мислення. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : збірник наукових праць. 2019. № 4(96). С. 207–221.

5. Шумейко З. Є. Упровадження технології розвитку критичного мислення в професійну підготовку фахівців державної кримінально-виконавчої служби. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. № 1(19). С. 347–353.

ФОРМУВАННЯ «SOFT SKILLS» У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Дуброва А. С.

*викладач кафедри іноземних мов
Національний університет водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

В умовах масштабних змін у глобальному просторі сучасна система вищої освіти встановлює нові орієнтири та пріоритети до вирішення проблем професійної діяльності. Вимоги до набутих знань, умінь і навичок здобувачами вищої освіти суттєво трансформуються зростаючими темпами. Знання іноземних мов, уміння користуватися інформаційно-комп'ютерними технологіями і обладнанням переходять із розряду важливих рис сучасного фахівця до розряду необхідних і подібних до звичайної грамотності.

Сучасний ринок праці вимагає від особистості всебічного розвитку, що забезпечить конкурентоспроможність фахівця вже на початковому етапі його професійної кар'єри. Роботодавці шукають спеціалістів, здатних не тільки виконувати свої професійні обов'язки, але ефективно діяти в команді, вміти спілкуватися, оперативно реагувати на вимоги ринку праці та адаптуватися до нових реалій, постійно самовдосконалюватися та відповідати за результати своєї діяльності.

Для кар'єрного зростання важливо розвивати не лише професійні навички, а й широкий спектр «м'яких навичок», тобто “soft skills”.

“Soft skills” сприяють успішній самореалізації особистості. Такі якості, як життєва стійкість, здатність володіти собою і брати на себе відповідальність, уміння спілкуватися і працювати в команді, вирішувати комплексні проблеми і не пасувати перед труднощами, є основою для особистісного розвитку і кар'єрного зростання [1, с. 4].

Навички, які часто позначаються як «м'які навички» (soft skills), є найбільш затребуваними універсальними навичками XXI століття або навичками майбутнього [2, с. 57].

Соціально-комунікативні навички («м'які» навички, іноді «гнучкі» від англ. soft skills) – комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і, на відміну від спеціалізованих навичок, не пов'язані з конкретною сферою. На відміну від функціонально-технічних навичок, т. зв. англ. hard skills, соціально-комунікативні навички не мають прямого зв'язку з професійними здібностями людини – вмінням працювати з тими чи іншими програмами, знанням механізмів, досвідом роботи, адже вони є певним набором особистісних якостей людини. Наприклад, комунікабельність, креативне мислення, гнучкість розуму та стресостійкість [3].

Л. О. Мандро зазначає, що серед важливих «soft skills» для ефективного здійснення професійних обов'язків є наступні [4, с. 150]:

- навички особистої ефективності (емоційний інтелект, емпатія, вирішення складних ситуацій, розвиток впродовж життя, стресостійкість, швидке реагування, ефективність в умовах ризику, клієнтоорієнтованість, креативність, рефреймінг, ініціативність, інноваційність);

- навички опрацювання інформації (гнучкість мислення, критичне мислення, пошук/аналіз/синтез даних, медіа грамотність, спостереження, розсудливість, аналітичне мислення, логічність міркувань, моніторинг, тенденції у професійній сфері, опрацювання великого обсягу інформації, встановлення взаємозв'язків);

- навички комунікації (публічні виступи, презентація, особистий бренд, самопрезентація, ведення переговорів, управління конфліктами, сторітеллінг, міжособистісне спілкування, ділова етика, професійна етика, міжкультурна компетентність, нетворкінг);

- навички управління (лідерство, командування, мотивація, управління проектами, організація/організованість, цілепокладання, орієнтація на результат, планування, тайм-менеджмент/управління ресурсами, громадська активність, наставництво/фасилітація, контроль);

- стратегічні навички (тактичне мислення, стратегічне мислення, прийняття рішень, винахідливість, імідж, альтернативні варіанти, пріоритет, системне мислення, структурне мислення, науково-дослідне мислення, проблемно-орієнтоване мислення).

Формування та розвиток “soft skills” здобувачами вищої освіти здійснюється за допомогою системи відповідних вправ та діяльностей, які можна інтегрувати в заняття. Наприклад, імітаційні вправи та проекти, які дозволяють взаємодіяти в групі. Робота над ймовірними ситуаціями, в тому числі конфліктними, з майбутньої професійної

діяльності допомагає студентам розвивати комунікаційні вміння та навички командної роботи. На семінарських, практичних чи навіть лекційних заняттях варто знайти місце для психологічних міні-тренінгів з емоційного інтелекту, медитації та релаксації, формування групової культури, що сприятиме створенню атмосфери взаємодопомоги в групі, допоможе студентам навчитися висловлювати свої думки та почуття відкрито та впевнено, управляти своєю емоційною стійкістю, читати та реагувати на емоції інших людей [5, с. 93].

Також викладачеві варто створювати групові завдання, які вимагають обміну ідеями, уважності до ідей інших, взаємодії та можуть бути вирішені лише через активну співпрацю всієї групи. Можна запропонувати здобувачам на початку семестру скласти план свого особистого та професійного розвитку, визначити свої цілі та способи їх досягнення як в контексті певної дисципліни в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі [5, с. 94].

Отже, сучасні виклики суспільства вимагають ефективних та інноваційних підходів до навчання, які б враховували не лише когнітивні аспекти, але й соціально-емоційну сферу здобувачів освіти. Ефективне формування “soft skills” є актуальним і перспективним для підвищення якості освіти та розвитку відповідних компетентностей здобувачів на всіх рівнях здобуття освіти та в майбутній професійній діяльності. “Soft skills” мають найбільший потенціал для глобального впровадження в Україні під час тривалої військової агресії РФ проти нашої держави і післявоєнної відбудови, що надасть змогу випускникам вищої освіти бути стійкими у стрімких перетвореннях сучасного життя, встановлювати і підтримувати особистісні і професійні контакти, зростати, вибудовувати соціальні зв’язки.

Література:

1. Аналітичний огляд : Можливості для реалізації соціально-емоційного навчання в рамках реформи «Нова українська школа» (Feasibility Study on Opportunities for SEL within New Ukrainian School Reform) / Т. Дрожина та ін. ; за заг. ред. Л. Гриневич. Київ : Шкільний світ, 2021. 312 с.
2. Scheerens J., Van der Werf G., De Boer H. Measurement of Soft Skills in Education. *Soft Skills in Education. Putting the evidence in perspective 2020*. Section 6. P. 141–189. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-54787-5_6 (дата звернення: 7.01.2025).
3. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціально-комунікативні_навички (дата звернення: 7.01.2025).

4. Мандро Л. О. «Soft skills» у змісті освітніх програм закладів вищої освіти України. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 49. Том 2. 2022. С. 149–155.

5. Панченко В. В. Соціально-емоційне навчання як сучасна педагогічна парадигма у вищій освіті. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 65. Том 2. 2023. С. 91–94.

ЛЕГІТИМАЦІЯ ПОРУШЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ОРГАНАМИ ВЛАДИ

Дудик І. М.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

ВНПЗ «Київський медичний університет»

м. Київ, Україна,

Антимонопольний комітет України

Забезпечення ефективного конкурентного середовища є важливою умовою економічного розвитку держави. Одним із механізмів контролю за порушеннями конкуренції є заборона на дії органів влади та місцевого самоврядування, що створюють умови для антиконкурентних практик або легітимізують їх. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року № 2210-III (далі – Закон) чітко регламентує недопустимість такої поведінки.

Згідно зі статтею 17 Закону забороняються будь-які дії або бездіяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та адміністративно-господарських органів, які:

- схиляють суб'єктів господарювання до порушень законодавства про захист економічної конкуренції;
- створюють умови для вчинення таких порушень;
- легітимізують порушення, тобто надають правомірності діям, що фактично суперечать законодавству про захист економічної конкуренції.

Одночасно стаття 13 Закону забороняє зловживання монопольним (домінуючим) становищем, що визначається як дії або бездіяльність суб'єкта господарювання, які можуть призвести до усунення чи обмеження конкуренції та ущемлення інтересів інших суб'єктів ринку або споживачів.

Специфіка застосування статті 17 Закону полягає в тому, що її норми регулюють не тільки прямі дії органів влади, але й ті, що мають непрямий вплив на конкурентне середовище, зокрема створення нормативних умов для можливих порушень з боку господарюючих суб'єктів.

Практичні аспекти легітимації антиконкурентних дій

Одним із типових прикладів такої ситуації є затвердження органами місцевого самоврядування **місцевих правил приймання стічних вод**, які можуть містити норми, що створюють нерівні умови для учасників ринку або сприяють домінуванню одного суб'єкта господарювання.

Так, *пункт 4 розділу I Правил приймання стічних вод до систем централізованого водовідведення*, затверджених наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 1 грудня 2017 року № 316 (далі – Правила № 316), передбачає, що на підставі цих правил виконавець розробляє місцеві правила приймання. Такі місцеві правила мають враховувати специфіку конкретного регіону, а також визначати допустимі концентрації (ДК) речовин, що можуть скидатися до системи централізованого водовідведення. Затвердження цих правил органами місцевого самоврядування робить їх обов'язковими для всіх учасників ринку.

Проте у багатьох випадках процедура ухвалення цих місцевих правил є непрозорою, а органи влади не проводять належного аналізу їхнього впливу на конкуренцію. Виникають питання:

1. Хто є ініціатором правил – виконавець послуг чи орган місцевого самоврядування?
2. Чи містять місцеві правила положення, що можуть сприяти зловживанню монополієм (домінуючим) становищем?
3. Чи оцінював орган місцевого самоврядування можливий вплив цих правил на конкуренцію?

Якщо виконавець послуг самостійно розробляє місцеві правила, а орган влади лише формально їх затверджує, не здійснюючи перевірки на відповідність конкурентному законодавству, це може свідчити про легітимацію порушення.

Наприклад, якщо орган місцевого самоврядування затверджує правила, що встановлюють особливі умови для одного виконавця послуг, фактично обмежуючи можливості інших суб'єктів ринку, це може розглядатися як порушення статті 17 Закону.

Більше того, якщо такі правила передбачають обов'язкове використання конкретних технологій або встановлюють дискримінаційні вимоги до інших учасників ринку, це може свідчити про створення умов для посилення монопольного становища окремого виконавця.

Підходи до кваліфікації таких порушень викладені в «Узагальненні практики застосування статті 17 Закону України «Про захист економічної конкуренції», схваленому Антимонопольним комітетом України (пункт 7 протоколу № 35 засідання Комітету від 6 жовтня 2022 року).

Згідно з цим узагальненням, легітимація порушення має місце, якщо орган місцевого самоврядування надає юридичну силу рішення, яке обмежує конкуренцію. При цьому:

1. Органи місцевого самоврядування не можуть ухвалювати нормативні акти, які фактично сприяють монополізації ринку.

2. Якщо виконавець послуг є одночасно розробником нормативного акта, що регулює його діяльність, а орган влади лише формально його затверджує, це може бути розцінене як порушення статті 17 Закону.

3. Відсутність економічного обґрунтування встановлених норм, які надають окремим суб'єктам господарювання конкурентні переваги, може свідчити про створення антиконкурентних умов на ринку.

Висновки. Легітимація антиконкурентних дій органами влади є нагальною проблемою для розвитку конкуренції в Україні. Закон України «Про захист економічної конкуренції» передбачає чіткі заборони на такі дії, однак їхня практична реалізація потребує належного аналізу кожного конкретного випадку.

З метою запобігання таким порушенням необхідно:

- посилити контроль за рішеннями органів влади, що можуть мати вплив на конкуренцію;
- впровадити обов'язковий економічний аналіз нормативних актів, що регулюють діяльність суб'єктів ринку;
- удосконалити механізми оскарження рішень органів місцевого самоврядування, які можуть містити ознаки легітимації антиконкурентних дій.

Література:

1. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.

2. Про затвердження Правил приймання стічних вод до систем централізованого водовідведення: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 01.12.2017 № 316. *Офіційний вісник України*. 2018. № 5.

3. Узагальнення практики застосування статті 17 Закону України «Про захист економічної конкуренції». Антимонопольний комітет України. Протокол № 35 від 06.10.2022.

ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У МЕДИЧНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Жданюк Ю. І.

*кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри внутрішньої медицини
Донецький національний медичний університет
м. Лиман, Донецька область, Україна*

Об'єктивні умови практичної охорони здоров'я, що вимагають високої творчої та розвинутої практичної діяльності від фахівців, покладають на педагогічні колективи медичних закладів вищої освіти вимоги щодо пошуку нових форм професійного, деонтологічного, морального виховання студентів, формування у них професійних компетентнісних навичок та умінь, розвитку клінічного мислення.

Інтерактивні методи навчання – це способи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, які спонукають їх до високої активної мисленнєвої та практичної діяльності в процесі оволодіння матеріалом, коли активним є не тільки викладач, а й студенти. Стимулюється зацікавленість студентів у здобутті знань, творче ставлення до навчання, активне сприйняття та засвоєння інформації, вироблення умінь та навичок професійної діяльності. Навчальні ігри займають важливе місце серед сучасних психолого-педагогічних технологій під час освоєння студентами фундаментальних та клінічних медичних дисциплін. Вони є дієвими технологіями, які знаходять застосування, як у навчанні, так і в багатьох сферах практичної діяльності. Ігри сприяють активізації навчального процесу, пробудженню творчого початку; дозволяють знайти вирішення проблем, які часто мають місце в житті; створюють відкриту атмосферу спілкування. Виходячи з методів, цілей та особливостей навчальних ігор можна виділити кілька їх різновидів. Імітаційні ігри використовують у професійному навчанні для формування певних практичних навичок. Їхня тематика визначається необхідністю відпрацювання студентами тактики дії в реальних ситуаціях, які потребують медичної компетентності. В основі сюжетно-рольових ігор лежить конкретна ситуація – медична, життєва, ділова чи інша. Основна відмінність інноваційних ігор від інших видів полягає в їх рухомій структурі та проведенні гри в кількох навчально-розвивальних просторах (з використанням комп'ютерних програм або фантомів). Ці ігри спрямовані на отримання якісно іншого знання (з використанням новітніх педагогічних та інформаційних технологій).

Навчальне завдання ділової гри – оволодіння певними знаннями та вміннями. Викладач – розробник гри повинен чітко визначити мету гри, які знання, мають бути закріплені, систематизовані, які вміння мають бути перевірені та сформовані. Саме цим визначається зміст, хід та правила гри. Основні ознаки ділової гри: наявність моделі об'єкта, ролей учасників, відмінність ролевих цілей розробки рішень, залежність досягнення мети кожного від дій інших учасників, взаємодія учасників, які виконують різні ролі; наявність спільної мети у всіх учасників, колективне вироблення рішень учасниками гри, багатоваріантність рішень. У навчальному процесі найчастіше використовуються рольові ігри, які мають на меті сформувати певні навички та вміння студентів в активному творчому процесі.

Для підготовки ділової гри можуть використовуватись всі дидактичні методи: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний виклад, частково-пошуковий, дослідницький. Слід також дотриматися методичних вимог – гра має бути логічним продовженням і завершенням конкретної теоретичної теми (розділу) навчальної дисципліни, практичним доповненням вивчення дисципліни в цілому. Необхідна максимальна наближеність до реальних професійних умов, створення атмосфери пошуку та невимушеності, ретельна підготовка навчально-методичної документації. Важливими є чітко сформульовані завдання, умови та правила гри; виявлення можливих варіантів вирішення зазначеної проблеми; наявність необхідного устаткування.

У курсі клінічних дисциплін для вивчення етіології, патогенезу, клініки та диференціальної діагностики захворювань можна використовувати таку форму ділових ігор, як клінічне моделювання, який ще називають кейс-методом (від англ. «case» – випадок). Саме цей метод являє основу для проведення практично-орієнтованого клінічного іспиту по завершенню вивчення клінічних дисциплін на випускаючому курсі, а використання його на поточних практичних заняттях є в значній мірі підготовкою до такого іспиту, що створює належні умови для завчасної адаптації студентів до його вимог. Історія хвороби вибирається згідно тематичного плану заняття. Студенти, завчасно підготовлені, висловлюють скарги, анамнез захворювання. Дані результатів об'єктивного, лабораторного методів дослідження надаються студентам додатково. У цих випадках проблемна ситуація є навчально-професійним завданням. У ході застосування ділових ігор викладач спрямовує дії студентів, сприяє формуванню навичок складання плану обстеження, аналізу та інтерпретації результатів досліджень, диференціальної діагностики та постановки уточненого діагнозу, визначення плану лікування, обсягу та послідовності дій при наданні невідкладної допомоги. Аналіз та обговорення результатів ділової гри сприяє

формуванню та розвитку клінічного мислення, аналітичного підходу до вирішення складних діагностичних та лікувальних проблем.

У підготовці ділової гри можна виділити такі операції:

1. Вибір теми та аналіз вихідної ситуації. Основою може бути будь-який розділ навчального курсу, при цьому допускається проблемність і неоднозначність рішення.

2. Формування цілей і завдань з урахуванням як теми, так і вихідної ситуації.

3. Діагностика ігрових якостей учасників ділової гри. Проведення занять в ігровій формі буде ефективнішим, якщо дії викладача звернені не до абстрактного, а до конкретного студента чи групи.

4. Визначення структури з урахуванням цілей, завдань, теми, складу учасників.

5. Розробка сценарію гри.

6. Підготовка учасників до гри, вивчення необхідного теоретичного матеріалу, оволодіння ігровими ролями.

Будь-яка навчальна гра складається з кількох етапів:

1) при створенні ігрової атмосфери визначається зміст та основне завдання гри, здійснюється психологічна підготовка її учасників;

2) організація ігрового процесу, що включає інструктаж – роз'яснення правил та умов гри учасниками, розподіл ролей, вивчення учасниками гри документації, що визначає її зміст та перебіг;

3) проведення гри, що вирішує поставлене завдання; вивчення ситуації, ухвалення рішень, оформлення матеріалів гри;

4) підбиття підсумків, аналіз ходу та результатів гри як самими учасниками, так і експертами (аналіз та оцінка досягнутих результатів, аналіз дій та активності учасників, помилок, допущених у грі та їх причини, виставлення оцінок).

Позитивними ефектами використання ділових ігор і те, що з їхньою допомогою використанні забезпечується висока мотивація, емоційна насиченість процесу навчання; відбувається підготовка до професійної діяльності, формуються знання та вміння, студенти навчаються застосовувати свої знання; післяігрове обговорення сприяє закріпленню знань. Ділові ігри будуються на засадах колективної роботи, практичної корисності, демократичності, змагальності, максимальної зайнятості кожного та необмеженої перспективи творчої діяльності в рамках ділової гри. Вони розвивають у студентів навички активної пошукової діяльності, самостійності, уміння організувати роботу, керувати колективом співробітників, формує навички професійного спілкування.

Таким чином, активізація навчального процесу за допомогою активних методів дозволяє ефективніше вирішувати завдання, досягнення яких забезпечує значне підвищення якісних показників навчання.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ЇХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Зінченко О. В.

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри прав людини та юридичної методології
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

В сучасному освітньому просторі значною мірою від викладача залежить які громадянські, професійні, світоглядні компетентності та морально-етичні цінності будуть сформовані у здобувачів вищої освіти. Але в першу чергу викладач сам повинен володіти такими компетентностями та цінностями, щоб мати можливість втілити їх під час навчального процесу. Саме тому цьому питанню приділяється належна увага у системі законодавства України.

Питання професійної діяльності викладачів закладів вищої освіти в Україні врегульовано цілою низкою нормативно-правових актів: Конституцією України [1], Законом України «Про освіту» [2], Законом України «Про вищу освіту» [3], Законом України «Про фахову передвищу освіту» [4], Кодексом законів про працю України [5], Національною рамкою кваліфікацій [6], Постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», Постановою Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», Наказом Міністерства освіти і науки України від 14.01.2016 № 13 «Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково- педагогічним працівникам», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 03.02.2016 за № 183/28313, Наказом Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 977 «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 08.08.2019 за № 880/33851 [7]; Стандартами вищої освіти [8].

До категорії «викладач вищої освіти» в Україні відносять асистентів, викладачів, старших викладачів, доцентів, професорів, які є типовими посадами в складі структурного підрозділу та наділені значною автономією та академічною свободою, зокрема, у питаннях

освітньої, наукової та методичної діяльності. Посади викладачів в Україні можуть обіймати особи, які мають науковий ступінь та/або вчене звання, освітній ступінь магістра або освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста у галузі знань відповідно до профілю викладання [9, п. 1.6, 1.7]. Викладачі зобов'язані постійно підвищувати свою кваліфікацію у закладах вищої освіти, дослідницьких та професійних інституціях як України, такі за кордоном обсягом не меншим ніж шість кредитів ЄКТС упродовж п'яти років. Форми і зміст підвищення кваліфікації мають бути спрямовані на формування професійних компетентностей [9, п. 2.3].

Законодавство України до **обов'язків викладачів** відносить: забезпечення викладання на високому науково-теоретичному і методичному рівні навчальних дисциплін відповідної освітньої програми за спеціальністю, проведення наукової діяльності (для науково-педагогічних працівників); підвищення професійного рівня, педагогічної майстерності, наукової кваліфікації; дотримання норм педагогічної етики, моралі, повага гідності осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, прищеплення їм любові до України, виховання їх у дусі українського патріотизму і поваги до Конституції України та державних символів України; дотримання в освітньому процесі та науковій (творчій) діяльності академічної доброчесності та забезпечення її дотримання здобувачами вищої освіти; розвиток в осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, самостійності, ініціативи, творчих здібностей; дотримання статуту закладу вищої освіти, законів, інших нормативно-правових актів [3, ст. 58].

До загальних компетентностей, якими повинен володіти викладач вищої освіти, відносять: знання та розуміння предметної області і професійної діяльності; володіння навичками критичного мислення; володіння комунікативними навичками, здатність проявляти емпатію; здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; здатність до особистісного і професійного розвитку; здатність генерувати нові ідеї (креативність); здатність застосовувати кращі практики у професійній діяльності; здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети; здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів); здатність проявляти толерантність та повагу до культурної різноманітності; здатність діяти соціально відповідально та свідомо [9, п. 4].

Професійні компетентності викладачів вищої освіти складають: розроблення та оновлення програм навчальних дисциплін, підготовка навчальних і методичних матеріалів; здатність розробляти програму навчальної дисципліни або її складники, навчальні та методичні матеріали до них; здатність оновлювати програму навчальної

дисципліни відповідно до вимог внутрішньої системи забезпечення якості; викладання, консультативна підтримка студентів; здатність проводити навчальні заняття та забезпечувати досягнення запланованих результатів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей і потреб студентів; здатність консультувати студентів з предмета навчальної дисципліни відповідно до їхніх індивідуальних освітніх потреб; здатність здійснювати індивідуальний супровід студента (наставництво, менторство) під час навчання; оцінювання результатів навчання; здатність розробляти критерії та обирати інструменти оцінювання; здатність здійснювати об'єктивне оцінювання результатів навчання (проводити атестацію); здатність надавати студентам зворотний зв'язок щодо результатів оцінювання та рекомендації щодо покращення результатів навчання; виконання дослідницьких/творчих проєктів, оприлюднення їх результатів та забезпечення захисту авторських прав; здатність обґрунтувати, спланувати та виконати дослідницький/творчий проєкт; здатність проаналізувати та узагальнити результати дослідницького/творчого проєкту, підготувати та оприлюднити презентацію, звіт, статтю, монографію; здатність підготувати запит на видачу патенту на винахід, корисну модель, документів, що засвідчують право автора на твір (за необхідності); участь у роботі кафедри, інших колегіальних органів; здатність готувати документи та матеріали до засідань кафедри, інших колегіальних органів, брати участь у нарадах, робочих групах, професійних об'єднаннях; об'єднань, організація освітніх та наукових заходів; здатність планувати, готувати та проводити освітні й наукові заходи; керівництво науковою/творчою роботою студентів, аспірантів; здатність консультувати студента, аспіранта щодо планування й реалізації наукового дослідження/творчого проєкту; здатність проаналізувати процес та результати наукового дослідження/творчого проєкту проведеного студентом, аспірантом; здатність надавати рекомендації студентові, аспірантові щодо покращення процесу та результатів його наукового дослідження/творчого проєкту; розроблення та вдосконалення освітніх програм; здатність визначати мету, структурні компоненти освітньої програми, програмні результати навчання; здатність переглядати й оновлювати освітню програму відповідно до вимог стандартів вищої освіти, внутрішньої системи забезпечення якості, потреб стейкхолдерів; здатність готувати матеріали до акредитації освітньої програми; здійснення наукової та фахової експертизи, консультування осіб, підприємств, установ, організацій; здатність здійснювати наукову/фахову експертизу дослідницьких (наукових), фахових/творчих проєктів; здатність надавати експертні консультації особам, підприємствам, установам, організаціям з питань, що стосуються їхньої дослідницької

та/або професійної діяльності; опис трудових функцій (трудові функції; предмети і засоби праці (обладнання, устаткування, матеріали, інструмент); професійні компетентності (за трудовою дією або групою трудових дій); знання, уміння та навички) [9, п. 5].

Література:

1. Конституція України 1996 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр#Text>

2. Закон України «Про освіту» 2017 (в редакції від 10.10.2024). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

3. Закон України «Про вищу освіту» 2014 р. (в редакції від 17.11.2024). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

4. Закон України «Про фахову передвищу освіту» 2019 р. (в редакції від 17.11.2024). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>

5. Кодекс законів про працю України 1971 р. (в редакції від 27.09.2024). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» від 23.11.2011 № 1341 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25.06.2020 № 519). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п#Text>

7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 977 “Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти”, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 08.08.2019 за № 880/33851; *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text>

8. Стандарти вищої освіти. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukraini/zatverdzeni-standarti-vishchoi-osviti>

9. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти». *Osvita.ua*. https://osvita.ua/doc/files/news/819/81950/610_Vikladachi_zakladiv_vishoyi_osviti.pdf

АКТУАЛЬНІСТЬ «ПРОБЛЕМНОГО» МЕТОДУ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Іванова Т. В.

*викладач кафедри іноземних мов професійного спілкування
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Сьогодні під проблемним навчанням розуміється така організація навчальних занять, яка передбачає створення під керівництвом викладача проблемних ситуацій та активну самостійну діяльність здобувачів освіти за їх дозволом, в результаті чого виникає творче оволодіння знаннями, вміннями та навиками та розвиток мисленнєвих здібностей. Для проблемного методу навчання характерно те, що знання та способи діяльності не передбачаються в готовому вигляді, не пропонуються правила та інструкції, наступні якими навчаючий міг би висловитися гарантовано правильно. Весь сенс методу полягає в стимулюванні пошукової діяльності студента. Подібний підхід обумовлений сучасною орієнтацією освіти на виховання творчої особистості і на закономірності розвитку цієї особистості, людської психіки, а саме, мислення та інтересу, сформованих саме в проблемних ситуаціях. Не слід забувати при цьому, що сучасні наукові знання носять проблемний характер (будь-яке наукове відкриття відповідає на один або кілька питань і тут же ставить десятки нових). Активізація пізнавальної діяльності навчаючих, розвиває інтерес до предмету, формування самостійності, творчого відношення до вивченого відбувається успішніше, якщо викладач не декларує, а постійно розсуджує, розмислює, полемізує з представниками інших точок зору, залучає учасників в активний процес доказів, обґрунтувань, якщо пропонується завдання котрі вимагають пошукової діяльності, то такі заняття перетворюються в діалог, сумісні роздуми, пошукову роботу. Пізнання не подається в готовому вигляді, воно служить предметом пошуку, воно створюється, конструється за участю навчаючих. Проблемний метод навчання відноситься до активних методів. Він відповідає сучасній психолого-педагогічній теорії та практиці, в якій найбільш послідовно реалізується принцип проблемності, передбачається використання об'єктивної суперечливості досліджуваного й організації на цьому новому пошуку знань, застосування способів педагогічного рекомендацій, що дозволяють управляти інтелектуальною діяльністю та розвитком навчаючих (розвитком потреб і інтересів, мислення та інших сфер особистості).

Проблемне навчання ґрунтується на створенні особливого виду мотивації – проблемної, тому потребує адекватного конструювання дидактичного змісту матеріалу, який має бути представлений як мета проблемних ситуацій. Сама логіка наукових знань у генезісі представляє логіку проблемних ситуацій, тому частина навчального матеріалу містить історично правдоподібні колізії з історії науки. Однак такий шлях пізнання був би надто неекономічним; оптимальною структурою матеріалу буде поєднання традиційного викладу із включенням проблемних ситуацій. Узагальнюючи вищесказане наголошуємо, що проблемні методи – це методи, засновані на створенні проблемних ситуацій, активній пізнавальній діяльності здобувачів, яка перебуває в пошуку та вирішенні складних питань, що потребують актуалізації знань, аналізу, уміння бачити за окремими фактами явище, закон.

У сучасній теорії проблемного методу навчання розрізняють два види проблемних ситуацій: психологічну та педагогічну. Перша стосується діяльності навчаючих, друга представляє організацію навчального процесу. Педагогічна проблемна ситуація створюється за допомогою активізуючих дій, питань викладача, що підкреслюють новизну, важливість, красу та інші відмінні якості об'єкта пізнання. Створення психологічної проблемної ситуації суто індивідуально. Ані надто важка, ані надто легка пізнавальна задача не створюють проблемної ситуації здобувачів, тобто проблемна ситуація має бути посиленою для них. Можна сказати, що проблемна ситуація є відчуттям розумових труднощів.

Проблемні ситуації можуть створюватись на всіх етапах процесу навчання: при поясненні, закріпленні, контролі. Викладач створює проблемну ситуацію і спрямовує здобувачів на її рішення, організовуючи пошук цього рішення. Таким чином, навчаючий ставиться в позицію суб'єкта свого навчання і, як результат, у нього утворюються нові знання, він опановує нові способи дії. Проблема управління проблемним навчанням полягає в тому, що виникнення проблемної ситуації акт індивідуальний, тому від вчителя чи викладача вимагається використання диференційованого та індивідуального підходу.

Щоб розібратися у тому, що таке проблемна ситуація, потрібно зрозуміти, що таке проблема. Філософи дуже точно визначають проблему як *конкретне знання про незнання*. У цій парадоксальній на перший погляд думці прихований глибокий зміст. Справді, проблема в людини існує лише тоді, коли її умова чи відома, чи цілком доступна, вимоги, питання зрозумілі, тобто людина знає, що шукати. Усвідомлення відомого і невідомого в ситуації, прийняття проблеми створюють стан спантеличеності, психологічного дискомфорту, що

спонукає шукати вихід із становища невизначеності, дефіциту інформації. Це і є проблемною ситуацією. Конкретним способом вираження проблеми служать пізнавальні завдання та питання (питання те ж завдання, в якому умова мається на увазі, оскільки відомо пізнає або може бути ним реконструйовано, а тому не наводиться). Тому аналіз проблемної ситуації, виявлення її зв'язків, відносин, закріплених у мові, виражається як завдань. Сформульована задача створює зовнішні умови для усвідомлення проблемної ситуації. Мислення починається з проблемної ситуації, з її усвідомлення та прийняття, тому щоб пробудити ситуацію розумової активності, наприклад, при читанні, потрібно її побачити як систему завдань, тобто. прихованих проблемних ситуацій. Здобувачі, які бачать завдання та відображені в них проблемні ситуації в тексті, сприймають інформацію як відповіді на запитання, які виникли при сприйнятті тексту. Ці питання включають механізм їх розумової активності, тому засвоєння готових завдань є їм ефективним й у плані функціональності цих завдань, тобто засвоєння та розвиток здійснюється у таких навчальних одночасно.

Методичні прийоми створення проблемних ситуацій:

- Викладач чи вчитель підводить здобувачів, до суперечності та пропонує їм самим знайти спосіб його вирішення;
- зіштовхує протиріччя практичної діяльності;
- викладає різні точки зору на те саме питання;
- пропонує класу розглянути проблему із різних позицій (наприклад, юриста, фінансиста, педагога, психолога тощо);
- спонукає навчальних робити порівняння, узагальнення, висновки із ситуації, зіставляти різні факти;
- ставить конкретні питання (на узагальнення, обґрунтування, конкретизацію, логіку міркування тощо);
- визначає проблемні теоретичні та практичні завдання (наприклад, дослідні);
- ставить проблемні завдання (наприклад, з недостатніми чи надмірними вихідними даними, із заздалегідь допущеними помилками, з невизначеністю у постановці питання, з суперечливими даними, з обмеженням часом обговорення, на подолання «психологічної інерції» тощо).

Для реалізації проблемного методу необхідні:

- відбір найактуальніших, сутнісних проблем;
- визначення особливостей проблемного методу навчання у різних видах навчальної роботи;
- побудова оптимальної системи проблемного навчання, створення навчальних та методичних посібників та посібників;

– особистісний підхід та майстерність вчителя, здатні викликати активну пізнавальну діяльність учнів.

Існує чотири рівні проблемності у навчанні:

– Викладач сам ставить проблему і сам вирішує при активному слуханні та обговоренні студентів.

– Ставить проблему, здобувачі самостійно чи під керівництвом вирішують її. Тут спостерігається відрив від зразка, відкривається простір для роздумів.

– Навчаючий ставить проблему, вчитель чи викладач допомагає у її вирішенні.

– Здобувач ставить проблему і її вирішує.

Перевагами проблемного методу навчання є такі моменти:

– самостійне добування знань шляхом власної творчої діяльності;

– високий інтерес до навчальної праці;

– розвиток продуктивного мислення;

– міцні та дієві результати навчання.

До недоліків слід віднести:

– слабку керованість пізнавальною діяльністю здобувачів

– великі витрати часу для досягнення запроєктованих цілей;

– недостатній рівень мовної підготовки в окремих групах,

– брак часу на ретельне вивчення тієї чи іншої теми,

– незвичність такої форми роботи;

– труднощі залучення студентів зі слабкою мовною підготовкою до обговорення;

– ризик трансформації дискусії у суперечку між окремими здобувачами.

Проте проблемний метод навчання розвиває творчу активність учнів. Тому до творчих умінь ми можемо віднести такі уміння: а) вести дискусію; б) слухати та чути співрозмовника; в) відстоювати свою точку зору, підкріплену аргументами; г) знаходити компроміс із співрозмовником; д) лаконічно викладати свою думку; е) знаходити не одне, а багато варіантів вирішення проблеми.

Висновки. Використання проблемного методу також сприяє розвитку самостійності навчаючих, включенню їх у пошукову та дослідницьку діяльність, формуванню пізнавального інтересу, пошукових умінь і навичок. Він відкриває можливості творчої співпраці викладача та здобувача, сприяє більш глибокому та міцному засвоєнню матеріалу та способів діяльності. Хочеться зазначити, що для ефективного обговорення тієї чи іншої проблеми слід заздалегідь запропонувати студентам підготувати можливі питання один одному на тему обговорення; визначити правила ведення обговорення: організаційний момент, етичні норми, обов'язок всіх використовувати

мовні кліше в мові, визначити середній обсяг (кількість речень) мовних висловлювань, аргументованість висловлювань тощо. Важливим моментом є підбиття підсумків обговорення проблеми. Для того, щоб підтримувати та стимулювати активність під час дискусії та мати можливість об'єктивно оцінити участь кожного з них у роботі, викладач може використати різні способи заохочення. Так, наприклад, під час заняття здобувачі можуть заробляти бали (отримувати картки різного кольору) за вдале запитання чи відповідь, використання лексики, вживання комунікативних кліше тощо. Наприкінці уроку бали підсумовуються і за результатами проставляються оцінки. Проблемний метод, як зазначалося вище відповідає соціальному заказу, природі розвитку наукових знань і практично-перетворювальної спрямованості людської діяльності, основним закономірностям розвитку особистості і розвитку навчання в цілому.

Література:

1. Паламарчук В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики. Київ : Освіта України, 2005. 504 с.
2. Панфілова А. П. Інноваційні педагогічні технології. *Активне навчання* : навчальний посібник для вишів. М. : Академія, 2009. 192 с.
3. Поляков С. Д. Педагогічна інноватика від ідеї до практики. М. : Центр «Педагогічний пошук», 2007. 176 с.
4. Пометун О. Піроженко Л. В. . Сучасні уроки. Інтерактивні технології навчання : наук., метод., посіб. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
5. Харламов І. Ф. Педагогіка : посібник. для студентів вузів, по пед. спец. / І. Ф. Харламов. 4-те вид., перероб.і доп. М. : Гардаріки, 2002. С. 517 с.
6. Хуторський А. В. Практикум по дидактиці і сучасними методами навчання. СПб. : Пітер, 2004. 541 с.: Іл. (Серія «Навчальний посібник»).

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Іржавська А. П.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Академічна доброчесність є важливим елементом якісної освіти та наукових досліджень. Вона передбачає чесність, відповідальність та повагу до інтелектуальної власності. У закладах вищої освіти формування культури академічної доброчесності є критично важливим для підготовки компетентних фахівців, здатних приймати обґрунтовані рішення, генерувати нові знання та сприяти розвитку суспільства.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та норм, які регулюють академічну діяльність, а саме чесність (виконання академічних завдань самостійно та без використання заборонених джерел); відповідальність (визнання авторства своїх робіт та дотримання правил цитування); повага (повага до інтелектуальної власності інших та уникнення плагіату); справедливість (рівне ставлення до всіх учасників освітнього процесу) [1; 2].

Академічна доброчесність важлива, оскільки забезпечує достовірність результатів навчання та досліджень, що є основою для якісної освіти. Культура академічної доброчесності сприяє формуванню довіри між студентами, викладачами та суспільством в цілому. Дотримання принципів академічної доброчесності підвищує репутацію закладу вищої освіти на національному та міжнародному рівнях.

Популяризація принципів академічної доброчесності у закладі вищої освіти є важливим завданням, яке потребує комплексного підходу та залучення всіх учасників освітнього процесу. Серед методів і напрямків популяризації є поширення інформації: створення окремих розділів на веб-сайті закладу, присвячених академічній доброчесності, використання соціальних мереж для поширення інформації та спілкування зі студентами, розробка буклетів, плакатів та інших інформаційних матеріалів, які будуть доступні для студентів та викладачів, використання спеціальних платформ для перевірки письмових робіт на плагіат. Проведення лекцій, семінарів, тренінгів, вебінарів та інших заходів, присвячених академічній доброчесності, а також запрошення експертів для обговорення актуальних питань та обміну досвідом

є актуальними напрямками популяризації принципів академічної доброчесності в освітньому середовищі.

З метою підвищення обізнаності та вироблення soft skills у студентів, можливим є введення в освітні програми обов'язкового курсу з академічної доброчесності для студентів ОС «Бакалавр» та ОС «Магістр» або ж інтегрування змістового модулю з академічної доброчесності в інші навчальні дисципліни, щоб студенти розуміли її важливість у контексті своєї спеціальності [3]. Розробка навчальних матеріалів, які допоможуть студентам зрозуміти принципи академічної доброчесності та навчитися їх дотримуватися, є необхідною складовою таких навчальних дисциплін та змістових модулів. Курс має охоплювати не лише теоретичні аспекти, але й практичні навички академічного письма, цитування та уникнення плагіату. Також можливим є створення онлайн-курсів з академічної доброчесності, які будуть доступні для студентів у зручний час.

Формуванню культури академічної доброчесності та корпоративної етики у закладах вищої освіти сприятиме розробка кодексу академічної доброчесності, який регулюватиме відносини між усіма учасниками освітнього процесу, та встановлення чітких санкцій за порушення академічної доброчесності [4].

Система підтримки для студентів, які потребують допомоги у питаннях академічної доброчесності та заохочення студентів, які демонструють високий рівень академічної доброчесності, забезпечення можливості для студентів надавати зворотний зв'язок щодо питань академічної доброчесності – все це сприятиме формуванню культури академічної доброчесності у закладах вищої освіти. А відтак, можна залучати студентські організації до популяризації принципів академічної доброчесності, проводити конкурси та інші ініціативи, спрямовані на підвищення обізнаності студентів про академічну доброчесність.

Реалізація цих шляхів популяризації академічної доброчесності у ЗВО потребує часу та зусиль, системного та комплексного підходу, але вони є необхідною умовою для формування культури академічної доброчесності у закладі вищої освіти та створення в закладі вищої освіти атмосфери поваги до інтелектуальної власності та академічної чесності.

Формування культури академічної доброчесності – це комплексний процес, який потребує участі всіх учасників освітнього процесу: керівництва закладів освіти, завданням якого є розробка та впровадження політик та процедур, спрямованих на підтримку академічної доброчесності, а також запровадження ефективної системи виявлення та запобігання порушенням академічної доброчесності; викладачів, які

покликані навчати студентів принципів академічної доброчесності та формування у них навичок академічного письма; студенти, які повинні дотримуватися принципів академічної доброчесності у своїй навчальній діяльності.

Формування культури академічної доброчесності є важливим завданням для закладів вищої освіти. Це сприяє підвищенню якості освіти, зміцненню довіри до освітніх інституцій та підготовці компетентних фахівців, здатних зробити свій внесок у розвиток суспільства.

Література:

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>

2. Програма підвищення кваліфікації «Розбудова системи забезпечення академічної доброчесності у закладі освіти». URL: <https://crkp.sumdu.edu.ua/uk/>

3. Іржавська А. П. Практики ознайомлення студентів з принципами академічної доброчесності (на прикладі ННІ міжнародних відносин, історії та філософії Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького). *Actual problems of learning and teaching methods. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference.* Vienna, Austria. 2022. Pp. 161–163. URL: <https://isg-konf.com/actual-problems-of-learning-and-teaching-methods/>

4. Кодекс академічної доброчесності та корпоративної етики ЧНУ ім. Б. Хмельницького. URL: https://docs.google.com/document/d/1rJA4K7qYjYzgfx_o_KM78WoRfTBYpfxjQUt9qGrn0u4/edit?usp=drive_web&authuser=0 ; Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/recomendatsii.pdf>

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИКЛАДАЧІВ СТОМАТОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Камінська М. В.

кандидат медичних наук,

доцент кафедри стоматології післядипломної освіти

Івано-Франківський національний медичний університет

м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. В умовах формування освітнього процесу, який б відповідав загальноєвропейському рівню зростають вимоги до професійної компетентності фахівців. Сучасна стоматологічна освіта не є винятком у цьому процесі та вимагає від викладачів не лише глибоких фахових знань, а й високого рівня педагогічної майстерності. Викладач повинен уміти передавати знання студентам, використовувати інноваційні методи навчання та формувати професійні навички майбутніх лікарів [1]. Важливо, щоб він був компетентним не лише у своїй спеціальності, а й у педагогіці, психології та методиці викладання. Перспективи вирішення проблем професійно-педагогічної компетентності включають розширення можливостей для підвищення кваліфікації, запровадження сучасних освітніх технологій і розробку ефективних програм педагогічної підготовки викладачів з метою формування конкурентоздатного працівника [1].

Метою статті є аналіз підходів до формування професійно-педагогічних компетентностей викладачів стоматологічних факультетів, визначення ключових складових цих компетентностей та рекомендації щодо їх розвитку.

За педагогічним словником, професійна компетентність – це сукупність знань, вмінь, які необхідні для ефективної професійної діяльності, уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [6]. Педагогічна компетентність передбачає ефективне виконання навчально-виховної діяльності, цілеспрямовану організацію педагогічної взаємодії і передбачає саморозвиток, самовиховання, удосконалення особистісних якостей та майстерності викладача [5].

Професійно-педагогічна компетентність викладача стоматологічного факультету включає такі основні компоненти:

– Фахова компетентність – ґрунтовне володіння знаннями з стоматології, сучасними методами лікування та профілактики захворювань.

– Педагогічна компетентність – здатність до ефективного навчання студентів, використання активних методів викладання, формування в них клінічного мислення.

– Методична компетентність – уміння розробляти навчальні програми, інтегрувати новітні технології в освітній процес.

– Комунікативна компетентність – ефективна взаємодія зі студентами, колегами та пацієнтами.

– Психологічна компетентність – розуміння індивідуальних особливостей студентів, мотивація їх до навчання, створення сприятливого освітнього середовища.

Формування професійно-педагогічних компетентностей викладачів стоматологічного факультету має базуватися на таких підходах:

Компетентнісний підхід – орієнтація на набуття викладачем конкретних знань, умінь і навичок, необхідних для ефективного викладання.

Особистісно-орієнтований підхід – урахування індивідуальних особливостей викладачів у процесі їх підготовки та підвищення кваліфікації.

Проблемно-орієнтоване навчання (PBL) – залучення викладачів до моделювання навчальних ситуацій, що допомагає їм ефективніше навчати студентів.

Інтерактивні методи навчання – впровадження тренінгів, симуляційних занять, кейс-методів, що дозволяють викладачам вдосконалювати педагогічні навички.

Розвиток педагогічної компетентності можливий через такі практичні заходи [2]: курси підвищення кваліфікації, майстер-класи, семінари, науково-педагогічні конференції, впровадження цифрових технологій та педагогічне наставництво. Курси підвищення кваліфікації це навчання за програмами педагогічної майстерності для викладачів медичних вишів. Майстер-класи та семінари передбачають обмін досвідом між викладачами щодо ефективних методів навчання. Участь в науково-педагогічних конференціях забезпечує розширення знань про сучасні підходи до викладання. Інтеграція цифрових технологій – використання електронних освітніх платформ, симуляторів, віртуальних пацієнтів у навчальному процесі[1]. Педагогічне наставництво передбачає взаємодію досвідчених викладачів із молодими колегами для передачі знань та методичних прийомів.

З метою формування професійної компетентності у здобувачів освіти стоматологічного факультету необхідно [4]: забезпечити теоретичне і методичне обґрунтування цього процесу, набути необхідні компетентності та максимально розвинути професійно значимі якості, сформувати соціальну, мотиваційну, ціннісну, технологічну,

деонтологічну, саморозвивальну складову. «Міжнародна професійна компетентність» стоматолога це здатність лікаря до професійної діяльності на міжнародному рівні відповідно до міжнародних стандартів та міжнародних фахових вимог, що базується на високому рівні фахової підготовки майбутнього стоматолога [7].

Гоголь А.М. та інші до основ розвитку професійної компетентності у майбутніх стоматологів відносить: застосування сучасних наукових підходів у процесі професійної підготовки, встановлення нерозривного зв'язку наукового потенціалу і практичної стоматології, модернізацію педагогічного забезпечення системи стоматологічної освіти, поглиблення фундаментальності знань шляхом поєднання спеціальних стоматологічних і суміжних лікарських спеціальностей [3].

Висновки. Формування професійно-педагогічних компетентностей викладачів стоматологічних факультетів є важливим завданням сучасної медичної освіти. Викладач повинен володіти не лише фаховими знаннями, а й педагогічними методами, щоб ефективно навчати студентів. Для цього необхідне впровадження комплексного підходу до підготовки викладачів, що включає інтерактивні методи навчання, підвищення кваліфікації та використання цифрових технологій у навчальному процесі.

Література:

1. Антонюк М. В. Інноваційні методи навчання у вищій медичній освіті. Київ : Медична академія, 2022.
2. Бойко О. Педагогічна компетентність викладача медичного університету. Харків : Освіта і наука, 2021.
3. Гоголь А. М. Міжнародна професійна компетентність лікаря: проблеми і перспективи при викладанні хірургічної стоматології / А. М. Гоголь, А. І. Панькевич, І. А. Колісник. *Сучасна медична освіта: методологія, теорія, практика* : матеріали Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 19 березня 2020 р. Полтава, 2020. С. 49–51.
4. Кульбашна Я. А. Модель формування професійної компетентності майбутнього стоматолога / Я. А. Кульбашна, Я. П. Нагірний. *Медична освіта*. 2014. № 1. С. 124–128. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mosv_2014_1_38
5. Магрламова Камілла. Ключові професійно-педагогічні компетентності викладачів вищих медичних навчальних закладів / К. Магрламова. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка*. 2018. № 1. С. 202–206. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2018_1_33

6. Професійна освіта : словник : навчальний посібник / уклад.: С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ, 2000. С. 78.

7. Сидоренко Л. Формування професійної компетентності майбутніх лікарів: теорія і практика. Львів : Видавничий дім, 2020.

ІНТЕРАКТИВНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Кирильчук О. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Економічна теорія, як галузь дослідження, ґрунтується на фундаментальних теоріях, концепціях та моделях, які часто є абстрактними та складними для розуміння студентами. Традиційне викладання на основі лекцій, хоча й ефективне для надання фундаментальних знань, може не повністю зацікавити студентів або не допомогти їм розвинути практичні та аналітичні навички, необхідні для прийняття економічних рішень у реальному світі. У відповідь на ці виклики освітяни все частіше звертаються до інтерактивного підходу, основою якого є застосування інтерактивних методів викладання.

Інтерактивні методи викладання економічних дисциплін – це стратегії, які активно залучають студентів до процесу навчання, переходячи від пасивного сприйняття інформації до діяльності, що сприяє участі, співпраці та застосуванню економічних концепцій. Ці методи сприяють дослідженню економічних принципів за допомогою практичного досвіду, аналізу конкретних випадків, рольових ігор та симуляцій, адаптуючи абстрактні ідеї до фактичної дійсності. Крім того, вони створюють середовище, в якому студенти не лише вивчають теоретичні аспекти економіки, але й розвивають навички аналітичного мислення, вирішення проблем та ефективного обміну своїми ідеями.

Пасивний (класичний) метод – це така форма взаємодії викладача та здобувача, згідно з якою викладач є основною дійовою особою, проводячи заняття, а здобувачі виступають у ролі пасивних слухачів [1, с. 24]. Традиційні лекційні моделі, хоча все ще поширені, все частіше розглядаються як недостатні для повного опанування

студентами економічної теорії. Основними перевагами використання інтерактивного підходу у викладанні економічних дисциплін є: покращення залученості студентів, поглиблене розуміння та застосування економічних концепцій, розвиток критичного мислення та навичок вирішення проблем, підвищення задоволеності студентів та їх сприйняття навчального матеріалу, отримання навичок практичного застосування економічних знань.

Основними інтерактивними методами викладання є: навчання на основі конкретних випадків та вирішення проблем; рольові ігри та економічне моделювання; дебати і навчання на основі дискусії.

Одним із найбільш широко обговорюваних інтерактивних методів в економічній освіті є *навчання на основі конкретних випадків та вирішення проблем*, тобто кейсів, яке занурює студентів у реальні сценарії. Тематичні дослідження надають студентам можливість аналізувати та обговорювати актуальні економічні проблеми, що не лише поглиблює їхнє розуміння теоретичних понять, але й покращує критичне мислення та навички прийняття рішень. Кейси є ефективним інструментом подолання розриву між теорією та практикою, що допомагають студентам застосовувати абстрактні економічні концепції до реальних ситуацій. Тематичні дослідження дозволяють студентам досліджувати проблеми з різних точок зору, заохочуючи їх думати про економіку поза теорією підручника [2]. Однак використання тематичних досліджень вимагає ретельного відбору, щоб гарантувати, що сценарії відповідають цілям курсу, і викладачі повинні направляти студентів в аналітичному процесі, щоб уникнути поверхневих висновків.

Рольові ігри дозволяють студентам брати на себе ролі економічних агентів (таких як споживачі, виробники, маркетингові посередники, політики), що допомагає їм розуміти економічну поведінку з більш експериментальної точки зору. Наприклад, моделювання ринкових обмінів, політичних дебатів або торговельних переговорів забезпечує практичний підхід до розуміння наслідків економічних рішень. Ці методи особливо цінні для ілюстрації динамічних систем і взаємопов'язаності економічних змінних. Активне навчання за допомогою симуляцій забезпечує негайний зворотний зв'язок і сприяє глибшому залученню студента до розв'язання певних питань. Однак проблемою даного методу є потреба в значній підготовці та потенційній загрозі для студентів неправильно інтерпретувати ролі або результати, якщо ними не керувати належним чином. Такий підхід дає можливість студенту зрозуміти мотивацію та обмеження, з якими стикаються різні економічні агенти, заохочуючи їх думати з різних точок зору. Практичний характер рольових ігор заохочує активніше взаємодіяти з матеріалом

та засвоювати економічні концепції через безпосередній досвід. Рольова гра змушує студентів приймати рішення та реагувати на динамічні ситуації, покращуючи їхні навички вирішення проблем та здатність оперативно мислити.

Економічне моделювання передбачає створення віртуальних або реальних сценаріїв, де студенти приймають рішення, що впливають на економічні результати. Моделювання дозволяє студентам «випробувати» економічні концепції на власному досвіді, активно беручи участь у сценаріях, які імітують реальні економічні системи. Студенти отримують негайний зворотний зв'язок щодо своїх рішень, що допомагає їм зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки, притаманні економічним системам. Змагальний та ігровий характер симуляцій часто мотивує учнів глибше занурюватися в матеріал. Моделювання значно покращує розуміння студентами макроекономічних принципів, таких як інфляція, відсоткові ставки та фінансова політика. Вони також допомагають учням розвивати практичні навички прийняття рішень та стратегічного мислення.

Дебати та структуровані дискусії в класі – це інтерактивні методи, які заохочують студентів формулювати, захищати та надавати економічні аргументи розв'язання проблемної ситуації. Групові дискусії є важливим інтерактивним методом навчання, в якому студенти беруть участь у структурованих діалогах з економічних питань. Це можуть бути дебати про економічну політику, дискусії про поточні події або завдання з вирішення проблем, пов'язаних з економічною теорією. Дискусії покращують здатність студентів чітко формулювати свої ідеї, що сприяє покращенню їхніх комунікативних навичок та більш впевненому вираженню економічних аргументів. У груповому середовищі студенти стикаються з різноманітними точками зору, що розширює їхнє розуміння економічних питань. Активна участь у дискусіях сприяє глибшому залученню до матеріалу, що призводить до кращого запам'ятовування ключових понять.

Дебати сприяють критичному мисленню, вимагаючи від студентів досліджувати, формулювати та представляти свої аргументи щодо спірних економічних питань. Ці методи не тільки допомагають розвивати комунікативні навички, але й змушують студентів більш ґрунтовно використовувати власні знання економічних концепцій, ставити під сумнів свої припущення та розглядати альтернативні точки зору.

Ефективне впровадження інтерактивного підходу у навчальний процес вимагає вдумливого планування, достатніх ресурсів та розуміння потенційних викликів. Важливими перешкодами цьому є часові обмеження, опір студентів та неоднаковий доступ до технологій [3].

Підготовка та проведення інтерактивних занять, особливо симуляцій та тематичних досліджень, вимагає багато часу. Це може негативно впливати на темп викладання дисципліни, оскільки деякі теми висвітлюються менш глибоко через час, необхідний для інтерактивних вправ.

Проблемою може стати початковий опір деяких студентів інтерактивним методам, особливо у формі рольових ігор та групових дискусій. Причинами можуть бути дискомфорт через відсутність структурованого навчання та необхідність співпрацювати з одногрупниками, надання переваги передбачуваності традиційних лекцій.

Групова діяльність іноді ускладнена нерівними умовами участі. У деяких випадках окремі студенти домінують в групових дискусіях, тоді як інші є менш залучені через обмежений доступ до технологій, власний характер, небажання конфліктувати з колегами тощо. Цю проблему частково можна вирішити шляхом призначення конкретних ролей у групах, але вона залишалася складним завданням для викладачів.

Критичним фактором успіху інтерактивного підходу викладання є підготовка викладача, якому необхідно підвищувати професійну кваліфікацію і досвід застосування нових навчальних технологій, постійно інвестувати у свій розвиток, підвищувати педагогічну майстерність. Викладачі, які проходили семінари з інтерактивної педагогіки, спроможні більш ефективно керувати залученням студентів і направляти їх через складні економічні проблеми.

Таким чином, інтерактивний підхід викладання економічних дисциплін, включаючи навчання на основі конкретних випадків, рольові ігри, групові дискусії та економічне моделювання, значно підвищують залученість, розуміння та застосування економічних концепцій студентами. Інтерактивний характер таких методів сприяє глибшому навчанню, покращенню критичного мислення та кращим навичкам вирішення проблем, які є важливими в економічній освіті. Однак проблеми, пов'язані з обмеженнями в часі, опором учнів і груповою динамікою, повинні бути вирішені, щоб ці методи були більш ефективними.

Література:

1. Гривківська О., Відоменко О., Аренович І., Аренович Б. Інтерактивні методи викладання економічних дисциплін. *Сучасна теорія і практика управління ринковою економікою*. 2023. № 21(2(51)). С. 21–29. DOI: 10.18524/2413-9998.2022.2(51).274362
2. Nesteruk, H. The Use Of Interactive Methods In Teaching Accounting Disciplines In The Process Of Students' Competencies Formation.

Scientific Journal He-Ss in Ostrołęka. 2023. Vol. 1(48). P. 14–23. URL: <https://ojs.wsa.edu.pl/index.php/sj-economics/article/view/620/65>

3. Namazova, N. Basic Interactive Methods of Teaching Economics. *Miasto Przyszłości*. 2025. Vol. 56. P. 244–250. URL: <https://miastoprzyszlosci.com.pl/index.php/mp/article/view/6001/5678>

ФЕНОМЕН АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ ПОСЕРЕД НАС

Кириченко В. Є.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії держави та права
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Останні роки все більшого розголосу в світі отримує критика наукових та освітніх інституцій яким закидають такі недоброчесні та імітаційні практики як – плагіат, вигадане авторство, «copy–paste», «ghostwriting», тощо [1, с. 222–247; 2, с. 1–18, 3]. Та найбільшого занепокоєння викликає криза, що вирує в галузі соціально-гуманітарних наук [4], де звинувачення у недоброчесності вже нікого не дивують. Для істориків науки цей феномен не є чимось новим, на його існування звертали увагу і раніше, хоча такі випадки були більш-менш поодинокими. Як свідчать дослідження, саме інформаційне суспільство виступило тим середовищем де академічне шахрайство набуло численних форм і катастрофічного поширення, як у науковій сфері, так і в освітній. Прикро, але це явище стало системною загрозою для всієї науково-освітньої царини, а відтак потребує і всебічного осмислення, і розробки ефективних засобів протидії.

Руйнація, у першій половині ХХ ст., колоніальної системи світу з такими імперськими монстрами як Германська, Австро-Угорська, Російська, а згодом і Британська імперії, особливо після Другої світової війни, обумовили перехід світу до нової фази його розвитку. Відтоді освіта, яка протягом століть перебувала у монопольному віданні університетів (таких собі закритих корпорацій), була доступна лише для елітарного вжитку та виступала знаряддям соціальної диференціації, стала загальнодоступним благом, правом, і навіть обов'язком, виходячи зі змісту норм Загальної декларації прав людини [5].

Саме у післявоєнний період спостерігається стрімкий розвиток освіти у всіх регіонах світу, що надало підстави вести мову про глобальну експансію та формування систем з масовим й універсальним охопленням населення вищою освітою [6]. Серед причин, що обумовили експансію переважно виокремлюють такі: імперативи державного будівництва та посилення конкуренції на тлі холодної війни [7, с. 219–238], розвиток держав загального добробуту (welfare state) [8, с. 276–294], потреби зростаючого середнього класу [9, с. 413–434], процеси глобалізації та організаційної раціоналізації [10, с. 1–19], тощо. Зазначені тенденції розширення охоплення населення вищою освітою та демократизація доступу до науки були притаманні як для розвинених країн, так і країн третього світу, й так само не оминули пострадянські держави [11; 12, с. 47–72].

Звісно, що за цих умов масовізації щодо підготовки наукових кадрів почала збільшуватись прірва, що постала між нею та з старою системою статусів, яка майже не зазнала змін, і, у свою чергу, породила попит щодо виконання формальних показників підготовки в аспірантурі, ад'юнктурі чи-то докторантурі із використанням чисельних різновидів академічної недоброчесності та імітаційних практик.

Окремої зауваги потребують соціологічні витоки недоброчесності, які значною мірою пов'язані з якісно новим станом суспільства, яке Ж. Бодріяр назвав «суспільством споживання» і схарактеризував його як таке, що ґрунтується на масовому споживанні матеріальних благ з формуванням відповідної системи цінностей, яка відбиває споживче відношення суспільства не лише до об'єктів матеріального світу, а й духовного, посеред яких такі як релігій, наука, освіта, тощо [13]. Наочно це ілюструється концепцією «макдональдизації» (McDonaldization) суспільства, запропонованої Дж. Рітцером, у продовж розвитку веберовської ідеї інструментальної *раціоналізації* сучасного суспільства та культури [14]. За цією концепцією суспільство організовано у спосіб, коли базові принципи «fast food» та ресторанного бізнесу мають своє поширення на все суспільство, стаючи пріоритетами суспільного життя сприяючи його тотальній раціоналізації та уніфікації. Запорукою макдональдизації вищої освіти стало поширення впливу ринкових механізмів на систему організації та управління освітою, коли студент, як споживач освітніх послуг, придбає в університету, який ці послуги надає, такий собі дуже специфічний товар, яким є диплом. Додатково, стан суспільства можна охарактеризувати й процесом «коммодифікації» (commodification), під час якого відбувається руйнування моральних запобіжників та стимулів, у наслідок чого кожний з феноменів, якому раніше була притаманна специфічна духовна природа відтепер переусвідомлюється

в контексті виробництва, розподілу та споживання знань, духовних та культурних благ [15, с. 6–27].

Звісно академічна недоброчесність, як негативне явище потребує не лише свого всебічного дослідження, а й напрацювання тих заходів, які, якщо і не унеможливають існування такої практики, то хоча б пригнітять її та забезпечать профілактику розповсюдження. Найбільш поширеними рекомендаціями, що пропонуються фахівцями є такі: насамперед, це вдосконалення існуючих методик виявлення фактів недоброчесності та розробка нових, із залученням можливостей алгоритмів штучного інтелекту; далі йде посилення відповідальності за виявленні випадки академічної недоброчесності та порушення професійної етики; вживання заходів щодо ліквідації шахрайських угруповань з надання таких послуг та посилення контролю за закладами вищої освіти в яких було виявлено факти недоброчесності та імітаційних практик; й, насамкінець, етико-виховні заходи. Утім практика свідчить, що запровадження цих заходів щодо викорінення академічної недоброчесності в науці та освіті далекі від ефективності. Академічна недоброчесність, за своєю суттю не є самодостатньою реальністю соціальної системи, а виступає знаряддям розпаду змістовних підстав, на які спирається наука і освіта, як соціальні інститути інформаційного суспільства. Саме тому, здолаття імітацій та фальсифікацій в академічному середовищі не може сприйматися лише як внутрішня справа вищої школи, вирішення проблеми повинно охоплювати і економіку, і суспільство в цілому. Лише залучення суспільства до соціально-гуманітарної реформації освіти, досягнення максимальної відкритості, може сприяти викоріненню академічної недоброчесності.

Література:

1. Freiburger T. L., Romain D. M., Randol B. M., Marcum C. D. Cheating Behaviors among Undergraduate College Students: Results from a Factorial Survey. *Journal of Criminal Justice Education*. 2016. Vol. 28. № 2. P. 222–247. DOI:10.1080/10511253.2016.1203010.
2. Holı Ibrahim Ali, Awad Alhassan. Fighting contract cheating and ghostwriting in Higher Education: Moving towards a multidimensional approach. *Cogent Education*. 2021. Is. 8(1). P. 1–18. DOI: 10.1080/2331186X.2021.1885837.
3. Matheson A. Ghostwriting: the importance of definition and its place in contemporary drug marketing. *British Medical Journal*. 2016. Vol. 354. Article number i4578. DOI: 10.1136/bmj.i4578.

4. Newton P. M. How common is commercial contract cheating in higher education and is it increasing? A systematic review. *Frontiers in Education*. 2018. Vol. 3. DOI: 10.3389/feduc.2018.00067.

5. Ст. 26, Загальна декларація прав людини. ООН; Декларація, Міжнародний документ. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (date of access: 10.01.2025).

6. Trow M. Twentieth-century higher education: Elite to mass to universal / Ed. By M. Burrage. *Higher Education Quarterly*. 2012. Vol. 66(1). DOI: 10.1111/j.1468-2273.2011.00508.x

7. Stevens M. L., Shibanova E. Varieties of state commitment to higher education since 1945: Toward a comparative-historical social science of postsecondary expansion. *European Journal of Higher Education*. 2021. Vol. 11. No. 3. P. 219–238. DOI: 10.1080/21568235.2021.1944252.

8. Schulze-Cleven T. Organizing Competition: Regulatory Welfare States in Higher Education. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*. 2020. Is. 1. P. 276–294. DOI: 10.1177/0002716220965891.

9. Marginson S. The worldwide trend to high participation higher education: Dynamics of social stratification in inclusive systems. *Higher Education*. 2016. Vol. 72. No. 4. P. 413–434. DOI: 10.1007/s10734-016-0016-x.

10. Schofer E., Ramirez F., Meyer J. The societal consequences of higher education. *Sociology of Education*. 2021. Vol. 94. No. 1. P. 1–19. DOI: 10.1177/0038040720942912.

11. Cantwell B., Marginson S., Smolentseva A. High Participation Systems of Higher Education. Oxford : Oxford University Press, 2018. 496 p. DOI: 10.1093/oso/9780198828877.001.0001.

12. Salmi J., D'Addio A. Policies for Achieving Inclusion in Higher Education. *Policy Reviews in Higher Education*. 2021. Vol. 5. No. 1. P. 47–72. DOI: 10.1080/23322969.2020.1835529.

13. Jean Baudrillard: La sociedad de consumo. Alcira Bixio (tr.) Luis Enrique Alonso (prol.) Madrid : Siglo XXI, 2009. 257 p.

14. Ritzer G. The McDonaldisation of Society. Eighth edition. SAGE Publications, Inc, 2014. 280 p.

15. Fishman, Leonid. Commodification as Factor of Moral and Political Progress. *The Journal of Political Theory, Political Philosophy and Sociology of Politics Politeia*. 2019. № 93(2). P. 6–27. DOI:10.30570/2078-5089-2019-93-2-6-27.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ФАХІВЦІВ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Клименко О. С.

*доктор філософії у галузі знань 281 «Публічне управління
та адміністрування»,*

*доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Згідно з визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – ВООЗ), ментальне здоров'я – це стан, при якому людина може реалізовувати свій потенціал, ефективно справлятися з життєвими труднощами, працювати та брати участь у суспільному житті, відчуваючи благополуччя та гармонію [6]. Ментальне здоров'я об'єднує психічне і емоційне благополуччя з соціальними аспектами, граючи важливу роль у досягненні цілей, реалізації бажань та підтримці гарного фізичного самопочуття [6]. Водночас стан ментального здоров'я індивіда має значення для всього суспільства. На його рівень впливають соціальні, екологічні та економічні чинники.

Фахівці органів досудового розслідування Національної поліції України (далі – фахівці Національної поліції), які працюють у воєнних умовах, стикаються з великим рівнем стресу. Постійний напружений стан, емоційне вигорання, травматичні переживання та загроза для власного життя можуть призвести до психічних розладів. Збереження ментального здоров'я таких професій є надзвичайно важливим для встановлення національної безпеки, охорони правопорядку, забезпечення прав і свобод та інтересів людини, суспільства і держави, протидії злочинності, оскільки психоемоційний стан безпосередньо впливає на надання в межах, визначених законом, публічних послуг щодо допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Держава відіграє важливу роль у підтримці та управлінні ментальним здоров'ям, зокрема фахівців Національної поліції.

Документи ВООЗ підкреслюють важливість психічного здоров'я для особистого життя та соціальних спільнот. Психічне здоров'я є основою здатності мислити, переживати емоції, взаємодіяти з іншими, працювати та насолоджуватися життям [7]. Відтак, воно є важливою проблемою як для окремих осіб, так і для громад та суспільства

загалом. Психічне здоров'я не зводиться лише до наявності або відсутності хвороб, але також включає благополуччя та позитивні емоції, що виникають у контексті особистого життя, роботи, взаємин, фізичного здоров'я та соціального середовища.

Основні напрямки діяльності для забезпечення психічного здоров'я індивідів та соціальних груп описані в «Комплексному плані дій у сфері психічного здоров'я на 2013–2030 роки», розробленому ВООЗ, а також у «Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні до 2030 року» [4] та «Всеукраїнській програмі збереження ментального здоров'я», ініційованій Оленою Зеленською під назвою «Ти як?» [1] і в інших документах.

При вивченні проблеми ментального здоров'я важливо розрізняти терміни «психічне здоров'я» та «психологічне здоров'я». В іноземній науці зазвичай використовується термін «mental health», який перекладається як «психічне здоров'я» [6]. Аналіз офіційних документів і наукових публікацій показує, що цей термін охоплює різні аспекти проблеми і застосовується до широкого кола населення та професіоналів. Зокрема, цей підхід використовується в міжнародному україно-швейцарському проєкті «Психічне життя для України», що базується на міжнародних стандартах психічного здоров'я. Термін «психічне здоров'я» описує основні психічні розлади, такі як аутизм, синдром дефіциту уваги/гіперактивності, депресії, фобії, а також посттравматичний та гострий стресовий розлади [5]. Крім того, він використовується для позначення тренінгових програм для фахівців, які готуються до роботи з такими пацієнтами.

З урахуванням міжнародних підходів та вітчизняних поглядів, доцільним є використовувати термін «психічне здоров'я» в широкому розумінні, що включає всі аспекти психічного здоров'я різних категорій населення та фахівців, зокрема фахівців Національної поліції.

Термін «психологічне здоров'я» може стосуватися психічно здорових осіб, однак міжнародний підхід є більш комплексним, оскільки термін «психічне здоров'я» охоплює всі групи осіб [2]. Таким чином, вітчизняна практика повинна адаптувати термін «психічне здоров'я» для узгодження з міжнародними стандартами, що сприятиме кращій співпраці в аналізі та вивченні цієї проблеми.

Війна є найбільшим негативним чинником, що впливає на життя людини, оскільки вона ставить під загрозу саме існування, супроводжується різними формами насильства та суттєво погіршує ефективність роботи працівників, завдаючи шкоди їх психічному здоров'ю. Тому важливою задачею для управління персоналом під час війни є розуміння сутності психічного здоров'я працівників та органу влади в цілому, а також виявлення можливих ризиків для його погіршення.

Згідно з підходами ВООЗ, психічне здоров'я працівників під час війни включає кілька основних аспектів: здатність справлятися з щоденними стресами, що виникають у воєнний період; уміння будувати та підтримувати стосунки з іншими людьми в умовах війни; можливість ефективно виконувати свої професійні обов'язки і робити внесок у розвиток організації та суспільства, реалізуючи свої здібності в цей складний час [3].

Доцільно виокремити специфічні ризики психічного здоров'я фахівців Національної поліції в умовах війни, які можна поділити на соціально-економічні та психосоціальні. До соціально-економічних ризиків відносяться: можливість ліквідації або реорганізації відділів, управлінь, департаментів через погіршення економічної ситуації, скорочення штату, погіршення умов праці через руйнування, фінансові труднощі та дефіцит ресурсів, проблеми в установі через відключення електроенергії, а також труднощі в адаптації до нових умов. Також ризик втрати роботи, зниження зарплат та скасування надбавок, пошук нової роботи через вимушену міграцію, необхідність надання матеріальної підтримки військовим чи родичам, а також підтримка родини в складніших умовах.

До психосоціальних ризиків, що впливають на психічне здоров'я належать: робота в умовах невизначеності, введення нових режимів роботи (в умовах воєнних дій), зміна керівництва та стилю управління, втрата інтелектуального потенціалу через загибель або виїзд працівників, переїзд установи та адаптація до нових умов, авторитаризм в організаційній культурі замість підтримуючої атмосфери. А також постійний стрес і тривога через загрози, нестача сну через обстріли, низький рівень саморегуляції, песимізм і зневіра щодо майбутнього, низька стресостійкість та резильєнтність у деяких співробітників, відсутність навичок у плануванні професійної діяльності та організації робочого часу, професійне вигорання та посттравматичний стрес, який виникає через постійний стрес, ненормований робочий час і контакт із людським боєм і смертю.

Таким чином, підкреслено важливість збереження ментального здоров'я, зокрема серед фахівців Національної поліції, які працюють у складних умовах війни. Війна суттєво впливає на психічний стан працівників, викликаючи стрес, вигорання та інші психічні розлади. Ментальне здоров'я є критичним для забезпечення ефективної роботи співробітників, зокрема в умовах війни, де фахівці Національної поліції стикаються з численними ризиками, як соціально-економічними, так і психосоціальними. Управління цими ризиками та підтримка психічного здоров'я є важливими завданнями для забезпечення національної безпеки та ефективної діяльності органів забезпечення правопорядку.

Література:

1. Всеукраїнська програма збереження ментального здоров'я за ініціативою О. Зеленської «Ти як?». 2023. URL: <https://howareu.com/>
2. Карамушка Л. «Healthy organizations»: сутність, основні напрями та методи активності для забезпечення психічного здоров'я персоналу. Організаційна психологія. *Економічна психологія*, 2021. 2–3 (23). С. 40–49. URL: <https://doi.org/10.31108/2.2021.2.23.5>
3. Максименко, С. Д., Карамушка, Л. М., Бендерець, Н. М., Шевченко, А. М., & Креденцер, Л. М. Психологічне здоров'я персоналу організацій в умовах пандемії COVID-19: проблеми та технології забезпечення. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України; Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів. 2020. URL: <https://doi.org/10.31108/4.2020.1>
4. Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 27.12.2017 № 1018-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80#Text>
5. Психічне здоров'я для України. Назва з екрана. URL: <https://www.mh4u.in.ua/about/>
6. WHO. (2021). «Comprehensive Mental Health Action Plan 2013–2030». URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240031029>
7. WHO. «Mental health» (2022). URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-healthstrengthening-our-response>

STRUCTURAL AND CONTENT BASIS FOR PRESERVICE TEACHERS' PROFESSIONAL THINKING FORMATION

Kmit O. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Languages
and Their Teaching Methodology Department
T. H. Shevchenko National University “Chernihiv Colehium”
Chernihiv, Ukraine*

Training of a qualified teacher for working in conditions of New Ukrainian school, who is capable of carrying out pedagogical activities effectively and creatively, competently solve professional problems, improve pedagogical reality and achieve effective results, acts as the priority goal of the higher educational pedagogical institution. The problem of the

formation and development of preservice teachers' professional thinking is becoming relevant, taking into account the current needs in pedagogical personnel providing high-level education for schoolchildren. The urgency of the problem of forming the preservice teachers' professional thinking is due to a number of contradictions: between the needs of the modern society in active, initiative, creative teachers, who strive for high professional results, and a low level of forming professional and pedagogical values, focusing on pedagogical activity and pedagogical thinking among graduates of university pedagogical specialties; between the need for effective formation of future professionals' motivation to develop professional thinking, intellectual abilities, mental qualities adequate to the requirements of pedagogical activity and the personality of a modern professional, and insufficient level of tools and approaches to ensure this process in the system of university education. At the same time, it should be noted that the formation of professional thinking is an important component of the professionalization process and a prerequisite for the success of professional activity. In addition, the teacher's ability to think for the future and act in accordance with the goals set significantly affects the effectiveness of pedagogical activity.

In recent years scientists have been interested in the problem of forming the professional thinking of a preservice teacher, in particular: the essence of the concept of "professional thinking of a teacher" and its features are characterized [1]; a study of the reflective aspect of teachers' professional thinking, the types of professional thinking are defined and described [2]; the features and functions of the teacher's professional thinking were clarified, the characteristics of pedagogical thinking were formulated [3].

In modern science there is no single interpretation of the concept of "professional thinking." Professional thinking is understood in different ways: as a person's thinking in the process of solving problems of an educational and professional nature; as a special mindset that provides solutions to professional problems; as a higher level of development of professional thinking, which is characterized by a creative character; as professional thinking, having a practical orientation, concreteness and constructiveness; as a cognitive process of identifying pedagogical problems, the solution of which is characterized by the personal involvement of the teacher in the transformations in the course of professional activity.

For the implementation of productive pedagogical activity, it is important for the teacher to realize what type of thinking is inherent in him, namely:

- 1) analytical – analytical skills: to identify and isolate in the object of observation common connections and relationships, to single out a pedagogical task, to be able to carefully comprehend pedagogical actions;
- 2) synthetic – a tendency to broad generalizations, the ability to grasp the

general; predominance of synthesis over analysis; 3) empirical – reliance on life experience, the desire to obtain ready-made patterns of behavior suitable for all occasions, passive attitude to situations that require independent comprehension; 4) theoretical – theoretical vision, desire and ability to operate pedagogical ideas, laws, theories; 5) deductive-dogmatic – propensity to purely deductive language studies, reassessment of the role of principles, categories and rules of pedagogy [2, c. 162].

Modern scientists distinguish such kinds of professional thinking: theoretical, practical.

Theoretical thinking forms a system of knowledge that is used in practice and makes it possible to understand more deeply the essence of objects and phenomena of the objective world. It operates with abstractions, pedagogical ideas, laws, theories and allows to see the phenomena of school life in an ideal form. Applying theoretical thinking, the teacher solves not only reflexive tasks, but also practical issues that concern both specific students and student groups [2, c. 163].

Practical thinking is considered to be an effective form of teacher thinking. It indicates a mature form of thinking, is not inferior in its professional significance and complexity to the theoretical thinking of the teacher. It is carried out in particular, specific situations. In the process of implementing practical thinking, such an important quality of the teacher as the ability to quickly find out a complex pedagogical situation and find correct decision, analyzing knowledge and experience, forecasting and modeling, appears. The need for immediate decision-making determines the specificity of practical thinking. In pedagogical activity, it has two features: the complexity of the analysis at the stage of preparation and the maximum simplicity of the solution. Translating complex into simple is one of the important indicators of the practical thinking of the teacher. The difference between theoretical and practical types of thinking is that they are differently related to practice.

Practical thinking is aimed at solving individual specific problems, while the work of theoretical thinking – on the search for general patterns [2, c. 163]. A unity of theoretical and practical thinking is professional thinking itself.

The teacher's professional thinking is considered in this article as a specific mental activity, including a generalized reflection and creative transformation of the objective characteristics of the educational process, the solution of pedagogical problems to achieve the goals of pedagogical interaction.

In the structure of the formation of professional thinking the following components are identified: cognitive, motivational-value, operational, reflexive. When developing educational content, it is very important to take

into account these components in order to optimize the effectiveness of teaching and form professional thinking on the sufficient level.

The cognitive component of professional thinking contains relevant integrated knowledge, the ability to constantly improve them, creative activity, flexibility and criticality of thinking, the ability to analyze professional situation, ability to apply different methods of solving problems, analyze professional situations, make professional decisions, ability to solve logical problems.

The motivational-value component of professional thinking reflects the teacher's attitude to his profession as a social value and contains his professional and moral qualities, the desire for constant professional self-improvement. The high level of formation of the motivational and value component is characterized by a stable motivation to professional educational activities. On this basis, a conscious self-realization and a sense of responsibility for the results of their professional activities are formed.

The operational component of professional thinking implies the formation of the ability to operate a system of specific methods of search cognitive activity in the process of solving emerging professional problems, the ability to use research methods of cognition, the ability to model professional situations, the ability to think hypothetically, to apply hypotheses in cognitive activity.

The reflexive component of professional thinking covers the ability to plan, analyze, evaluate professional situations, professional qualities, the ability to exercise self-esteem, self-control, the ability to apply strategies for achieving educational goals, finding alternative solutions, the ability to analyze the effectiveness of their own activities.

For the successful formation of students' professional thinking, pedagogical conditions associated with self-regulating, developing technologies of problem and contextual learning, information and communication technologies are necessary. Pedagogical conditions of effective formation of students' professional thinking are represented by the following provisions: special integrated courses aimed at developing professional thinking based on complex educational and cognitive problems; applying optimal structuring of training material in pedagogical, psychological, methodological disciplines, as well as industry disciplines; application of the system of problems and professional situations; phased training in solving professional subject problems (first learning to solve typical, then creative tasks); application of theory as a method of knowledge, taking into account the peculiarities of the formation of students' scientific thinking; promotion of students from their own educational activities through quasi-professional and educational-professional to their own professional activities; optimal

ratio of individual and collective forms of work; performing various research tasks that develop scientific-logical and intuitive-creative thinking.

So, the structural and content basis for preservice teachers' professional thinking formation defined in the article will contribute to the effectiveness of educational process organization.

Bibliography:

1. Turyshcheva, L. V. (2013). Pedahohichne myslennia yak ob'ekt doslidzhennia psykhologichnoi sluzhby [Pedagogical Thinking as an Object of Psychological Service Research]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Seriiia «Psykhologhiia»*, 46(2), 248–252 [in Ukrainian].

2. Marusynets, M. M. (2014). Profesiine myslennia vchytelia: refleksyvnyi aspekt [Teacher's Professional Thinking: a Reflective Aspect]. *Aktualni problemy sotsiologii, psykhologii, pedahohiky*, 2(23), 161–167 [in Ukrainian].

3. Dubaseniuk, O. A. (2010). Osoblyvosti ta funktsii profesiinoho myslennia vchytelia [The Peculiarities and Functions of a Teacher's Professional Thinking]. V *Paradygmaty osviatowe I edukacia nauczycieli* (s. 277–287). Wyzsza Szkola Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/8572> [in Ukrainian].

ПОТРЕБА ФОРМУВАННЯ ОНОВЛЕНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ РИТОРИКИ ЯК ЗАСОБУ КОМУНІКАЦІЇ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Козубцов І. М.

*доктор педагогічних наук, кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри Військово-гуманітарних дисциплін
Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації
імені Героїв Крут
м. Київ, Україна*

Постановка проблеми. Цифрова революція перенесла велику частину комунікації між людьми у віртуальний простір не лише в побуті, але і як потребу розвитку цифрової економіки та суспільства України [1]. Успішний досвід застосування цифрових технологій комунікації у закладах освіти для відновлення освітнього процесу під

час тривалої пандемії COVID-19, а згодом повномасштабного вторгнення [2] створило передумови до розробки «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні» [3], що має за мету подолання викликів шляхом цифровізації вищої освіти, розвитку віртуальної мобільності, студентоцентрованого навчання та викладання. Таким чином, етикет комунікації та спілкування в цифровому просторі формується на наших очах. Не всі здобувачі закладів вищої освіти (ЗВО) знають про існування таких правил поведінки, оскільки цьому не навчали в школі, але їх дотримання сприятиме у майбутній професійній діяльності викладача. Проте повагу один до одного необхідно проявляти не тільки при особистому спілкуванні наживо, а також свої правила з'явилися і при спілкуванні у віртуальному середовищі. У зв'язку з цим збігом обставин виникла проблема у суспільстві формування моральних законів та правил поведінки в даному просторі. Слід зазначити, що так званий світський етикет, в тому числі комунікації, формувався з кращих традицій століттями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій сягає глибокої давнини, у якій простежуються два підходи до розуміння риторики, як виду красномовства: Платон, Сократ, Ісократ, Аристотель, Цицерон та як мистецтва прикрашання мовлення – школа Квінтіліана [4]. За обидвох підходів риторика покращує комунікацію. Новий виклик цифровізації – потребує більшої уваги розв'язання проблеми адаптації педагогічної риторики (фахової) у ЗВО, оскільки як під впливом інтернету змінюється мова в спілкуванні та культура мовлення в цілому [5; 6]. Тому варто зорієнтувати увагу дослідників на педагогічну риторику. Так, наприклад, розглядаючи педагогічну риторику О. Кучерук зауважує, що мета педагогічної риторики – формування й розвиток мовної особистості майбутнього вчителя, який свідомо володіє засобами педагогічної комунікації для управління пізнавальною діяльністю учнів, їхнім особистісним розвитком, для організації професійного спілкування членів педагогічного товариства, для репрезентації професійних цінностей у публічному мовленні [4, с. 9]. Поза їх уваги предмета досліджень залишається педагогічна риторика, як засіб комунікації викладача в цифровому просторі.

Метою роботи є обґрунтування потреби формування педагогічної риторики, як засобу комунікації у цифровому середовищі професійної діяльності викладача.

Результат дослідження. Для розуміння ролі педагогічної риторики варто визначити середньостатистичну структурну модель персонального інформаційно-комунікаційного середовища спілкування викладача, яка обумовлена дистанційною формою навчання (рис. 1). Вона не є вичерпною, а динамічно змінюється по мірі появи нових цифрових

технологій, додатків, сервісів тощо. Стійкість функціонування цифрових додатків та спроможність інформаційно-комунікаційного середовища надавати з належною якістю послуги користувачам залежить від множини невідомих факторів від яких залежить технічна надійність [7] в даній роботі ми опускаємо, адже не є предметом дослідження.

Класична (традиційна) педагогічна риторика охоплює мистецтво та практику переконливого, ефективного мовлення, обов'язково пафосного, модального, громадянського в різних жанрах педагогічного спілкування. Для викладача ЗВО педагогічна риторика – це мистецтво впливу на здобувача освіти за допомогою красномовства. Безумовно потребує врахування умов та форм ефективної педагогічної комунікації.

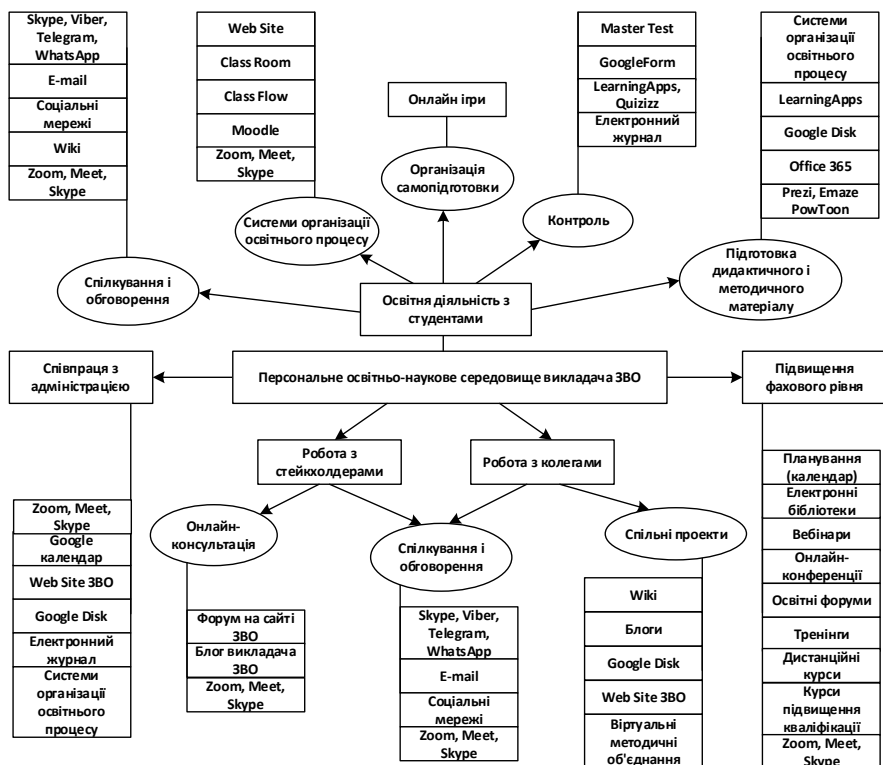

Рис. 1. Модель інформаційно-комунікаційного середовища викладача

Ефективність педагогічної комунікації за дистанційного навчання із застосуванням цифрових технологій залежать також від академічної доброчесності викладача та здобувачів. Цьому підтвердження результати досліджень [8, 9], де готовності викладачів до роботи в мережі, дотримуючись норми цифрового етикету тенденція, що зростає. Водночас є не поодинокі випадки коли здобувачі намагаються не виконувати вимогу викладачів (включити веб-камеру, або своєчасність підключення до заняття), обґрунтовуючи технічний збій. В умовах війни, повітряної тривоги, аварійних та стабілізаційних вимкнень електропостачання, є високий ризик порушення безперервності заняття як аудиторних, так і за дистанційного формату. Наступним етапом має стати осучаснення методологічної основи педагогічної риторики. Майбутній викладач має стати професійним спікером, адже лекції, навчальні заняття, наради, зустрічі, конференції, презентації – це публічні виступи, що супроводжують викладача майже щодня.

Через поки що недосконалість цифрових технологій комунікації за дистанційного формату та неможливості бути присутнім повноцінно в аудиторії виникає складність об'єктивної передачі досвіду та формування з педагогічної риторики у майбутніх викладачів наступних умінь:

- завойовувати довіру аудиторії, управляти її увагою, будувати з нею ефективну комунікацію;
- застосовувати вербальні й невербальні засоби мовлення;
- звертатися до почуттів, емоцій, волі слухачів, пробуджувати їх інтерес, формувати після довільну увагу, приносити їм задоволення від виступу;
- долати хвилювання, керувати власним психоемоційним станом, упевнено себе почувати перед аудиторією;
- здійснювати інформаційний, когнітивний, емоційний, психологічний і поведінковий вплив на аудиторію.

Таким чином, педагогічна риторика, як і цифровий етикет, майбутнього викладача має стати важливим компонентом професійної інформаційної культури та інформаційної компетентності. Можливо, частково у розв'язання проблеми сприятиме застосування цифрових засобів віртуальної реальності на початковому ознайомчому етапі. Якби не були досконалі цифрові засоби все одно вони не в змозі замінити присутності всіх учасників освітнього процесу наживо в аудиторії.

Даному питанню у закладах освіти приділяється ще недостатньо уваги, а отже можемо націлити як на перспективу подальших досліджень.

Література:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 17.01.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p>.
2. Освіта України в умовах воєнного стану. К. : Інститут освітньої аналітики. 2022. 358 с.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» від 23.02.2022 № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p>
4. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика : монографія / [О. А. Кучерук, Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна та ін.]. Київ : КНТ, 2016. 258 с.
5. Тищенко О. Мова інтернет-спілкування: стиль. норма, освіта. *Бібліотечка «Дивослова»*. 2011. № 12(657). С. 35–39.
6. Кронгауз М. Етикет інтернет-спілкування: як під впливом інтернету змінюється мова, про нові правила етикету в спілкуванні та про культуру мовлення в цілому. *Всесвітня література в сучасній школі*. 2018. № 10. С. 52–53.
7. Козубцов І. М., Тулашвілі Ю. Й., Здолбіцька Н. В. Умова перевірки перспективних напрямків розвитку системи освіти України на адекватність реалізації освітнього процесу вимогам забезпечення технічної надійності. *Системи і технології зв'язку, інформатизації та кібербезпеки: актуальні питання і тенденції розвитку* : зб. матеріалів III Міжнародної науково-технічної конференції, (Київ, 30 листопада 2023 р.). Київ : BITI, 2023. С. 346–347.
8. Goodfellow R. Literacy, literacies and the digital in higher education. *Teaching in Higher Education*. 2011. Vol. 16(1). Pp. 131–144. URL: DOI: 10.1080/13562517.2011.544125.
9. Akwugo E., McGregor C. Towards a radical digital citizenship in digital education. *Critical Studies in Education*. 2016. Vol. 60(1). Pp. 131–147. URL: DOI: 10.1080/17508487.2016.1234494.

ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КРИЗЬ ПРИЗМУ БЕЗПЕКОВИХ ПРІОРИТЕТІВ

Коцко Т. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту підприємств
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Відкрите військове протистояння України та Російської Федерації виявило цілу систему проблем у сфері державної політики та управління, які накопичувались протягом багатьох років. Очевидно, що вони перш за все пов'язані з низькою ефективністю соціально-економічних перетворень, слабкістю економіки, втратою значної частини оборонно-промислового комплексу країни, нестачею сучасних систем озброєнь тощо. Зазначені проблеми є прямим та логічним наслідком відсутності реалістичної моделі безпекової політики, ігнорування її стратегічного значення з точки зору формування стійких передумов забезпечення національної безпеки держави.

Незважаючи на те, що причинно-наслідкові зв'язки критичної ситуації в безпековій сфері в умовах відкритої війни стали очевидними, ефективних змін у сфері державної політики не спостерігається ні на стратегічному, ні на тактичному рівнях. Держава, в силу комплексу причин, неспроможна вирішувати задачі ефективного управління ресурсами. Неузгодженість напрямів політики, відсутність формалізованої моделі поведінки держави в надзвичайних умовах, посилює дестабілізуючий вплив війни.

Одним із стратегічно важливих напрямів забезпечення національної безпеки держави є освітня політика. На сьогоднішній день, з точки зору базових критеріїв ефективності, очевидним є факт повного провалу реформ в освіті. Про це свідчать результати досліджень рівня підготовки випускників закладів освіти різного статусу, проблеми доступу окремих соціальних верств населення до більш-менш якісних освітніх послуг, а також процеси руйнування освітнього потенціалу територіальних громад. Однак, держава продовжує реалізовувати непродумані реформи і відмовляється визнавати очевидне. Варто відзначити, що незважаючи на довготривалу переобтяженість інформаційного простору країни дискусіями про реформи в освіті, освітня політика в контексті національної безпеки, фактично не розглядалась. Стратегія національної безпеки України від 2020 року [1] та Стратегія людського

розвитку від 2021 року [2] опосередковано торкаються проблематики єдності пріоритетів освіти та безпеки, однак цього недостатньо. Натомість, засади реформування освітньої сфери орієнтовані на досвід інших країн, який дуже часто ігнорує особливості соціально-економічного розвитку України, природу її соціальних та безпекових трансформацій. Як результат, *в Україні демонтовано основи радянської моделі освіти з її перевагами та недоліками, проте не створено нової моделі, яка б містила очевидні переваги, давала відповіді на стратегічні виклики у сфері національної безпеки країни.*

Військово-політична ситуація в країні потребує критичного переосмислення моделі освітньої політики, в тому числі моделі радянської системи освіти, яка саме і опиралась на безпекові пріоритети тодішньої країни. У цьому відношенні цікаво буде згадати доповідь Мендерса для комітету з питань науки НАТО на тему «Науково-технічна освіта і кадрові резерви в СРСР», висновки якої все ж нівелюють поверхневі судження щодо підходів до освітньої політики в СРСР, які домінують сьогодні.

Розглядаючи проблеми освітніх перетворень в Україні в безпековому вимірі слід відзначити, що *розвиток освітньої сфери визначатиме економічний та військово-політичний потенціал країни, її здатність реагувати на виклики майбутнього у різних сферах, протистояти загрозам національної безпеки, вчасно адаптуватись до нових умов в глобалізованому світі.* Виходячи з тенденцій, які спостерігаються в освітній сфері сьогодні, стає очевидним, що країна втрачатиме перспективи конкурентоспроможного розвитку у сфері високих технологій, машинобудування, оборонно-промислового комплексу, що унеможливить її вихід на вищі рівні технологічних укладів та закріпить невигідні умови участі в системі міжнародного поділу праці.

Володіючи колосальним освітнім і науковим потенціалом, Україна втрачає основу для інноваційного розвитку військово-промислового комплексу, а отже створення власних, потужних систем озброєнь і їх експорту. Варто відзначити, що *за даними німецького «Дойчебанку» в 1990 році Україна за своїм науково-технічним і виробничим потенціалом посідала 10 місце у світі, при тому ЦРВ США ставило країну на 8 місце серед найбільш розвинених країн світу* [3, с. 113]. Сучасні ж тенденції, з точки зору оптимістичного варіанту розвитку країни, можуть завершитись лише пасткою середніх доходів, що унеможливить її ефективне протистояння загрозам національної безпеки.

У результаті непродуманих реформ в освітній сфері, відбулась переоцінка її ролі, значення – освіта сприймається крізь призму поверхневості ціннісних уявлень, втрачено культ освіти, науки. Відсутнє розуміння важливості інженерної освіти, її престижності. В системі

педагогічних закладів освіти, в силу комплексу причин, виникають проблеми з підготовкою ряду фахівців – фізиків, математиків, літературознавців. Такі тенденції унеможливають конкурентоспроможний розвиток країни в майбутньому.

Аналізуючи *безпековий контекст освітніх реформ в Україні* [4], слід коротко систематизувати такі *основні проблеми*:

- *відірваність освітньої моделі політики від стратегічних пріоритетів національної безпеки держави*, – проблеми освітньої політики, реформ в освіті тривалий час розглядаються ізольовано від базових пріоритетів стратегічного розвитку країни та її національної безпеки, що визначає поверхневий характер задач освіти, нівелює важливість змістовного наповнення освітнього процесу та запровадження дієвих управлінських механізмів;

- *неузгодженість в часі реформ в освітній сфері з тенденціями соціально-економічних трансформацій та державною політикою перетворень в інших сферах*, – освітні реформи здійснюються в умовах критично низького рівня оплати праці педагогів, ігноруються проблеми територіально-адміністративної реформи, має місце лише частковий демонтаж старих управлінських механізмів в освіті на місцевому рівні тощо;

- *орієнтація освітньої політики першочергово на пошук резервів зменшення державних витрат, відходу від інструментів прямого державного впливу, впровадження конкурентних механізмів*, що в умовах сучасних викликів має обмежену ефективність, часто призводить до руйнування важливих сегментів освітнього потенціалу;

- *низький рівень фаховості суспільної дискусії щодо освітніх реформ*, що пов'язано з цілим комплексом причин – з обмеженістю економічної самодостатності професорсько-викладацького складу навчальних закладів різних рівнів, правових інструментів захисту їх інтересів, культурою подавлення ініціативності, домінуванням уявлень про вторинне значення ефективності освітніх реформ у порівнянні з іншими сферами. Дуже часто до процесів формування та реалізації освітньої політики залучаються менеджери, які не мають успішного досвіду державного управління, досягнень у науковій сфері або ж представляють сегмент суспільних наук. Крім того, часто в односторонньому напрямі нав'язуються ліберальні постулати реалізації освітньої політики, передумови для ефективності яких, в країні не створені;

- *невизначеність стратегічної ролі інститутів інфраструктури освітнього середовища в новій моделі освіти, їх обмеженість* – невизначеність ролі педагогічних вузів, закладів підвищення кваліфікації, а також різного роду професійних об'єднань тощо, неефективний формат їх діяльності.

Перелік зазначених проблем можна суттєво розширити [4]. Найбільш важливе значення має відірваність моделі освітньої політики від пріоритетів національної безпеки. *Освітню політику слід розглядати як важливу складову майбутньої системи забезпечення національної безпеки, як інструмент побудови майбутньої конструкції безпекової моделі.* Слід мати на увазі, що освітою реалізується цілий комплекс функцій – в тому числі інноваційно орієнтована, світоглядна, виховна. *Сьогодні, переосмислення концепції освітньої політики крізь призму безпекових пріоритетів обумовило б необхідність кардинальної перебудови її моделі.* Стало б очевидним, що реалізація класичних принципів ліберальної моделі не вирішуватиме завдань технологічної конкурентоспроможності, інноваційного розвитку та безпеки.

Керуючись пріоритетами національної безпеки, *реалізація освітньої політики потребує цілісного обґрунтування, визначення системи стратегічних пріоритетів, підходів, механізмів реалізації.* Вирішити вказане завдання через запозичення підходів неможливо. *Необхідно зважати на специфіку економічних перетворень, особливості того чи іншого етапу розвитку країни, дотримання принципів логічної послідовності, системності та стратегічної орієнтації.* Використання прямих інструментів державного впливу, підтримки, слід розглядати з точки зору об'єктивної необхідності, а не повністю відкидати. Недоцільно ігнорувати вивчення радянського досвіду, варто подумати як правильно його адаптувати з урахуванням безпекових задач. Важливою сферою досліджень залишається досвід Ізраїлю, який є провідною інноваційною країною, в якій пріоритети безпеки перебувають в об'єктиві особливої уваги.

Література:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію людського розвитку». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#Text>
3. Коцко Т. А. Освітня політика держави в умовах незавершеності трансформаційних процесів: безпекові аспекти. *Роль соціального та емоційного інтелекту як найважливіших soft-skills XXI століття в освітньому процесі* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 6 березня – 16 квітня 2023. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», С. 194–197.
4. Економічна політика : навч. посіб. / О. О. Беляєв (кер. кол. авт.), А. С. Бебело, М. І. Дибя та ін. К. : КНЕУ, 2004. 287 с.

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО SOFT SKILLS ВИПУСКНИКІВ ВИЩИХ ЮРИДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Кравцов Д. М.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри трудового права

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Звідки взялися терміни «hard skills» і «soft skills»? Вперше зазначені терміни були застосовані у військовій сфері США наприкінці 60-х років минулого століття. Науковці намагалися по-новому подивитися на підготовку військовослужбовців, з метою покращення результатів, застосувати до їх підготовки новий науковий підхід [1]. Як результат цього іноваційного підходу, спеціалістами були зроблені відповідні висновки: найбільш успішним виявився той солдат, хто міг поєднувати професійні навички та вміння (hard skills) і своєрідні універсальні компетенції – soft skills.

В подальшому, ці поняття прижилися як в галузі соціальної психології, так і у абсолютно цивільному кадровому менеджменті. Отже, ця термінологія прийшла у бізнес і стала там широкоживаною.

Hard skills (з англ. – «жорсткі» навички) – це ті професійні знання та вміння, що визначають фахівця конкретної галузі. Зокрема, юрист отримує певні профільні знання у вищому навчальному закладі та розвиває, масштабує і примножує їх у процесі своєї трудової діяльності. Зазвичай, рівень hard skills фахівця перевіряється і оцінюється за допомогою іспитів, тестових завдань. Для регульованих правничих професій законодавство регламентує як порядок добору кадрів на окремі посади, так і періодичні перевірки їх знань та вмінь. Таким чином, до зазначеної групи навичок можна віднести знання спеціалістом законодавства та вміння його застосовувати на практиці, володіння іноземними мовами, навички роботи із нормативно-правовими базами, спеціальним програмним забезпеченням тощо.

Soft skills (з англ. – «м'які» навички) достатньо складно виміряти й оцінити. Зазвичай ці навички пов'язані з особистістю людини, її особистими індивідуальними якостями. Це – універсальні соціально-психологічні навички, до яких, зокрема, належать: креативність мислення, соціальна комунікабельність, вміння вести переговори і домовлятися тощо.

Співвідношення hard skills і soft skills, яке необхідне спеціалісту для професійного і кар'єрного успіху, залежить від сфери застосування

вказаних складових, від його діяльності. Наприклад, щоб успішно працювати інженером у механічній лабораторії, *hard skills* набагато важливіші, ніж *soft skills*. Для правника ж, навпаки, одним з ключових вмінь має бути вміння взаємодіяти з людьми. Завдяки *soft skills* правник має змогу отримати необхідні йому данні та інформацію і надалі провести її аналіз, застосувавши свої «жорсткі» професійні навички.

Тим не менш, спеціалісти стверджують, що професія правника потребує однакового «прокачування» як *hard skills*, так і *soft skills*. Тобто, успішний кваліфікований юрист повинен володіти не тільки фундаментальними теоретичними і практичними професійними знаннями та навичками, а й певними *soft-skills*.

Спробуємо виділити деякі з них:

1. Комунікабельність (від лат. *communicābilis* – з'єдную, повідомляю) – здатність особи до спілкування, до встановлення і розвитку соціальних зв'язків, контактів, до продуктивної взаємодії з іншими членами суспільства.

Юристу вкрай важливо володіти навичками ефективного спілкування з клієнтами, колегами, учасниками процесу, представниками державних і контролюючих органів.

2. Уміння слухати. Як хтось міг би подумати, це не просто вміння мовчати, це вміння зосередитися й утримувати увагу на предметі розмови впродовж усієї розмови, вміння здійснювати цілеспрямоване вольове зусилля, щоб спромогтися почути свого співрозмовника.

Юрист повинен вміти уважно слухати і чути своїх клієнтів, розуміти їхні інтереси, потреби, побажання та очікування.

3. Емпатія (від грец. *patho* – співпереживання) – здатність розуміти і зрозуміти стосунки, почуття, психічний стан іншої людини, здатність співпереживати цій людині.

Правнику буває вкрай важливо вміти поставити себе на місце клієнта, або навіть опонента у справі, і розуміти його почуття та емоції. При цьому юристу, а особливо адвокату, не слід плутати або змішувати життєві і юридичні проблеми клієнта із своїми особистими, не слід ототожнювати себе і свого клієнта, жити його життям.

4. Уміння працювати в команді.

Правник повинен вміти завжди залишатися конструктивним, зокрема, вміти дискутувати із опонентами, але не доводити діловий спір до руйнівного конфлікту, переходити на особистості, але має разом із опонентами шукати сильні спільні об'єднуючі рішення, проявляти повагу до всіх членів команди не зважаючи на посади або субординацію, своєю конструктивною поведінкою викликати повагу до себе.

Юрист повинен вміти ефективно працювати в команді з іншими юристами, адвокатами, клієнтами, учасниками процесу, посадовими особами державних органів, тощо.

5. Аналітичні здібності – здатність правника аналізувати інформацію, структурувати її, робити висновки та на основі власних логічних міркувань знаходити рішення професійних задач. Вміння аналізувати складні правові питання та знаходити рішення, є однією з обов'язкових життєво необхідних якостей юриста.

6. Уміння ухвалювати рішення на основі аналізу фактів і юридичних норм.

Правнику слід володіти методикою прийняття рішень, зокрема, вміти з'ясувати проблему, визначити її складові, що потребують реакції, через оцінку варіантів вирішення проблеми з точки зору різного роду наслідків (юридичних, економічних, соціальних тощо), через оцінку наявних для вирішення проблеми ресурсів – сформулювати план рішення, після чого, проголосити і забезпечити виконання прийнятого рішення.

7. Організаційні здібності: вміння побудувати власну роботу і власне навантаження, вміння раціонально розпланувати і використати свій час, задля максимально ефективного вирішення проблеми.

8. Уміння працювати під тиском.

Робота під тиском зовнішніх суб'єктивних і об'єктивних факторів не є бажаним і такої організації праці слід уникати. Разом з тим, специфіка роботи юриста зумовлює наявність зазначених несприятливих умов. Тому, правник повинен бути готовим працювати в умовах зовнішнього тиску, при цьому, вміти зберігати спокій і ухвалювати виважені рішення в умовах стресу.

9. Креативність (від лат. creatio – створення) – це новаторський, революційний тип конструктивного мислення людини, який здатний генерувати, створювати, знаходити нові оригінальні ідеї, при цьому відхиляючись від вже існуючих підходів і схем мислення. Це здатність успішно вирішувати завдання нестандартним чином. Юристу важливо вміти мислити творчо, під нестандартним кутом зору, знаходити інноваційні рішення і підходи до вирішення юридичних проблем.

10. Лідерські якості.

Правник повинен вміти запалити власну команду або сторонніх спеціалістів, за рахунок власної харизми на добровільних засадах повести їх за собою. Вміти вести і мотивувати свою команду, а також брати відповідальність за прийняті рішення. Для цього, юрист має бути наполегливим, вміти пристосовуватися до обставин, що змінюються, повинен мати високий рівень інтелекту і сумлінності.

Зазначений вище перелік soft-skills не є вичерпним. Його можна розширювати майже безмежно. Але, навіть наявність деяких з вказаних якостей є вкрай важливими для побудови успішної кар'єри юриста. Вони будуть допомагати йому ефективно виконувати свої завдання, вирішувати проблеми і досягати поставлених цілей.

Література:

1. Lamri Jeremy, Todd Lubart. 2023. Reconciling Hard Skills and Soft Skills in a Common Framework: The Generic Skills Component Approach. *Journal of Intelligence* 11: 107. <https://doi.org/10.3390/jintelligence11060107>

ВИДИ, ТИПИ ТА РІВНІ САМОСТІЙНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ МИСТЕЦЬКОЇ СПРЯМОВАНOSTІ

Краснощок К. Ю.

*кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри загального та спеціалізованого фортепіано
Харківський національний університет мистецтв
імені І. П. Котляревського
м. Харків, Україна*

Уміння здобувача вищої освіти організовувати свою навчальну роботу самостійно – важлива умова його повноцінної навчальної діяльності. Здобувачі вищої освіти повинні володіти системою інтелектуальних, моральних та вольових якостей, які дозволяють людині самостійно керувати процесом свого навчання. Без самостійної роботи вища освіта не може забезпечити повноцінної підготовки майбутніх фахівців високого рівня.

У загальній формі самостійність розглядають як важливу якість особистості, що лежить в основі творчої спрямованості людини, продуктивності її діяльності. Самостійність проявляється у здатності людини ставити перед собою мету діяльності, визначати для себе її завдання, знаходити засоби та способи їхнього розв'язання; планувати, організовувати та регулювати свою діяльність на реалізацію поставленої мети, що передбачає також розвиток самоконтролю та самооцінки.

Розрізняють декілька рівнів розвитку самостійності, які залежать від складності навчальних задач. Якщо розглядати це питання з точки зору

учнівської молоді, то можливо виявити декілька рівнів розвитку самостійності. Перший рівень характеризується вмінням розв'язувати навчальні задачі, що вимагають простого відтворення засвоєних знань, виконання вправ та завдань за вивченими правилами.

Другий рівень пов'язаний з нестандартними задачами, які вимагають від здобувачів вищої освіти здійснення пошукових дій, розв'язання певної проблемної ситуації не за готовими схемами та зразками, а на основі самостійного пошуку, що вимагає використання здобутих знань з різних тем вивченого матеріалу, узагальнення, класифікації.

Третій рівень позначається при розв'язуванні творчих задач, коли спочатку визначається мета, здійснення якої неможливе без відповідних знань та перенесення їх із однієї галузі в іншу. Це все стосується такої діяльності здобувача, коли його самостійність проявляє себе без допомоги викладача, а саме під самоконтролем. Таким чином, розвиток самостійності – це особливий перехід від діяльності під керівництвом викладача до такого виду діяльності, коли сам керує своїми діями. Визначене викладачем завдання здобувач виконує самостійно, плануючи свій час, місце та порядок його виконання і займається цією діяльністю самостійно, без контролю за цим процесом з боку викладача, самостійну роботу можна назвати лише частково керованою.

Інший вид розвитку самостійності у здобувача вищої освіти передбачає його безпосередню взаємодію з педагогом. Якщо це стосується вищих закладів мистецького спрямування, зокрема музикантів, виконання самостійної роботи здобувачем вищої освіти залежить від того, наскільки він володіє виконавськими навичками, а також методами опрацювання наукових та науково-педагогічних джерел. Викладач визначає вид самостійної роботи, що повинен виконати здобувач, а також де і яким чином він прозвітує про виконання завдань для самостійної роботи.

Спираючись на дидактичну літературу, можна виділити чотири типи самостійної роботи. Перший тип спрямований на формування у здобувачів вищої освіти умінь виявити те, що від них вимагається, на основі посилань, які містять умови завдання. Самостійна робота цього типу найчастіше використовується при виконанні домашніх завдань, що передбачають опрацювання першоджерел з музичної педагогіки та музикознавства. У всіх подібних завданнях повинен бути представлений спосіб виконання безпосередньо в умові або у відповідній інструкції.

Другий тип спрямований на формування знань, що дозволяють розв'язувати типові завдання. Пізнавальна діяльність при цьому

полягає у відтворенні, зміні структури й змісту засвоєної раніше навчальної інформації. Характерною рисою такої роботи є те, що при визначенні завдання для самостійної роботи необхідно обґрунтувати мету, шляхи її розв'язання і методи досягнення.

Третій тип формує у здобувачів вищої освіти знання та вміння, що дозволяють розв'язувати вже нетипові завдання. Пізнавальна діяльність здобувачів вищої освіти при виконанні таких завдань полягає у накопиченні нового для них досвіду діяльності на базі раніше засвоєного формалізованого типу шляхом перенесення знань, умінь і навичок в інші умови діяльності.

Виконання завдань цього типу передбачає пошук, формулювання і реалізацію мети та завдань визначеної проблеми. І це завжди вимагає від здобувачів вищої освіти варіювання умов діяльності, розгляду засвоєної раніше навчальної інформації під новим кутом зору, використання її у нетипових ситуаціях, тобто виходить за межі минулого формалізованого досвіду.

Четвертий тип передбачає створення передумов для творчої діяльності. Пізнавальна діяльність здобувачів вищої освіти при виконанні цих робіт полягає у глибокому зануренні у сутність об'єкта, що вивчається. Конструктивно-варіативні самостійні роботи окреслюють необхідність відтворення не лише функціональної характеристики знань, але й залучення відомих знань для розв'язання інших завдань, проблем, ситуацій. У результаті виникає новий рівень розумової діяльності, на якому відбувається відтворення й розуміння явищ, що вивчаються. Це особливо стосується творчо-дослідницьких самостійних робіт. Саме в них розвивається розумова діяльність, яка здійснює більш глибоке розуміння процесів, явищ, процесів, тобто саме виникає творча діяльність, що розвиває також і дослідницькі здібності.

Формування умінь і навичок самостійної роботи може відбуватись не лише на свідомій, але й на інтуїтивній основі. У першому випадку вихідною базою для правильної організації діяльності послугує усвідомлене розуміння цілей, завдань, форм, методів роботи, контроль за її процесом і результатами. У другому випадку причиною інтуїтивної організації і реалізації здобувачем вищої освіти своєї самостійної роботи є недостатній рівень знань, невміння якісно та ефективно самостійно працювати. Результатом цього є обмеження можливостей їхнього особистісного і професійного розвитку, підвищення ефективності свого навчання.

Умовою успішності самостійної роботи повинна стати поступовість ускладнення завдання. Роль педагога в вихованні майбутніх діячів мистецтва полягає в тому, щоб у процесі навчання вони могли

аналізувати твори, визначати характер труднощів, знаходити причини своїх помилок і самостійно усувати недоліки.

Ефективність самостійної роботи перебуває у прямій залежності від методики її організації. Вона повинна бути органічним продовженням аудиторної роботи, адже саме самостійна робота стимулює діяльність здобувача вищої освіти і є необхідною ланкою в процесі його навчання.

Література:

1. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності в вищих педагогічних навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект. Кривий Ріг : Видавничий дім. 2017. 307 с.

2. Маринчук Т. Т. Зміст і технології формування творчої особистості педагога в умовах інтеграції України. *Молодий вчений*, 2019. № 5.2. 60–69.

3. Олексюк О. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва : навчальний посібник. Київ : Знання України. 2016. 264 с.

4. Опарик Л. М. Самостійна робота а в класі загального фортепіано : методичні рекомендації в напрямку підготовки спеціальності 025 «Музичне мистецтво». Івано-Франківськ . 2015. 48 с.

5. Прищепа О. П. Самостійна робота студентів у процесі фортепіанної підготовки: *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2011. № 6. 69–71.

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кузьменко А. О.

*кандидат філологічних наук, доцент, докторант
Херсонський державний університет
м. Івано-Франківськ, Україна*

Академічна доброчесність є основою для забезпечення якості освіти, об'єктивності оцінювання та розвитку наукового потенціалу студентів і викладачів. Закон України «Про освіту» (2017) у Статті 42 [5] визначає основні засади академічної доброчесності та перелік можливих її порушень, таких як плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, хабарництво й необ'єктивне оцінювання. Також передбачено санкції за такі порушення, зокрема анулювання

результатів навчання чи позбавлення академічного звання. Закон України «Про вищу освіту» (2014) [3] регламентує дотримання принципів академічної доброчесності в закладах вищої освіти, визначає обов'язки студентів, викладачів і адміністрації у цій сфері та надає право університетам створювати спеціальні комісії з питань академічної доброчесності. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015) [4] акцентує увагу на етичних стандартах у наукових дослідженнях, забороняє плагіат, фабрикацію та фальсифікацію даних і встановлює процедури перевірки наукових публікацій на достовірність.

У сучасних умовах, коли проблеми плагіату, фабрикації даних та інших порушень доброчесності стають все більш актуальними, заклади вищої освіти (ЗВО) потребують ефективних методів оцінювання академічної доброчесності. Такі методи є необхідними як для діагностики рівня обізнаності студентів щодо етичних норм, так і для моніторингу їхнього дотримання у навчальному процесі. І. Козубцов, О. Сілко, Л. Козубцова, В. Лукашенко розглядають пакозники та критерії оцінювання рівня сформованості академічної доброчесності здобувачів крізь призму головних проявів академічних проступок: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, хибне співавторство [2, с. 38-47]. А. Вербицька, Т. Децюк, О. Василенко виокремлюють у розвитку академічної доброчесності конкурентноспроможного фахівця когнітивний, діяльнісний, мотиваційний, особистісний критерії, високий, середній та низький рівні та відповідні до них показники [1].

Методи оцінювання академічної доброчесності у ЗВО можна класифікувати на три основні категорії: освітні, технічні та організаційні. Освітні методи включають опитування, анкетування та проведення навчальних заходів, спрямованих на підвищення обізнаності щодо принципів доброчесності. Наприклад, анкетування студентів може допомогти визначити їхнє розуміння правил цитування, уникнення плагіату та академічної етики. Проведення тренінгів і лекцій, присвячених цим темам, дозволяє закріпити теоретичні знання і сформувані практичні навички дотримання норм доброчесності.

Технічні методи ґрунтуються на використанні сучасних цифрових технологій для перевірки наукових робіт. Системи перевірки текстів на плагіат, такі як Turnitin, Unicheck або Grammarly, стали основними інструментами для моніторингу дотримання норм академічної доброчесності. Вони дозволяють аналізувати роботи студентів і викладачів на предмет унікальності тексту, правильності використання цитувань і відповідності стандартам оформлення джерел. Такі системи є ефективними, оскільки вони не лише виявляють порушення, а й мотивують авторів дотримуватися правил доброчесності ще на етапі написання тексту.

Організаційні методи включають створення комісій з академічної доброчесності, розробку та впровадження кодексів етики, регулярні аудити навчальних і наукових робіт. Комісії з академічної доброчесності виконують ключову роль у розгляді випадків порушення норм, а також у розробці рекомендацій щодо їхнього уникнення. Кодекси етики, у свою чергу, формалізують вимоги до поведінки студентів і викладачів, встановлюючи чіткі правила щодо написання робіт, цитування джерел і проведення досліджень.

Інтеграція методів оцінювання академічної доброчесності у ЗВО має певні виклики. Основними з них є технічна складність впровадження автоматизованих систем перевірки, необхідність навчання персоналу для роботи з такими системами, а також можливий опір змінам з боку студентів і викладачів. Для ефективного подолання цих викликів ЗВО повинні забезпечити належну підготовку кадрів, інвестувати в сучасні технології та створювати сприятливе середовище для формування культури доброчесності.

Успішне впровадження методів оцінювання академічної доброчесності також залежить від комплексного підходу. Освітні, технічні та організаційні методи мають взаємодоповнювати одне одного, створюючи єдину систему моніторингу та забезпечення доброчесності. Наприклад, системи перевірки на плагіат можуть поєднуватися з тренінгами для студентів щодо правильного оформлення джерел, а робота комісій з доброчесності може доповнюватися регулярними аудитами студентських робіт.

Методи оцінювання академічної доброчесності у ЗВО є важливим інструментом для забезпечення якості освіти, розвитку професійних і наукових навичок студентів, а також формування довіри до результатів навчального процесу. Інтеграція освітніх, технічних і організаційних підходів дозволяє створити ефективну систему, яка сприяє дотриманню норм доброчесності на всіх рівнях освітнього процесу. Таким чином, заклади вищої освіти стають не лише осередками знань, а й прикладами етичної поведінки для суспільства в цілому.

Література:

1. Вербицька А. В., Децюк Т. М., Василенко О. В. Розвиток академічної доброчесності як компетенції конкурентоспроможного фахівця. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка*. 2020. Т.162. № 6. <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/76>
2. Козубцов І. М., Сілко О. В., Козубцова Л. М., Лукашенко В. В. Показники та критерії оцінювання рівня академічної доброчесності

здобувачів вищої освіти. *Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво*. Луцьк, 2022. Вип. 49. С. 38–47.

3. Про вищу освіту: Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 37–38, ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

4. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

ЩОДО РИЗИКІВ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЩІЙ ЮРИДИЧНІЙ ОСВІТІ

Кулик О. І.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри міжнародного права та галузевих правових дисциплін
Київський університет права Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Останнім часом в освітньому середовищі почастішали випадки використання штучного інтелекту, зокрема і при отриманні вищої юридичної освіти. Підґрунтям для цього став стрімкий розвиток штучного інтелекту, зокрема «ChatGPT». Як зазначає Д.Р. Камішанська, штучний інтелект стає ідеальним інструментом для навчання майбутніх фахівців, адже сприяє адаптації студентів юридичної спеціальності до інновацій та знайомить їх із передовими практиками [1, с. 232]. Проте, разом з перевагами штучний інтелект несе також і певні ризики, що потребують конкретизації.

Серед аналітичних матеріалів, присвячених розгляду перспектив розвитку освіти в контексті використання штучного інтелекту, варто відзначити праці низки зарубіжних вчених, таких як К. Чан (Chan) [2] та Н. Зарі (Zary) [2], В. Холмс (Holmes) [3], М. Бялік (Bialik) [3], Ч. Фадел (Fadel) [3], а також українських науковців, таких як Р.С. Бердо [4], В.Л. Расюн [4], В.А. Величко [4] й ін. Разом з тим, питання ризиків його використання, зокрема і у вищій юридичній освіті, залишаються актуальними.

Наведене вище свідчить про актуальність порушеного питання та доцільність його додаткового опрацювання з метою конкретизації ризиків використання штучного інтелекту у вищій юридичній освіті.

Кс. Чен (Chen) зі співавторами вбачають, що розвиток апаратного забезпечення стимулювало застосування технологій штучного інтелекту, особливо з процвітанням галузі дистанційного навчання та впровадженням технологій аналізу даних. Крім того, учені вважають, що значною мірою майбутній розвиток освіти буде тісно пов'язаний з розвитком штучного інтелекту [5, с. 2]. К. Чан (Chan) та Н. Зарі (Zary) вбачають певні переваги в застосуванні штучного інтелекту для викладання та навчання, наприклад викладачі отримують можливість позбутися повторюваних завдань [2, с. 2]. Однак І.М. Візніук та співавтори наголошують, що штучний інтелект не замінить викладача тому, що він є носієм інформації, наставником [6, с. 21].

В. Холмс (Holmes), М. Бялік (Bialik) та Ч. Фадел (Fadel) звертають увагу на необхідність мати глибоке розуміння етики освіти, викладання та навчання при використанні штучного інтелекту [3, с. 653]. У дослідженні Р.С. Бердо і співавторів також наголошується, що використання штучного інтелекту потребує свідомого врахування етичних аспектів. Важливо, на думку вчених, забезпечити етичні стандарти, як-то прозорість, відповідальність та конфіденційність, у всіх аспектах використання штучного інтелекту. Збереження високих етичних стандартів у використанні штучного інтелекту допоможе забезпечити наукову доброчесність, довіру та справедливості у наукових дослідженнях [4].

З вищевикладеного можливо конкретизувати один із основних ризиків використання штучного інтелекту у вищій юридичній освіті – загроза академічній доброчесності, адже написання за допомогою штучного інтелекту есе та рефератів, підготовка презентацій та вирішення практичних кейсів може сприяти плагіату. До того ж, використання штучного інтелекту не сприятиме можливості засвоїти знання та навички, що будуть необхідні у подальшій юридичній практиці. Варто врахувати в цьому контексті позицію Верховного Суду, викладену в ухвалі Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 8 лютого 2024 року у справі № 925/200/22, що апелювання до «позицій» системи штучного інтелекту «ChatGPT», згенерованої нею у відповідях з окремого питання, що вже розглянув суд, є виявом неповаги до суддів Верховного Суду, не спрямовані на ефективний захист прав, свобод та інтересів позивача від імовірних порушень [7].

Примітно також, що системи на основі «ChatGPT» демонструють майстерність у різноманітному контекстному розумінні, але їм характерні певні обмеження, як-то відсутність справжнього розуміння, потенційні упередження та сприйнятливості до маніпуляцій [8, с. 240].

А тому ще одним суттєвим ризиком покладатись на штучний інтелект у вищій юридичній освіті може бути імовірність спотворення інформації, зокрема через неможливість зрозуміти алгоритм надання відповіді штучним інтелектом.

Отже, стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту несе для вищої юридичної освіти як переваги, так і ризики. Один із основних ризиків використання штучного інтелекту у вищій юридичній освіті – загроза академічній доброчесності, адже написання за допомогою штучного інтелекту есе та рефератів, підготовка презентацій та вирішення практичних кейсів може сприяти плагіату. Ще одним ризиком покладатись на штучний інтелект у вищій юридичній освіті може бути імовірність спотворення інформації, зокрема через неможливість зрозуміти алгоритм надання відповіді штучним інтелектом. Крім того, використання штучного інтелекту не сприятиме можливості засвоїти знання та навички, що будуть необхідні у подальшій юридичній практиці, у той час як Верховним Судом апелювання до штучного інтелекту наразі визнається виявом неповаги до суддів.

Література:

1. Камишанська Д. Р. Роль штучного інтелекту в юридичній системі. *Актуальні питання сучасного соціогуманітарного знання* : матеріали IX Міждисциплінар. наук.-практ. конф. студентів і молодих вчених, 30 листоп. – 1 груд. 2023 р. Харків : ДБТУ, 2023. С. 232–234. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/46901/1/Zbirka_Aktualni_pytannya_suchasnoho_sotsiohumanitarnoho_znannya_2023_232-234.pdf
2. Chan K.S., Zary N. Applications and Challenges of Implementing Artificial Intelligence in Medical Education: Integrative Review. *JMIR Med Educ*. 2019. Vol. 5. No 1. DOI: <http://dx.doi.org/10.2196/13930>.
3. Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial intelligence in education. Center for Curriculum Redesign, Boston (2019). DOI: <http://dx.doi.org/10.58863/20.500.12424/4276068>.
4. Бердо Р. С., Расюн В. Л., Величко В. А. Штучний інтелект та його вплив на етичні аспекти наукових досліджень в українських закладах освіти. *Академічні Візії*. 2023. Вип. 22. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8174388>
5. Chen X., Xie H., Zou D., Hwang G.-J. Application and Theory Gaps during the Rise of Artificial Intelligence in Education. *Computers and Education: Artificial Intelligence*. 2020. Vol. 1. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2020.100002>.
6. Візнюк І., Буглай Н., Куцак Л., Поліщук А., Киливник В. Використання штучного інтелекту в освіті. *Сучасні інформаційні технології*

та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2021. Вип. 59. С. 14–22. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-59-14-22>.

7. Ухвала Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 8 лютого 2024 року у справі № 925/200/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116984639>.

8. Герасимчук Ю. П., Коваленко В. О., Паньковик Н. М. Використання чату GPT в освіті: переваги та недоліки. *Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 69. Том 1. С. 237–241. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/69.1.46>.

ДИСКРИМІНАЦІЯ В СФЕРІ ОСВІТИ

Лісіцина Ю. О.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

Навчально-науковий інститут права та правоохоронної діяльності

Львівського державного університету внутрішніх справ

м. Львів, Україна

Проблема дискримінації в освіті є актуальною в багатьох країнах, зокрема й в Україні. Дана проблема вимагає системного підходу та активної участі держави, суспільства та освітян.

На проблему дискримінації у сфері освіти вказують міжнародно-правові акти, які значно впливають на правове забезпечення реформи освіти в Україні:

Конвенція ЮНЕСКО «Про подолання дискримінації в освіті» від 14 грудня 1960 р., Рекомендація «Про боротьбу з дискримінацією в сфері освіти», Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21 грудня 1965 р., Декларація про ліквідацію дискримінації щодо жінок від 07 листопада 1967 р. та інші.

Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року в ст. 26 проголошує право кожної людини на освіту: освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод [1].

Конвенція ООН «Про подолання дискримінації в освіті» від 14 грудня 1960 року дала визначення «дискримінація в освіті»- це будь-яке виокремлення, виключення, обмеження чи надання переваги за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи

інших переконань, національного чи соціального походження, економічного стану чи народження, що має на меті або є наслідком знищення або порушення рівності в освіті. Забороняється прояв будь-якої дискримінації у сфері освіти, зокрема, позбавлення будь-якої особи чи групи осіб доступу до освіти будь-якого типу чи рівня; обмеження будь-якої особи чи групи осіб освітою нижчого рівня; створення або підтримку окремих освітніх систем або закладів для осіб чи груп осіб за загальним правилом; створення будь-якій особі або групі осіб умов, несумісних з гідністю людини, що стосується всіх типів і рівнів освіти та включає доступ до освіти, рівень і якість освіти, а також умови, за яких вона надається [2].

Конвенція з метою ліквідації або попередження вище зазначених проявів дискримінації зобов'язує держави:

а) скасувати всі законодавчі положення та адміністративні інструкції та припинити будь-яку адміністративну практику дискримінаційного характеру в галузі освіти;

б) законодавчо забезпечити відсутність дискримінації під час прийому учнів до закладів освіти;

в) не допускати жодних відмінностей у ставленні державних органів до громадян у питаннях оплати навчання, надання стипендій чи інших форм допомоги, а також необхідних дозволів і умов для здійснення навчання в зарубіжних країнах, за винятком відмінностей у заслугах або потребах учнів;

г) при будь-якій формі державної допомоги, що надається закладам освіти, не допускати жодних обмежень чи переваг виключно на підставі належності учнів до певної групи;

г) надавати іноземним громадянам, які проживають на їхній території, такий самий доступ до освіти, як і їхнім власним громадянам [2].

Дискримінація в освіті – це обмеження або несправедливе ставлення до певних груп людей у сфері навчання через такі фактори, як стать, соціальний статус, національність, фізичні можливості, релігія або мова. Це явище є серйозною проблемою, оскільки воно порушує принцип рівного доступу до знань і можливостей для розвитку.

До основних форм дискримінації у сфері освіти можна віднести:

1. Гендерна дискримінація:

– Стереотипи у виборі професій. У суспільстві досі існують уявлення про "чоловічі" (STEM – наука, технології, інженерія, математика) та "жіночі" (гуманітарні науки, догляд за дітьми) професії. Дівчат часто заохочують до вибору більш «традиційних» напрямків, а хлопців – до технічних і наукових сфер.

– Вибіркове ставлення до студентів різної статі в навчальному процесі.

– Дівчата частіше стикаються з сексуальними домаганнями та насильством у навчальних закладах. Відсутність механізмів захисту постраждалих від харасменту може спричинити втрату мотивації до навчання або навіть відмову від нього.

2. Соціальна та економічна дискримінація:

– Діти з малозабезпечених сімей можуть мати обмежений доступ до якісної освіти.

– Діти з бідних сімей можуть зазнавати знущань або дискримінації з боку однолітків чи педагогів.

– Висока вартість навчання у ВНЗ обмежує можливості для студентів із малозабезпечених сімей.

– Недостатня кількість державних стипендій і грантів для соціально незахищених категорій.

3. Дискримінація за національністю чи етнічним походженням:

– Діти національних меншин можуть відчувати утиски через мову навчання або ставлення суспільства.

– Обмеження у доступі до освіти для мігрантів або біженців.

4. Дискримінація за станом здоров'я:

– Відсутність інклюзивного навчання для людей з інвалідністю.

– Недостатня адаптація навчальних програм та інфраструктури.

5. Мовна дискримінація:

– Обмеження можливостей для тих, хто не володіє державною мовою.

– Відсутність освітніх матеріалів рідною мовою для національних меншин.

Література:

1. Загальна декларація прав людини. Законодавство України : веб-сайт. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 05.01.2025 р.).

2. Конвенція з подолання дискримінації в освіті : Міжнародний документ від 14.12.1960 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174#Text (дата звернення: 05.01.2025).

РОЛЬ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ПСИХОЛОГІВ

Лупанов К. В.

кандидат медичних наук,

доцент кафедри управління людським фактором

Навчально-науковий інститут неперервної освіти

Державного некомерційного підприємства

«Державний університет «Київський авіаційний інститут»

м. Київ, Україна

Основні технологічні рішення, які підвищують якість навчання, формують практичні навички та забезпечують інтерактивність освітнього процесу. Особлива увага приділяється аналізу впливу цифрових платформ, онлайн-курсів, симуляторів та інших інструментів на професійне становлення майбутніх фахівців у сфері психології. На основі аналізу низки наукових досліджень слід зазначити, що цифрові інструменти та ресурси, які сприяють формуванню дослідницької компетентності, можна виділити в такі групи [1, с. 74; 2, с. 30; 3]: онлайн-курси, платформи для навчання, програмне забезпечення для досліджень, соціальні мережі, онлайн-спільноти, електронні бібліотеки та бази даних.

Сучасна епоха характеризується стрімким розвитком цифрових технологій, які стають невід'ємною частиною освітнього процесу. Особливо це актуально для підготовки фахівців у сфері психології, де використання інноваційних технологій дозволяє створити ефективне навчальне середовище, адаптоване до потреб сучасного суспільства. Важливо розглядати не тільки основні переваги використання інструментів діджиталізації у підготовці психологів, а також їхній вплив на якість навчання та професійний розвиток студентів. Дослідники визначають компетентність як здатність ефективно вирішувати завдання, спираючись на глибокі знання, прагнення оволодівати як змістовною, так і процесуальною складовими, а також готовність постійно оновлювати інформацію та використовувати її для успішного застосування у конкретних ситуаціях, демонструючи оперативність і гнучкість у знаннях [5, с. 262].

Виконання кваліфікаційної роботи, спрямоване на професійну підготовку здобувачів освіти найвищого рівня, пов'язане із усвідомленням, поглибленням та інтеграцією теоретичних знань із практичних навичок, набутих під час дослідження та навчання. Воно включає їх застосування для комплексного вирішення конкретних професійних

завдань; глибоким розумінням навчального матеріалу, передбаченого практичною підготовкою в освітньому закладі [4, с. 81].

Підвищення доступності освіти – одна з основних переваг використання інструментів діджиталізації. Саме ці сучасні інструменти дозволяють студентам отримувати доступ до навчальних матеріалів незалежно від місця перебування. Онлайн-платформи забезпечують можливість дистанційного навчання, що є особливо актуальним у період пандемій, воєнних подій чи інших обмежень. Це дозволяє розширити географію освітніх програм і залучити студентів з віддалених регіонів.

Цифрові технології дають можливість адаптувати навчальний процес під індивідуальні потреби студентів та виконати ще одну сучасну вимогу освіти – персоналізацію навчального процесу. Використання таких інструментів, як інтерактивні тести, симулятори психологічних консультацій і навчальні додатки, дозволяє студентам обирати темп і стиль навчання, що сприяє глибшому засвоєнню матеріалу.

Формування практичних навичок за допомогою сучасних технологій, таких як віртуальна реальність (VR) і симулятори, дозволяють студентам моделювати різні сценарії роботи з клієнтами. Це забезпечує безпечне середовище для практичного відпрацювання навичок психологічного консультування, роботи в кризових ситуаціях чи групової терапії. Такі методи навчання сприяють розвитку впевненості та професійної компетентності.

Цифрові інструменти дозволяють зробити навчальний процес більш інтерактивним. Використання відеолекцій, онлайн-дискусій, віртуальних класів та інших мультимедійних елементів сприяє активному залученню студентів до навчання. Це також стимулює розвиток критичного мислення та творчого підходу до вирішення професійних завдань.

Можливість аналізу й оцінювання: завдяки цифровим платформам викладачі отримують інструменти для моніторингу успішності студентів у реальному часі. Аналітичні інструменти дозволяють оцінити прогрес, визначити слабкі місця та скоригувати навчальну програму відповідно до потреб студентів. Це сприяє більш ефективному засвоєнню знань і підвищує загальний рівень підготовки.

Попри очевидні переваги, існують також певні виклики впровадження інструментів діджиталізації, пов'язані з реформуванням освітніх підходів. Серед них можна виокремити такі аспекти, як технічна грамотність викладачів і студентів, доступ до якісного обладнання, а також необхідність створення контенту, який відповідає стандартам професійної підготовки.

Таким чином, використання інструментів діджиталізації відкриває широкі можливості для підготовки майбутніх психологів. Вони забезпечують доступність, гнучкість та інтерактивність освітнього процесу, сприяють формуванню практичних навичок і підвищують якість навчання. Водночас успішна інтеграція цифрових технологій потребує врахування викликів, пов'язаних з їхнім впровадженням, та розробки відповідної стратегії розвитку освітнього середовища.

Література:

1. Бойчук Ю. Формування науково-дослідницької компетентності майбутніх докторів філософії в умовах упровадження технологій дистанційного навчання. *Новий Колегіум*. 2023. № 3 (111). С. 74–81.
2. Гагарін М., Кошлаба А. Особливості формування дослідницької компетентності студентської молоді у педагогічних закладах вищої освіти. *Перспективи та інновації науки*. 2023. 12 (30).
3. Житомирська Т. М., Смирнова І. М. Розвиток дослідницької компетентності майбутніх менеджерів. *Інноваційна педагогіка*. 2023. 59. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/59.48>
4. Мерзликін О. Наступність та неперервність формування дослідницьких компетентностей старшокласників та студентів у навчанні фізики. *Наукові записки Кіровоградського ДПУ ім. В. Винниченка*. Кіровоград. 2014. Вип. 6. Ч. 2. С. 81–86.
5. Сікора Я. Б. Використання засобів ІКТ у формуванні інформаційно-дослідницької компетентності майбутнього фахівця. *АКТ* 2017. С. 262–264.

EDUCATIONAL TRAJECTORY DURING THE WAR

Makovoz O. V.

*PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Economics and Management
Education and Research Institute
“Ukrainian Engineering Pedagogics Academy”
of V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine
Kharkiv, Ukraine*

Since 2014, when Russia annexed Crimea and launched military aggression in eastern Ukraine, the country's education system faced new challenges. Russia's full-scale invasion of Ukraine on February 24, 2022

significantly complicated the situation, presenting a number of serious problems to Ukrainian education.

However, despite the difficult conditions, the Ukrainian education system continued to function, adapting to new realities and introducing innovative approaches that could ensure the educational process for millions of children and students across the country [1].

An individual educational trajectory is a personal path to the development of abilities, personal qualities and mental processes of education seekers.

Since the beginning of the full-scale invasion of Russia, the majority of schools, institutions of professional and higher education in Ukraine were forced to switch to distance education. This became a necessary step due to numerous shelling, destruction of infrastructure, evacuation of the population and threat to the lives of children and teachers.

Distance learning turned out to be an important tool for supporting the educational process in wartime conditions. The Government and the Ministry of Education and Science of Ukraine are actively developing digital platforms for the organization of education, providing access to online resources. In addition, teachers and lecturers were offered courses on learning new methods and tools for conducting online classes [2].

Despite the difficulties, distance learning allowed to preserve the educational process in many regions, even in those where active hostilities were going on.

One of the biggest problems faced by the educational system of Ukraine during the war was the evacuation of schoolchildren, pupils, students and teachers from the front-line and occupied territories. Many educational institutions were forced to stop their activities in the occupied territories, and in some cases the evacuated educational institutions started working in other regions of Ukraine, in particular in the western regions.

Along with the evacuation of children and students, for safety purposes, special shelters were created in educational institutions where students could attend classes during air raids. This made it possible to preserve the educational process, albeit with limitations and difficulties.

The ongoing war in Ukraine has a negative impact on the psycho-emotional state of both children and teachers. It is not uncommon for students to experience loss of loved ones, change of residence, stress due to destruction and military operations. Taking this into account, it has become an important task to provide psychological support for participants in the educational process. In many educational institutions, they began to introduce lessons in psychological stability, as well as to provide the help of psychologists for students and teachers [3].

The Institute of Psychology actively participated in the organization of trainings for teachers, so that they could help students adapt to new conditions and cope with the traumas caused by the war. Given the stressful situations, many schools began to provide individual counseling and also organized various forms of art therapy for students.

While the Ukrainian education system tried to provide proper conditions for learning, the support of the international community and volunteer organizations became an important component. Volunteers mobilized significant resources to provide technical and humanitarian assistance to schools, students and families affected by the war. Aid included computers and gadgets for online learning, as well as clothes, books, textbooks and stationery.

International organizations such as UNESCO, UNICEF, and the International Red Cross assisted in the organization of humanitarian corridors for children and teachers in danger, as well as supporting educational initiatives in the territory not affected by direct hostilities [4, 5].

Higher education also faced a number of problems during the war. Universities were forced to adapt their curricula to new conditions, moving to distance platforms or blended learning. Many students, especially from the frontline areas, were unable to continue their studies due to the evacuation or destruction of educational institutions.

Some universities continued their activities during the war, holding classes online or in shelters. Many students have also participated in volunteer initiatives, helping the army, collecting humanitarian aid or assisting in medical facilities.

Despite the difficulties, the educational system of Ukraine continues to adapt to new realities. An important component of the future recovery will be investing in digital technologies that allow children and students to maintain access to education even if they cannot be present in the classroom. In addition, after the end of the war, a significant renewal of the infrastructure of educational institutions is planned, in particular, the restoration of damaged schools and universities [6, 7].

Russia's aggression against Ukraine has put Ukrainian education in front of numerous challenges. However, thanks to adaptation to distance learning, evacuation, psychological support and volunteer help, it was possible to ensure the continuity of the educational process. Ukrainian education has proven its resilience and ability to adapt even in the most difficult conditions. A prolonged war not only changes people, but also stimulates the further development and improvement of the educational system.

Bibliography:

1. Муравйова І. О., Мар'яно Я. Г., Осадча А. О. Soft skills у сучасних реаліях української освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 32. Т. 1. С. 108–112.
2. Тамаркіна О. Л. Індивідуальний підхід до навчання в сучасній вищій школі. *Психологія і педагогіка : актуальні питання* : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2019. С. 13–15. URL: <http://repo.snau.edu.ua/handle/123456789/7103> (дата звернення: 12.03.2024).
3. Bates T. National strategies for e-learning in post-secondary education and training. UNESCO. 2001. 132 p.
4. Бондар В. В. Система дистанційного навчання Moodle. *Інтелектуальні інформаційні системи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 19–21 лют. 2019 р. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. С. 95–97.
5. Малахов А. А., Хмельна О. А. Діджиталізація закладу освіти як ефективна модель управління якістю надання освітніх послуг. *International scientific journal «Grail of Science»*. 2021. № 10. С. 396–409.
6. Шевчук Г. Й. Дистанційне навчання у вищій школі: переваги, недоліки, перспективи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2021. Вип. 79. Т. 2. С. 205–209.
7. Корильчук Н. І., Дзевицька Л. С., Василюк-Зайцева С. В. Проблеми та перспективи сучасної освіти України: спроби наукової рефлексії. *Журнал «Академічні візії»*. 2023. Вип. 16. С. 164. DOI: 10.5281/zenodo.7664630.

ВИКОРИСТАННЯ ГЕЙМІФІКАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ КЛІНІЧНОЇ КАФЕДРИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ ПЛАТФОРМ KAHOOT І QENG

Малишев В. В.

*асистент кафедри внутрішньої медицини № 2
Донецький національний медичний університет
м. Лиман, Донецька область, Україна*

Вступ. Сучасна система освіти стикається зі зростаючими викликами щодо забезпечення високої якості навчання, розвитку клінічного мислення та практичних навичок здобувачів освіти. У зв'язку з цим, а також існуючим запитом на впровадження ефективних дистанційних засобів навчання, пошук нових підходів та методик навчання набуває особливої актуальності. Одним із сучасних напрямків є гейміфікація – впровадження ігрових механік в освітній процес. Справжньою новизною гейміфікації є цифровізація мотивації. Сучасне покоління живе з раннього дитинства у цифровому світі, розуміє і виконує більшість рутинних процесів через використання різноманітних гаджетів. Цифровий контент додає сучасним користувачам відчуття комп'ютерної гри. [1, с. 16].

Мета та завдання дослідження. Особливий інтерес в автора викликало застосування платформ Kahoot та Qeng у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) медичного профілю. Метою дослідження є комплексний аналіз ефективності використання цих платформ в освітньому процесі, а також виявлення впливу цих інструментів на мотивацію та якість засвоєння знань здобувачами вищої освіти.

В процесі дослідження проводився огляд сучасних робіт українських науковців з питань застосування гейміфікації у закладах освіти, зокрема вищої. Відбулося використання платформ Kahoot та Qeng в двох академічних групах для оцінки впливу на мотивацію та академічні досягнення здобувачів вищої освіти. Проведений порівняльний аналіз відгуків і результатів навчання здобувачів вищої освіти, які брали участь у заняттях з використанням платформ Kahoot і Qeng (експериментальна група), з тими, хто навчався за традиційними методиками (контрольна група).

Матеріали та методи дослідження. Проведення аналізу наукових і дослідницьких робіт з питань гейміфікації в освіті дозволило визначити основні підходи та найпопулярніші платформи, запропоновані українськими спеціалістами в галузі педагогіки.

Kahoot – популярна ігрова платформа, яка дозволяє додавати елементи змагання, ранжування результатів та миттєве отримання правильних відповідей. Аналіз даних сервісу Google Trends щодо попиту до застосування інтерактивної платформи Kahoot в світі дозволяє стверджувати, що інтерес почав зростати від 2014 року і продовжує зростати. [2, с. 18]. Особливістю платформи є те, що при оцінюванні має значення не лише правильна відповідь, а й час, за який здобувачі освіти обирають варіанти відповідей. Після завершення вікторини загальні результати одразу проєктуються на екран у формі таблиць і графіків. Така мобільність і точна репрезентація відповідей дають змогу визначити рівень сформованості знань кожного здобувача освіти й об'єктивно їх оцінити [3, с. 126–127].

Qeng – менш популярна та малодосліджена, але, на думку автора, більш перспективна, платформа, що надала можливість моделювати клінічні кейси та аналізувати їх, що є важливим для закріплення теоретичних знань та розвитку клінічного мислення. Також на платформі були створені завдання з квест-механіками, як, наприклад, співставлення пар відповідей за певним принципом та асоціативний пошук спільного в логічних рядах, що дозволяє тренувати також і базову загальну логіку.

Анкети в Google Forms дозволили зібрати фідбек щодо оцінки гейміфікації здобувачами вищої медичної освіти.

Статистичний аналіз даних з журналів обліку академічної успішності групи, де в освітньому процесі застосовувалися платформи Kahoot і Qeng, і контрольної групи дозволив порівняти результати досягнення кінцевої мети вивчення змістового модуля клінічної дисципліни.

Результати та обговорення. Гейміфікація в педагогіці базується на використанні ігрових елементів, таких як рейтингування результатів, динамічність і змагальний дух. Молодь зацікавлена вже в самому процесі переборювання труднощів, інтелектуальних ускладнень через ігрову діяльність [4, с. 104].

Впровадження платформ Kahoot і Qeng у освітній процес ЗВО медичного профілю в Україні продемонструвало такі результати:

1) підвищення мотивації та залученості здобувачів освіти: за результатами фідбеку здобувачам освіти подобається активна участь у вікторинах Kahoot, які створює позитивну емоційну атмосферу і здорову конкуренцію. Припускається, що це може бути пов'язано з тим, що Kahoot дозволяє показувати інформацію про результати в реальному часі, що створює атмосферу змагання та взаємодії між викладачем та здобувачами освіти. [2, с. 18];

2) покращення навчальних результатів: відзначено зростання середнього балу впродовж поточних занять у здобувачів освіти, які брали участь у гейміфікованих заняттях, в порівнянні з контрольною групою. Інтерактивний формат дозволяє не лише перевіряти знання, а й покращувати навички клінічного мислення;

3) покращення взаємодії між здобувачами освіти: клінічні кейси на платформі Qeng з імітацією роботи в мультидисциплінарних групах сприяли покращенню комунікаційних навичок, дозволили відчувати реальну практичну спрямованість навчання, що стимулює до більш активної участі у дискусіях та обговореннях. А режим командної вікторини дозволяє значно покращити взаєморозуміння у навчальній групі й розкрити потенціал здобувачів освіти [5, с. 120].

Незважаючи на позитивні результати, дослідження виявило низку викликів:

- технічні обмеження (нестабільне інтернет-з'єднання в окремих регіонах може впливати на проведення інтерактивних занять) [6, с. 112];

- необхідність адаптації матеріалу (викладачам необхідно розробляти спеціалізовані завдання, адаптовані під специфіку вищої медичної освіти).

Висновки. Застосування платформ Kahoot і Qeng у освітньому процесі ЗВО медичного профілю в Україні має значний потенціал для покращення навчальних результатів здобувачів освіти, сприяючи глибшому засвоєнню матеріалу. Гейміфікація дозволяє зробити навчання більш інтерактивним, цікавим та ефективним, що позитивно впливає на мотивацію здобувачів освіти, а це є критично важливим у вищій медичній освіті, де високий рівень відповідальності та потреба у швидкому прийнятті рішень мають велике значення. Перспективними рекомендаціями є:

- Проведення для науково-педагогічних працівників заходів підвищення кваліфікації в контексті використанні інтерактивних ігрових платформ.

- Розробка комплексних методичних рекомендацій для інтеграції гейміфікації в різні клінічні дисципліни.

Література:

1. Саган О.В. Гейміфікація як сучасний освітній тренд. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2022. Вип. 100. С. 12–18.

2. Постернак, Н., Токменко, І., Яніцька, Л. Застосування гейміфікації під час проведення практичних занять з дисципліни «медична біохімія». *Освіта. Інноватика. Практика*. 2023. № 11(6). С. 13–21.

3. Лещенко Т. О., М. М. Жовнір. Продуктивність електронного сервісу Kahoot під час вивчення предмета «Українська мова як іноземна» у закладі вищої медичної освіти. *Сучасна медична освіта: методологія, теорія, практика* : матеріали Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю (м. Полтава, 19 березня 2020 р.). Полтава, 2020. С. 124–127.

4. Васильєва М. П., Романова І. А., Шеплякова І. О. Гейміфікація в підготовці соціальних працівників. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 4 (31). С. 97–114.

5. Наливайко, О. О. Використання цифрового додатка Kahoot в освітньому просторі. *Проблеми сучасної освіти*. 2020. № 10. С. 117–121.

6. Світлик М. Д. Гейміфікація освітнього простору: переваги та недоліки (на прикладі платформи Kahoot!). *Науковий вісник Південно-українського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. № 2 (147). Одеса, 2024. С. 108–115.

ЩОДО КОНЦЕПЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ГУТО ГРОЦІЯ

Мартинюк О. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права*

*Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна*

Після відновлення незалежності у 1991 р. наша держава обрала шлях всеохоплюючих реформ, однією із яких стало реформування національної правової системи. Укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 р. спонукало проведення реформи національної юридичної освіти, оскільки наближення вітчизняних правових стандартів власне до стандартів ЄС передбачає повагу «до демократичних принципів, верховенства права, доброго врядування, прав людини і основоположних свобод» [5].

Із початком повномасштабної агресії РФ проти нашої держави євроінтеграція України, на переконання дослідників, «отримала потужний поштовх: всього за два роки після вторгнення ми пройшли довгий і продуктивний шлях від заповнення заявки до початку переговорів про вступ наприкінці червня 2024 року» [4]. Відтак

дальший поступ у цьому напрямку переважно буде залежати від України та її спроможності продовжувати не лише розробку відповідних реформ, але й реально отримувати результати.

У цьому зв'язку особливої актуальності набуває реформа національної юридичної освіти, яка розпочалася ще у 2016 р., коли було утворено Робочу групу із розробки Концепції розвитку юридичної освіти в Україні. Був напрацьований проєкт Закону України «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» (2017 р.), однак донині так і залишився проєктом. Одночасно із цим для здобувачів правничої освіти СО «Магістр» було запроваджено два зовнішні оцінювання у формі Єдиного фахового вступного випробування (ЄФВВ) для вступу та Єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ) для підтвердження кваліфікації задля отримання відповідного диплому. Розділами програми ЄДКІ для магістрів за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право», затверджених Міністерством освіти і науки України, є розділи з міжнародного публічного і приватного права, міжнародного захисту з прав людини, а також міжнародного кримінального права. Відтак у світлі окресленої проблеми актуальним вбачається дослідження історії міжнародного права.

Метою даного повідомлення є дослідження основних ідей концепції міжнародного права відомого нідерландського філософа, юриста і державного діяча Гуго де Гроота Гроція, якого справедливо називають «батьком» науки міжнародного права. Свого часу відомий німецький правник-міжнародник Л. Оппенгайм поділяв науку міжнародного права на період «до Гроція» і «після Гроція» [6, с. 31].

У 1609 р. дослідник написав першу працю – трактат «Про право здобичі», у якій вперше висловив думку щодо необхідності «розв'язування спірних проблем спираючись не на силу, а на право» [3, с. 138]. На її сторінках філософ обстоював право вільного плавання кораблів під усіма прапорами у відкритому морі, доводячи безпідставність домагань на виняткове морське панування [2, с. 170]. Відзначимо, що у подальших наукових доробках Г. Гроція послідовно наголошував на впровадженні у міжнародне спілкування концепції «вільного моря» (*mare liberum*), яка передбачала, що моря й океани повинні бути відкритими всім державам для судноплавства, торгівлі та рибальства. Вже у XVIII–XIX століттях концепції «вільного моря» й «територіального моря» остаточно утверджуються у практиці міжнародних відносин. Отож, маємо підстави стверджувати, що саме Гуго Гроцій почав закладати підвалини сучасного міжнародного морського права і натепер ця галузь становить досить струнку систему принципів і норм, які забезпечують юридичними засобами

регулювання діяльності держав щодо використання багатств океанів та морів і розвитку міжнародного судноплавства.

Учені-правники традиційно звертають увагу на один з найвідоміших трактатів нідерландця – працю «Про право війни і миру», яка у 1625 р. була видана у Англії. У цій книзі філософ не лише сформулював основні постулати теорії природного права і суспільного договору, але й концепцію міжнародного права. В її основу було покладено три базових принципи міжнародно-правових відносин – суверенності, міждержавного співробітництва та гуманізму. На переконання Я. Павко «саме їх чітке розуміння і логічне викладення дозволило Г. Гроцію створити систему міжнародного права як науки <...> він перший переконливо розкрив специфіку міжнародного права та показав його відмінність від інших юридичних дисциплін» [3, с. 138].

Щодо необхідності правового регулювання міжнародних відносин, насамперед, проблем війни і миру, Г. Гроцій сформулював досить широке поняття війни. Згідно нього, війни не заборонені жодним правом – ані божественним, ані природним, ані міжнародним. «Адже кожна жива істота негайно після свого народження дорожить собою, піклується про власний добробут, а також про те, що сприяє його збереженню. Вона прагне уникнути загибелі й усього того, що може її заповдіяти. Тому бажання захистити себе і свої права за допомогою сили в цілому ряді випадків сповна виправдане. Це стосується як держав, так і приватних осіб» [2, с. 173].

Проводячи поділ війн на справедливі і несправедливі, учений наголошував, що справедливою причиною початку війни можна вважати міжнародний делікт (правопорушення). Таким можна вважати, наприклад, воєнні дії, розпочаті народом з метою самооборони і захисту свого надбання. «Приватні війни» – це ті, які ведуться особами, що не є носіями державної влади; «публічні» ж війни є війнами, що ведуться органами державної влади, але окрім них існують і т. зв. «змішані» війни, що поєднують у собі елементи як перших, так і других. При цьому держави («ворогуючі сторони») повинні привселюдно повідомляти іншим народам про причину війни і про права, що вони мають намір захистити. Серед способів запобігання міждержавному збройному конфлікту дослідник виокремлював переговори та примирення за участю посередника (третейського судді) [1, с. 161–162]. Відзначимо, що Г. Гроцій проводить дослідження таких інститутів міжнародного права, як обмеження засобів ведення збройних конфліктів, диференціації воюючих, захисту прав полонених, право репресалій, розмежування повноважень військової і цивільної адміністрацій (влади), перемир'я та ін.

Окрему увагу Г. Гроцій приділяє укладенню і дотриманню мирних договорів. На його переконання, відповідні угоди мають право укласти лише ті суб'єкти, які «уповноважені» починати і вести війну; мир укладається заради безпеки всіх громадян, а майно, захоплене після укладення мирного договору, підлягає поверненню, оскільки право війни уже скасовано.

На переконання сучасних дослідників учення Гроція у міжнародних відносинах насамперед було спрямоване на затвердження принципів права досягнення миру. Він вважав, що найбільшу важливість становить питання про те, що є важливішим – свобода чи мир. При конфлікті цих цінностей він віддавав пріоритет миру. У цілому для вчення Г. Гроція про війну і мир є характерною миротворча спрямованість. Варто погодитися із твердженнями, що показовими є його думки про те, що війни ведуться заради укладення миру і що останній є кінцевою метою війни. Нідерландський філософ уперше обґрунтував загальну теорію міжнародного договору, включаючи проблему його тлумачення: договори щодо взаємного визнання, щодо неспричинення шкоди, щодо торгівлі можна укласти «хоч із язичниками, тоді як на союзницькі угоди більшою мірою повинні впливати міркування заповідей і моральності» [2, с. 173]. Відзначимо доробок ученого в обґрунтуванні окремих принципів дипломатичного права (щодо посольського імунітету), включаючи не лише елементарну недоторканість послів, але й їх судовий та майновий імунітети.

Таким чином, концептуальні ідеї Г. Гроція стали підґрунтям для формування нового типу міжнародно-правової свідомості та класичного міжнародного права. Очевидним уявляється й теза про те, що його вчення про право війни і миру було орієнтоване на формування нового типу світової спільноти, заснованому на ідеях мирного співіснування народів, дотримання справедливості у виконанні міжнародних зобов'язань, а також єдиного міжнародного правопорядку, що добровільно встановлюється і послідовно дотримується суверенними державами.

Література:

1. Климчук Ю. В. Внесок Гуго Гроція у формування права війни. *Право і безпека*. 2005. № 4. С. 161–164.
2. Окладна М. Г. Гроцій Гуго. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 2 : Філософія права / редкол. : С. І. Максимов (голова) та ін. Х. : Право, 2017. С. 170–174.
3. Павко Я. Міжнародно-правові погляди періоду виникнення науки міжнародного права. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Випуск 98 (Частина І). С. 137–139.

4. Посильний І. Реформування юридичної освіти в Україні: ключові аспекти. *Реанімаційний пакет реформ: офіційний вебсайт*. URL: <https://rpr.org.ua/news/reformuvannia-iurydychnoi-osvity-v-ukraini-kliuchovi-aspekty/>

5. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27 червня 2014 р., ратифікована Верховною Радою України та Європейським парламентом 16 вересня 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

6. Черкес М. Ю. Міжнародне право : підручник. К. : Знання, 2011. 397 с.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДИХ ВИКЛАДАЧІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Маршук Ю. С.

*асистент кафедри філософії, політології, психології та права
Одеська державна академія будівництва і архітектури
м. Одеса, Україна*

Освіта – це найпотужніша зброя,
яку можна використовувати для зміни світу.
Нельсон Мандела

Професія викладача була і буде однією найбільш значимих та актуальних професій, а тому формування професійної компетенції у молодих викладачів є одним із ключових напрямків сучасної освіти. В умовах швидких змін розвитку суспільства та технологічного прогресу важливо забезпечити відповідність викладачів сучасним вимогам, що включають в себе, в тому числі, педагогічну майстерність, науково-дослідницьку діяльність та оволодіння цифровими технологіями.

Аналізуючи методичні засади формування професійної компетентності, перш за все необхідно уточнити, що розуміють під поняттям «професійна компетентність».

Відповідно до педагогічного словника, поняття професійної компетентності формується наступним чином: «сукупність знань, вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, умінь аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію» [1, с. 68].

Структура професійної компетенції так і не набула своєї сталої форми і багато науковців виділяють свої елементи, що входять до професійної компетентності.

Так, до прикладу К.Б. Віаніс-Трофименко виокремлює у структурі професійної компетентності такі компоненти: 1) спеціальний (володіння власне професійною діяльністю на досить високому рівні); 2) соціальний (володіння спільною груповою професійною діяльністю); 3) особистісний (володіння прийомами особистісного самовираження та саморозвитку, засобами протистояння професійним деформаціям особистості); 4) індивідуальний (володіння прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності в межах професії) [2, с. 26–29].

На думку Л.Г. Карпової, структурними компонентами професійної компетентності є три сфери: мотиваційна, предметно-практична (операційно-технологічна), а також сфера саморегуляції. Розвиненість мотиваційної сфери забезпечує сформованість загальнокультурної компетентності, особистісно-мотиваційної та соціальної компетентності. Предметно-практична сфера характеризується: сукупністю знань (професійних, з предмета, психолого-педагогічних, методичних, методологічних); умінь (гностичних, комунікативних, організаційних, діагностичних, проєктивних, конструктивних, управлінських); якостей (обов'язкових, важливих і бажаних), що зумовлює ефективність реалізації учителем професійно-педагогічних функцій [3, с. 19].

С.В. Цимбал визначає професійну компетентність сучасного фахівця як здатність якісно виконувати свої посадові та професійні обов'язки відповідно до актуальних теоретичних знань, практичного досвіду та світових стандартів. Вона розглядається як комплексне явище, що включає три взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-ціннісний (відображає ставлення фахівця до професії, його мотивацію та професійні цінності), предметно-практичний (охоплює знання, вміння та навички, необхідні для ефективної професійної діяльності) та саморегулятивно-вольовий (відповідає за здатність до самоконтролю, саморозвитку та подолання професійних труднощів). Ці компоненти водночас є і складовими особистісного розвитку спеціаліста [4, с. 20].

Крім того, слід зазначити, що важливим аспектом формування професійної компетентності молодих викладачів є їхня готовність до інноваційної діяльності. У сучасних умовах освіта стрімко змінюється під впливом цифровізації, глобалізації та нових педагогічних концепцій. Викладачі мають не лише володіти сучасними методиками навчання, але й бути гнучкими, відкритими до інновацій, здатними до самостійного пошуку нових підходів у викладанні. Впровадження технологій змішаного навчання, використання інтерактивних платформ та адап-

тація освітнього процесу під індивідуальні потреби студентів стають невід'ємними складовими професійної компетентності викладача.

Також, важливу роль у становленні молодого викладача відіграє академічна доброчесність. Сучасний освітній процес вимагає не лише передачі знань, а й виховання культури чесності, відповідальності та поваги до інтелектуальної власності. Викладач має не лише сам дотримуватися принципів академічної доброчесності, а й сприяти формуванню цих цінностей у студентів. Це включає коректне використання джерел інформації, боротьбу з плагіатом, розвиток критичного мислення та навичок аргументованого висловлення власної позиції.

Не менш важливим є створення системи психологічної підтримки молодих викладачів. Професійна адаптація може супроводжуватися труднощами, такими як високий рівень стресу, емоційне вигорання та труднощі у встановленні ефективної комунікації зі студентами. Заклади вищої освіти мають сприяти створенню комфортного психологічного середовища, де молоді викладачі можуть отримати підтримку від наставників, брати участь у тренінгах із розвитку емоційного інтелекту та використовувати методи саморегуляції для підтримки психоемоційного балансу.

Таким чином, комплексний підхід до розвитку професійної компетентності молодих викладачів включає не лише засвоєння фахових знань і навичок, а й формування гнучкості до змін, дотримання етичних принципів, розвиток цифрової грамотності та психологічну підтримку. Тільки за таких умов можна забезпечити високий рівень підготовки викладачів, здатних ефективно відповідати на виклики сучасної освіти та сприяти її подальшому розвитку.

У підсумку, формування професійної компетентності молодих викладачів вимагає комплексного підходу, що включає впровадження компетентнісної моделі освіти, розвиток наставництва, створення програм підвищення кваліфікації та забезпечення сприятливого середовища для адаптації. Лише поєднання теоретичних знань, практичних навичок і моральної підтримки може забезпечити високий рівень професійного розвитку молодих фахівців.

Література:

1. Професійна освіта: словник : навч. посіб. / уклад.: С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. К., 2000. С. 78.
2. Віаніс-Трофименко К. Б. Підвищення професійної компетентності педагога / К. Б. Віаніс-Трофименко, Г. В. Лісовенко. Х. : Вид. група «Основа», 2007. 176 с.

3. Карпова Л. Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... к.пед.н. Харків: ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 2004. 19 с.

4. Цимбал С. В. Психологічні особливості формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів засобами іноземної мови : автореф. дис. ... к. психол. н. Хмельницький : НАДПСУ ім. Б. Хмельницького, 2006. 20 с.

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ МОВЛЕННЯ У ПЕДАГОГІЧНИЙ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Медведовська Т. П.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
заступник директора Міжгалузевого навчально-наукового інституту
безперервної очно-дистанційної освіти (МІБО),
доцент кафедри філософії і педагогіки
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

Значення особистості педагога в педагогічному процесі накладає на нього велику відповідальність і вимагає великої постійної роботи над собою. Педагог обов'язково повинен багато працювати для вдосконалення себе як викладача. Щоб досягти довершеності, йому потрібно повсякчас не лише вивчати свій предмет, його історію, філософію, а й вдосконалити техніку свого викладання. У цьому відношенні діяльність викладача дуже близька до діяльності актора.

В останнє десятиліття проблема педагогічної майстерності досліджувалась багатьма вченими. У їхніх роботах досліджується проблема підготовки викладача творчого що має яскраву індивідуальність, здатного до безперервного самовиховання і самоосвіти.

Педагогічна майстерність – це професійне вміння оптимізувати всі види навчально-виховної діяльності, спрямувати їх на всебічний розвиток та удосконалення особистості, що забезпечує високу організацію педагогічного процесу. Вона характеризується високим рівнем розвитку спеціальних узагальнених вмінь, і, звичайно, суть його – в особистості викладача, його позиції, здатності керувати діяльністю на високому рівні. Велике значення у цьому контексті має володіння викладачем педагогічною технікою [1].

Володіння цією технікою відзначається вмінням перетворювати на апарат педагогічного впливу свої емоції, голос (тон, сила, інтонація, жести, міміку).

Вміння керувати своїм психічним станом, педагогічно активно і емоціонально відкрито виявляти своє ставлення до предмета і студентів є однією з ознак технологічної культури, викладача. У діяльності актора і педагога загальним є участь живої людини у процесі сприйняття іншою людиною (для актора – глядачі, слухачі, для педагога – студенти).

У роботі викладача сприйняття, як і в актора, визначається особистістю педагога. Викладач передає студентам не лише свої знання, а й своє ставлення.

При будь-якому підході до визначення змісту педагогічної техніки постійно зберігається ряд елементів, а саме: культура спілкування викладача зі студентами; саморегуляція технічної діяльності (самоконтроль, витримка), управління внутрішнім самопочуттям; оволодіння увагою аудиторії; виразний показ почуттів і відношень (міміка, пантоміміка, зовнішній вигляд педагога); володіння мовою (голос, дихання, дикція, грамотність, інтонаційна гнучкість, емоційна виразність, тощо) [1, 4]. Загальною ознакою цих елементів є їх найтісніший зв'язок з індивідуальною особливістю викладача.

Складовою педагогічної майстерності кожного викладача є його мовлення. Це інструмент професійної діяльності педагога, за допомогою якого можна розв'язати різні педагогічні завдання: створити щирі атмосферу спілкування у класі, встановити контакт з учнями, зробити складну тему уроку цікавою, а процес її вивчення – привабливим. Мовлення є показником його педагогічної культури, засобом самовираження і самоутвердження його особистості.

Аналізуючи мовлення педагога, часто використовують вираз «комунікативна поведінка». В сучасній науковій літературі під комунікативною поведінкою розуміють таку організацію мовлення й відповідно до нього невербальної поведінки вчителя. Яка впливає на створення емоційно-психологічної атмосфери педагогічного спілкування, на характер взаємин між учителем та учнями, на стиль їхньої діяльності. Комунікативна поведінка оцінюється відповідно до того, що і як говорить викладач, які в нього рухи, вираз обличчя, який підтекст мають його слова, на яку реакцію студентів розраховані [3]. У викладачів стиль спілкування яких зі студентами будується на основі дружнього ставлення до них, комунікативна поведінка завжди спрямована на встановлення особистісного і пізнавального контакту, створення ситуації спільних роздумів і переживань.

Отже, рівень майстерності мовленнєвої діяльності педагога визначається рівнем культури його мовлення і спрямуванням його комунікативної поведінки.

Вимоги до комунікативних якостей мовлення викладача зумовлені функціями, які воно виконує в педагогічній діяльності. Головними серед них виступають такі:

1) *комунікативна* – встановлення і регуляція взаємовідносин між викладачем і студентом, забезпечення гуманістичної спрямованості розвитку студентів. Це одна з провідних функцій мовлення педагога.

2) *психологічна* – створення умов для забезпечення психологічної свободи студента, прояву індивідуальної своєрідності його особистості; зняття соціальних затисків, які заважають цьому.

Тут йдеться про ситуації, коли виникає потреба психологічно захистити студента: підкреслити повагу до нього як особистості, піднести його авторитет, знати страх перед можливою невдачею, заохотити зусилля для досягнення успіху. Мовлення викладача в цих ситуаціях може бути тим інструментом, за допомогою якого знімається невпевненість студента в собі, ініціюються його активність, творчість, вселяється віра в можливості самореалізації, досягнення позитивних результатів у діяльності.

3) *пізнавальна* – забезпечення повноцінного сприймання навчальної інформації студентами, формування в них особистісного, емоційно-ціннісного ставлення до знань.

4) *організаційна* – забезпечення раціональної організації навчально-практичної діяльності студентів [3, 4].

Педагогічне спілкування – це спілкування педагогів зі студентами у всіх ситуаціях. Його роль серед інших компонентів процесу навчання історично зростає. Це пов'язано з тим, що разом з демократизацією суспільних відносин постійно розвивається почуття власної гідності та чутливість до міжособистісних стосунків кожної людини, тому авторитарний стиль все частіше сприймається студентами як прояв зневажливого ставлення до них, як відхилення від норми. Педагогу в процесі спілкування необхідна постійна корекція своєї поведінки в зв'язку з отримуваною зворотною інформацією від студента – вербальною і невербальною [1, 3, 4].

Імпровізаційність – невід'ємний елемент мовленнєвої поведінки фахівця.

Однією з важливих детермінант мовленнєвої поведінки є уміла організація *діалогу*, що дозволяє ефективно вирішувати різноманітні завдання: досягати взаєморозуміння, виявляти різні підходи в тлумаченні дискусійних проблем, створювати ситуації вільного вибору особистісної позиції, на основі зворотнього зв'язку вносити корективи

в свої дії. Крім імпровізаційності, діалогічності важливою є *експресивність*, яка дозволяє посилити виразність слова [1].

Все вищесказане стосується так званої *комунікативної техніки*, яка є, фактично, основою *педагогічної техніки* [1].

Таким чином, можна сказати, що в сучасних умовах викладач (педагог) зобов'язаний бути не тільки компетентним фахівцем з високою науковою і діловою кваліфікацією, виконавською дисципліною; не лише духовно багатою особистістю, що несе моральну відповідальність за свою навчальну і виховну діяльність; педагог має бути водночас комунікабельною особистістю з високою культурою спілкування, вмінням вести діалог, дискутувати, забезпечувати позитивний моральний та емоційний настрій у педагогічній взаємодії.

Зрозуміло, педагогічна і комунікативна діяльність педагога має бути творчою. У ході педагогічного спілкування він не просто кількісно збільшує свій комунікативний досвід; він обирає певну стратегію спілкування з властивими їй нормами, прийомами і засобами.

Література:

1. Вашкевич С. Педагогічна майстерність вчителя. *Освіта*. 2000. № 3. С. 3–5.
2. Педагогіка : підручник для ВУЗів / під ред. Головчука М. І. Львів, 2001. 320 с.
3. Олійник Г. А. Виразне читання. Основи теорії : посібник для вчителів. Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2001. 224 с.
4. Терлецька Л. Основи психології спілкування. К. : Основа, 2002. 453 с.

ІНТЕРАКТИВНІСТЬ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Мельник Р. М.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

м. Хмельницький, Україна

Швидкий розвиток ІКТ в останні десятиліття ХХІ століття спричинив стрімкий розвиток Інтернет-комунікації, яка дуже швидко й успішно закріпилася в багатьох сферах життя, зокрема в системі освіти. Використання цифрових медіа для викладання/вивчення

іноземних мов і сприяння інтерактивності в навчанні завжди було в центрі уваги багатьох методистів та лінгвістів.

Численні дослідницькі статті були присвячені мові чату або «друкованим розмовам», де спілкування в чаті розглядалося як «екстремальна форма письма, орієнтованого на взаємодію» [1]. На додаток до спілкування в чаті, розвинулися і інші форми Інтернет-комунікації: новини і онлайн-форуми, коментарі в блогах, твіти, обговорення у Вікіпедії, SMS, Skype і відповідні комунікаційні функції в соціальних мережах, комп'ютерні онлайн-ігри та «віртуальні світи» тощо. Серед найпопулярніших соціальних платформ останнім часом вважаються Facebook, YouTube, Whatsapp, Instagram, TikTok, Telegram тощо [4]. Деякі з цих платформ більше підходять для асинхронної комунікації, проте всі вони характеризуються, діалогічністю та інтерактивністю.

Зріс попит на цифрові медіа і у викладанні іноземних мов (ІМ), зокрема німецької. Проте цифрові медіа самі по собі автоматично не покращують процес викладання ІМ і не підвищують мотивацію здобувачів освіти, тому важливо – розробити орієнтоване на процес і результат цифрове навчальне середовище або такі завдання, які сприятимуть індивідуальному навчанню за допомогою цифрових медіа та інтерактивності [2], що уможливить успішне формування іншомовної комунікативної компетентності за допомогою вивчуваної мови та вимагає прямого контакту з представниками інших мов і культур.

Звичайно, інтерактивність відіграє тут важливу роль, оскільки цифрові медіа, які користувач активно використовує у сучасному мережевому світі для організації дозвілля та спілкування, можна, по суті, описати як *інтерактивні медіа*. Інтерактивність цифрових медіа та неформальне навчання через використання цифрових медіа поза закладом освіти, у вільний час, означає, що здобувачі освіти звикли впливати на (віртуальну) реальність, моделювати її. Вони хочуть мати можливість не лише споживати певні знання, а й виробляти їх [3, 12–13].

Надзвичайно інтенсивно та ефективно цифрові медіа почали використовуватись у процесі викладання ІМ під час переходу від звичного очного до онлайн-викладання/ навчання в Україні ще у 2020 р. під час пандемії Covid-19, а з початком повномасштабної війни попит на них зріс: і здобувачі освіти, і викладачі повинні були швидко реагувати та адаптуватися до нових умов, звичні методи навчання довелося замінити новими – цифровими методами, щоб мати можливість інтерактивно продовжувати освітній процес та досягати освітніх цілей навіть у цих змінених умовах.

У цьому контексті варто згадати цифрову пропозицію Goethe-Institut для викладачів/вчителів, яка передбачала численні навчальні курси, вебінари, онлайн-семінари з німецької мови, включаючи їх записи,

тощо, доступні безкоштовно на сайті Goethe-Institut (Goethe-Institut 2019–2022). При цьому варто зауважити, що цифровізація спонукає користувачів до певних мовленнєвих дій (прослуховування усного повідомлення і письмова відповідь на нього; виклик служби підтримки клієнтів, щоб вирішити проблему з онлайн-бронюванням/оплати; оцінювання якості онлайн-повідомлень; вміння домовитись про вихідні з друзями через чат тощо). Проте, важливо, щоб користувачі створювали щось самостійно – контент, з яким вони могли б продовжувати працювати пізніше.

Також, плануючи та проводячи інтерактивні навчальні заняття з ІМ, викладач повинен пам'ятати про різницю між вправами та завданнями: у той час як вправи використовуються для тренування словникового запасу, вимови, граматики чи окремих навичок у контексті, який має на меті призвести до мовленнєвих дій, увага завдань зосереджена на всій тій лінгвістичній діяльності, яку людина здійснює в повсякденному житті [5]. Різниця між вправами та завданнями, а також актуальність інтерактивності на заняттях з німецької мови як іноземної є предметом розділу 4 «Завдання, вправи, взаємодія» в серії безперервної освіти «DLL – Deutsch Lehren Lernen» Goethe-Institut. Автори наголошують тут на важливості персоналізованого навчання, тобто на необхідності говорити «від себе» і не повторювати автоматично речення з підручника. Це стосується уроків німецької мови як іноземної у режимах оф- і онлайн-навчання: в обох випадках заняття мають бути інтерактивними, як у сенсі інтерактивної автентичності, так і інтерактивності завдань.

Хоча термін «інтерактивність» у відповідній літературі часто стосується комунікації «людина-машина», тобто інтерактивності додатків, матеріалів і завдань тощо, у нашому контексті цей термін передусім тлумачиться як взаємодія у процесі спілкування «людина-людина». Відповідно, термін взаємодія розуміється як *мовна взаємодія* і використовується як синонім мовної дії. Отже, очевидно, що лінгвістична взаємодія є популярним предметом дослідження серед науковців, і додаткового значення вона набула у епоху цифрової трансформації, перебуваючи темою для обговорення на конференціях із питань взаємодії на заняттях з ІМ, де «інтерактивна компетентність» обговорюється як важлива мета цих занять.

Як уже зазначалось, взаємодія відіграє особливо важливу роль у спілкуванні. Окрім усної та письмової взаємодії, третім елементом є онлайн-взаємодія. Усна взаємодія зазвичай відбувається на основі співпраці: співрозмовники будують спільний дискурс шляхом спільного обговорення смислів, влаштовують неформальні/формальні дискусії, дебати, інтерв'ю тощо. Письмова взаємодія включає такі

лінгвістичні види діяльності, як обмін нотатками, листування (листи, електронні листи), спільне письмо (написання різних текстів, обмін відкоригованим матеріалом), участь у комп'ютерних конференціях тощо. Онлайн-взаємодія – це спроба не відставати від стрімко прогресуючої цифровізації всіх сфер життя, включаючи шкільну та університетську освіту загалом і навчання іноземних мов зокрема, що заохочується на всіх рівнях викладання/навчання ІМ.

Підсумовуючи, слід зауважити, що важливість і, відповідно, потреба в інтерактивній комунікації при викладанні ІМ, яка сприяє розвитку інтерактивних навичок, зростатиме і надалі, а міжособистісна взаємодія відіграватиме вирішальну роль у сучасному полікультурному та мультілінгвальному соціумі.

Література:

1. Bär, M. (2019): Fremdsprachenlehren und -lernen in Zeiten des digitalen Wandels. Chancen und Herausforderungen aus fremddidaktischer Sicht. In: Burwitz-Melzer, Eva / Riemer, Claudia / Schmelter, Lars (Hrsg.): Das Lehren und Lernen von Fremd- und Zweitsprachen im digitalen Wandel. Tübingen: Narr, S. 12–23.
2. Beisswenger, M./Storrier, A. (2012): Interaktionsorientiertes Schreiben und interaktive Lesespiele in der Chat-Kommunikation. In: *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik*, S. 92–124.
3. Jones, R. et al. (2016): Interaktives Fremdsprachenlernen: Potenziale und Herausforderungen. In: Zeyer, Tamara / Stuhlmann, Sebastian / Jones, Roger Dale (Hrsg.): Interaktivität beim Fremdsprachenlehren und -lernen mit digitalen Medien. Tübingen: Gunter Narr, S. 11–42.
4. Kemp, S. (2022): Digital 2022: Global Overview Report. Online: <https://datareportal.com/reports/digital-2022-global-overview-report>
5. Siakagianni, E. (2020): Vom Präsenzunterricht zum digitalen Unterricht – Aufgaben und Übungen. Goethe-Institut. 2019–2022. Online-Seminare für Deutsch als Fremd- und Zweitsprache. On-line: <https://www.goethe.de/de/spr/unt/for/kur/kos.html>

СУБКУЛЬТУРНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ КОМУНІКАЦІЇ

Місеньова В. В.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Як уже відзначалося, людина інтегрує особливості макрокультури і мікрокультур (освіта, вік, інтереси, особливості сімейних традицій, гендерна ознака і т. ін.), створюючи неповторний тип субкультури, який у поєднанні з темпераментом визначає її власний стиль комунікації. У стилі спілкування відбиваються особливості людини, які характеризують її загальний підхід до побудови взаємодії з іншими людьми. Важливість стилю спілкування в комунікації полягає в тому, що з його допомогою відбувається розуміння різних ситуацій, формується ставлення до партнерів по комунікації, обираються способи розв'язання проблем.

Стилі комунікації також істотно варіюються в різних культурах. Зазвичай виділяють чотири групи стилів вербальної комунікації:

- прямий і непрямий;
- витончений, точний і стиснутий;
- особистісний і ситуаційний;
- інструментальний і афективний.

Завдяки цим стилям виявляється ступінь вираження людиною своїх внутрішніх спонукань і намірів у процесі спілкування, тобто з'ясовується ступінь відкритості людини. Прямий стиль зв'язаний з вираженням щирих намірів людини. Непрямий стиль дозволяє приховувати бажання, потреби і цілі людини в спілкуванні. Вибір стилю комунікації пов'язаний зі ступенем контекстуальності комунікації. Пояснимо це поняття.

Поняття контекстуальності комунікації ввів до наукового обігу американський учений Е. Холл [1]. Він інтерпретував його як необхідність враховувати в комунікації невербальні елементи, які супроводжують її (тон, темп мови, кінесика, проксемика і т. ін.), надаючи їм більшого чи меншого значення. Говорячи іншими словами, контекстуальність – це врахування не тільки того, що висловлено, а й того, як висловлено, у яких умовах і за яких обставин. У деяких культурах висловлення може залишитися незрозумілим, якщо знехтувати увагою до невербальних елементів, названих вище. Так, корсець жодного разу не скаже *ні*, відповідаючи на ваше прохання, але це ще не означає, що

він у всьому погоджується з вами і виконає свої обіцянки. Усе пояснюється дуже просто: відмовляти партнеру по спілкуванню в корейській культурі – це вираження невихованості комунікатора. Ось чому важливою є увага до того, як, коли, за яких обставин ви отримали позитивну відповідь.

За ознакою більшого чи меншого значення невербальних елементів комунікації виділяються культури висококонтекстуальні і низькоконтекстуальні.

У висококонтекстуальних культурах контекст є дуже важливим. Представники таких культур говорять ніби скороченою мовою, значне місце посідають в їх комунікації тон, темп, жести, міміка, погляд, рухи і т. ін. До висококонтекстуальних культур належать східні.

У низькоконтекстуальних культурах великого значення надають саме словам. До низькоконтекстуальних культур належать західні. Наприклад, американці прагнуть викликати співрозмовника до прямої і ясної розмови, для якої дуже важливими є висловлення: „Скажіть, що ви маєте на увазі», «Давайте, власне кажучи, уточнимо” і т. ін. У цьому стилі виявляється більше турботи про збереження індивідуальності того, хто говорить, про чітке обґрунтування власної позиції за темою розмови. Найчастіше такий стиль розвивається в індивідуалістських культурах.

У висококонтекстуальних культурах провідним стилем комунікації є непрямий стиль. У таких культурах перевага віддається непрямій, двозначній комунікації, що продиктовано важливістю поваги іншої людини. Найчастіше це колективістські культури. Так, корейці не дають негативних відповідей типу «ні» чи «я не згодний з вами». Зазвичай вони використовують ухильні відповіді типу «я згодний з вами в принципі» чи «я співчую вам». Розуміти, що це – форми відмовлення, потрібно вже з контексту ситуації.

Стили включають такий показник, як ступінь використання експресивних засобів мови, пауз, мовчання.

Митецький, чи витончений, стиль допускає використання багатой, експресивної мови в спілкуванні. Так, в арабських культурах, відмовляючись від частування, мало сказати просто «ні», відмовлення супроводжується клятвами і запевняннями, зовсім недоречними з погляду європейця чи американця. Адже вони звикли до використання точного стилю, який вимагає вживання лаконічних, стриманих висловлень. Точний стиль полягає у використанні необхідного і достатнього мінімуму висловлень для передачі інформації (не більше, але і не менше, ніж необхідно). Стиснутий стиль, крім лаконічності і стриманості, включає ухиляння, використання пауз і виразного мовчання.

Використання витонченого стилю характерно для багатьох близько-східних культур, точного – для Західної Європи і США, стиснутий стиль властивий багатьом азійським культурам і деяким культурам американських індіанців.

Особистісний стиль комунікації робить акцент у спілкуванні на особистості індивіда, а ситуаційний – на його ролі. В особистісному стилі вербальними засобами підсилюється Я-ідентичність, у ситуаційному стилі – рольова ідентичність. Можна сказати, що особистісний стиль використовує мову, яка відбиває соціальну рівність, він характерний для індивідуалістських культур; ситуаційний стиль відбиває ієрархію суспільних відносин і характерний для колективістських культур.

Так, американці уникають формальних кодів поведінки, титулів, шанобливості і ритуальних манер у взаємодії з іншими. Вони віддають перевагу прямому звертанню до співрозмовника за іменем і намагаються не робити статевого розмежування у вербальному спілкуванні. Японці ж вважають формальність головною у людських стосунках. Вона дозволяє спілкуванню бути передбачуваною. Японська мова схильна ставити учасників розмови у відповідні рольові позиції і додавати кожному місце в статусній ієрархії.

Стили комунікації розрізняються своєю орієнтацією на того чи іншого учасника вербальної комунікації. Інструментальний стиль спілкування головним чином орієнтований на того, хто говорить, і на мету комунікації, а афективний – на того, хто слухає, і на процес комунікації. Інструментальний стиль спирається на точні знання, афективний використовує аналогії. Інструментальний стиль дозволяє людині затвердити себе, підтримати власний імідж, а також зберегти почуття автономії і незалежності від співрозмовника. Афективний стиль, навпаки, орієнтований на сам процес спілкування, на пристосування до почуттів і потреб співрозмовника, на досягнення групової гармонії. Це призводить до того, що при афективному стилі людина змушена бути обережною у своїй мові, уникати ризикованих висловлень і положень. Для цього вона користується неточностями й уникає прямих тверджень чи заперечень. Якщо обидва співрозмовники в спілкуванні дотримуються цього стилю, то постійно виникає проблема інтерпретації сказаного, його перевірки, що знов-таки проводиться непрямым чином. У такій ситуації важливо не те, що говориться, а те, що робиться. При афективному стилі комунікації особливої ваги набуває контекст спілкування. Характерним прикладом афективного стилю комунікації може служити японський стиль спілкування. Головною своєю метою він ставить процес розуміння співрозмовниками один одного. Від співрозмовників очікується, що вони виявлять інтуїтивну чуйність до значень між словами. Самі ж слова, вербальні вираження служать лише

натяками на реальний зміст, ніхто не чекає, що вони будуть сприйняті як точні факти, що відбивають реальність. Цей стиль характерний для колективістських культур.

Інструментальний стиль спілкування представлений у європейських культурах і США. Тут люди прагнуть пред'явити себе співрозмовнику в мові, хочуть, щоб їх зрозуміли за допомогою вербального спілкування. Цей стиль також представлений у Данії, Нідерландах і Швеції, що є індивідуалістськими культурами.

Література:

1. Trager G., Hall E. Culture and Communication: A Model and an Analysis. *Explorations and Communication*. 1954. 3.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ «ФОРМОУТВОРЕННЯ» ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ КРЕАТИВНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДИЗАЙНЕРІВ

Міхно С. В.

старший викладач

*Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва
і дизайну імені Михайла Бойчука,*

художник

Позашкільний навчальний заклад Будинок дитячої творчості

Подільського району м. Києва

м. Київ, Україна

Засвоєння дисципліни "Формоутворення" формує у студентів набір важливих «моделей», які забезпечують не тільки майбутнє навчання на старших курсах і ефективно виконувати навчальні завдання з інших предметів, а і є базою для формування професійного світогляду майбутнього дизайнера.

Ось чому важливий саме компетентнісний підхід в засвоєнні даної дисципліни. Полягає він в систематизації і єдності наступних загальних принципів:

- Спрямованість на досягнення інтегральних показників підготовки майбутнього фахівця.
- Системність набуття основних груп компетентностей – загальних (ключових), професійних і фахових.

– Залежність системи компетентностей від рівня і ступеня вищої освіти, її поступове ускладнення, оновлення і збагачення.

– Зорієнтованість на професіоналізацію особистості, постійне поглиблення і вдосконалення компетентностей в умовах неперервної освіти.

Предмет розглядає базові поняття формального сприйняття, вчить сприймати й аналізувати абстрактні й конкретні ознаки будь-якої форми, закономірності її побудови, пластику, пропорції, взаємне розташування та взаємозв'язок елементів. Ці поняття потім на інших дисциплінах розширюються (додаються певні об'єкти, задачі, матеріали, тощо). Тому перше – це робота з творчої уявою і образами, вплив їх на форму, взаємодія форми і функції. В процесі виконання практичної роботи (нескладних композицій) студенти використовують знання та навички з інших спеціальних курсів, таких як: рисунок, композиція, кольорознавство, проектування. Досліджують наскільки глибоких асоціативних ефектів можна досягти використовуючи навіть зовсім прості двумірні форми.

Друге – це поступове ускладнення, перехід від простих форм Евклідової двумірної геометрії до рел'єфів, а потім до об'ємів. Спочатку – це трансформація поверхні (за допомогою паперу і картону). Вивчаються певні геометричні або вільні схеми трансформації, також освоєння "характеру" матеріалу, зміни його властивостей в залежності від виду трансформації. Набуті властивості, а також асоціативні зв'язки форми і фактури додаються в формальні композиції.

У розбудові геометрії помірковане сприйняття абстракцій, практичні спостереження, емпіричні (підкріплені досвідом, практичними) умови відіграють немаловажну роль не лише на етапі виникнення найпростіших і основних понять, але й базових положень науки (математичні структури і теорії) ...геометрія вирізняється серед галузей математики своєю винятковою естетичною привабливістю, візуалізованою красою. Ще І. Кеплер (1571–1630 рр.) був переконаний, що "Геометрія є прообразом краси світу" [1, 175].

Набуті загальні і професійні компетенції, відчуття форми, робота з модульною системою вагомо розширюють творчі здібності майбутнього фахівця.

Є історичним факт, що над входом до Академії, заснованої давньогрецьким геометром і філософом Платоном, було викарбовано напис: "Не заходь необізнаний із геометрією!"

Потім поступово студенти переходять до організації основних тримірних об'ємів (призма, паралелепіпед, піраміда, циліндр, конус) – з плоского аркуша.

Принцип наростання складності завдань є постійним, а конкретні вправи, що формують кожний етап роботи, і постановка навчальних задач у них є перемінною та повинна наповнюватися новим змістом. Саме в можливості істотно змінювати вправи міститься потенціал створення сприятливих умов для розвитку індивідуальної майстерності майбутнього дизайнера [2, 124].

Постійне тренування уяви, а також усвідомлення того, наскільки форма, або їх взаємодія, матеріал, колір, розмір і оточення можуть змінити кінцевий ефект виконаної роботи дизайнера – є важливими.

В цьому сенсі бажано постійне повертання до "швидких" ескізів на певні теми, або навпаки абстрактні. Корисними є метод колажування елементів – коли з певного набору елементів складаються зовсім різні композиції. Можна посилювати завдання межами конкретного модуля, або кількості елементів, або певної кольорової гамми. Є корисним також урізноманітнення завдань відсиланням до певних художніх напрямів. Наприклад, "конструктивізм" – течія оформлення матеріального середовища кінця 20-х початку 30-х рр. XX ст., впізнаваний у створінні простих, логічних і функціонально виправданих форм, характеризується геометризмом, строгістю, лаконічністю і гармонією форм, монолітністю зовнішнього вигляду.

Інтелектуальне збагачення в процесі роботи, пошуки форми, відчуття певного матеріалу, впливу об'єму та форми на емоційно-естетичне враження від роботи, важливість креативного "свіжого" образу, а також розуміння мети та практичності в експлуатації готового дизайну – все це важливі складові викладання дисципліни "Формоутворення" та виховання майбутнього креативного дизайнера.

Література:

1. Працьовитий М. В., Ленчук І. Г. Евклідова геометрія: конструктивна складова, Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. 175 с. http://eprints.zu.edu.ua/19651/1/Lenchuk_Evklidova_geometria.pdf

2. Основи формоутворення : навч. посібник / [С. В. Вергунов, Н. С. Вергунова, Л. А. Звенігородський та ін.] ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 124 с.

ДЕЯКІ АКЦЕНТИ ЩОДО САМОМЕНЕДЖМЕНТУ ПЕДАГОГА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Могілевська В. М.

*кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики виховання
Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти» Запорізької обласної ради
м. Запоріжжя, Україна*

Сучасна освіта характеризується назрілими потребами щодо здійснення реформ, здатних підняти її до європейського рівня. А це означає – змінити чимало умов, у яких нині відбувається освітній процес і забезпечити його результативність. Сучасний педагог, з одного боку, відчуває себе пригніченими перед реформами, з іншого – відчуває потребу в самоактуалізації, демонструє бажання відповідати вимогам часу. Тобто ситуація тримає педагога в постійному стресі, захиститися від якого може допомогти ефективний самоменеджмент, який в сучасних наукових дискурсах виступає ключовим механізмом діяльності людини ХХІ століття.

На нинішньому етапі модернізації освітньої галузі все більш важливого значення набуває післядипломна освіта. Пшенична Л. назвала її постійно діючим ланцюгом в національній системі безперервної освіти [4, с. 442]. Як відомо, показником професіоналізму педагога є рівень його компетентності, а вміння приймати рішення, орієнтовані на постійне самовдосконалення, свідчать про його соціальну зрілість. В структурі педагогічної діяльності обов'язковим елементом є наявність комплексу дій її суб'єкта з управління собою, тобто самоменеджмент, який є самостійним, завершеним і цілісним блоком. Самоменеджмент виступає в якості основи для формування професійної майстерності педагога.

Мета тез: акцентувати увагу на ідеях, які мають бути враховані в самоменеджменті педагога закладу післядипломної освіти.

Щодо теоретичних засад самоменеджменту, то він є однією з складових галузі управлінських знань. В науковому дискурсі був започаткований з середини 90-х років. Описані в літературі концепції самоменеджменту будуються на певній ідеї, навколо якої формується система методик і прийомів роботи над собою для реалізації цієї ідеї. Найбільш поширеними є:

- концепції Зайверта Л., в основі яких ідея економії свого часу;
- концепції Вудкока М. і Френсіса Д. з ідеєю подолання власних обмежень;
- концепції Хроленка А. з ідеєю підвищення особистої культури ділового життя;
- концепції Бербеля і Хайнца Швальбе, в основі яких ідея досягнення особистого ділового успіху.

В контексті теми матеріалу ідеї вище зазначених дослідників можуть виступати орієнтирами в здійсненні самоменеджменту педагогами післядипломної освіти. Використовуючи методики М. Вудкока і Д. Френсіса, можна перевірити власні можливості й визначити шляхи розвитку особистісних і ділових якостей.

Взявши до уваги функції самоменеджменту Зайверта Л., як-то: постановка цілей, планування своєї діяльності, прийняття рішень відповідно до визначених завдань, складання розкладу особистої праці, самоконтроль і контроль за її результатами, можна домогтися щоденного вирішення безлічі завдань і проблем.

Рациональні зерна Бербеля і Хайнца Швальбе можуть допомогти у самопізнанні та самовдосконаленні власних ділових якостей, без чого не можливо досягти особистого успіху. В цьому переліку не буде зайвою й ідея культури ділового життя Хроленко А., що також примножить професійні можливості особистості на шляху власного професійного розвитку.

Отже, самоменеджмент досліджує безпосередньо особистість, використовуючи здобутки різних наук для кращого розуміння її людської природи, мотивації, діяльності та поведінки, удосконалення методів і прийомів самоуправління та саморозвитку.

Особливістю роботи педагога післядипломної системи освіти є той факт, що останній в процесі освітньої діяльності комунікує з «дорослими учнями». Категорії «доросла людина» та «дорослий учень» ввели в науковий обіг здебільшого американці: Андерсон М., Ліндеман Е., Ноулз М. та ін. В цілому західними науковцями розроблено моделі, принципи та теорії, які пояснюють особливості навчання дорослих і необхідність застосування спеціальних методів та прийомів у роботі з дорослими учнями [2, с. 109].

Аналіз власного практичного досвіду дозволяє зробити висновок, що викладач, який працює з дорослими учнями, змушений змінювати методи та структуру навчання, індивідуалізувати освітні програми тощо. Ефективність такої діяльності напряму залежить від його особистого розвитку. В нинішніх умовах роль викладача все більше тяжіє до змін, а успішність результатів освітнього процесу залежить від рівня його професійно-педагогічної компетентності, його вмінь

ефективно використовувати методи та прийоми під час конструювання освітнього процесу із дорослими. Викладач мусить вміти: знаходити такий стиль викладання, що допомагає їм отримати хороші результати, планувати навчання в такий спосіб, аби «дорослі учні» не втратили впевненості в собі, зробити програму навчання гнучкою, постійно здійснювати рефлексію власної діяльності та стимулювати тих, хто навчається, до більш високих результатів, не боятися експериментувати, заохочувати самостійну роботу «дорослих учнів» тощо. Проблема, з якою стикаються викладачі – це пошук власного ефективного стилю викладання в роботі з дорослими. Якщо розглядати викладачів за їх роллю в освітньому процесі, можна стверджувати, що «дорослі учні» хотіли би бачити викладачів в якості експертів, тренерів, інструкторів, консультантів, тьюторів, аніматорів, інтерпретаторів тощо. Осіб, яким притаманна емпатія і вміння вибудовувати ефективні комунікації. Але ці очікування, на жаль не завжди співпадають зі статусами, що обирають педагоги (контролери, адміністратори, щоумени тощо). Як відомо, основним змістом педагогічної професії є взаємини з людьми. Завдання педагога – якнайглибше зрозуміти того, хто навчається, задовольнити його запити, допомогти йому у професійному становленні. Викладач має бути більш гнучким і «приміряти на себе таку роль», яка б відповідала очікуванням тих, хто навчається [2, с. 111].

Як бачимо, самоменеджмент – компетентність інтегративна. Вона відноситься до ключових, бо дозволяє фахівцеві розуміти ситуацію та досягати результатів в професійному житті, спираючись на власний успішний досвід. В його основі лежить суб'єктна позиція особистості до саморозвитку. Єфремова Т. визначає саморозвиток як постійну роботу над собою, над виробленням тих особистісних якостей, які, на думку індивіда, йому потрібні. [1, с. 4–5]. Завдяки саморозвитку, особистість реалізує свій творчий потенціал і самовдосконалюється.

Для того щоб навчитися ефективно управляти собою, необхідно докласти немало зусиль і витратити чимало часу. До критеріїв ефективного самоменеджменту належать: уміння керувати собою, наявність чітких особистих цінностей, здатність встановлювати чіткі особистісні цілі, навички вирішувати проблеми, творчість і здатність до інновацій, здатність впливати на оточуючих, розуміння особливостей управлінської праці, уміння навчати, здатність формувати колектив [3, с. 36].

Отже, зміни в освітній галузі детермінують і вимоги до педагогічних працівників. Педагоги, що працюють в системі післядипломної освіти, мають враховувати в своїй діяльності специфіку навчання «дорослих учнів», яка не була врахована в освітніх програмах закладів, де вони отримували фахову освіту. Цю проблему можна надолужити

за допомогою самоменеджменту, об'єктом якого має бути свідомо самоорганізуюча діяльність самого педагога.

Література:

1. Бойко І. І. Підвищення ефективності саморегуляції педагога: компетентнісний аспект. URL: https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2021/03/11_%D0%91%D0%9E%D0%99%D0%9A%D0%9E.pdf (Дата звернення 13.01.2025).
2. Могілевська В. М. Післядипломна освіта: вимоги до статусно-рольової моделі викладача. URL: https://www.znu.edu.ua/faculty/spp/nauka/ped/zb__rnik_tez_pvsh_2023_ppravka_1.pdf (Дата звернення 13.01.2025).
3. Нетепчук В. Самоменеджмент. Навчальний посібник. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/8811/1/%D0%A1%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82.pdf> (Дата звернення 13.01.2025).
4. Пшенична Л. Післядипломна освіта – сучасні тенденції прогресу. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/1225> (Дата звернення 13.01.2025).

РОЛЬ ГІПОТЕЗИ У ДОСЛІДЖЕННІ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Недокус І. С.

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Формулювання гіпотези є важливим компонентом наукового підходу до аналізу політики та соціальних явищ. Гіпотеза – це попереднє припущення або теоретичне припущення, яке вимагає перевірки через збір та аналіз емпіричних даних. Вона виступає в ролі основи для подальших досліджень і дозволяє розробити систематичний план для вивчення складних політичних явищ.

Гіпотеза дозволяє систематизувати і тестувати теоретичні припущення, пояснювати політичні явища та взаємозв'язки між різними політичними інститутами. У політичній науці гіпотеза використовується для формулювання передбачень щодо взаємодії різних чинників, що можуть впливати на політичні результати.

Одним із найбільш відомих прихильників використання гіпотези у соціальних науках вважається Карл Поппер. Він висунув концепцію, згідно з якою наукове пізнання повинно базуватися на висуванні гіпотез, які підлягають перевірці та спростуванню. У своїй праці «Логіка наукового дослідження» (1934 р.) К. Поппер наголошував на необхідності існування можливості спростувати гіпотезу за допомогою емпіричних даних. За його теорією, науковий прогрес відбувається не через підтвердження теорій, а через їх спростування та подальший розвиток більш точних гіпотез. За К. Поппером принцип фальсифікації, тобто критики й спростування теорій, є надзвичайно важливим у контексті розвитку науки, адже теоретичне знання не можна вважати науковим, якщо воно не може бути спростованим, а досягнення науки є не що інше, як процес припущень і спростувань [1, с. 5].

На нашу думку, контексті дослідження політичних процесів гіпотези допомагають:

а) *уточнити проблематику дослідження*. Гіпотеза окреслює основні напрямки дослідження, дозволяючи зосередити увагу на певних аспектах саме політичного процесу, таких як вибори, формування урядів, взаємодія між різними політичними інститутами тощо. Завдяки гіпотезам дослідники можуть конкретизувати питання, які потребують вивчення. Наприклад, як впливає система виборів на рівень участі громадян у політичному житті або які чинники визначають стабільність політичних партій;

б) *перевірити теоретичні концепції*. Гіпотези часто виступають як інструмент перевірки існуючих теоретичних моделей політичних процесів. Вони дозволяють перевірити, чи можна застосувати певні теоретичні припущення до реальних політичних ситуацій. Перевірка гіпотез може привести до нових теоретичних висновків, які не лише пояснюють існуючі політичні процеси, але й дають поштовх до створення нових теоретичних моделей;

в) *ідентифікувати залежності та кореляції*. Використовуючи гіпотези, дослідники можуть вивчати кореляції між різними політичними подіями, феноменами та змінними. Це може включати дослідження взаємозв'язку між економічною ситуацією та політичною стабільністю, впливом медіа на політичні переконання громадян тощо;

г) *тестування і верифікація*. Після формулювання гіпотези дослідник використовує наукові методи для її перевірки. Це може бути статистичний аналіз, експериментальні дослідження або порівняльний аналіз. Гіпотеза може бути підтверджена чи спростована в процесі збору і аналізу даних;

г) *інтерпретація даних та формулювання висновків*. Після збору та аналізу даних на основі гіпотези дослідники формують висновки, які

можуть підтвердити або спростувати первісне припущення. У разі спростування гіпотези, це відкриває нові можливості для подальших досліджень та уточнення теорій.

Можна виокремити наступні типи гіпотез у дослідженні політичних процесів:

а) *причинно-наслідкові гіпотези* передбачають вплив одного чинника на інший. Наприклад, «реформування судової системи України сприяє зменшенню політичної корупції»;

б) *гіпотези про взаємозв'язок змінних* стосуються існування певного зв'язку між двома або більше змінними, але без визначення чіткого причинно-наслідкового механізму. Наприклад, «інтернет-платформи збільшують рівень політичної активності серед молоді»;

в) *гіпотези про відмінності* зосереджуються на порівнянні різних політичних явищ або процесів. Наприклад, «рівень дотримання прав людини в демократичних режимах вищий, ніж у авторитарних»;

г) *гіпотези про тренди* стосуються змін або розвитку певних явищ протягом часу. Наприклад, політичними трендами військової допомоги західних країн Україні осені 2024 року у її протистоянні російській агресії є виснаження військових арсеналів у країнах НАТО, виборча кампанія у США, коливання політичної кон'юнктури в деяких країнах ЄС.

Таким чином, гіпотези є необхідним елементом для розуміння і пояснення складних політичних процесів. Вони допомагають систематизувати знання, стимулюють нові дослідження, а також сприяють розвитку теорій і концепцій у політичній науці. Крім того, вони дозволяють порівнювати результати різних досліджень, надаючи науковій спільноті можливість для більш глибокого аналізу та обміну ідеями. У кінцевому підсумку, гіпотези стають частиною еволюції політичної науки, дозволяючи зрозуміти, як різні фактори взаємодіють у складній політичній реальності, і допомагають розробляти рекомендації для практичної політики.

Література:

1. Ваховський Л. Ц. Теорія пізнання Карла Поппера та проблеми освіти. *Освіта та педагогічна наука*. 2020. № 3(175). С. 3–10.

ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Панченко В. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцентка кафедри цивільного судочинства, арбітражу
та міжнародного приватного права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Виклики сьогодення породжують безліч питань, які затримують розвиток та формують ризики зниження рівня вищої освіти, що створює необхідність зміни стратегічних векторів розвитку вищої освіти та розробки більш дієвих механізмів їх реалізації, пристосованих до реалій в умовах воєнного стану нашої країни.

Аналізуючи положення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022 – 2032 роки, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 року № 286-р [4], яка готувалась ще з 2020 року, у контексті до 24 лютого 2022 року, можна стверджувати, що будуючи вектори розвитку вищої освіти на перспективу з метою її модернізації, по-перше, визначали університетську автономію, по-друге, забезпечення якості, мобільності та циклічності вищої освіти. Це було спрямування на досягнення можливості переосмислення завдань, значення та місця закладів вищої освіти для економіки України та розвитку суспільства в цілому.

Прагнучи зразковості та доконалості, зазначені вектори бажаного розвитку вищої освіти в Україні та відповідно до них створені стратегічні та операційні цілі і завдання повинні бути досягнуті з використанням організаційно-правових механізмів, взаємодії як економічних, так і соціальних сфер, балансуючи потреби економіки, суспільства та самої системи вищої освіти.

Основні положення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки [4], що закріплюють програми стратегічних та оперативних завдань різних секторів, по-перше, передбачали визначення та повне формування національної системи кваліфікацій, співставлення науки та атестації, структурованість професій єдиного державного комплексного іспиту, рекрутинг освіти осіб дорослого віку, реформування системи управління та фінансування вищої освіти. Зазначені напрями щодо сприяння забезпечення якісної освіти та не тільки права, а й можливості навчання впродовж життя у будь-якому віці, сформовані відповідно цілям Сталого розвитку України на період

до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722 [3], та узгоджені із Стратегією людського розвитку затвердженою Указом Президента України від 2 червня 2021 р. № 225 [5].

По-друге, безперечно цифровізація всього процесу та модернізація в цілому узгоджені відповідно до Пріоритетних напрямів та завдань (проектів) цифрової трансформації на період до 2023 року, схвалених розпорядженням Кабінету Міністрів України про деякі питання цифрової трансформації від 17 лютого 2021 року № 365-р [2].

На сьогодні ключові стратегічні цілі, сформовані на той час відповідно до положень Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 179 [1], побудовані на розумінні залежності та поєднання якості життя та розвитку вищої освіти, залишаються актуальними.

Після 24 лютого 2022 року, що є початком повномасштабного вторгнення на території України та введення воєнного стану у країні, було сформовано й інші стратегічні визначальні цілі та завдання відповідно реаліям сьогодення, що диктує війна та перший повоєнний період відновлення, знов таки з перспективою прагнення до вдосконалення всієї системи вищої освіти.

По-перше, такі виклики сьогодення пов'язані із втратою доступу до навчання, спричиненою пошкодженням та руйнацією закладів вищої освіти й інфраструктури.

По-друге, ризиком втрати осіб для системи вищої освіти різних рівнів, тобто як викладачів, управлінців, так і студентів, який викликаний змушеним виїздом громадян України за кордон, страхом перебування на території України іноземних громадян, які раніше навчались в українських вишах, і, також, це окупація територій України.

По-третє, низький рівень інтеграції у європейську систему вищої освіти, причиною чого є перешкоди до залучення іноземних викладачів та іноземних студентів стажування в Україні за програмами академічної мобільності.

По-четверте, в Україні не передбачена практика здобуття вищої освіти за індивідуальною освітньою програмою, що унеможливило зміни у часі навчання.

По-п'яте, система закладів вищої освіти не ефективна, це спричинено фінансовою неспроможністю держави на її утримання та розвиток у воєнний та післявоєнний період відбудови України з урахуванням наслідків війни, зміни у чисельності населення та зменшенням рівня економіки.

По-шосте, застарілий стан як приміщень закладів вищої освіти з урахуванням потреб інклюзивності, так і обладнання необхідного для навчального процесу.

По-сьоме, практична відсутність автономного фінансування закладів вищої освіти, що заважає вести гнучку цінову політику основних і додаткових послуг, залучати інвестиції та гранти від фондів.

Сприймаючи зазначені виклики, необхідно глобально підсилити інтернаціоналізаційні процеси закладів вищої освіти з розширенням можливостей участі в міжнародних проєктах і програмах різних держав, розробити механізми залучення іноземних студентів і викладачів, дослідників, гармонізувати законодавства України із законодавством та практиками зарубіжних країн щодо вищої освіти.

Якщо ж зазначати більш оперативні завдання, то необхідно забезпечення якості вищої освіти шляхом створення безпечного освітнього середовища з можливістю проведення занять офлайн при дотриманні вимог безпеки та наданні максимально можливої безпеки учасникам освітнього процесу, в тому числі з підтримкою освітян окупованих територій та зруйнованих громад.

Тобто, пристосування освітнього процесу вищих навчальних закладів до умов воєнного часу, зокрема це особливості проведення освітнього процесу у зонах артилерійських обстрілів, наявність укриттів, внесення швидких змін до розкладу навчального процесу та можливості його відновлення, готовність до роботи в умовах енергетичних обмежень, є найважливішим ключовим викликом освітньої галузі в Україні.

Враховуючи викладене, сформовано змінені стратегічні цілі у відповідності часу та викликів, а саме необхідність забезпечення ефективного управління всіх ланок системи вищої освіти не декларативно, а реально; створення взаємної довіри освітян, здобувачів, державних органів, суб'єктів економіки до освітньої, наукової, інноваційної діяльності закладів вищої освіти; забезпечення доступу до якісної та конкурентоспроможної вищої освіти, створюючи максимальний рівень привабливості за різними показниками закладів вищої освіти для навчання та наукової діяльності; підсилення інтернаціоналізації вищої освіти в цілому; забезпечення прав і свобод як громадян України, так й іноземних громадян в межах освітнього процесу.

Література:

1. Національна економічна стратегія на період до 2030 року: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.02.2025).

2. Пріоритетні напрями та завдання (проекти) цифрової трансформації на період до 2023 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України про деякі питання цифрової трансформації від 17 лютого 2021 року № 365-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2021-%D1%80#n14> (дата звернення: 05.02.2025).

3. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : затв. Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 05.02.2025).

4. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 року № 286-р «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.02.2025).

5. Стратегія людського розвитку : затв. Указом Президента України від 2 червня 2021 р. № 225/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2252021-39073> (дата звернення: 05.02.2025).

ПРОЦЕС САМОМЕНЕДЖМЕНТУ ВИКЛАДАЧА

Петасюк О. І.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри новітньої історії України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Самоменеджмент викладача – це здатність свідомо керувати власною діяльністю. Крім наявності вродженого потенціалу, у викладача має бути здатність чи компетентність виконувати певні види робіт на якісному рівні, що забезпечує ефективність роботи. Класик менеджменту П. Друкер зазначав, що раптового квантового стрибку у людських здібностях не трапляється, якщо не працювати над собою. Самоменеджмент – це не механічний набір здібностей, що у поєднанні із навичками забезпечують ефективність. Це цілий процес самовдосконалення, який здобувається протягом цілого життя регулярними практиками, у ході яких досягаються компетентності. Сама ефективність перетворюється на звичку, тобто комплекс практик [1, с. 56].

Відтак важливим об'єктом для дослідження виступає такий вимір самоменеджменту як процес, система. «Ефективні рішення – це

питання системи, тобто правильних кроків у правильному порядку» [1, с. 58]. Компонентами самоменеджменту як процесу є: ефективне використання частин робочого дня; фільтрація завдань (найважливіші / важливі / другорядні); визначення реальних, досяжних цілей (програма-мінімум, програма-максимум); розподіл завдань за часом і пріоритетами.

Разом з тим, враховуючи той факт, що самоменеджмент є виразом раціональних підходів до праці (особливо під час війни), беремо до уваги і такий його компонент як уникнення перенавантаження, вигорання та відповідно догляд за здоров'ям. Зворотнім боком самоменеджменту може бути значне інтелектуальне навантаження на здоров'я [2], внаслідок великих затрат часу, терпіння, наполегливості. Перефразую відомий вислів по те, що ефективний викладач – це не просто щасливий викладач, а ще і здоровий викладач. Проте у нинішніх умовах війни, в умовах постійного стресогенезу, як педагоги, так і представники інших професій, докладають чималих зусиль, щоб бути стресостійкими, що, звичайно, позначається як на загальному фізичному стані людей, так відповідно і на їх результатах праці.

Будь-яка робота відбувається у часі. На думку П. Друкера, ефективна робота розпочинається не із завдань, а із часу [1, с. 59]. Чому це є важливим наголосом? Бо час – найбільш дефіцитний та незамінний ресурс, особливо у викладачів. Потенційні результати будь-якого процесу обмежені цим дефіцитним ресурсом. Відтак кожна людина розумової праці має вміти розподіляти свій час на блоки. Врешті-решт одними із важливих функцій самоменеджменту виступають планування та організація власної діяльності [3, с. 18].

Оскільки самоменеджмент – це «саморегуляція», «самоконтроль» [4, с. 6], то увесь процес є керованим. Недарма зазначають, що ефективності можна навчитися. Друкер пропонує на початку процесу провести діагностику власного часу, щоб визначити на що ми його марнуємо [1, с. 71]. Це допомагає передбачати кризи, форс-мажори, простої тощо. Увесь час нам важко контролювати, але завжди є певна його частина, над якою можна встановити контроль [1, с. 56]. Класик менеджменту радить, переводити погляд зі своєї спеціалізації на зовнішній світ, «адже тільки через призму зовнішнього світу можна говорити про продуктивність» [1, с. 65]. Варто також зосереджуватись на тих ділянках, які ми у змозі опанувати, а не навпаки [1, с. 57]. На шляху самоменеджменту є важливим налаштування на те, щоб примусити себе встановлювати пріоритети і дотримуватися їх: йдеться про свого роду водорозділ на першорядні та другорядні для себе справи [1, с. 57–58]. Воно допомагає продуктивно використовувати свій час.

У цьому сенсі ефективною технікою самоменеджменту є журнал/ нотатник як метод реєстрації часу.

Пріоритети у процесі праці вимальовуються через оцінку можливостей та проблем. Головне, стежити за тим, щоб проблеми не поглинали можливості. Друкер доводить, що ефективність людей розумової праці залежить не стільки від здібностей, скільки від сміливості скористатися можливістю. До прикладу, як викладач та науковець, керуюся у житті та роботі правилом Друкера, яке закликає сприймати зміни як можливості, а не як загрози [1, с. 26, 161]. Щоб робити висновки та корективи у процесі, необхідно проводити постійні рефлексії та самооцінки, що виступає однією із функцій самоменеджменту.

Сьогодні на одне із цільних місць у самоменеджменті висувається інформація. Робота викладача складається із освітньої (аудиторна, семінарська, практична, індивідуальні консультації) та наукової діянок. Викладачеві, особливо історикові, доводиться опрацьовувати величезні масиви інформації, здійснювати їх «наукову обробку», успішно перетворювати інформацію на основі розумових операцій, тим самим розвивати аналітико-синтетичні вміння. «Інтелектуальне уміння» – це успішність застосування в навчальній діяльності таких розумових операцій високого рівня як порівняння, співставлення, класифікація, систематизація та інш. [5]. Ці уміння допомагають викладачеві організовувати власну діяльність та проводити самоконтроль у процесі самоменеджменту.

Самоконтроль належить до педагогічних цінностей. Цінності – важливий аспект розглядуваної проблеми самоменеджменту. Для того, щоб мати цінності, потрібно усвідомлювати власні потреби, завдання, місію. Коли ми говоримо про самоменеджмент викладача, то рельєфно проступають такі цінності як сміливість у відстоюванні позиції; здатність до самодисципліни; налаштування на самоосвіту впродовж життя; усвідомлення цінності інтелектуальної праці [6].

Процес саморозвитку водночас виступає способом, завдяки якому можна розвинути м'які навички, від яких залежить висока успішність діяльності людини. До прикладу, це такі вміння як комунікація, лідерство, адаптивність, креативність, емоційний інтелект тощо.

Отже, людині інтелектуальної праці потрібні можливості→ досягнення→цінності→самореалізація. Дотримання усіх компонентів як педагогічного процесу загалом, так і процесу самоменеджменту зокрема, вимагає від викладача розвитку таких якостей як відповідальність, самодисципліна, самоконтроль, креативність, які водночас ми вимірюємо і як цінності.

На шляху самоменеджменту є важливими налаштування на: постійну діагностику та планування власного часу; встановлення пріоритетів і дотримання їх; проведення рефлексій та самооцінок за допомогою інтелектуального уміння.

Література:

1. Друкер П. Ефективний керівник / пер. з англ. Р. Машкової. Київ : Вид група КМ-БУКС, 2018. 248 с.

2. Самоменеджмент викладача вищої школи. Лекція доктора педагогічних наук, професора Я. Галети. URL: https://youtu.be/6L7ie0_Fgb4 (дата звернення: 9.01.2025).

3. Бойко М. Самоменеджмент у підготовці майбутнього педагога: зміст і технології. *The scientific heritage*. 2020. № 48, Ч. 4. С. 16–20. <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/16540> (дата звернення: 14.01.2025).

4. Самоменеджмент : навчальний посібник / С. К. Василик, О. В. Майстренко, К. Р. Немашкало та ін. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 150 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/26376/1/2020-%d0%92%d0%b0%d1%81%d0%b8%d0%bb%d0%b8%d0%ba%20%d0%a1%d0%9a%2c%20%d0%9c%d0%b0%d0%b9%d1%81%d1%82%d1%80%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be%20%d0%9e%d0%92%2c%20%d0%9d%d0%b5%d0%bc%d0%b0%d1%88%d0%ba%d0%b0%d0%bb%d0%be%20%d0%9a%d0%a0%20%d1%82%d0%b0%20%d1%96%d0%bd.pdf> (дата звернення: 14.01.2025).

5. Морквян І. В. Суть та види інтелектуальних умінь. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Педагогіка та психологія*. 2015. Вип. 2. С. 70–74. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvmdupp_2015_2_18.pdf (дата звернення: 14.01.2025).

6. Белан Т. Педагогічні цінності майбутнього викладача як основа професійної діяльності. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2021. № 170–171(14–15). С. 50–54. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/263>

СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ЯК ОДНА ІЗ УМОВ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Петрик К. Ю.

доктор філософії,

асистент кафедри фізіології та патофізіології

медичного факультету № 2

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

Студентоцентризм – це модель розвитку освіти, за якої здобувач вищої освіти перетворюється з об'єкта на суб'єкт навчальної діяльності, тобто на активного учасника науково-освітнього процесу [3, с. 37–39].

Студентоцентрований підхід – сучасна філософія освітньої діяльності, тобто нове прочитання, нове сприйняття, нове трактування цінностей, котрі мають домінувати у стінах сучасного європейського вишу. Отже, тому перед ЗВО постає задача створення навчального середовища, яке має відповідати сучасним умовам розвитку освіти [1, с. 158].

Якість освітнього процесу визначається ефективністю спільної діяльності викладача і студента, яка, в свою чергу, залежить від взаєморозуміння побудованого на п'яти принципах: доброзичливості, відкритості, неупередженості, конструктивності, досконалості [4, с. 31–40].

Студентоцентроване навчання – базовий принцип покращення якості вищої освіти, що передбачає активну позицію студентів в освітньому процесі, набуття ними необхідних професійних навичок під час навчання, активність, відповідальність за власну навчальну діяльність, яка спрямована на досягнення поставлених цілей та одержання планованого результату.

Важливою особливістю якісного освітнього процесу є діалогічна відкритість, демократичність щодо здійснення навчальної діяльності, толерантність та активне залучення до навчального процесу усіх зацікавлених сторін. У спільноті, що навчається, всі учасники аналізують свої дії, розмірковують над ними, оцінюють їх і, відповідно, роблять конструктивні висновки щодо подальшої діяльності [5, с. 255–268].

Студентоцентрований підхід навчання, як одна із умов Болонського процесу у вищій школі, сприяє покращенню якості вищої освіти. Основними принципами Болонської системи є мобільність студентів, кредитно-трансферна система та акцентування здобувачів вищої освіти на навчанні і результатах. Саме Болонська система освіти сприяє

розвитку індивідуальності студентів. Разом з тим, важливо використовувати й метод фасилітації (від англ. to facilitate – допомагати, полегшувати), згідно якого основою діяльності викладача є створення сприятливих умов для самореалізації студента, що має заохочувальний вплив на саморозвиток здобувача освіти [2, с. 2]. Цей метод дозволяє викладачу виступати не тільки у ролі керівника та наставника, а також радника та консультанта. Учасники навчально-виховного процесу поважають права одне одного, їхня діяльність ґрунтується на емпатії та конгруентності.

Таким чином, до основних переваг студентоцентрованого підходу навчання у вищій школі можна віднести: активне навчання студентів, глибоке вивчення і розуміння навчального матеріалу, незалежність і самостійність вибору змісту навчання, взаємозалежність та взаємоповага між викладачами та здобувачами вищої освіти, толерантність, значна зацікавленість навчальним процесом та прагнення до саморозвитку і самовдосконалення.

Література:

1. Гула Л. Студентоцентризований підхід до організації самостійної роботи студентів у ЗВО. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Харків, 2023. С. 157–161.
2. Тетяна К. Хто такий фасилітатор? Навчально-методична лабораторія – головна. URL: <http://metod.gi.edu.ua/resursy/navchayemos/item/30-khto-takyi-fasylytator> (дата звернення: 11. 02. 2023).
3. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторинг. дослідж.: аналіт. звіт / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. Фонд дослідж. освіт. політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, О. І. Шарова. К. : Таксон, 2014. С. 37–39.
4. Стеблецький А. Л. Чинники забезпечення якості вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2020. Вип. 33. С. 31–40.
5. Gołębiak B.-D. Poszukiwanie – refleksyjność – dydaktyczne uczenie się. Nowe praktyki edukacyjne w szkole wyższej. Innowacje w edukacji akademickiej. Szkolnictwo wyższe w procesie zmiany / red. J. Piekarski, D. UrbaniakZajac. Łódź : Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego. 2010. S. 255–268.

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ДИСЦИПЛІН ДЕРЖАВОЗНАВЧОГО СПРЯМУВАННЯ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Петришина М. О.

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри державного будівництва
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Дисципліни державознавчого спрямування (теорія та історія права і держави, державне будівництво, державне право зарубіжних країн та ін.) спрямовані на підготовку фахівців, формування у здобувачів цілісного уявлення про організацію і функціонування сучасної держави, її органів та установ, здобуття знань в області вихідних доктринальних засад суспільства, права, політики, економіки, державознавства, зв'язків між ними.

Сьогодні існують серйозні недоліки у доктринальному та правовому забезпеченні викладання цих дисциплін. Водночас, самі питання забезпечення їх викладання є недостатньо дослідженими [3, с. 147].

Проблеми забезпечення викладання дисциплін державознавчого спрямування обширні. Серед них можна відзначити такі, що пов'язані із: 1) неналежним співвіднесенням встановлених державою стандартів здобуття знань та навичок з реальними потребами ринку праці, очікуваннями стейкхолдерів та суспільства загалом; 2) недостатньою інтегрованістю курсів державознавчих дисциплін, що унеможлиблює відтворення комплексного характеру здійснення державної та муніципальної влади; 3) недостатньою увагою до вироблення навичок та вмінь у здобувачів, що може призвести до їх недостатньої компетентності та ефективності майбутньої професійної діяльності; 4) нерівномірним рівнем кваліфікації самих викладачів, що безпосередньо впливає на якість навчання; 5) недостатнім рівнем / відсутністю технічної можливості або достатніх знань та / або досвіду використання інноваційних засобів і методів навчання, а також сучасних технологій; 7) нехтуванням етичними та моральними аспектами здійснення державного та муніципального управління, інших видів професійної діяльності (допичної, забезпечувальної тощо); 8) недостатнім рівнем фінансування програм, що спрямовані на оптимізацію викладання державознавчих дисциплін та підготовку кваліфікованих фахівців.

Означене свідчить про нагальну потребу системного вивчення й вироблення рекомендацій щодо оптимізації процесу викладання державознавчих дисциплін, зокрема, й забезпечення їх викладання.

Однією з найбільш значущих проблем у цій сфері в Україні є недостатня відповідність доктринальних основ державознавчих дисциплін викликам сучасної практики державного і муніципального управління, політичного життя, що може призводити до відставання від так званих розвинутих держав, держав зі сталими демократичними традиціями, а також до зниження якості та ефективності вивчення державознавчих дисциплін [4, с. 103].

Руйнування застарілої та неефективної системи державного управління, звільнення від привидів радянського союзу обумовлює потребу перегляду парадигми освіти [1, с. 85–86], тобто усталених основ, правил і принципів викладання, у тому числі й дисциплін державознавчого спрямування.

Прийнятій у минулому столітті науково-технократичній (раціоналізованій) парадигмі притаманні ознаки, зокрема:

- 1) лінійний характер навчання (не передбачає можливості повернення до початку, основ, бази, відсутність якої не дає змоги усвідомлено рухатися вперед);

- 2) спрямованість на результативність як самоціль (оцінки і рейтинги стають важливішими за здобуття змістовних знань, вироблення практичних навичок, умінь);

- 3) умисне (через недостатню кваліфікацію; «професійне вигорання»; відсутність інтересу через інші причини) створення ситуацій, коли вміння аргументувати власну думку заперечується і, навіть, фактично забороняється з посиланням на регламентацією навчального процесу;

- 4) так званий предметоцентризм, тобто акцент на викладанні окремих (так званих «надважливих») предметів, догматизація знань;

- 5) виключно централізований контроль над забезпеченням навчального процесу (програми, плани, навчально-методичні комплекси, що не передбачають можливість будь-якого відступу).

Крім того, означений вище освітній парадигмі властивий авторитарний, а не авторитетний тип мислення, що може призводити до зниження рівня заінтересованості, ініціативності здобувачів освіти і, врешті-решт, зниження рівні компетентності, як майбутнього фахівця, так і викладача.

Суттєво від схарактеризованого вище відрізняється синергетичний підхід [2, с. 139]. Так, синергетичний підхід передбачає:

- 1) визнання першочерговості процесу пізнання, а також активне залучення здобувача освіти до пошуку (формування власного погляду на основі здобутих глибоких знань, а не насадження «незмінних» правил, норм, настанов, догм);

- 2) усвідомлення як викладачем, так і майбутнім фахівцем цінності співпраці, яка може призводити до неочікуваних позитивних

результатів (наприклад, вироблення нового знання на основі діалогу, полілогу, дискусії, імпровізації тощо);

3) орієнтація на процес навчання (орієнтація не лише на одержання результату, а й на сам процес його здобуття / осягнення / вироблення нових навичок, умінь тощо);

4) рівність і довіра (так, викладач і здобувач не можуть бути повністю рівні, проте, довірливі відносини, що формуються в процесі пізнавальної діяльності здатні вивести на високий рівень якості навчального процесу і ефективності здобутих знань);

5) постійне оновлення і вдосконалення моделі навчання на основі допомоги, забезпечення лідерства і передбачливості (щоб процес навчання сприймався як процес, що приносить радість від постійного самовдосконалення, як здобувачу освіти, так і викладачу);

6) так зване тривимірне навчання, що засноване на широкому світогляді, глибоких знаннях, постійному оновленні, що забезпечує рух, прогрес, удосконалення;

7) здобувач освіти стає продуктом власної творчої діяльності, що забезпечується і підтримується викладачем;

8) гнучкий підхід до часових проміжків навчання (особливо враховуючи можливості дистанційного навчання);

9) різноманітні способи і методи оцінювання знань здобувачів освіти (не лише контрольні і тестові роботи, а й наукові проєкти, статті, участь у конференціях, семінарах, проходження стажування, програми академічної мобільності тощо);

10) розвиток і саморозвиток, вдосконалення за рахунок партнерських відносин між здобувачем освіти і викладачем, викладачем і закладом вищої освіти, закладом вищої освіти і основними стейкхолдерами тощо.

Крім названих вище переваг синергетичної освітньої парадигми, сьогодні, як ніколи, необхідно знаходити зв'язок з практикою, починаючи із розроблення, включення до навчально-методичних комплексів конкретних кейсів, осягнення методів вирішення різного роду конфліктів, вивчення підходів до ведення переговорів тощо.

Література:

1. Голодюк Л. Зміна освітньої парадигми у новій українській школі. *Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників в умовах неперервної освіти: Науково-методичний вісник*. 2024. № 58. С. 78–88.

2. Коломієць С. В. Синергетичний підхід до системи вищої освіти в умовах інформаційного суспільства. *Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки*. 2009. Вип. 149. С. 138–141.

3. Петришина М. О. Доктринальне та нормативно-правове забезпечення викладання державознавчих дисциплін: вплив на формування муніципально-правової політики. *Період трансформаційних процесів в світовій науці: задачі та виклики* : матеріали II Міжнародної наукової конференції, м. Кривий Ріг, 19 січня, 2024 р. Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця, ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. 552 с. С. 147–148.

4. Петришина М. О. Оцінка рівня забезпечення викладання державознавчих дисциплін у контексті впливу на формування муніципально-правової політики в Україні. *V International Scientific and Practical Conference «Scientific Practice: Modern and Classical Research Methods»*. Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ», (December 22, 2023; Boston, USA). P. 103–104. <https://doi.org/10.36074/logos-22.12.2023.026>

ПРОФЕСІЙНЕ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ: СИМУЛЯЦІЙНЕ НАВЧАННЯ

Пилипчук І. С.

*кандидат медичних наук, доцент,
заступник декана медичного факультету
Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького
м. Львів, Україна*

Медична освіта в Україні – невід’ємна частина національної системи освіти та охорони здоров’я в Україні. Модернізація медичної освіти особливо важлива та актуальна на сьогоднішній день, в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну.

В умовах реформування системи вищої освіти важливим завданням є підготовка фахівців нового рівня відповідно до вимог, що змінюються. Роль професійної підготовки лікарів спрямована на вирішення завдань охорони здоров’я та профілактичної медицини. Тому підвищення ефективності професійної підготовки студентів у медичних університетах стає найважливішим завданням вищої школи, що актуалізує поглиблене вивчення педагогічних проблем навчання студентів медичного ВНЗ. Отже, найважливішим педагогічним завданням у формуванні професійного світогляду майбутнього лікаря стає досягнення такого рівня якості вищої медичної освіти, котрий дасть йому можливість включитись в активну майбутню професійну діяльність,

діяти в різних професійних та невідкладних ситуаціях, бути компетентним та конкурентоспроможним випускником.

Симуляційне навчання – сучасна технологія набуття практичних навичок, умінь та знань, заснована на реалістичному моделюванні та імітації клінічної ситуації з використанням різноманітного сучасного навчального обладнання. Медичне симуляційне навчання є сучасним і високоефективним методом навчання майбутніх лікарів. Його використання в освітньому процесі дозволяє: набувати і вдосконалювати практичні навички з обстеження пацієнта і надання медичної допомоги, ефективно розвивати клінічне мислення, навички комунікації з пацієнтами, родичами дітей-пацієнтів, колегами, розвивати лідерські якості. Завданнями симуляційного навчання є: створення імітованого середовища для навчання; можливість використання манекенів або статистів для повноти та реалістичності моделювання об'єкта в певній ситуації; відпрацювання конкретних практичних навичок з використанням сучасної апаратури без завдання шкоди здоров'ю людини; відпрацювання командної роботи в імітованій конкретній ситуації; наявність досвідчених викладачів, які мають багатий досвід лікувальної та навчальної роботи, інструкторів з симуляційного навчання; забезпеченість відпрацювання практичних навичок у зручний час без наявності пацієнтів з використанням манекенів.

Вектор медичної освіти насамперед спрямований на формування компетентностей, основних та вибіркових, які, відповідно, направлені на освітню діяльність: лекції, семінари, практичні заняття, виробничу та симуляційну практики. Теоретичне вивчення дисципліни – перший етап на шляху до засвоєння всієї матриці компетентностей, а отримані знання вимагають подальшого закріплення практичними вміннями – практикою. Перший практичний досвід «без страху» за неправильне виконання і без ризику для пацієнта студент-медик отримує саме за допомогою симуляційної практики. Сучасний етап модернізації системи освіти у світі полягає в посиленні уваги до особистості, спрямування зусиль на розвиток творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу, а реалізація нових напрямів розвитку вищої освіти передбачає використання інноваційних технологій, творчого пошуку нових та вдосконалення вже наявних концепцій, принципів, підходів до освіти, значних змін у формі, змісті та методах навчання та викладання. Тому інноваційність – це одна з панівних тенденцій розвитку особистості.

До інноваційних сучасних технологій належить симуляційне навчання. Імітаційні технології навчання досить часто називають технологіями «активного навчання», специфіка яких полягає в моделюванні в навчальному процесі різного роду відносин і умов реального

життя, забезпечення навчання на практиці, організацію командної діяльності та використання групи як механізму розвитку особистості. Традиційний метод навчання полягає суто у взаємодії викладача зі студентом, а інформація все ж таки краще засвоюється в командній роботі, а саме у процесі спілкування з іншими студентами. Імітаційний спосіб навчання дозволяє побудувати навчання на вирішенні проблем у процесі групової діяльності, а під час обговорення конкретної ситуації в колективі вона стає для студента більш зрозумілою. Імітаційні технології навчання включають широкий спектр можливостей розвитку сучасної освітньої системи. До них належать: ігрові технології, соціально-психологічні тренінги, дискусійні технології, навчання в колективі. Вони дозволяють створити особистісно орієнтований підхід навчання в різних ситуаціях. Студенти мають змогу дискутувати, обговорювати способи вирішення завдань і проблем, формувати логіку досліджень, ухвалювати рішення, робити висновки, аналізувати те чи інше ситуаційне завдання.

Висновки. Якщо заклади освіти підготують конкурентоспроможних фахівців – це задовольнить попит роботодавців, відповідно їх спільна ефективна праця примножить національне багатство, що в свою чергу вплине на конкурентоспроможність країни, якій, в нових реаліях, знадобляться сучасні високоосвічені фахівці нової формації, а це призведе до підвищеного попиту на освіту. Все це взаємопов'язані речі. Отож, щоб випускник став успішним і його трудовий потенціал був затребуваний, важливо врахувати не лише державні вимоги (стандарти), але і збалансовані вимоги інших зацікавлених сторін, особливо ринку праці. Конкурентоспроможність є складною економічною категорією, що формує базовий рівень піраміди конкурентоспроможності фахівця на ринку праці.

Література:

1. Ануфрієва О. Л. Конкурентоспроможний випускник – основа конкурентного розвитку країни. *Scientific Journal Virtus*. 2018. № 27. С. 158–162.
2. Кляп М. Інноваційні методи навчання у ВНЗ як інструмент інтернаціоналізації вищої освіти України. *Вища освіта України*. 2015. № 4. С. 45–53.
3. Мартинова І. Упровадження інноваційних педагогічних технологій як засіб розвитку творчого потенціалу педагога. *Нова педагогічна думка*. 2016. № 4 (88). С. 18–22.
4. Пилипчук І. С., Флуд В. В. Роль інноваційних технологій для навчання у ВНЗ сучасного студента-медика. *Світовий розвиток науки*

та техніки : матеріали LVIII міжнародної наук.-практ. конф. Дніпро, 2020. С. 218–220.

5. Пилипчук І. С. Використання дедуктивного методу у викладанні клінічних дисциплін для студентів старших курсів спеціальності «Медицина». *Meta skills* : матеріали всеукраїнського наук.-педаг. підвищення кваліфікації. Львів – Торунь, 2024. С. 56–58.

6. Пилипчук І. С. Застосування інформаційних технологій при вивченні клінічних дисциплін студентами у вищому медичного навчальному закладі. *Ways of improving the training of future professional medical and pharmaceutical specialists in Ukraine and EU countries* : матеріали наук.-практ. конф. Люблін, 2020. С. 132–134.

7. Пилипчук І. С., Снітовська О. Й., Флуд В. В. Сучасні вимоги та виклики для викладачів вищого медичного навчального закладу в умовах пандемії Covid-19. *Науково-практичний журнал «Art of Medicine»*. 2021. № 3(19). С. 131–134. DOI: 10.21802/artm.2021.3.19.131

8. Флуд В. В., Пилипчук І. С., Козловська Х. Ю. Симуляційне навчання та командна робота. *Медична симуляція – погляд в майбутнє* : матеріали наук.-практ. конф. Чернівці, 2021. С. 208–210.

9. Pylypchuk I. S., Flud V. V. Wdrażanie nowoczesnych technologii innowacyjnych jako sposób na rozwój potencjału twórczego nauczyciela i studenta medycyny. *KELM*. 2021. № 6(34). Р. 3–8. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.6.2.1>.

БЕЗПЕКОВА ТРАЄКТОРІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Постельжук О. П.

*доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Валюх Л. І.

*доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Реалізація засад національної безпеки є ключовим пріоритетом для української держави в умовах російського повномасштабного вторгнення. Стійкість і функціональність її інституційних параметрів, безпосередньо визначає продуктивність системи вищої освіти, яка забезпечує підготовку необхідних кваліфікованих кадрів, здатних швидко задовольнити потреби держави у будь-якій сфері (в безпековій, військовій, оборонній тощо). Тому російська армія цілеспрямовано (й масштабно) знищує українську освітню інфраструктуру, а окупаційна адміністрація забороняє вивчення української мови на окупованих територіях, змушуючи українських освітян емігрувати [1]. Цивілізаційна екзистенційність прискорила необхідні зміни в освітньому середовищі, глибоко запустивши трансформаційні процеси в системі вищої освіти України. Реформування системи освіти стало обов'язковою вимогою часу, оскільки Україна прагне цивілізаційно «покинути» геополітичну орбіту Москви, ставши повноправним членом Північно-Атлантичного Альянсу (НАТО) і Європейського союзу (ЄС).

Реформування системи вищої освіти України має стратегічне значення для розвитку національної економіки, імпорту та трансферту технологій, збереження інтелектуального капіталу, культивування нової «безпекової культури» держави вцілому. Сучасна прогресивна вища освіта неабияк сприяє державній безпеці шляхом формування критичного мислення серед її громадян, росту медіаграмотності, наукової пропаганди патріотизму тощо. Сегментована різного роду національними інтересами, українська освітня політика поетапно мілітаризує систему вищої освіти, через введення спеціалізованих військових і безпекових навчальних курсів в університетах, реформуючи самі заклади вищої освіти. Стале запровадження новітніх підходів до навчання, серед яких – обов'язкове вивчення англійської

мови, практично-орієнтовані програми, інтеграція новітніх технологій в процес навчання (ШІ, віртуальна реальність, 3D-технології, блокчейн), обов'язкова військова підготовка, а також уніфікація та стандартизація дипломів про вищу освіту між Україною та розвинутими країнами Заходу, виступають основоположними чинниками таких змін.

Не дивлячись на те, що інтеграція України в трансатлантичні структури є офіційним курсом держави, українці стикнулися з низкою викликів і загроз, що впливають на сталість і незворотність її безпекової траєкторії. Загалом їх можна розділи на два типи: об'єктивні та суб'єктивні. До перших варто віднести, наприклад такі: 1) тривалість російської «колоніальної» агресії [7], що означається етнічним геноцидом, екоцидом і лінгвоцидом [5]; 2) постійні кібератаки супроти банківської, енергетичної, соціальної та військової інфраструктури, а також руйнування й демонтаж всіх інституційних основ і державних атрибутів; 3) системна дестабілізація внутрішньополітичної ситуації через механізм делегітимізації чинної влади; 4) політичне сповільнення інтеграції України до ЄС і НАТО; 5) нанесення репутаційних втрат Україні на міжнародному рівні; 6) формування агентів впливу для цивілізаційної зміни світогляду у європейців щодо необхідності набуття членства України в НАТО; 7) вбивство цивільного населення та страти українських військовослужбовців, що здалися в полон; 8) сприяння сталій еміграції українців через зростання бідності та безробіття внаслідок військової агресії.

До суб'єктивних факторів, можна віднести наступні чинники: 1) свідоме недофінансування системи вищої освіти в останні три десятиліття, її всеосяжна латинізація; 2) відсутність розуміння українськими освітянами майбутньої моделі національної освіти й часових рамок завершення необхідних реформ; 3) неефективна боротьба з корупцією в закладах вищої освіти [6, с. 220]; 4) старіння та «сточування» професійних кадрів в умовах війни з високим рівнем інтенсивності; 5) критично низька оплата праці викладачів у закладах вищої освіти [3].

Це вимагає зміни щодо часового формування «безпекової свідомості» в «лоні» української спільноти [2, с. 160], яка є ключовим елементом гарантій безпеки через усвідомленість жертвовності. У цьому контексті, вища освіта виступає своєрідним локомотивом для українського суспільства і має практично спрямовуватися на формування відповідальності у громадян за спільну безпеку держави. Утвердження незворотності інтеграційного курсу в ЄС і НАТО (через адаптацію міжнародних стандартів у галузі безпеки та оборони), вимагає від української влади, більш глибокої співпраці держави та академічної спільноти, а також поглиблення міжсекторального партнерства в регіонах.

Вкрай необхідним є залучення представників європейського бізнесу до навчального процесу в Україні, поглиблення співпраці з світовими ІТ-компаніями, фахівцями силових відомств США в області кібербезпеки тощо. Така взаємодія є ключовою складовою для створення ефективної системи новітньої безпекової траєкторії освіти в Україні та логічною запорукою для механізації й успішної реалізації різних освітніх проєктів у сфері безпеки. Очевидно, що сучасна безпекова освіта вимагає наскрізного поєднання й міждисциплінарних знань в контексті військових та інформаційних технологій, міжнародного права, психології, політології, державного управління тощо. Оскільки, уможливорює необхідність створення новітніх професій у сфері безпекової політики, прогнозів та аналітики, появи експертів з антикризового менеджменту чи новітніх кіберзагроз.

Поєднання двох факторів (швидкої інтеграції української держави в трансатлантичні структури та реалізація якісних реформ у вищій освіті) відкриває нові перспективи для обміну досвідом і у військово-технологічній сфері. Розуміння освітніх реформ ЄС і запровадження оборонних стандартів НАТО [4, с. 311], стане підґрунтям для розробки нової парадигми безпекової доктрини України й стратегії національних освітніх програм із безпеки. Водночас ефективність впровадження безпекових стандартів Заходу, формує критичну залежить від рівня академічної компетентності професорсько-викладацького складу, що працює у закладах вищої освіти України різного спрямування.

Тому пріоритетним завдання української наукової спільноти є якісна розробка новітніх інноваційних і спеціалізованих курсів, семінарів і тренінгів в контексті вивчення гібридних безпекових загроз, а також обмін досвідом із західними союзниками. Водночас, необхідні урядові грантові програми для підвищення кваліфікації працівників закладів вищої освіти, які працюють над розробкою інноваційних рішень у сфері безпеки, що глибоко поєднують теорію та практику (формують навички аналізу загроз, вчать моделюванню безпекових і політичних дій і рішень у кризових ситуаціях, зокрема в умовах затяжної війни з противником, який має значну перевагу в людських і матеріальних ресурсах). Йдеться також про посилення державних програм з міжнародної сертифікації освітан в безпековій та управлінській сфері, що сприятиме покращенню довіри до їхньої експертної думки й озвучених висновків.

Отже, сучасна освітня політика України має обов'язково враховувати потреби сфери національної безпеки, враховуючи задекларований нею зовнішньополітичний курс: набуття членства у трансатлантичних структурах. Політичний контекст проблеми лежить в площині формування та розробки національної стратегії держави, що

визначатиме ключові напрями розвитку сучасної освіти з метою підготовки прогресивних кадрів у сектор безпеки, а також вироблення часової адаптаційної моделі для якісного впровадження всіх міжнародних освітніх стандартів у сферу безпеки та оборони і стимуляцію науково-дослідницької діяльності. Окремим питанням є пошук ресурсів і збільшення фінансування для реалізації озвучених ініціатив, що є обов'язковою умовою їхньої реалізації. Інтеграція безпекових компонентів в систему вищої освіти є стратегічно важливим напрямком розвитку України. Оскільки, вища освіта має не лише готувати фахівців для протидії сучасним загрозам, але й формувати культуру відповідальності за всеосяжну безпеку держави шляхом консолідації зусиль всієї освітньої спільноти, представників бізнесу й українського політичного істеблішменту.

Література:

1. В Україні внаслідок війни повністю зруйновані 400 закладів освіти. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3832111-v-ukraini-vnaslidok-vijni-povnistu-zrujnov-400-zakladiv-osviti> (дата звернення: 09.05. 2025).
2. Гордійчук О. О. Національна безпека України: виклики та пріоритети. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. № 3(62). 2024. С. 158–172.
3. Зарплата працівників вищої освіти 2024. ОПХО. URL: <http://opkho.com.ua/zarplata-pracivnikiv-vishho%D197-osviti-2024> (дата звернення: 08.02. 2025).
4. Ладан М. Міжнародна співпраця України у сфері національної безпеки. *Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції* (ДДУВС, 15.03.2024). Частина I. 2024. С. 311–312.
5. Лінгвоцид є складовою політики геноциду проти українців на тимчасово захоплених територіях. АРМІЯ INFORM. 21 червня 2022. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/06/21/lingvocyzd-skladovo-polityky-genocydu>. (дата звернення: 05.02.2025).
6. Соколенко О. Л. Боротьба з корупцією у закладах вищої освіти. *Держава та регіони. Серія : Право*. № 3(81). 2023. С. 217–221.
7. Snyder T. The War in Ukraine Is a Colonial War. *The New Yorker*. 2022. April 28. URL: <https://www.newyorker.com/news/essay/the-war-in-ukraine-is-a-colonial-war> (дата звернення: 05.02.2025).

SELF-MANAGEMENT AS A COMPONENT OF THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF A HIGHER SCHOOL TEACHER

Ruban E. V.

*Candidate of Biological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Pathological Physiology
Bogomolets National Medical University
Kyiv, Ukraine*

A modern higher education teacher works in a dynamic environment, where the requirements for the quality of education and the effectiveness of the educational process are constantly increasing. Self-management is a comprehensive approach to managing one's own time, resources, and professional development. That is why self-management skills are an integral part of a teacher's professional activities, an important component of a successful career, as they help to effectively use resources, maintain motivation, and achieve professional and personal goals [1]. That is, in the context of higher education, self-management is a conscious planning and organization of one's activities aimed at achieving set goals.

A teacher as a subject of the educational process has a wide range of tasks that require effective management of time and resources. The importance of self-management for a teacher lies in the possibility of increasing work efficiency, balancing professional and personal life, as well as ensuring high quality of teaching. Why is this so important for a teacher?

First of all, a modern teacher combines the roles of a teacher, scientist, mentor, administrator. Effective self-management helps to distribute time and energy between various tasks.

Secondly, the world of education is constantly changing. A teacher must be ready to implement new technologies, teaching methods and formats of interaction with students. Self-management helps to allocate time for self-education and development.

Teaching is associated with a high level of stress. The ability to manage one's time, priorities and emotions helps to maintain mental health and increase stress resistance.

To be a successful teacher, you need to constantly develop as a professional. Self-management helps to plan your own development, set goals and achieve them. Also, work-life balance: A teacher, like any other person, needs rest and time for himself. Self-management helps to balance

professional and personal life, as well as to self-organize in stressful situations [4, p. 55].

The everyday solution of various tasks can be presented in the form of interdependent functions that are carried out in a certain sequence and include the following phases: 1) goal setting – analysis and formation of personal goals; 2) planning – development of plans and alternative options for one's activities; 3) decision-making in specific cases; 4) organization and implementation – drawing up a daily routine and organizing a personal work process in order to implement the tasks set; 5) control – self-control and monitoring, adjusting goals; 6) information and communication – a phase that is inherent to a certain extent to all functions, and is also necessary in all phases of self-management; 7) self-motivation, etc. [2, p. 212].

There are several methods of time planning and decision-making. The Eisenhower principle determines the sequence of tasks depending on their degree of urgency and importance: tasks should be divided into 4 groups according to two vectors: group 1 – urgent, important, 2 – urgent, unimportant, 3 – non-urgent, important, 4 – non-urgent, unimportant [3, p. 9]. The Eisenhower matrix is a powerful tool for distributing tasks according to their importance and urgency. It helps to focus on the most important tasks and manage your time more effectively, increasing productivity [2, p. 3].

The Pomodoro Technique is a time management method that is based on working in short intervals with breaks. It helps to increase concentration and productivity. It is based on multiple time intervals spread throughout the day. The idea is to work for one 25-minute Pomodoro interval and then take a short break. After four intervals in a row, you can take a longer break. As you increase your concentration level, you can increase your work intervals to 60–90 minutes at a time.

Setting priorities using ABC analysis includes three patterns: 1) the most important tasks (category A) – approximately 15% of the number of all tasks; 2) important tasks (category B) – 20%; 3) less important and unimportant tasks (category C) – 65% of the total number of tasks, but have a small share – almost 15% in the total "cost" of all tasks that need to be performed [2, p. 213]. It should be borne in mind that setting priorities is an important rule of effective work: not everything can be done and not everything needs to be done. You should always start with the most important tasks.

The following are strategies for effective self-management:

- work-life balance: the importance of regular breaks and vacations to restore strength, sports and hobbies to relieve stress;

- continuous learning: attending trainings, seminars, conferences; self-education using literature, online courses;
- communication and cooperation: building effective relationships with colleagues, students, administration;
- development of leadership skills; stress management: using relaxation techniques (meditation, yoga);
- development of emotional intelligence.

Thus, to effectively perform their activities in an educational institution, a teacher must be able to manage themselves, that is, to carry out personal management; knowledge of the basic functions of self-management contributes to the rational use of one's own potential, time and other resources; mastering the basic skills of self-management is the foundation for the professional and personal development of a teacher.

Bibliography:

1. Lukashevich M. P. Theory and practice of self-management. Kyiv : MAUP, 2010. 225 p.
2. Veklych Y. I. Self-management as a means of increasing the efficiency of the work of a teacher of a higher educational institution. *Materials of the International Scientific and Practical Competence* (February 28, 2014). Scientific publication. Management competencies of a teacher of a higher school. Kyiv : National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. P. 182–184.
3. Bondar O. S., Skoda M. V. Functions of self-management of a modern foreign language teacher. *Image of a modern teacher*. No. 1 (214) 2024. P. 5–13 DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-1\(214\)-5-](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-1(214)-5-)
4. Bodnar O., & Shevchik B. Self-assessment of the formation of managerial competence of future education managers. *Bulletin of the Dnipro Academy of Continuing Education. Philosophy. Pedagogy*. 2023. No. 1 (4). P. 54–61.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Савенко Ю. О.

*кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри педіатрії № 1*

*Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна*

Педагогічний процес постійно розвивається і потребує впровадження нових та сучасних інструментів та не може існувати без застосування сучасних технологій, які суттєво змінюють підходи до навчання, забезпечують доступ до нових ресурсів і сприяють підвищенню якості освіти. Цифрові технології позитивно впливають на вищу освіту, роблячи її більш доступною та інтерактивною. Вони дозволяють студентам отримувати доступ до інформації та ресурсів з будь-якого місця, а також сприяють розвитку нових форм навчання, таких як онлайн-курси та віртуальні класи [1]. Так використання штучного інтелекту (ШІ) при здійсненні навчально-методичного процесу сприяє персоналізації навчання, створює можливість використовувати віртуальні симуляції та тренажери, аналізувати данні лабораторних та інструментальних досліджень, тренуватись на основі реальних кейсів, розробляти навчальні матеріали та автоматизувати адміністративні тестові завдання, готує студента до роботи в цифровій медицині та створює платформу для наукових досліджень.

Персоналізоване навчання: штучний інтелект (ШІ) дозволяє створювати індивідуальні освітні програми, які враховують рівень знань, темп засвоєння матеріалу та прогрес студента. Адаптивні платформи, що базуються на ШІ, підлаштовують завдання та навчальні матеріали відповідно до сильних і слабких сторін студента.

Віртуальні симуляції та тренажери: використання ШІ у симуляціях клінічних сценаріїв допомагає студентам розвивати клінічне мислення та практичні навички без ризику для пацієнтів. Реалістичні віртуальні пацієнти з можливістю моделювання різних патологій та станів.

Аналіз даних та підтримка діагностики: навчання студентів користуватися ШІ-інструментами для аналізу медичних зображень (КТ, МРТ) та лабораторних даних. Розвиток навичок інтерпретації результатів, запропонованих алгоритмами.

Тренування на основі реальних кейсів: використання ШІ для аналізу великих баз даних клінічних випадків, що дозволяє студентам

практикувати рішення у реальних сценаріях. Автоматизований розбір рішень з аналізом помилок та рекомендаціями.

Розробка навчальних матеріалів: створення інтерактивних підручників, тестів та лекцій з використанням генеративного ШІ. Автоматизоване створення питань для тестування та проведення іспитів.

Допомога у навчанні складним темам: візуалізація складних анатомічних структур чи фізіологічних процесів за допомогою 3D-моделей, створених ШІ. Генерація простих пояснень складних понять.

Етика та відповідальне використання ШІ: навчання студентів етичним аспектам використання ШІ в медицині: збереження конфіденційності, уникнення упередженості алгоритмів та відповідальність лікаря за кінцеве рішення.

Автоматизація адміністративних завдань: зменшення навантаження на студентів та викладачів за рахунок автоматизації рутинних завдань (перевірка тестів, ведення записів). Надання зворотного зв'язку у реальному часі.

Підготовка до роботи в умовах цифрової медицини: формування у студентів навичок роботи з сучасними технологіями, які стають невід'ємною частиною клінічної практики. Вивчення методів співпраці лікарів та ШІ для покращення результатів лікування.

Можливості для наукових досліджень: використання ШІ у медичних дослідженнях, аналізі великих даних та створенні моделей захворювань. Стимулювання студентів до участі в інноваційних проєктах.

Зі студентами, які навчаються на клінічній кафедрі медичного університету було проведене практичне заняття із використанням сучасних напрямків цифрових технологій. Для цього експерименту було залучено ШІ за таким посиланням: <https://chatgpt.com/c/6780ee1b-4f34-8002-bfe1-f11cdf601eb3> [2].

Таким чином, цифрові технології не лише покращують якість освіти, але й роблять її більш доступною, актуальною та орієнтованою на реальні потреби сучасного суспільства. Їх інтеграція у педагогічний процес є невід'ємною умовою розвитку освіти в XXI столітті.

Література:

1. Кабінет Міністрів України № 1787-р від 29.12.2021 року «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» (Із змінами, внесеними згідно з Розпорядженням КМ 2 грудня 2020 р. № 1556-р). Київ. Посилання: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

2. ШІ за посиланням: <https://chatgpt.com/c/6780ee1b-4f34-8002-bfe1-f11cdf601eb3>

САМОМЕНЕДЖМЕНТ ПЕДАГОГІВ: МЕТОДИ ТА ТЕХНІКИ ЗАПОБІГАННЯ ПРОФЕСІЙНОМУ ВИГОРАННЮ

Самодумська О. Л.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освіти та управління навчальним закладом
Класичний приватний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Сучасні педагоги стикаються з дедалі більшою кількістю викликів, зокрема необхідністю адаптації до новітніх технологій, постійними трансформаціями в освітній системі, підвищеним рівнем професійного навантаження, емоційним виснаженням і перманентною невизначеністю. У цьому контексті самоменеджмент сприяє ефективному управлінню часом, ресурсами та емоційним станом. Його методи та техніки відіграють ключову роль у запобіганні професійному вигоранню педагогів.

Актуальність розв'язання проблеми підсилюється через існуючий високий рівень професійного вигорання серед педагогів – за дослідженнями, від 30% до 50% освітян відчувають симптоми професійного вигорання, такі як емоційне виснаження, деперсоналізацію (негативне ставлення до роботи, дітей, колег), редукцію особистих досягнень, зниження професійної ефективності. Часте перевантаження, бюрократичний тиск і недостатня підтримка з боку адміністрації лише загострюють цей процес.

Успішні освітні системи Фінляндії, Канади та Нідерландів активно впроваджують практики самоменеджменту для вчителів. В українській освіті загальна культура самоменеджменту поки що недостатньо розвинена, що проявляється у невмінні грамотно розподіляти навантаження, відмовлятися від зайвих обов'язків та приділяти увагу власному благополуччю. Брак знань про методи тайм-менеджменту, техніки стресостійкості та саморегуляції підвищує ризик серйозніших наслідків, зокрема фізичних: ослаблення імунітету, частих застуд, головного болю, безсоння чи надмірної сонливості, підвищеної тривожності та розвитку депресії.

Метою тез є презентувати результати дослідження, завданнями якого було виокремити пріоритетні напрями самоменеджменту для ефективного запобігання професійному вигоранню педагогів, й навести приклади ключових методів та технік за цими напрямками.

Різні аспекти проблематики застосування самоменеджменту для запобігання професійному вигоранню працівників освіти висвітлені

в сучасних наукових дослідженнях вчених В. Іщенко, Н. Мирончук, І. Пахомова [1–3] та ін. Аналіз цих та багатьох інших джерел дав змогу виокремити основні напрями самоменеджменту, які, на нашу думку, є пріоритетними:

- управління часом і розподіл навантаження;
- збереження емоційного здоров'я та розвиток емоційного інтелекту;
- формування психологічної стійкості та підтримка фізичного здоров'я;
- неперервний професійний розвиток без перевантаження;
- забезпечення балансу між професійною діяльністю та особистим життям.

Проведене нами дослідження було спрямоване на визначення ефективних інструментів самоменеджменту в кожному із зазначених напрямів. Узагальнення отриманих результатів дало змогу виокремити найбільш дієві та результативні інструменти.

Зокрема, наведемо приклад щодо пріоритетних методів і технік за одним із напрямів – *управління часом та розподіл навантаження*. За цим напрямом було деталізовано наступні дії і дібрано такі інструменти:

- пріоритизація завдань – використання методів та технік: Матриці Ейзенхауера (далі – Eisenhower Matrix), «Помідора» (далі – Pomodoro), «Доводити справу до кінця» (далі – Getting Things Done (GTD));

- делегування завдань для зменшення перевантаження – за допомогою методів та технік: «Правило 70%» («Якщо інша людина може виконати завдання на 70% так само добре, як ви, варто його делегувати»), Eisenhower Matrix, SMART (для делегування);

- автоматизація – ефективне використання цифрових інструментів для організації навчального процесу: для планування завдань використовувати Google Calendar / Microsoft Outlook (планування зустрічей, нагадування) і Trello / ClickUp (автоматизація процесів у команді); для автоматизації комунікацій – chatGPT, Notion AI (для автоматичного написання конспектів, відповідей), Google Forms і Google Sheets (автоматичний збір і аналіз даних), Mailchimp / SendPulse (для автоматичних email-розсилок); для оцінювання та контролю – Google Classroom / Moodle (автоматизоване тестування учнів), Quizizz / Kahoot (перевірка знань без ручного аналізу); для автоматичних нагадувань та звітності – Zapier / Make (поєднання різних сервісів, наприклад, Google Forms, Google Sheets, Email), Notion / Evernote (для збору всіх важливих матеріалів в одному місці).

- реалістичне планування – розподіл навантаження без перевантаження за допомогою методів та технік: «ABCDE», складання списку

справ («To do list»), «6П» («6P»: Prior Proper Planning Prevents Poor Performance), «правила 80/20» (Принципу Парето), канбан-дошки (візуальне управління справами), «Time Blocking» (блокування часу).

Кожна з позицій потребувала комплексного і систематизованого підходу, з'ясування конгруентності застосування методів та технік між собою. Наводимо приклад як потрібно поєднати три ключові методи: Eisenhower Matrix, Pomodoro, Getting Things Done (GTD), щоб педагог міг ефективно управляти своїм часом, уникати перевантаження, і вдало розставляти акценти щодо пріоритизації завдань. Спочатку потрібно визначити пріоритетність завдань за допомогою Eisenhower Matrix: термінові й важливі справи виконувати першочергово, важливі, але не термінові – планувати, а рутинні – автоматизувати чи делегувати. Це допомагає уникнути хаосу та сфокусуватися на дійсно значущих завданнях.

Після цього слід застосувати метод Pomodoro, який допомагає зосереджено працювати короткими інтервалами по 25 хвилин із перервами. Це дозволяє підтримувати продуктивність без перевтоми, особливо під час підготовки до уроків, перевірки робіт або написання звітів. Завдяки Pomodoro педагогу вдається уникнути прокрастинації та зберегти мотивацію до роботи. Метод Getting Things Done (GTD) допомагає організувати всі справи та доводити їх до кінця. Він передбачає запис усіх завдань, їх аналіз, розподіл за категоріями та системне виконання. Використовуючи GTD, педагог триматиме під контролем як поточні, так і довгострокові проекти, не забуваючи про важливі, але не термінові справи.

Поєднання цих методів дає змогу створити ефективну систему управління часом, сприяє зниженню стресу, продуктивній роботі та балансу між професійним і особистим життям: спершу розставити пріоритети (Eisenhower Matrix), потім зосереджено працювати (Pomodoro) і організувати всі завдання так, щоб нічого не пропустити (GTD).

Коректне застосування методів та технік самоменеджменту у напрямі *управління часом і розподілу навантаження* допомагає педагогам ефективно організовувати свою роботу, зменшуючи перевантаження та запобігаючи професійному вигоранню. Чітке планування та пріоритизація завдань (Eisenhower Matrix, GTD) дозволяють розподіляти навантаження, фокусуючись на дійсно важливих справах і уникаючи хаосу. Оптимізація робочого часу за допомогою методів Pomodoro та GTD сприяє підтримці продуктивності без перевтоми, дозволяє працювати зосереджено та системно завершувати завдання. Це допомагає зменшити відчуття постійного стресу та аврального режиму роботи.

Делегування, автоматизація рутинних процесів за допомогою використання цифрових інструментів (Trello, Google Calendar, Zapier тощо) дозволяють педагогам звільнити час для творчої роботи та особистого розвитку, що важливо для емоційного благополуччя. Регулярні перерви та усвідомлений контроль над навантаженням сприяють збереженню енергії та мотивації.

Результати організованого та проведеного нами дослідження дали змогу зробити висновки про те, що ефективний самоменеджмент педагогів включає кілька ключових напрямів, які допомагають запобігти професійному вигоранню. Управління часом і розподіл навантаження дозволяє уникати перевантаження завдяки правильній пріоритизації завдань, делегуванню та плануванню. Водночас, важливо розвивати емоційний інтелект та піклуватися про емоційне здоров'я, щоб зменшити вплив стресових ситуацій, налагодити ефективну комунікацію та підтримувати мотивацію до роботи.

Окрім цього, запобігання вигоранню неможливе без формування психологічної стійкості та підтримки фізичного здоров'я, що включає управління стресом, достатній відпочинок і фізичну активність. Неперервний професійний розвиток без перевантаження передбачає розумний баланс між навчанням та практичною діяльністю, а також використання сучасних технологій для спрощення роботи. Важливим аспектом залишається забезпечення балансу між професійною діяльністю та особистим життям, що допомагає зберегти енергію, натхнення та задоволення від роботи. Поеднання цих напрямів самоменеджменту та відповідних методів і технік сприяє сталому професійному розвитку педагогів та їхньому психологічному благополуччю.

Література:

1. Іщенко В. Розвиток професійного іміджу молодого педагога на основі самоменеджменту. *Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки*. 2017. Вип. 20. С. 121–124. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2017_20_27
2. Мирончук Н. М. Професійне вигорання викладача вищої школи: чинники, ознаки, способи протидії. *Теоретичні і методичні засади розвитку і самовдосконалення особистості педагога-новатора в контексті модернізації нової української школи* : зб. наук.-метод. праць / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Євенок О.О., 2017. С. 62–67.
3. Пахомов І. В. Профілактика професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти : навчальний посібник. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 114 с.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В СУЧАСНІЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ

Самусь Т. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри професійної освіти
та технологій сільськогосподарського виробництва
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
м. Глухів, Сумська область, Україна*

Нині пріоритетними питаннями у науковому й освітньому співтоваристві є модернізація системи освіти, що вимагає ґрунтовної підготовки сучасних педагогів. Саме тому актуалізується потреба в компетентних педагогах професійного навчання, здатних до реалізації творчого потенціалу, професійного зростання, самоактуалізації у професійно-педагогічній діяльності. Одним із визначальних чинників, що забезпечує якісну професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників і фахівців галузей виробництва, є професійна компетентність педагога професійного навчання [5, с. 440].

Підґрунтям дослідницького пошуку розв'язання проблеми формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання у процесі фахової підготовки стали напрацювання вчених у галузі теоретичних і методичних засад професійної освіти (А. Алексюк, В. Андрущенко, І. Бех, О. Дубасенюк, І. Зязюн, О. Коваленко, В. Ковальчук, В. Кремень, А. Кузьмінський, В. Курок, П. Лузан, Г. Луценко, Н. Ничкало, В. Радкевич, А. Радченко, С. Сисоєва, О. Тітова); професійної підготовки майбутніх педагогів (І. Андрощук, Л. Бірюк, С. Бурчак, С. Гончаренко, А. Гриценко, В. Ковальчук, І. Коренева, І. Пінчук, О. Столяренко, М. Хроленко).

Дослідники Н. Ничкало і С. Гончаренко професійну компетентність розглядають як сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, виокремлюючи уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію тощо [2, с. 78].

Ми погоджуємо з визначенням В. Радкевич, яка стверджує, що професійна компетентність майбутніх педагогів професійного навчання – це інтегральна характеристика професійних і особистісних якостей фахівців, що відображає рівень їхніх знань, умінь, навичок і досвіду,

достатніх для здійснення діяльності, зв'язаної з прийняттям рішень у професійній діяльності. Професійна компетентність виявляється у здатності особи до постійного професійного зростання й підвищення кваліфікації, а також реалізації себе у професійній діяльності, критичного ставлення до результатів своєї та колективної роботи [3].

Актуальним є міркування В. Курок, яка, досліджуючи формування професійної компетентності у педагогів професійного навчання будівельного профілю, розглядає поняття професійна компетентність як «динамічну комбінацію знань, умінь і практичних навичок, поглядів, ставлення, досвіду, способів мислення, цінностей, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та подальшу освітню діяльність, передбачає її наслідки і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [4, с. 43].

Заслуговує на увагу думка дослідників Н. Брюханової, О. Коваленко, О. Мельниченко, які стверджують, що професійна компетентність викладача технічних дисциплін характеризує особистість як таку, що має досить високий ступінь гнучкості умінь і глибоке розуміння сутності процесів, що вивчаються, та явищ дійсності, володіє окремими групами досвідних надбань стосовно тих чи тих напрямів здійснення професійної педагогічної діяльності [5, с. 144].

Досліджуючи проблему професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, Р. Гобатюк стверджує, що «професійна підготовка для ЗВО, який готує майбутніх педагогів професійного навчання (за спеціалізаціями), часто ототожнюється з терміном «професійно-педагогічна підготовка». Фактично, останній указує лише на особливу фахову спрямованість професійної підготовки, що здійснюється в навчальних закладах. Тобто професійна підготовка є поняттям більш широким» [6, с. 184].

Поняття «професійна компетентність педагога професійного навчання» виражає «здатність фахівця успішно провадити професійну педагогічну діяльність, що ґрунтується на основі комплексу предметно-галузевих (спеціальних), науково-педагогічних, методичних знань, умінь, практичних навичок і досвіду зі спеціалізації, потреб і мотивів самовдосконалення, морально-етичних цінностей та особистісно-професійних якостей, ціннісного ставлення до цієї діяльності, необхідних для високоефективного виконання трудових функцій у закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти» [7].

Здійснивши узагальнення результатів теоретико-методологічного аналізу визначення «професійна компетентність педагога», І. Драч виокремила його сутнісні ознаки, зокрема:

– компетентність відображає здатність викладача успішно виконувати функції та відповідно діяти в будь-яких ситуаціях, що виникають під час здійснення професійної діяльності;

– професійна компетентність педагога формується і виявляється в діяльності;

– професійна компетентність передбачає оволодіння певними здатностями відповідно до педагогічної діяльності;

– рівень професійної компетентності педагога залежить від професійних функцій, згідно з якими він може розв’язувати професійні завдання;

– компетентність виступає засобом реалізації особистісних смислів педагога;

– професійна компетентність педагога характеризує його готовність і здатність до саморозвитку в умовах постійно мінливого суспільства.

І. Драч розглядає професійну компетентність як здатність до виконання педагогічної діяльності на основі інтеграції теоретичних і практичних знань, умінь, особистісного досвіду, особистісних цінностей і професійнозначущих якостей [8, с. 127].

Отже, результати вивчення науково-педагогічних джерел з досліджуваної нами проблеми засвідчили, що вчені демонструють різні підходи до трактування поняття «професійна компетентність». Проаналізовані різнопланові визначення професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання не є суперечливими, а взаємодоповнюють одне одного, акцентуючи увагу на певних сторонах феномену.

Література:

1. Самусь Т. В. Фахова підготовка майбутніх педагогів професійного навчання та напрями її модернізації. *«Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка»)»* : журнал. 2024. № 9 (37) 2024. С. 440–452.

2. Професійна освіта: Словник : навч. посібник / укладачі С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. К. : Вища шк., 2000. 273 с.

3. Радкевич В. Теоретичні та методичні засади розвитку професійної освіти і навчання: результати, проблеми, перспективи. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 2016. № 11. С. 5–22.

4. Курок В. П., Литвинова Н. В. Професійна компетентність майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю: теорія і практика формування в процесі виробничої практики : монографія. Суми, 2019. 252 с.

5. Теоретичні засади професійної педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів в контексті приєднання України до Болонського процесу : монографія / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, О. О. Мельниченко. Харків : УПА, 2007. 162 с.

6. Горбатюк Р. Теоретичні основи моделювання системи професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 2012. № 11. С. 184–190.

7. Самусь Т. В. Сутність професійної компетентності у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 82. С. 261–273.

8. Драч І. І. Компетентнісно орієнтовані завдання як важливий чинник формування професійної компетентності майбутніх фахівців. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 44. С. 127–134.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Семенова О. Ю.

доктор філософії,

завідувач лабораторії експериментальної фонетики

факультету романо-германської філології

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

На сучасному етапі розвитку суспільства не вистачає професіоналів з добре розвинутими гнучкими навичками. Нове суспільне замовлення стимулювало ЗВО до реорганізації освітнього процесу, удосконалення навчальних планів та програм таким чином, щоб вони сприяли розвитку Soft Skills (м'яких навичок) студентів.

Ще в 1959 році військовослужбовці США почали розробляти науковий підхід для навчання офіцерів. Протягом розробки цієї програми вони зрозуміли важливість не лише професійних навичок (Hard Skills), але й соціальних навичок (Soft Skills), які не піддаються планомірному навчанню. Пізніше ці поняття були виокремлені як «хард» – для роботи з машинами та «софт» – для роботи з людьми. З часом ці професійні та соціальні навички набули актуальності в бізнес-середовищі. Розмежовані на підкатегорії «хард» і «софт»

навички можна зустріти в описах вакансій, а нині вони є актуальними для багатьох фахівців у різних галузях.

Відтак «hard skills» спеціальні вузькопрофесійні навички, які стосуються здатності виконувати конкретне завдання, в той час як «soft skills» – це більше про те, як фахівці його виконують, як адаптуються, співпрацюють з іншими, розв'язують проблеми та приймають рішення. Світові тенденції ринку та досвід роботодавців у різних галузях стверджують, що соціальні навички «soft skills» важливіші, ніж професійні навички «hard skills». Однак, все залежить від конкретної професійної діяльності – для технічних професій завжди були важливішими «hard skills», а у сфері обслуговування – «soft skills» [4; 6]. Сьогодні, всі фахівці незалежно від спеціальності мають володіти так званим «гібридом», тобто міксом «хард» та «софт» навичок.

Компанією «Fortune 500» разом із Стендфортським університетом проведено дослідження та визначено, що значного кар'єрного зростання набувають працівники із добре розвиненими soft skills. Американською Асоціацією коледжів встановлено, що 25 % hard skills необхідно особистості для професійної реалізації та 75 % soft skills [8].

Факт володіння соціальними навичками можна визначити як функціональну грамотність. ЮНЕСКО та Європейська комісія навіть встановили мінімальний рівень такої грамотності [7].

Освіта – це процес, за допомогою якого суспільство передає акумульовані знання, вміння та цінності від одного покоління до іншого. В ширшому розумінні освіта включає будь-яку дію чи досвід, які мають формотворчий вплив на спосіб мислення, характер чи фізичну спроможність людини. Вона має фундаментальний вплив на можливості і потенціали як окремих осіб, так і громад щодо забезпечення розвитку, а також соціально-економічних успіхів. Освіта – це один із ключових факторів розвитку, а також розширення можливостей людей. Освіта дає людям знання та інформацію, а також сприяє зміцненню почуття самоповаги і впевненості у собі, реалізації власного потенціалу [3].

Для успішної соціалізації молоді освіта є найважливішим інститутом. Реформування системи освіти необхідно здійснювати комплексно, охоплюючи всі компоненти даної системи, всі її напрями. Системі освіти за нових умов необхідні програми нового покоління, інноваційні технології, сучасна матеріально-технічна база, підготовлені педагогічні кадри. Специфіка системи освіти як інституту соціалізації полягає в тому, що освіта є механізмом адаптації політичної системи до соціального середовища, підтримання цілісності та порядку у суспільстві за рахунок передачі норм, цінностей, зразків політичної поведінки. Освіта правильно і корисно може змінитися під впливом суспільної

свідомості. Але спочатку треба змінити суспільну свідомість, інакше вона буде не здатна відтворити ті орієнтири, які їй необхідні, а це можливо за умови розвиненого громадянського суспільства. Таким чином, разом зі зміною освіти необхідно змінювати і суспільство. Громадянина потрібно «готувати» до життєдіяльності у новому суспільстві, а отже прищеплювати ті здібності, які необхідні для зміни цього суспільства. Та й сама освіта має користуватися здобутками інформаційної цивілізації, а також бути готовою до нових змін суспільних відносин та сприяти формуванню соціальних навичок у студентів закладів вищої освіти [2, с. 120].

Період навчання у ЗВО – це час активного функціонування особистості, її саморозвитку. У чинність великої рухливості функціональних зв'язків у цьому віці відбувається активне формування психічних новотворів, «завдяки яким для зміни старих стереотипів діяльності й формування нових створюються сприятливі умови, ... зростає інтелектуальна активність особистості, її пошуки самостійних шляхів досягнення поставлених цілей» [5, с. 216].

Студентство являє собою потенціал кваліфікованих трудових ресурсів країни, основний інтелектуальний потенціал суспільства. Є активним суб'єктом соціального відтворення та рушійною силою подальших соціально-економічних змін та суспільного розвитку держави.

Не викликає сумніву той факт, що стратегічні цілі та плани розвитку держави і суспільства не можуть бути реалізовані без участі молоді – соціальної групи, з якою пов'язані реальні перспективи подальшого розвитку країни. У зв'язку з цим, сьогодні перед державою стоїть комплекс завдань, зокрема, виховання молоді, формування її громадянсько-політичної активності, відповідальності за країну, забезпечення умов соціально-психологічної адаптації до умов воєнного конфлікту. Зростання ролі громадянського суспільства в Україні, нові геополітичні реалії вимагають від системи освіти формування соціально-орієнтованого покоління українців. Головним результатом освіти має стати готовність і здатність молоді самостійно приймати відповідальні рішення в ситуації вибору, прогнозуючи можливі наслідки, нести особисту відповідальність як за власний добробут, так і за благополуччя суспільства, що визначає їхню власну громадянську позицію. Таким чином, освітня політика як найважливіша складова політики держави виступає інструментом забезпечення фундаментальних прав і свобод особистості, підвищення темпів соціально-економічного та науково-технічного розвитку, гуманізації суспільства, зростання культури [1, с. 2].

Теоретичний аналіз літератури довів, що *soft skills* – це м'які (гнучкі) навички, які не належать до будь-якої професійної сфери, але

сприяють активному акмеологічному зростанню особистості. До soft skills належать вміння комунікувати, налагоджувати співпрацю через діалог, креативно та критично мислити, впевнено йти до визначеної мети, співпрацювати з колегами, бути активною частиною колективу, проявляти лідерські якості, брати відповідальність за дії команди на себе тощо.

Розвиток soft skills майбутніх фахівців сьогодні має велике значення, адже сприяє професійному утвердженню та зростанню майбутніх спеціалістів, допомагають досягти успіху в майбутній професійній діяльності, допомагають успішному засвоєнню у світі, що швидко змінюється.

Література:

1. Алієва П. Аналіз сутності поняття «державна освітня політика». *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління»*. 2016. Вип. 1. С. 1–6.

2. Гусєва Н. Вплив системи освіти на політичну соціалізацію молоді. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (3 травня – 13 червня 2022 року). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 117–120. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37782/Petko_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. Освіта. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/education>

4. Рогульська О. О. Формування «soft skills» в учасників освітнього процесу ЗВО. *Сучасні тенденції розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції* : міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 29–30 берез. 2022 р. : тези та статті / ред. кол.: Драбовський А. Г. та ін. Вінниця : Вінницький кооперативний інститут, 2022. С. 126–128.

5. Серьожнікова Р. Формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього викладача у процесі професійної підготовки в університеті : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Донецьк, 2009. 384 с.

6. Soft and Hard Skills: Що важливіше? Розповідь одного рекрутера. URL: <https://www.globallogic.com/ua/insights/blogs/soft-hard-skills-what-important/>

7. Europe Direct is a service to help you find answers to your questions about the European Union. British Council: website. URL: <http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/youth-in-actionkeycomp-en.pdf>

8. Welldone. Що таке Soft Skills? В чому різниця Soft і Hard Skills? (2017). URL: <https://www.welldone.org.ua/shho-take-soft-skills-v-chomu-riznitsya-soft-i-hard-skills>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ

Серкевич І. Р.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

Навчально-науковий інститут права та правоохоронної діяльності

Львівського державного університету внутрішніх справ

м. Львів, Україна

У доповіді, розробленій у Стенфордському університеті, серед важливих напрямів застосування штучного інтелекту (далі – ШІ) до 2030 року запропоновано, серед іншого, сферу освітнього процесу [1]. Зауважимо, що наразі в Україні існує дефіцит теоретичних та практичних підходів до розроблення інструментів ШІ, що робить актуальним дослідження застосування ШІ в педагогічному процесі.

Принагідно зазначимо, що штучний інтелект – це функція штучної свідомості, яка представлена створеною й контрольованою нею системою алгоритмів, забезпечує самонавчання згідно з наявною інформацією, набутими знаннями, правилами, законами суспільства і своїм досвідом, створення на цій основі нових знань для виконання доручень людини, а також здатність проводити самодіагностику й обгрунтовувати ухвалені нею рішення [2].

На переконання вчених, основні властивості ШІ включають: навчання (ШІ може вдосконалювати свої здібності, збираючи та аналізуючи дані, здійснюючи прогнози та підбираючи найбільш оптимальні рішення); розуміння мови (ШІ може розуміти людську мову та взаємодіяти з людьми, включаючи голосові та текстові команди); сенсорна сприйнятливість (ШІ може збирати та аналізувати інформацію з різних джерел, включаючи зображення, звук та сенсорні дані); можливість прийняття рішень (ШІ може приймати рішення на основі зібраної інформації та розуміння контексту); креативність (ШІ може генерувати нові ідеї та рішення, які раніше не були знайдені); швидкість та точність (ШІ може підлаштовуватися під потреби студента, допомагаючи йому оптимізувати навчання й дозволяючи якісніше й ефективно засвоювати потрібний матеріал) тощо [3]. Яскравим прикладом значущості ШІ в сучасному світі є Китай. З 2019 року у цій країні реалізується освітня програма «Основи штучного інтелекту», доступна всім учням [4].

В Україні у цій сфері ще 2 грудня 2020 року розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено «Концепцію розвитку

штучного інтелекту в Україні», положеннями якої визначаються мета, принципи і завдання розвитку технологій штучного інтелекту в Україні як одного з пріоритетних напрямів у сфері науково-технологічних досліджень [5]. Також у Стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні враховані рекомендації Ради Європи з питань ШІ від 22 травня 2019 року (OECD Legal Instruments), які встановлюють принципи діяльності з розвитку ШІ, зокрема й у сфері освіти.

Підкреслимо, що на сьогодні кожен учень, студент та педагог має доступ до Google облікового запису для використання Google Forms та Google Sheets. Так, використання Google Forms доволі дієве для практичних завдань. Google Forms представляє собою інструмент для створення онлайн-опитування, тестів та завдань. Цей метод дозволяє створювати анкети, тести та форми з різними типами запитань.

Google Forms має низку переваг. Вони дуже зручні для створення та перевірки тестів, оскільки при створенні запитання педагог зазначає правильну відповідь. При перевірці система автоматично видає правильні та неправильні відповіді.

Для роботи з Google Forms потрібен будь-який пристрій, який підтримує вихід до Інтернету. Сучасні учні та студенти можуть використати навіть свій смартфон для виконання завдань, проходження тестів тощо. Тобто платформа одразу видає відповідь з результатами. Викладач може створювати тести з множинним вибором або відкритими питаннями для оцінки знань. При створенні тесту можна налаштувати автоматичну перевірку та показати студентові результати відразу після відправлення форми.

Також за допомогою цього методу можливе створення анкет для збирання даних. Це доцільно для дослідження думок студентів на ту чи іншу тему, для збирання інформації по виконанню практичних завдань чи оцінки навчальних заходів. Результати опитування система обробляє автоматично та економить час викладача на занятті. Викладач може використовувати Google Forms для контрольних або домашніх завдань, які студенти заповнюють у цій формі.

Окремо варто сказати про використання Google Sheets для аналізу та обробки даних. Google Sheets є інструментом для роботи з таблицями, який ідеально підходить для зберігання та обробки результатів із Google Forms. Google Forms та Google Sheets є взаємопов'язаними сервісами, які доповнюють один одного.

Підкреслимо, що в педагогічній діяльності ефективно використовувати обидва сервіси. Ці платформи можна використовувати також для тренінгів для викладачів та студентів.

Взагалі використання ІІІ для створення завдань, автоматичної перевірки робіт та взаємодії зі студентами відкриває нові можливості вітчизняної освіти. У сфері юридичної освіти, наприклад, застосування ІІІ в процесі навчання є доволі важливим, адже, як наголошують учені, «штучний інтелект на сьогодні вже є дієвим інструментом юридичної практики» [6]. Сучасні юридичні програми штучного інтелекту допомагають юристам здійснювати комплексну перевірку й дослідження, а також надають додаткові можливості для швидкого доступу до інформації. Зокрема, додатки ІІІ можуть слугувати для: юридичної перевірки, допомагаючи виявити вихідну інформацію; технологій прогнозування, генерування, які передбачають підсумкові рішення, що містять результат судового процесу; правової аналітики, використовуючи дані з попередньої судової практики; для створення шаблонів та заповнення документів на основі введених даних; інтелектуальної власності, щоб юристи могли формувати портфоліо й робити висновки на основі контенту [7].

Як переконують сучасні дослідники, аналіз великих даних (Big Data) в освіті дозволяє викладачам отримувати цінну інформацію про навчальний процес й успішність студентів на основі великих обсягів даних. Аналіз даних дозволяє створювати профілі студентів, на основі яких можна пропонувати індивідуальні навчальні траєкторії та визначати теми, що потребують додаткової уваги. Можна прогнозувати ймовірність успішності студента на основі його поточних результатів, активності в навчальному процесі та інших факторів. Це допомагає викладачам вчасно надавати підтримку тим, хто має труднощі. Аналіз даних дає змогу ідентифікувати ефективні й неефективні елементи навчальних програм, що уможлиблює їх удосконалення й адаптацію до потреб студентів [8].

Отже, можна зробити висновок, що розробка та впровадження цифрових інструментів у вітчизняну педагогічну практику значно покращує якість освітніх послуг, сприяє індивідуалізації навчання та підвищення мотивації студентів. Утім, важливо, щоб цифрові інструменти відповідали потребам викладачів та враховували специфічні особливості сучасного освітнього процесу. Таким чином, ІІІ активно впроваджується в сучасний освітній процес і має великі перспективи подальшого розвитку та широкого використання. Окрім ІІІ, доцільно впроваджувати різні чати, QR-коди, використовувати Інтернет-платформи, впровадження завдань через Google Forms та Google Sheets у навчальний процес. Це може значно покращити організацію навчального процесу та підвищити його ефективність. Такі інструменти надають безліч можливостей для автоматизації, взаємодії викладача зі студентами та ефективного аналізу результатів педагогічної діяльності.

Література:

1. Artificial Intelligence and Life in 2030: One Hundred Year Study on Artificial Intelligence. 2016. Stanford University. URL: https://cra.org/csc/wpcontent/uploads/sites/2/2016/09/ai_100_report_0916fnl_single.pdf (viewed on 25.01.2025).
2. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні : монографія / за заг. ред. А. І. Шевченка. Київ : ІПШ, 2023. 305 с. URL: https://jai.in.ua/archive/2023/ai_monopdf (дата звернення: 25.01.2025).
3. Гончарова І. П. Використання штучного інтелекту в професійній діяльності педагога: можливості та виклики в умовах цифрового освітнього середовища. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735479/1/%D0%92%D0%98%D0%9A%D0%9E%9.pdf> (дата звернення: 25.01.2025).
4. Гончарук А. З. Роль Китаю для розвитку штучного інтелекту в Україні. *Українська асоціація китаєзнавців*. 2019. № 16 (2). URL: <https://sinologist.com.ua/goncharuk-z-rol-kytayu-dlya-rozvytku-shtuchnogo-intelektu-v-ukraini/> (дата звернення: 25.01.2025).
5. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні : схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 25.01.2025).
6. Радутний О. Е. Юридична освіта та сфера надання правових послуг в контексті штучного інтелекту. *Інформація і право*. 2019. № 2 (29). С. 40–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2019_2_7 (дата звернення: 25.01.2025).
7. Бааджи Н. П. Новітні інструменти юридичної освіти в добу штучного інтелекту. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 233–239. URL: http://lsej.org.ua/12_2023/57.pdf (дата звернення: 25.01.2025).
8. Самборська Д. В., Боженко В. В. Впровадження штучного інтелекту в освіту. *World Trends in the Development of Scientific Progress : XXXIV International Scientific And Practical Conference*, August 14–16, 2024, Varna, Bulgaria. С. 74–76. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/41077/1/%d0%a2%d0%b5%d0%b7%d0%b8.pdf> (дата звернення: 25.01.2025).

КІБЕРГРАМОТНІСТЬ ТА КІБЕРГІГІЕНА – ВАЖЛИВІ СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Скибун О. Ж.

*кандидат наук з державного управління, доцент
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
м. Київ, Україна*

Формування професійної компетентності викладачів закладів вищої освіти залежить від цілого комплексу умінь, навичок, компетенцій та компетентностей, які охоплюють набагато ширший простір та спектр, а ніж сама лише традиційна професійна сфера. Надалі цей перелік лише зростає, що є головною відмінністю від так званого «доцифрового» періоду розвитку суспільства, коли традиційна базова професійна сфера домінувала над усіма іншими, а набуття професійної освіти разом із професійними компетентностями було достатнім для можливості у подальшому працювати за спеціальністю. Подальший цивілізаційний розвиток суспільства, який базується на результатах технічної та технологічної революцій корінним чином змінюють існуючий порядок речей, а саме впливають на розширення традиційних і появу нових компетентностей, знань і умінь без яких набуття професійних компетентностей (професії в цілому) знань та умінь на дає можливості досягнути високого професійного рівня.

На сьогодні широке впровадження цифрових, інформаційно-комунікаційних та комунікативних технологій в усі сфери нашого життя разом із розвитком міжнародних електронних комунікацій та побудовою глобальної мережі передачі даних створюють нову цифрову реальність, яка формує сучасне цифрове суспільство. Вказане стає каталізатором бурхливого розвитку нових цифрових технологій, технологічного та кінцевого обладнання, які врешті решт стають основою для побудови нового простору – цифрового віртуального кіберпростору. Водночас нові цифрові технології впливають і на традиційний фізичний простір, трансформуючи його до реалій сьогодення. В сучасних умовах відбувається поєднання фізичного та кіберпростору і єдиний кіберфізичний простір. Вказане відбувається разом із змінами та трансформаціями сприяння світу людиною, змінами її життєвого світу та людського буття. Головною особливістю перемін і трансформацій є досить короткий проміжок часу за який це все відбувається (фактично впродовж одного-двох поколінь) і тому суспільство практично постійно живе в умовах змін та перемін. Такий стан речей

вимагає від людини нових знань, навичок, умінь, компетенцій та компетентностей.

Наприклад запровадження карантинних заходів під час пандемії коронавірусу COVID-19 привело до масового переведення на дистанційну та онлайн роботу і навчання, що стало передумовою бурхливого розвитку технологій для забезпечення нормального функціонування робочого і освітнього процесів в онлайн режимі. Це дало поштовх до бурхливого розвитку ринку послуг практично в усіх сферах (е-послуг, е-освіти, е-торгівлі, телемедицині, е-розваг, а також соціальних платформ і месенджерів). Що створило запит на відповідне програмне забезпечення (ОС, СПЗ, антивіруси), програмні продукти для онлайн освіти, роботи, послуг та розваг та мобільні додатки. Також розвинулися ринки послуг з доступу широких верст населення до глобальної мережі передачі даних; продажу гаджети (ПК, ноутбук, нетбук, планшет, айфон, смартфон тощо) та спеціалізованого програмного продукту. Все це сприяло зростанню рівня цифровізації та інформатизації суспільства на особистісному, національному та глобальному рівнях.

Так, на сьогодні сфера освіти адаптується до реалій сьогодення в частині забезпечення набуття здобувачами освіти усіх рівнів достатньо-потрібних рівнів цифрової-, комп'ютерної-, ІТ-, ІКТ- компетентностей, знань, умінь та навичок для можливості набувати фахову освіту через «професійно-цифрову компетентність викладача» як комплексне утворення, що інтегрує теоретичні знання і практичні навички, ґрунтується на засадах проектної діяльності, орієнтованої на розроблення педагогічних технологій» [2, с. 211]. Набуття і розвиток вказаних компетентностей відбувається на фоні появи і підростання нового цифрового покоління, яке із самого народження знаходиться серед новітніх цифрових технологій і гаджетів, а тому вже має достатньо високий рівень цифрових знань, умінь, навичок і компетентностей, що спрощує процес навчання у закладах освіти.

Разом з цим треба зважати на те, що «цифровізація суспільства призвела до появи нових загроз, пов'язаних з використанням інформаційних технологій» [1, с. 4], цифрової ідентичності особистості та її персональних даних. Так, «безпека у цифровому просторі» визначається стрімким розвитком цифрових технологій у сучасному суспільстві», коли «зростаюча залежність від інформаційних систем вимагає і навичок безпечного застосування цифрових ресурсів, зокрема компетентностей із кібербезпеки», які «є вкрай важливими для ефективної роботи в кіберсередовищі, зважаючи на збільшення кількості кіберзагроз та кібератак», а тому уміння, компетенції та компетентності з питань «захисту інформації стають пріоритетними для забезпечення

стабільності й успішності в сучасній професійній діяльності» [1, с. 5]. Слід відмітити, що разом із зростанням рівня цифровізації та віртуалізації багатьох процесів зростає і рівень кіберзлочинів, кіберінцидентів та кібератак на інформаційні ресурси та персональні дані, які циркулюють у віртуальному кіберпросторі. В першу чергу це окремі хакери, хакерські угруповання та кіберзлочинці, які у своїй діяльності використовують самі сучасні методи, механізми та інструменти. Від їх незаконної діяльності потерпають окремі громадяни, компанії, корпорації, державні установи тощо. Беручи до уваги, що на сьогодні практична більшість закладів освіти має власний сайт, корпоративну пошту, інформаційно-комунікаційну мережу в якій циркулює адміністративна, освітня, комерційна чутлива інформація, персональні дані викладачів та здобувачів освіти, ведеться освітній процес з використанням відповідних освітніх платформ, програмних продуктів, а тому питання кібербезпеки набувають актуальності і важливості для функціонування закладу освіти.

Для підвищення рівня стійкості та сталості функціонування освітніх закладів необхідності забезпечувати високий рівень кіберграмотності та кібергігієни серед адміністративного персоналу, викладацько-методичного персоналу та здобувачів освіти. Ось чому «педагоги потребують формування та набуття компетентностей з безпечної роботи та навчання в цифровому середовищі», а «вміння ідентифікувати загрози, оцінювати ризики та використовувати ефективні методи захисту даних дозволяють педагогам забезпечити освітній процес та формувати у здобувачів освіти високу культуру цифрової гігієни і безпеки», набуття знань, умінь та компетентностей з «оволодіння сучасними підходами до забезпечення кібербезпеки» для «запобігання витоків персональних даних здобувачів освіти, пошкодження цілісності інформації та переривання доступу до освітніх ресурсів» [1, с.4] під час здобуття освіти та у подальшому у роботі як молодий фахівець. А тому набуття компетентностей з питань кіберграмотності та кібергігієни є важливим та актуальним як для майбутніх молодих спеціалістів, так і викладачів та методистів.

Зважаючи на постійно зростаючий рівень проникнення цифрових-, IT-, ІКТ- технологій у професійні компетентності окремих сфер, питання забезпечення високого рівня кіберграмотності та кібергігієни набуває актуальності та затребуваності, стаючи обов'язковою складовою професійної компетентності сучасних викладачів закладів вищої освіти.

Література:

1. Головка Д. Ю. Безпека в цифровому просторі : електронний навчальний курс / Д. Ю. Головка. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024 р. 54 с. <http://surl.li/uqrkzx>
2. Petrenko L., Zelikovska O. Teacher education for sustainable development: overview of university teachers' professional digital competence / Modern approaches to ensuring sustainable development : collective monograph / Edited by Valentyna Smachylo and Oleksandr Nestorenko. Katowice : The University of Technology in Katowice Press, 2023. 651 p. С. 206–213.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВИКЛАДАЧА В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Соляненко О. Л.

*старший викладач кафедри іноземних мов
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Для сучасного інформаційного суспільства найважливішою цінністю є людина, яка здатна до пошуку та аналізу нових знань і прийняття нестандартних рішень. Сьогодні розуміння професіоналізму викладача є досить багатограним. Найчастіше, термін «професіонал» застосовується, коли виникає необхідність наголосити на досягненні певних висот у професійній діяльності. Процес досягнення вершин у сфері діяльності обумовлений насамперед внутрішнім прагненням людини.

Професіоналізм викладача, у свою чергу, можна розкрити як взаємодію процесів розвитку професіоналізму особистості та професіоналізму діяльності, враховуючи такі якості, як сформованість професійної поведінки, результативність роботи, а також кваліфікацію, компетентність та культуру спілкування.

Слід наголосити, що викладач має відповідати вимогам професійної діяльності та кваліфікаційним характеристикам; бути компетентним в питаннях своєї спеціалізації, про що засвідчує належна сукупність знань; впевнено володіти педагогічною культурою у ситуаціях щодо освітнього процесу, бути творчо активною особистістю, мати власний стиль та педагогічний почерк. Також велике значення для професіоналізму викладача мають світогляд, власні переконання, система поглядів на ті чи інші явища.

Отже, професіоналізм викладача є характеристикою різноманітних взаємопов'язаних компонентів, що відображають певну освітню ситуацію, яка відповідає соціальному замовленню суспільства. Його вдосконалення безпосередньо залежить від трансформації освітнього простору.

За своїми масштабами система освіти – це один із найрозгалуженіших просторів, що залучає до своєї орбіти значну кількість викладачів та здобувачів освіти.

Наразі інтеграція освіти, як вирішальної тенденції її розвитку, залежить від злагодженої взаємодії різних елементів освітньої системи, в тому числі від спільних зусиль викладачів та їх професійних знань.

Слід також зазначити, що сучасний освітній простір є вкрай динамічним. Тому, щоб відчувати себе впевнено та комфортно інтегруватися у такий простір, викладачеві необхідно безперервно займатися самоосвітою та постійно самовдосконалюватися.

На наш погляд, суттєвою характеристикою та одним з ключових аспектів професіоналізму викладача є творчість, яка являє собою рушійну силу напрямку діяльності педагога. Професійна творчість викладача також полягає у взаємодії методичної, наукової та організаторської роботи.

Впровадження в освітній процес інноваційних методів навчання є, без сумніву, викликом сьогодення, на який має своєчасно реагувати викладач, використовуючи сучасні технології, дослідницькі прийоми, навчальні проекти. Вміння підтримувати зацікавленість здобувачів освіти, мотивувати їх бажання отримувати знання вимагає від викладача грамотного володіння комп'ютерними технологіями, залучення різноманітних електронних ресурсів, використання інтерактивних освітніх платформ.

Наразі ситуація в Україні призвела до модернізації процесу навчання, а саме, здійснення освітнього процесу за дистанційною та змішаною формами отримання знань. Здатність впевнено працювати в даних умовах та ефективно здійснювати освітній процес – ще один показник майстерності та професіоналізму викладача.

Таким чином, певні професійні знання, вміння, навички, педагогічні здібності, світогляд, культура спілкування, адекватне реагування на виклики характеризують майстерність та педагогічний талант викладача.

КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК У ФОРМУВАННІ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ПРАВА В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО І ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

Ступак М. Г.

викладач англійської мови

Чернівецький фаховий коледж

*Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

м. Чернівці, Україна

Розвиток професійної компетентності є важливим чинником успішної кар'єри, ефективності роботи та конкурентоспроможності фахівця у будь-якій галузі, що передбачає вдосконалення знань, умінь і навичок відповідно до змін у професійному середовищі. В цьому контексті важливість розвитку професійної компетентності юриста не є виключенням.

За визначенням А. Мудрик, професійна компетентність юриста розуміється як «поглиблене знання предмета; сукупність професійних знань і професійно значущих особистісних якостей, що детермінують самостійну й відповідальну діяльність людини; спроможність та вміння виконувати певні професійні функції; прояв єдності професійної й загальної культури; інтегративна характеристика фахівця, що демонструє готовність та визначає його здатність успішно виконувати професійну діяльність як важливий компонент підсистеми професіоналізму діяльності» [3, с. 95].

Сучасні тенденції розвитку правничої діяльності висувають підвищені вимоги до професійної компетентності юристів, серед яких особливе місце займають комунікативні навички. Ефективна комунікація відіграє фундаментальну роль у професійній діяльності юристів. Крім того, в умовах глобалізації, інтеграції правових систем і зростання міжнародної співпраці юристи все частіше стикаються з необхідністю володіння іноземною мовою професійного і ділового спілкування.

Вміння спілкуватися мовою юридичної професії підвищує результативність праці, допомагає комфортно почуватися у колективі, у ділових контактах, що актуалізує лінгвістичну підготовку зазначеної категорії студентів [1, с. 24].

Лінгвістична підготовка – це процес вивчення різноманітних мовних аспектів, необхідних для ефективної комунікації. Залежно від мети лінгвістичної підготовки (академічна, професійна, перекладацька

чи педагогічна), акценти можуть змінюватися. В нашому випадку йдеться про професійну лінгвістичну підготовку фахівців у галузі права на заняттях з іноземної мови.

Професійна лінгвістична підготовка майбутніх юристів є основою формування іншомовної комунікативної компетентності, оскільки дозволяє ефективно розвивати всі компоненти цієї компетентності, необхідні для володіння іноземною мовою.

В узагальненому значенні поняття «іншомовна комунікативна компетентність» означає інтегральну якісну характеристику особистості, яка володіє системою знань, умінь, навичок, ставлень, ціннісних орієнтирів тощо, які необхідні для успішної, комунікативної взаємодії, адекватної місцю, часу й меті спілкування в умовах іншомовної комунікації для здійснення різних видів діяльності, пов'язаних з побутом, навчанням, проведенням наукових досліджень і виконанням професійних завдань та обов'язків [4].

Практичною основою іншомовної комунікативної компетентності є комунікативні навички. Наприклад, якщо людина добре володіє мовною граматикою та лексикою (компетентність), але не може вести діалог або зрозуміти співрозмовника (відсутність навичок), її комунікація буде неефективною. Отже, формування іншомовної комунікативної компетентності передбачає розвиток комунікативних навичок, а самі навички є практичним проявом цієї компетентності.

Як вже було зазначено, у професійній діяльності юристів комунікація відіграє фундаментальну роль. Оскільки вони працюють з клієнтами, судами, державними органами та міжнародними партнерами, високий рівень комунікативних навичок забезпечує ефективну правову аргументацію, точність у викладенні правових позицій та успішну взаємодію з різними сторонами правових процесів.

До основних аспектів комунікативної компетентності юриста належать:

- Вміння формулювати юридичні документи (договори, позовні заяви, правові висновки тощо);
- Переконливе усне мовлення (судові виступи, переговори, консультації);
- Ефективна міжкультурна комунікація, що включає знання етикету міжнародного спілкування та правових традицій інших країн.

З огляду на це, юридична практика все частіше вимагає володіння іноземною мовою, особливо англійською, яка є міжнародною мовою права, бізнесу та дипломатії. Знання, наприклад, англійської мови професійного спілкування дозволяє юристам читати й аналізувати міжнародні нормативно-правові акти; спілкуватися з іноземними партнерами, клієнтами та судами; готувати правові документи англійською

мовою; брати участь у міжнародних юридичних форумах, конференціях та стажуваннях. Англійська мова професійного спілкування відкриває доступ до великої бази знань, міжнародного досвіду та сучасних правових практик, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності фахівця.

Юридична практика також нерозривно пов'язана зі знаннями англійської мови ділового спілкування, які охоплюють офіційні переговори, складання юридичних текстів / документів та міжособистісну взаємодію в бізнес-середовищі. Основними принципами ефективного ділового спілкування англійською мовою для юристів є чіткість та логічність викладу (юридичні тексти / документи мають бути точними й недвозначними); переконливість (здатність аргументовано відстоювати позицію клієнта); дотримання професійної етики (повага до співрозмовника, конфіденційність та коректність у висловлюваннях). Опанування навичками ділового спілкування сприяє успішному веденню переговорів, вирішенню конфліктів і підвищенню репутації юриста.

На сьогоднішній день надзвичайно затребуваними навичками на ринку праці є *soft skills*, які визначають ефективність роботи співробітників у команді та їхню здатність адаптуватися до змін. Варто зазначити, що одним із ключових елементів *soft skills* є саме комунікативні навички, які включають у себе вміння ефективно спілкуватися з іншими людьми, використовуючи мовлення, жести, міміку, а також вміння слухати і розуміти інших. Ефективна комунікація є необхідною для успішної співпраці в команді та досягнення спільних цілей. Вміння чітко і зрозуміло висловлювати свої думки та ідеї, слухати погляди інших та швидко вирішувати конфлікти є важливими складовими успішної комунікації [2, с. 118].

Успішна комунікація і професійна компетентність є двома ключовими факторами, що визначають ефективність спеціаліста в будь-якій сфері діяльності. Отже, комунікативні навички є пріоритетним напрямком у формуванні сучасних фахівців у галузі права, а розвинування цих навичок при вивченні іноземної мови професійного та ділового спілкування є не лише вимогою часу, а й необхідною умовою успішної кар'єри юриста в глобальному правовому середовищі.

Література:

1. Бондаренко В. Роль та значення іншомовної комунікації для фахівця у галузі права. *Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей* : збірник наукових статей / уклад. І. Ю. Сковронська. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 20–26.

2. Котельникова Ю. М. Важливість розвитку soft skills в умовах сучасного ринку праці / Ю. М. Котельникова, Д. С. Касьмін. *Methods of solving complex problems in science* : XVI International Scientific and Practical Conference, April 25–28, 2023. Prague, Czech Republic, 2023. С. 117–120.

3. Мудрик А. Б. До питання професійної компетентності юриста / А. Б. Мудрик, О. В. Кихтюк. *Психологічні перспективи*. 2020. Вип. 35. С. 83–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppst_2020_35_9 (дата звернення: 06.02. 2025).

4. Муқан Н. Іншомовна комунікативна компетентність : поняттєво-категорійний дискурс / Н. Муқан, Т. Горохівська, О. Ієвлєв, Н. Чубінська, В. Кобрин. *Академічні візії*. 2023. Вип. 15. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/738> (дата звернення: 05.02. 2025).

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ У ВИКЛАДАННІ ВНУТРІШНЬОЇ МЕДИЦИНИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Супрун О. О.

*кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри внутрішньої медицини № 2
Донецький національний медичний університет
м. Лиман, Донецька область, Україна*

У зв'язку з довготривалою воєнною агресією росії в деяких регіонах України зберігається актуальність дистанційного навчання студентів-медиків. Навчальні заклади України забезпечили безперервність освітнього процесу за рахунок впровадження дистанційної форми навчання на тлі подій пов'язаних із пандемією COVID-19 та війни, що триває. На теперішній час організація дистанційного навчання включає в себе проведення занять за допомогою інформаційно-комунікаційних цифрових технологій з використанням різноманітних платформ та засобів зв'язку. Онлайн-навчання дозволяє студентам брати участь у заняттях з будь-якої точки країни та мати доступ до необхідних навчально-методичних ресурсів, що дає можливість студентам засвоїти програму навчання.

Проте, поряд з перевагами, впровадження дистанційного навчання в освітній процес студентів медичних факультетів має й недоліки. Насамперед до них належать: обмеження безпосереднього соціального

спілкування; неможливість практичної роботи з пацієнтом та відпрацювання клінічних навичок [1, с. 96].

Зазначені недоліки впливають на формування клінічного мислення та порушують важливий процес розвитку особистості майбутнього фахівця. Клінічне мислення майбутнього лікаря – це здатність аналізувати скарги, дані анамнезу, інтерпретувати результати обстежень, визначати провідний синдром, проводити внутрішньосиндромну диференційну діагностику, встановлювати клінічний діагноз і підбирати оптимальну схему лікування для пацієнтів із патологією внутрішніх органів. [2, с. 223]. Недоліки дистанційного навчання можуть стати перешкодою підготовки студентів до реальних медичних ситуацій і вимагають від викладачів модернізації освітнього процесу насамперед за рахунок самостійної роботи [3, с. 35].

Самостійна робота студентів – важлива форма навчального процесу під керівництвом та контролем викладача, у ході якого здійснюється творча діяльність, спрямована на набуття та закріплення наукових знань, освоєння нових практичних навичок, формування клінічного мислення та особисті переконання щодо застосування набутих знань та умінь у практичній діяльності. Багато педагогів трактують поняття «самостійна робота» як самостійний пошук необхідної інформації, набуття знань, використання цих знань для вирішення навчальних, наукових та професійних завдань. Самостійна робота має здійснюватися студентами як пізнавальна діяльність, що формує творче ставлення до прийнятої інформації [4, с. 66].

Найважливішими цілями самостійної роботи студентів є розвиток інтелектуального потенціалу особистості, аналітичних здібностей, критичного мислення, умінь самоаналізу та усвідомлення власних можливостей, а також формування творчої здатності, ініціативності та відповідальності за власні дії. Основна мета самостійної роботи студентів полягає у розвитку особистості, набутті знань і практичних навичок із одночасним формуванням професійної компетентності спеціаліста, що передбачає креативність, здатність до саморозвитку, самовизначення та подолання усталених підходів [5, с. 17].

Одним із наслідків стрімкого розвитку суспільства, що спостерігається у всьому світі, є поява принципово нових медичних технологій, освоєння яких вимагатиме від спеціаліста не лише готових знань, а й бажання та здатності їх здобувати, аналізувати та застосовувати. Саме людині, що навчається, належить провідна роль у процесі навчання, а викладач стає координатором навчання, що забезпечує методичний навчальний процес. У контексті реформування вищої освіти особливого значення набуває вдосконалення самостійної роботи студентів. Система медичної освіти постійно вдосконалюється.

Це зумовлено прагненням максимально наблизити рівень знань і арсенал навичок майбутніх лікарів до вимог доказової практичної медицини. Підготовка студентів стає актуальною проблемою та потребує постійного впровадження нових форм навчання. Проблема підвищення ефективності викладання у вищій медичній школі зумовлена зростанням вимог до знань та вмінь випускника. Усе це визначає необхідність нових ефективних підходів до педагогіки вищої медичної школи [5, с. 17].

З метою модернізації самостійної роботи та стимуляції формування клінічного мислення у студентів на кафедрі внутрішньої медицини № 2 Донецького національного медичного університету було удосконалено навчально-методичні матеріали дистанційного навчання. Розроблено ситуаційні завдання, що імітують клінічну ситуацію та вимагають від студента самостійного визначення можливого діагнозу та прийняття рішень щодо лікування. Кафедра має у своєму арсеналі комплекти ситуаційних задач різного рівня складності, що охоплюють усі розділи, котрі вивчаються в програмі курсу внутрішніх хвороб. Було створено три типи ситуаційних завдань. Перший тип містить опис клінічного випадку зі симптомами та даними анамнезу, студентам потрібно визначити провідний синдром, призначити додаткові обстеження які необхідні для з'ясування діагнозу та оптимального плану лікування. Другий тип завдання передбачає ситуацію де пацієнт має декілька симптомів, що можуть вказувати на різні стани або хвороби. Студент повинен самостійно провести диференційну діагностику, розробити список можливих діагнозів та визначити критерії для більш ймовірного варіанту. У третьому типі ситуаційних задач розглядаються невідкладні стани, що потребують негайної медичної допомоги. Майбутньому лікарю необхідно швидко визначити причину невідкладної ситуації та самостійно визначити алгоритм дій. Додатково, для формування клінічного мислення, студентам запропоновано самостійно змодельовати ситуаційну задачу другого типу, яка потім пропонується для вирішення та розбору можливих недоліків під час дистанційного заняття.

Таким чином, модернізація дистанційної освіти в медичних навчальних закладах передбачає навчання з високим рівнем самостійності за провідної ролі особистості учня. Самостійна робота з ситуаційним завданням є важливим інструментом у формуванні клінічного мислення студентів-медиків за рахунок створення моделі, що наближена до реального клінічного середовища та дає можливість аналізувати отриману медичну інформацію, розпізнавати внутрішні хвороби та визначати обґрунтовані клінічні рішення.

Література:

1. Ткаченко Л. В., Хмельницька О. С. Особливості впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладу вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 75. Т. 3. С. 91–96.
2. Соколенко В. М., Весніна Л. Е. Формування клінічного мислення при вивченні фундаментальних дисциплін як елемент підвищення якості освіти. *Актуальні питання контролю якості освіти у вищих медичних навчальних закладах* : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю (Полтава, 22 березня 2018 р.). Полтава, 2018. С. 222–223.
3. Вацеба М. О. Ефективні складові якісної оцінки клінічного мислення студентів у процесі вивчення внутрішньої медицини. *Медична освіта*. 2016. № 4. С. 34–36.
4. Іщенко В. І. Самостійна робота студентів вищих навчальних закладів – засіб удосконалення їх практичної підготовки. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2012. Вип. XXIX. С. 61–67.
5. Деніна Р. В. Види організації самостійної роботи студентів з внутрішньої медицини. *Медична освіта*. 2015. № 4. С. 15–18.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сухорукова О. А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту підприємств
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Згідно закону України «Про вищу освіту» компетентність – здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей [1]. В основу визначення переліку компетентностей менеджерів покладені Стандарти для відповідних рівнів вищої освіти, у яких визначено загальні та спеціальні компетентності та програмні результати навчання (згідно моделі TUNING). Специфіка управління окремими напрямками діяльності, зокрема й зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) у стандарті відсутня та відображається

у освітньо-професійних програмах (далі ОПП). Зазначимо, що менеджер ЗЕД виконує широкий спектр функцій: обґрунтування та прийняття стратегічних та тактичних рішень щодо розвитку міжнародної діяльності підприємства, аналітичну та планову діяльність, обґрунтування змісту та складових маркетингової стратегії і тактики, організацію міжнародних операцій, проведення договірної роботи, декларування та митне оформлення, взаємодію з широким колом організацій різного рівня, участь у моніторингу та контролі результатів міжнародної діяльності, документообіг та комунікації українською та іноземною мовою, тобто є зв'язуючою ланкою, яка відповідає за інтеграцію виробничого, маркетингового, науково-технічного, юридичного та інших підрозділів до ЗЕД підприємства [2].

Формування ОПП, зокрема і в частині визначення спеціальних компетентностей має ґрунтуватися на дослідженні вимог ринку праці, інформації стейкхолдерів, зокрема роботодавців, нормативних документів (наприклад Довіднику кваліфікаційних характеристик [2]), а також прогнозах розвитку ринку праці та зміни вимог до професій та навичок [3; 4; 5; 6]. Узагальнення та аналіз зазначених джерел інформації дозволяє встановити та згрупувати наступні актуальні специфічні вимоги до менеджерів ЗЕД.

По-перше, знання широкого спектру вітчизняних та зарубіжних законодавчих та нормативних документів, що регламентують ЗЕД; форм та методів регулювання ЗЕД за її різними напрямками на різних рівнях управління; особливостей виконання управлінських функцій та комунікацій у міжнародній діяльності підприємства; порядку формування та розробки управлінських документів (установчих, планових, договірних, митних, звітних); видів та особливостей здійснення зовнішньоекономічних операцій; методів планування, прогнозування діяльності підприємства; розробки та реалізації маркетингової стратегії; фінансово-економічних особливостей функціонування підприємства; міжнародної логістики; особливостей роботи у міжкультурному середовищі.

По-друге, технічні навички та вміння, а саме – ефективна роботи з ERP, CRM системами; хмарними, дистанційними, мережевими технологіями, технологіями штучного інтелекту та віртуальної реальності; підтримка кібербезпеки; BigData.

По-третє, загальні та фахові характеристики менеджера, а саме – розвинене критичне, підприємницьке, системне, аналітичне, креативне мислення; розвинений емоційний інтелект, лідерство та вміння працювати у команді; комунікативні навички, вміння вести переговори, багатомовність та мультикультуралізм; вміння працювати та адаптуватися до умов високої невизначеності та швидких змін; розвинені

когнітивні навички та здатності до постійного навчання та розвитку; мультизадачність, гнучкість, швидке перепрофілювання.

Нарешті, важливими критеріями відбору працівників є й особисті якості – уважність, відповідальність, старанність, самоорганізованість, націленість на результат.

Реалізація компетентнісного підходу передбачає застосування у навчальному процесі ефективних освітніх технологій, таких як проблемно-діяльнісне, ігрове, модульне, контекстне навчання, спрямоване не лише на отримання знань та вмінь, а й на набуття досвіду творчого рішення різноманітних завдань [7]. Відповідно зміст та форми навчання мають відповідати формам майбутньої професійної діяльності. Отже, окрім традиційних методів навчання (лекції, практичні роботи, семінари, самостійна робота), проведення стажування, екскурсій, гостьових лекцій, необхідними для розвитку професійних компетентностей менеджерів ЗЕД є інтерактивні методи, а саме:

- ділові ігри (наприклад, розробка бізнес-стратегії виходу на міжнародний ринок за заданими вихідними даними та в певних умовах);
- ситуаційний аналіз (наприклад, аналіз проблеми з митним оформленням вантажу в умовах податкового законодавства різних країн);
- рольові ігри (наприклад, імітація проведення міжнародних ділових переговорів);
- бізнес-симулятори з управління підприємством або міжнародними операціями;
- стратегічні сесії та мозкові штурми (наприклад, для розробки заходів подолання торговельних бар'єрів);
- тренінги, як комплексний метод, що спрямований на розвиток конкретних навичок та сполучає вищерозглянуті інтерактивні підходи.

Передумовами успішного використання таких методів при підготовці менеджера ЗЕД є: чітке визначення цілей навчання; зв'язку використовуваного методу та компетентності, що розвивається; активне залучення студентів; адаптація методів та завдань в залежності від запитів та потреб аудиторії; забезпечення лекційного, роздаткового матеріалу та проведення практичних занять іноземною мовою; поєднання групових та індивідуальних завдань; підготовка за результатами прийнятих в ході заняття рішень управлінської документації з питань ЗЕД; використання реальних прикладів, кейсів та завдань з менеджменту ЗЕД; підготовленість викладача до виконання ролей модератора та фасилітатора, нестандартних дискусій та розвитку заняття; застосування ефективних педагогічних та психологічних прийомів для створення комфортного середовища комунікацій з студентами; активне залучення до підготовки та реалізації

навчального процесу практиків та експертів з управління міжнародною діяльністю; використання сучасних інформаційних технологій та програмного забезпечення, що дозволяють гейміфікувати та інтенсифікувати навчальний процес; регулярний зворотний зв'язок та рефлексія, за допомогою обговорень матеріалу із студентами; оцінка та аналіз ефективності проведеного заняття та використання навчального часу викладачем; постійне оновлення та вдосконалення матеріалу на основі проведеного аналізу.

Література:

1. Про вищу освіту : Закон України від 05.09.2016 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 30.01.2025).
2. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України. 29 грудня 2004 р. N 336. URL: <https://jobs.ua/dkhp/articles-35> (дата звернення 30.01.2025).
3. Глобальні навички майбутнього. Людський капітал 2030 / Національне агентство кваліфікацій. URL: <https://u.to/aMmbIQ> (дата звернення 28.01.2025).
4. Десять найзатребуваніших навичок для 2030 року. URL: <https://u.to/0cmbIQ> (дата звернення 28.01.2025).
5. A new future of work: The race to deploy AI and raise skills in Europe and beyond / McKinsey Global Institute. <https://u.to/acqbIQ> (дата звернення 28.01.2025).
6. Future of Jobs Report 2025 / World Economic Forum. <https://u.to/ycqbIQ> (дата звернення 29.01.2025).
7. Продіус, О. І. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх менеджерів в сфері зовнішньоекономічної діяльності / О. І. Продіус, Ю. І. Продіус. *Шляхи реалізації кредитно-модул. системи орг. навч. процесу і тестових форм контролю знань студентів* : матеріали наук.-метод. семінару. Одеса, 2013. Вип. 7. С. 70–74.

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН: ПІДХІД ДО СТВОРЕННЯ ДОСТУПНИХ ПРОДУКТІВ ДЛЯ ОСІБ З РІЗНИМИ ПОТРЕБАМИ

Суш З. В.

*викладач фахового коледжу
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Універсальний дизайн – це концепція, яка орієнтується на створення продуктів, середовища та послуг, що можуть використовуватися максимально широкою аудиторією, незалежно від фізичних, когнітивних, сенсорних або культурних особливостей. Цей підхід не лише демонструє соціально відповідальний підхід до дизайну, але й відповідає вимогам сучасного суспільства, яке прагне до рівності можливостей для всіх його членів.

Один із ключових розробників концепції, архітектор із США Рон Мейс, наголошував: «Створити продукт, що буде абсолютно зручним для всіх користувачів, неможливо; завжди знайдеться хтось, для кого він буде менш придатний чи незручний». Це підкреслює складність досягнення абсолютної універсальності в дизайні, однак акцентує увагу на необхідності прагнення до максимального охоплення потреб користувачів.

Попри часте ототожнення, універсальний дизайн і інклюзивний дизайн мають різні завдання. Інклюзивний дизайн фокусується на розробці рішень, що задовольняють специфічні потреби певних груп користувачів, наприклад, осіб із порушеннями зору чи слуху. Натомість універсальний дизайн має ширшу мету – створення таких продуктів і середовищ, що будуть зручними для використання всім, без необхідності додаткових налаштувань або адаптацій.

Важливо зазначити, що універсальний дизайн не обмежується створенням продуктів виключно для людей з інвалідністю. Його мета полягає у створенні умов, які однаково підходять для людей різного віку, культурних контекстів та рівнів фізичних можливостей. Саме прагнення до такої універсальності є найбільшим викликом у процесі розробки [1, с. 12].

Для реалізації принципів універсального дизайну використовуються різні методики, що дозволяють забезпечити доступність продуктів для користувачів із різними потребами:

- використання чітких шрифтів і висококонтрастних кольорових схем допомагає людям із вадами зору краще сприймати інформацію.

Наприклад, світлий фон із темним текстом сприяє зручнішому читанню [3, с. 18];

- додаткові текстові описи для візуальних матеріалів дозволяють користувачам із порушеннями зору отримувати інформацію через спеціалізовані програми для читання з екрана. Це особливо важливо при створенні вебсайтів та мобільних додатків;

- логічна структура інтерфейсів, мінімізація кількості дій для досягнення цілі та зрозуміле розташування елементів сприяють зручному використанню для осіб із когнітивними обмеженнями;

- врахування потреб користувачів із порушеннями моторики включає використання великих кнопок, сенсорних екранів із можливістю налаштування чутливості, а також інтеграцію голосового управління [4, с. 32].

Науковці розрізняють сім основних принципів універсального дизайну. У 1997 році група дослідників під керівництвом Рона Мейса сформулювала сім принципів універсального дизайну, які стали основою для створення інклюзивних фізичних і цифрових середовищ:

1. **Рівноправний доступ (Equitable Use):** дизайн має забезпечувати однакову зручність для всіх користувачів, незалежно від їхніх фізичних можливостей.

2. **Гнучкість у використанні (Flexibility in Use):** продукти повинні відповідати широкому спектру індивідуальних потреб і уподобань користувачів.

3. **Зрозумілість і простота (Simple and Intuitive Use):** інтерфейси мають бути легкими для розуміння незалежно від досвіду, освіти чи мовних навичок користувача.

4. **Чітке передавання інформації (Perceptible Information):** уся важлива інформація має бути доступною для користувачів з різними сенсорними можливостями.

5. **Безпечність і толерантність до помилок (Tolerance for Error):** дизайн має зменшувати ризики випадкових або помилкових дій користувача.

6. **Мінімальні фізичні зусилля (Low Physical Effort):** використання продукту має бути легким і не вимагати значних фізичних зусиль.

7. **Адаптація простору і розмірів (Size and Space for Approach and Use):** продукти повинні передбачати достатній простір для комфортного використання незалежно від фізичних параметрів користувача.

До прикладів успішної інтеграції принципів універсального дизайну належать як цифрові рішення, так і фізичні середовища:

– **цифрові продукти** – адаптивні вебсайти, що дозволяють користувачам налаштовувати шрифти, кольорову палітру і контрастність для покращення доступності;

– **фізичні середовища:** будівлі без бар'єрів із пандусами, ліфтами та широкими дверними прорізами, які дозволяють зручно пересуватися людям з обмеженою мобільністю;

– **глобальні приклади:** Універсальні символи на дорожніх знаках і навігаційних системах, які легко зрозумілі незалежно від культурного чи мовного середовища.

Таким чином, інтеграція принципів універсального дизайну є ключовим елементом сучасного підходу до створення продуктів і середовищ, що враховують потреби різних категорій користувачів. Особливо актуальною ця концепція є для України, де питання інклюзії та доступності потребують активнішого впровадження у сфері дизайну. Використання універсальних принципів не лише підвищує комфорт і доступність для людей з інвалідністю, але й робить продукти зручними для всіх користувачів, сприяючи формуванню більш інклюзивного та справедливого суспільства.

Література:

1. Зубченко В. О. Основи інклюзивного дизайну: теорія і практика. К. : Видавництво Ліра, 2020. 256 с.
2. Norman D. A. The Design of Everyday Things. New York : Basic Books, 2013. 384 p.
3. W3C Web Accessibility Initiative. Introduction to Web Accessibility. Режим доступу: <https://www.w3.org/WAI/fundamentals/accessibility-intro/> (дата звернення: 02.02.2025).
4. Clark J. Building Accessible Websites. Berkeley : New Riders, 2003. 648 p.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Триндюк В. А.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри філології

ЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

м. Луцьк, Україна

Професійна компетентність викладачів закладів вищої освіти значною мірою залежить від їхніх комунікативних навичок. Комунікація є основою освітнього процесу, оскільки через неї реалізуються всі його складові: передача знань, формування цінностей, розвиток критичного мислення, встановлення міжособистісних взаємин. Ефективні комунікативні процеси сприяють підвищенню якості навчання, розвитку особистості студента та створенню комфортного навчального середовища. Розвиток професійних навичок викладача значною мірою залежить від його комунікативної компетентності, яка включає вміння передавати інформацію, слухати, аналізувати та адаптуватися до різних освітніх ситуацій.

До елементів комунікативної компетентності викладачів відносять вербальні навички, невербальні засоби комунікації, емпатію та здатність до співпереживання. Вербальні комунікативні навички включають вміння чітко і зрозуміло формулювати свої думки, використовувати професійну лексику, залучати студентів до діалогу [3]. Такі невербальні засоби комунікації як жести, міміка, інтонація викладачі використовують для посилення емоційного забарвлення повідомлень. Це допомагає залучати студентів до роботи та утримувати їхню увагу.

Важливу роль у процесі комунікації відіграють емпатія та здатність до співпереживання. Роль емпатії у міжособистісному спілкуванні студентів є надзвичайно важливою для створення сприятливого навчального середовища, формування навичок соціальної взаємодії та співпраці [1]. Викладач, який демонструє емпатію, формує довірливі стосунки зі студентами, сприяє створенню комфортного навчального середовища.

Сьогодні існує ряд проблемних питань, що стосуються комунікативної компетентності викладачів. Одним із них є недостатній розвиток цифрової грамотності. Навчання часто відбувається на платформах для дистанційного навчання (Zoom, Google Meet, Moodle). Це ускладнює педагогічну комунікацію, створює нові виклики, такі як необхідність адаптації до віртуального середовища та підтримання

уваги студентів. Окрім того викладачі мають труднощі із використанням нових технологій [4].

Варто зазначити, що сучасні студенти, так зване покоління Z та покоління Alpha, мають інші очікування від викладачів, ніж їх попередники. Вони орієнтуються на цифрові технології, швидкий обмін інформацією та інтерактивність, що змушує викладачів адаптувати свої методи комунікації. Такі виклики пов'язані також з тим, що багато здобувачів освіти фактично навчаються в Україні, а проживають за кордоном. Культурні особливості і мова іншої країни впливають на їх комунікацію, тому перед викладачами постають нові виклики із пошуку нових методів в освітньому процесі. Інколи це також стосується і особливостей спілкування із студентами-переселенцями з інших регіонів, які виховувались у іншому соціокультурному середовищі.

Ми підтримуємо думку про те, що для ефективної взаємодії важливо, щоб викладач умів розуміти емоційний стан студентів і адекватно реагувати на нього. Як зазначає Goleman D., емоційна чутливість сприяє покращенню комунікації та продуктивності. Здатність викладача "читати" невербальні сигнали, такі як тон голосу, міміка, жести, дозволяє йому швидше реагувати на ознаки тривоги, втоми або мотиваційного спаду [3]. Проте не всі педагоги приділяють достатньо уваги розвитку емоційного інтелекту.

Аналіз ефективності використаних методів навчання через зворотний зв'язок від студентів також є важливим компонентом професійного зростання. Здатність викладача до рефлексії щодо власних комунікативних дій дозволяє йому постійно покращувати професійні навички.

Для вдосконалення комунікативних процесів в освітньому середовищі варто проводити професійні тренінги з розвитку комунікативних навичок, зокрема, наприклад, з ефективного використання цифрових технологій у навчанні. Достатньо продуктивними можуть стати міжкультурні семінари, для ознайомлення із особливостями міжкультурної комунікації та формування толерантності до різноманітності. Для розвитку навичок саморефлексії, емпатії та управління емоціями ефективними може бути участь у спеціалізованих тренінгах.

Зворотний зв'язок із студентами через залучення до обговорення викладацьких методів за допомогою опитування або відкритий діалог теж вдосконалив комунікацію між учасниками освітнього процесу [2].

Отже, комунікація є основою педагогічної взаємодії, комунікативні процеси є ключовими для формування професійної компетентності викладачів закладів вищої освіти. Ефективна взаємодія між викладачем і студентами будується на чіткій та зрозумілій передачі інформації. Важливу роль відіграє здатність педагога адаптувати свій стиль

спілкування до рівня розуміння студентів, їхніх особливостей та мотивації.

Ефективна комунікація сприяє передачі знань, формуванню професійних цінностей та розвитку особистісних якостей студентів. Проте, для подолання сучасних викликів, таких як цифровізація та інтернаціоналізація освіти, викладачі потребують постійного вдосконалення своїх комунікативних навичок. Для цього необхідно інвестувати час і ресурси в постійне навчання, саморефлексію та адаптацію до змін у суспільстві.

Література:

1. Білоус Р. М., Підвальна М. П. Роль емпатії у процесі міжособистісного спілкування студентів. № 15. *Дев'яності економіко-правові дискусії. Серія : Соціальні та гуманітарні науки*. 23–24.10.2024. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5013/> (дата звернення 10.01.2025).
2. Чекстере О. Ю. Емпатія як складова педагогічної культури педагога. URL: Чекстере_Стаття_Емпатія як складова педагогічної культури.pdf (дата звернення 10.01.2025).
3. Goleman D., "Emotional Intelligence". 2018. URL: <https://asantelim.wordpress.com/wp-content/uploads/2018/05/daniel-goleman-emotional-intelligence.pdf> (date of access 13.01.2025).
4. Siemens, G. Connectivism: A learning theory for the digital age, *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 2. 2005. URL: http://www.itdl.org/Journal/Jan_05/article01.htm (date of access 13.01.2025).

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА КОНЦЕПЦІЮ ВИКЛАДАННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Ходак С. М.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна*

В умовах воєнного стану в Україні суттєво змінилась не тільки соціально-економічна ситуація, але й правовідносини, що суттєво впливає на процес викладання міжнародного приватного права. Однією з основних проблем є адаптація навчальних програм до нових реалій,

таких як зміни міжнародних відносин, санкції, обмеження на переміщення капіталу та людей, а також нові правові виклики, зокрема, в контексті безпеки, відновлення правопорядку, захисту прав фізичних та юридичних осіб в Україні та за кордоном.

Ефективне викладання міжнародного приватного права в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу, який враховує як правові, так і організаційні аспекти освітнього процесу, а також адаптацію до динамічних змін, що відбуваються в міжнародній політиці та економіці.

Для кращого розуміння природи міжнародного приватного права необхідно розібрати основні ознаки цієї системи.

Приватноправовий характер відносин, що регулюються міжнародним приватним правом, означає, що їх учасники не підпорядковуються один одному, жоден з них не виступає суб'єктом влади. Однак, кожен з учасників, беручи участь у цих відносинах, діє у своїх «приватних» інтересах [1, с. 67].

Приватні правовідносини – це не лише майнові та особисті немайнові відносини, передбачені цивільним законодавством, а й відносини, врегульовані нормами інших галузей права. в їх приватноправовому аспекті. Обмежувати предмет міжнародного приватного права виключно відносинами, на які поширюється цивільне право, буде неправильно [2, с. 9–12].

Специфічність суспільних відносин, які потребують врегулювання у міжнародному приватному праві, зумовила специфіку методів цього регулювання. Особливим, перед усім, є колізійний метод, має місце також при врегулюванні приватноправових відносин матеріально – правовий метод. Міжнародні норми, які відносяться як до міжнародного права, так і до внутрішньодержавного права мають розглядатись як сукупність норм:

1) колізійних і відсильних, які містяться в національному праві і в міжнародних договорах;

2) норм матеріального права, які мають своє джерело в міжнародних договорах і в національному праві держав та застосовуються в результаті вказівок колізійної або відсильної норми [3, с. 165].

Міжнародний характер відносин, що регулюються міжнародним приватним правом, зумовлений наявністю в їх складі «іноземного елемента». Іноземний елемент цих правовідносин може виявлятися, зокрема, в тому, що:

а) у них беруть участь іноземні особи;

б) об'єктом таких правовідносин є майно, що знаходиться за кордоном;

в) вони пов'язані з юридичним фактом, що мав місце за кордоном.

В ході даного дослідження варто виділити декілька основних проблем, які впливають на ефективність викладання міжнародного приватного права.

Адаптація навчальних програм до змін в міжнародній правовій практиці є важливим аспектом викладання міжнародного приватного права в умовах воєнного стану. Війна в Україні призвела до суттєвих змін у міжнародних економічних та правових відносинах, що потребує оновлення програм, щоб вони відповідали актуальним викликам. Зокрема, необхідно врахувати нові правові механізми для захисту іноземних інвестицій, бізнесу та громадян в умовах війни. Важливо включити до навчальних курсів аналіз нових міжнародних санкцій, а також зміни у правилах вирішення спорів та захисту прав у конфліктах. Таким чином, навчальні програми повинні бути динамічними і здатними швидко реагувати на зміни в міжнародному праві та практиці, що дозволить студентам отримати актуальні знання і навички для роботи в сучасних умовах.

Забезпечення доступу до міжнародних правових джерел та ресурсів. Для ефективного вивчення міжнародного приватного права необхідно мати доступ до актуальних джерел міжнародного законодавства, судових рішень та аналітичних матеріалів. В умовах війни можуть виникати проблеми з підключенням до електронних ресурсів, недоступністю міжнародних архівів, а також з обмеженням можливостей для участі у міжнародних конференціях та обміні досвідом. Це вимагає нових підходів до організації навчального процесу, таких як активне використання віртуальних платформ, онлайн-курси та інші альтернативи.

Підготовка та перепідготовка викладачів до роботи в умовах воєнного стану є критично важливим аспектом забезпечення якості освіти в Україні. Враховуючи зміну умов навчання, викладачі повинні бути готові до використання новітніх технологій, таких як онлайн-курси та віртуальні платформи, для забезпечення безперервності навчального процесу. Варто підвищити кваліфікацію педагогів у питаннях, пов'язаних із специфічними правовими викликами війни, включаючи зміни в міжнародних санкціях, захисті прав іноземних інвесторів та прав людини. Важливим є також розвиток навичок з організації дистанційного навчання та взаємодії зі студентами в умовах обмежених ресурсів та інформаційних бар'єрів. Загалом, постійне вдосконалення підготовки викладачів допоможе адаптувати освітній процес до нових реалій і забезпечити ефективне навчання навіть у кризових умовах.

Враховуючи складні умови воєнного стану в Україні, викладання міжнародного приватного права вимагає глибокої адаптації навчальних програм, а також підвищення кваліфікації викладачів. Адаптація навчальних курсів до змін у міжнародних правових реаліях, зокрема

через нові санкції, механізми захисту прав іноземних інвесторів і прав людини, є необхідною для забезпечення актуальності навчання. Підготовка викладачів до використання сучасних технологій та нових методик навчання в умовах кризи дозволяє зберегти високий рівень освіти і підготовки майбутніх правників. Водночас важливим є забезпечення доступу до міжнародних правових ресурсів та створення гнучких умов для навчання в умовах обмежених можливостей. Тому комплексний підхід до цих проблем є ключовим для ефективної підготовки студентів у період війни та кризових ситуацій.

Література:

1. Матвєєва А. В. Актуальні трансформаційні процеси у міжнародному приватному праві. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. № 1 (43). 2022 С. 67. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/article/view/365>
2. Гайворонський В. М., Жушман В. П. Міжнародне приватне право : навчальний посібник /за ред. Київ : Юрінком Інтер, 2007. С. 366.
3. Логвиненко М. Л. Природа міжнародного приватного права та його місце у правовій системі. *Актуальні проблеми політики*. 2021. Вип. 67 С. 163. URL: <https://mail.google.com/mail/u/0/#sent/KtbxLzGLlQzLwTJKDqFMCnMjMsMvsQMZVB?projector=1&messagePartId=0.1>

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ВИМОГ

Червона О. Є.

*асистент кафедри внутрішньої медицини № 2
Донецький національний медичний університет
м. Лиман, Донецька область, Україна*

Вступ. У сучасних умовах реформування освіти виникає нагальна потреба оновлення навчального процесу вищої медичної школи, орієнтованого на майбутню професійну діяльність студентів. Впровадження ефективних технологій організації навчально-виховного процесу сприяє формуванню особистості з науковим мисленням, здатної самостійно проводити наукові дослідження та застосовувати набуті знання в практичній діяльності [1, с. 50].

Роль викладача у підготовці майбутніх фахівців

Викладач вищої школи відіграє ключову роль у навчанні та формуванні особистості майбутніх медичних фахівців. Окрім передачі знань, він розвиває критичне мислення, креативність, здатність до самостійного навчання. Ефективна педагогічна діяльність передбачає високий рівень компетентності викладача, що включає не лише знання та навички, а й готовність до постійного самовдосконалення.

Компетентнісний підхід сприяє підвищенню якості освіти та навчанню впродовж життя. Він базується на розвитку ключових компетентностей, які забезпечують ефективне виконання професійних обов'язків [2, с. 96].

Інноваційні підходи у навчальному процесі

Професійно-педагогічна компетентність викладача включає знання сучасних педагогічних технологій, методик навчання, а також вміння використовувати інноваційні підходи у викладанні. Наприклад, викладачі-клініцисти часто стикаються із ситуаціями, коли неможливо показати студентам пацієнтів із рідкісними захворюваннями. У таких випадках застосовуються альтернативні методи навчання: написання історії хвороби за заданим діагнозом, аналіз клінічних випадків, використання рольових ігор та імітаційних методик [2, с. 72].

Практична складова є важливою частиною професійної підготовки. Викладачі повинні мати практичний досвід, а студенти отримують можливість виконувати творчі завдання, наприклад, створювати навчальні відеофільми. Такий підхід сприяє вдосконаленню професійних навичок та розширенню навчальної бази кафедри.

Ділові ігри та студентоцентричне навчання

Ділові ігри як модель професійної діяльності стимулюють самостійну роботу студентів, розвивають навички комунікації та прийняття рішень. Особливістю таких ігор є те, що учасники самостійно шукають рішення, що сприяє розвитку логічного мислення та формуванню професійних компетентностей [2, с. 97].

Студентоцентричне навчання передбачає створення умов для індивідуального розвитку студента, формування його власної освітньої траєкторії. Це включає автономність у прийнятті рішень, відповідальність за власне навчання, а також активну участь у навчальному процесі відповідно до Закону України «Про вищу освіту».

Використання цифрових технологій у навчальному процесі

Інтенсивна комп'ютеризація суспільства та розвиток інтерактивних технологій змінюють підхід до викладання. Електронна система охорони здоров'я передбачає автоматизацію документообігу, використання електронних історій хвороби, дистанційне консультування

пацієнтів. Випускники медичних закладів повинні бути готовими до роботи в умовах цифрової медицини [2, с. 73].

Висновки. Формування професійної компетентності викладача вищої школи є ключовим фактором у підготовці висококваліфікованих фахівців. Компетентнісний підхід, використання інноваційних методик, інтерактивні технології та студентоцентричне навчання дозволяють підвищити якість освіти та підготувати випускників до сучасних вимог професійної діяльності. Впровадження таких підходів сприяє розвитку самостійного мислення, аналітичних здібностей та здатності до постійного самовдосконалення.

Література:

1. Максименко С. Д., Філоненко М. М. Методичні рекомендації. *Науково-дослідницька діяльність студентів*. Київ, 2013. 1. С. 50.
2. Навчально-методичний журнал. *Фахова передвища освіта*. Державна установа «Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти». № 1, 2. 2021. [2, с. 96], [2, с. 72].

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ-ПРАВНИКІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ РЕФОРМ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Чукаєва В. О.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії держави і права, конституційного права
та державного управління
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

На сучасному етапі розвитку юриспруденції в Україні викладання юридичних наук характеризується інтеграцією до європейських стандартів правового регулювання суспільних відносин в усіх сферах життєдіяльності соціуму. Також відбувається використання у широкому спектрі інноваційних технологій, інтернаціоналізація освіти та її адаптація до швидких змін у сфері проведення глибокої конституційної реформи публічної влади [1]. Це формує ті особливості організації викладачем аудиторної роботи зі студентами-юристами з будь-яких проблем правового регулювання у різних галузях системи права національного законодавства а також вмінням цим викладачем

володіти новітніми методами навчання студентів-юристів для максимально засвоєнням навчального матеріалу юриспруденції.

Так, для ефективності вивчення чинного законодавства студентами-юристами сучасна юридична освіта активно використовує онлайн-курси, симуляції судових процесів, інтерактивні платформи та віртуальні навчальні середовища. Це дозволяє студентам отримувати практичні навички та глибше розуміти складні правові концепції. Також сучасні навчальні програми з юридичних дисциплін акцентують увагу на формуванні логічно-правових навичок студентів через стажування, клінічні програми, проведення їх практики у судових та різних правоохоронних установах. Такий підхід сприяє підготовці фахівців-юристів, які здатні адаптуватися до реальних умов роботи спеціаліста-правника. Саме це повинен враховувати викладач при плануванні своєї лекційної та семінарсько-практичної роботи зі студентами.

При глобалізаційних процесах сучасності юридична освіта інтегрується у світовий освітній простір, що включає впровадження міжнародних стандартів, обмін студентами та викладачами, участь у міжнародних конкурсах і конференціях. Це сприяє формуванню юристів із глобальним баченням та знанням міжнародного права яке необхідно при формуванні професійних кадрів державних службовців за наявності неухильного, постійного процесу євроінтеграції України.

Постійні та швидкі зміни в законодавстві та правових системах вимагають від викладачів-правників регулярного оновлення навчальних програм і методик для організації викладання будь-яких дисциплін юриспруденції а також постійно вдосконалювати свої знання, а студенти – вміти працювати з новими джерелами інформації [2]. Для втілення таких вмінь у студентів викладач-правник постійно повинен підвищувати свою кваліфікацію. При чому ця класифікація повинна бути комплексною – це оволодіння новими методами викладання, опанування правничих знань, активно брати участь у формуванні наукових досягнень юриспруденції через оновлення систематизації проблем різних галузей права.

Юридична освіта дедалі більше інтегрується з іншими галузями знань, такими як економіка, політологія, інформаційні технології. Тобто відбувається юридизація нових досягнень у різних галузях науки. Саме ці досягнення стають на службу з приводу їх використання для виконання правом своєї основної функції – регулювати суспільні відносини для фактичної реалізації прав і свобод людини і громадянина, які в комплексі зазначені в Конституції України [3]. Також це дозволяє викладачам підготувати спеціалістів-юристів, які здатні працювати в умовах складної взаємодії правових, економічних і соціальних факторів розвитку суверенної правової держави.

Треба зазначити, що зараз сучасні освітні платформи надають можливість адаптувати навчальний процес викладачу до індивідуальних потреб студентів і в цьому основою є використання штучного інтелекту та аналітичних інструментів які в основному є у інформаційному просторі інтернету. Це надає можливість викладачам ефективно визначати слабкі та сильні сторони студентів і пропонувати персоналізовані стратегії навчання. Таким чином відбувається ріст ефективності вивчення студентом необхідного навчального матеріалу з різних галузей права.

Для формування юридичного критичного мислення у студентів викладачем, що є основою для аналізу правових проблем, оцінки доказів і прийняття об'єктивних рішень на сьогодні є головним завданням в організації роботи лектора-фахівця. Тому зараз потрібно активно використовують на лекціях, практичних заняттях дискусії, аналіз кейсів і дебати. При використанні таких форм навчання викладач може конкретно надавати оцінку рівня засвоєння матеріалу навчальної програми студентами і виходячи з цього визначати подальші нові завдання з приводу підготовки навчально-методичних матеріалів для якісної організації проведення навчального процесу фахівцем з юриспруденції.

Таким чином, сучасна організація викладання юридичних наук для викладача-правника базується на особливостях розвитку національної правової системи, інтеграції інноваційних технологій, адаптації до глобалізації та міждисциплінарних зв'язків для визначення можливостей ефективності права у суспільстві [4]. Такі підходи сприяють підготовці висококваліфікованих спеціалістів, які здатні працювати в умовах динамічних змін і глобальних викликів. Професійна компетентність викладачів-правників відбувається в результаті взаємодії з дослідження правової системи та навчанням студентів-юристів з приводу розуміння реальної дії механізму правового регулювання. Структурні компоненти організації викладання юридичних наук існують у взаємозв'язку між собою і тому недостатнє їх використання у комплексі впливають на якість вивчення студентами юридичних дисциплін.

Проблема якості юридичної освіти завжди лежить в площині рівня професійної кваліфікації викладача, тому проблема визначення вектора формування його компетентності завжди є актуальним і складним. Складність ця обумовлена швидкою зміною політичних тенденцій розвитку суспільства на сучасному етапі. Тому особливості формування професійної компетентності викладача-правника полягають перш за все у формуванні комплексних знань, навичок та принципових орієнтацій, необхідних для ефективного навчання студентів та підготовки їх до професійної діяльності. Це включає створення системи

якісної, ефективної професійної підготовки, яка інтегрує теоретичні знання з практичними навичками. Також важливим аспектом є постійний професійний розвиток викладача-правника та його вміння адаптувати свої навички вивчення теорії та практики юриспруденції до сучасних змін у правовій системі.

Література:

1. Гедзун М. А. Проблеми конституційної реформи в Україні під час воєнного стану. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. 2024. № 3. С. 5–10.
2. Про правотворчу діяльність. Закон України від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення 14.01.2025).
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.01.2025 р.).
4. Лещенко Г. А., Беляєва А. М. Формування професійної компетентності майбутніх юристів. *Молодий вчений*. 2023. № 6(118). С. 47–50.

ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЯ ПАЦІЄНТА ЯК КОМУНІКАТИВНИЙ БАР'ЄР У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ

Шевель Т. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовної підготовки
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна*

Шевель Н. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовної підготовки
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна*

Довірливий діалог із пацієнтом є важливою складовою професійної діяльності лікаря. Професійне мовлення у медицині сприяє налагодженню контакту з пацієнтом та виконує психотерапевтичну

функцію, впливаючи на результат лікування. Вивчення майбутніми лікарями дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» формує вміння застосовувати отримані знання у їх майбутній професійній діяльності. «Нині взаємодію лікаря з пацієнтом частіше розглядають не як монологічну «суб'єкт-об'єктну», а як діалогічну «суб'єкт-суб'єктну», що передбачає обопільну творчу співпрацю, взаємодію лікаря та пацієнта у комунікативному просторі» [4, с. 110].

Перехід сучасної медичної освіти від традиційної моделі з універсализацією накопичення знань до особистісно орієнтованої націлює майбутнього лікаря на вирішення нетипових професійних завдань, зокрема реалізації гуманістичного принципу лікування не хвороби, а хворого. Тож так званий пацієнтоорієнтований підхід зачіпає сферу медичної соціології, антропології, психології та враховує досвід проживання пацієнтом своєї хвороби та є близьким до емпатійного підходу [1]. Реалізуючись у процесі консультації лікаря, комунікативні навички допомагають пацієнту впоратися з емоціями та вплинути на спільне рішення. Оскільки ефективна комунікація сприяє покращенню результатів лікування, то лікар має розвивати комунікативні навички протягом усього життя. «Культура мовлення має не лише лінгвістичну, а й психологічну природу, адже має забезпечити результативність зусиль і лікаря, і хворого на шляху до подолання хвороби» [5, с. 115]. Обов'язковою умовою у моделі комунікації «комунікатор – реципієнт» є наявність зворотного зв'язку. Перешкоди у передачі інформації – це комунікативні бар'єри (естетичні, інтелектуальні, соціально-культурні, мотиваційні, моральні, емоційні, бар'єри слухання). Інтелектуальні бар'єри бачать як комплекс фонетичних, семантичних, стилістичних, логічних перешкод у сприйманні інформації та особливостей індивідуальних психічних процесів [2]. Фонетичний бар'єр створюється особливостями артикуляції мовця, серед яких не лише діалектне мовлення, вживання слів-паразитів, індивідуальні характеристики мовлення, такі як невиразність, гучність або темп, а й порушення мовних функцій внаслідок певних захворювань, зокрема уражень головного мозку. Тому студентам на заняттях з української мови варто ознайомитися з найпоширенішими різновидами мовних розладів (алалія, афазія, дизартрія, дисграфія, дислексія та ін.), які виникають унаслідок порушень у роботі мозку або нервової системи. Ця інформація стане підґрунтям для отримання фундаментальних медичних знань, а також мотивуватиме до поглиблення знань з різних розділів науки про мову, які знадобляться для аналізу мовних порушень. Варто згадати також про порушення голосу у представників так званих мовно-голосових професій (співачи, актори, викладачі, лектори) як наслідок підвищеного

навантаження на голосові зв'язки, а також у підлітків пубертатного періоду.

Аби правильно визначати та аналізувати мовні порушення, майбутньому лікарю знадобляться базові знання з української мови (чітке знання розділів мови, розуміння мовних явищ, мовна інтуїція). Алалія є органічним ушкодженням мовних зон кори головного мозку, що призводить до глибокої несформованості мовної функції з порушенням і фонетико-фонематичного, і лексико-граматичного компоненту мови. Основною вадою еферентної моторної алалії є нездатність до виконання послідовних артикуляційних рухів, аж до зміни структури слова та заїкання. Для діагностування моторної алалії, при якій діти не здатні до послідовного викладу подій та виявлення причинно-наслідкових зв'язків, необхідні знання про зв'язне мовлення. До сенсорної алалії належить ехолалія (неусвідомлене повторення чужого мовлення), логорея, елізії складів (пропуски) та ін. При афазії втрачається уже сформована мовна функція внаслідок локального ураження мовних зон головного мозку, часто унаслідок інсультів, черепно-мозкових травм, пухлин. Залежно від локалізації вогнища ураження є різні форми афазії, які діагностують шляхом аналізу мовних вад неврологи, нейропсихологи та логопеди. «Проведення комплексної діагностики дозволяє диференціювати афазію від алалії (у дітей), дизартрії, приглухуватості» [3]. При дизартрії через органічні ураження центральної і периферичної нервової системи часто порушена артикуляція, темпоритм та інтонування.

На жаль, часто трапляється дискримінація, цькування людей із вадами мовлення, найчастіше дітей, оскільки порушення мовлення є часто дитячою проблемою. Порушення мовлення у дорослих можуть призводити до нерозуміння оточуючими у громадських місцях та на роботі. Кількість таких людей із початком повномасштабної війни в Україні різко збільшилася, тому суспільство загалом, а особливо лікарі мають бути готовими до недискримінаційного спілкування та подолання мовних бар'єрів. Зокрема для забезпечення комунікації з пацієнтами, які мають порушення мовлення, важливо використовувати альтернативні способи комунікації. Серед таких способів виділяють використання жестів, карток із фотографіями чи малюнками основних предметів та дій у житті пацієнта, тематичні добірки у вигляді програм для смартфонів та планшетів, запис на папері. Їх підбір та використання визначається характером розладів та є індивідуальним.

Оскільки афазія не є порушенням інтелекту, то про пацієнта з таким розладом не можна говорити у третій особі, слід допомагати йому не почуватися самотнім, проте враховувати, що він може соромитися через ускладнене спілкування. Варто уникати сторонніх звуків, які

відволікають, стояти при розмові у полі зору пацієнта та привертати увагу жестами. Необхідно формулювати прості речення та не підвищувати голос. Поставивши питання, лікар має дати пацієнтові достатньо часу для формулювання відповіді.

У своїй практичній діяльності лікар змушений активно здійснювати процес комунікації з пацієнтом та психологічного впливу на нього. Комунікація не лише формує ставлення людини до хвороби, а й може визначати перебіг захворювання. Обов'язковою умовою є наявність зворотного зв'язку, тому дуже шкідливими є комунікативні бар'єри, які заважають передачі інформації. Серед таких комунікативних бар'єрів особливе місце займають порушення мовлення. Тому важливо, здійснюючи мовну підготовку студентів медичного вишу, виробляти у них відповідальне ставлення до процесу комунікації та уміння долати мовні бар'єри, спілкуючись із пацієнтами, які мають вади мовлення.

Література:

1. Боровик І. Корилюк Н., Творко В. Комунікація в медичній галузі: проблеми та підходи. *Український медичний часопис*. 2023. 16 червня. Режим доступу: <https://umj.com.ua/uk/publikatsia-243480-komunikatsiya-v-medichnij-galuzi-problemi-ta-pidhodi>
2. Марчук В. Корнієнко В., Комунікативні бар'єри та шляхи їх подолання. Режим доступу: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/40444/15643.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
3. Матвієнко Ю. Поширені синдроми порушення мови у загально-медичній практиці. *Медицина світу*. Режим доступу: <http://msvitu.com/archive/2015/january/article-3.php?print=1>
4. Шевель Н. Мовленнєвий етикет майбутнього лікаря. *Гуманітарний корпус*. 2018. Вип. 18. С. 109–112.
5. Шевель Т. Особливості формування культури усного професійного спілкування майбутнього лікаря. *Гуманітарний корпус*. 2018. Вип. 18. С. 113–116.

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ: ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКО- ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО КОНТЕКСТУ

Шевченко-Бітенська О. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов*

*Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Переклад художніх творів завжди був багатограним і складним процесом, який вимагає від перекладача не тільки майстерності у володінні мовою, а й глибокого розуміння культурних та лінгвістичних особливостей оригіналу. Англійська мова має свою унікальну лексико-фразеологічну систему, яка істотно відрізняється від української [1, с. 18]. Зокрема, труднощі виникають при перекладі фразеологізмів, колоритних одиниць, діалектизмів, де необхідним є збереження національних особливостей оригіналу.

Під час перекладу важливим елементом є пошук належних еквівалентів для фразеологічних одиниць. Фразеологізми часто є бар'єром через культурні, соціальні та історичні відмінності між мовами – вони зазвичай не мають прямого відповідника в іноземній мові, тому перекладач змушений знаходити найбільш наближені або адаптовані варіанти. Цей процес вимагає глибокого розуміння мовних і культурних аспектів як мови оригіналу, так і мови перекладу [3, с. 140–143].

При перекладі художніх творів англійською мовою фахівець має враховувати не тільки мовні особливості, а й контекст, у якому ці вирази використовуються. Один з можливих підходів полягає у використанні фразеологічних аналогів, але часто це неможливо через відсутність точного синоніма в англійській мові [2, с. 141]. В такому випадку перекладач може використовувати методи калькування, описового перекладу або навіть створення нових фразеологізмів, що найкраще відображають атмосферу оригіналу. Калькування передбачає дослівний переклад, що не завжди є ефективним, особливо коли йдеться про етнічні особливості, які складно адаптувати без втрати глибини змісту.

Окрім того, важливо враховувати не лише прямі мовні відповідники, але й стиль автора. Перекладачеві варто правильно передати не лише лексичне значення, але й емоційний відтінок оригіналу. Деякі фразеологізми можуть мати негативне або позитивне забарвлення, що додає особливого колориту твору, як наприклад: *«Душа на місці не*

сидить» (негативне чи нейтральне значення) – в українській мові цей вираз зазвичай вживається для опису людини, яка постійно метушиться або переживає, не може залишатися спокійною. Англійською цей сталий вираз можна перекласти як *«can't sit still»* або *«restless soul»*, однак у англійській культурі цей вираз може нести нейтральний чи навіть негативний відтінок, в той час як у українському контексті він не має занадто негативного забарвлення. Якщо перекладач хоче зберегти емоційну напругу, він може додати описовий контекст або ж звернути увагу на інтонацію. *«Золоті руки»* (позитивне значення) – українською мовою цей вираз вживається для опису людини, яка має великий талант або майстерна у якійсь справі. Перекласти цей вираз англійською можна дослівно *«golden hands»*, однак англомовні носії часто використовують вирази *«a gifted hand»* або *«a master of the craft»*, які більш точно передають значення фразеологізму. *«Golden hands»* не може бути повністю зрозумілим, такий буквальний переклад не передає емоційного забарвлення, яке важливо зберегти при перекладі, щоб реципієнт англомовної аудиторії отримав відчуття, яке автор хотів передати.

Окрім фразеологізмів, важливо звертати увагу на переклад пестливих форм, зокрема тих, що використовуються в українській мові для вираження ніжності або близькості. В англійській мові є подібні форми, але вони часто мають інший емоційний відтінок або, навіть, відсутні в деяких контекстах. Тому при перекладі пестливих форм важливо знайти максимально наближені варіанти, не порушуючи загального емоційного фону твору. Як, наприклад, пестливе *«котик»* в українській мові часто вживається як ніжне звертання, яке виражає теплоту та прихильність. Переклад цього виразу англійською мовою може викликати труднощі, оскільки англомовні носії не вживають такої пестливої форми для слова *«cat»*. Вони, скоріш за все, використають такі варіанти, як *«kitty»* або *«pussycat»*, які також мають емоційне забарвлення, але можуть сприйматись як більш пестливі. Якщо ситуація дозволяє, перекладач може використовувати описові вирази *«my dear cat»* або *«my little cat»*, щоб зберегти емоційний зміст, не порушуючи загального тону.

Через мову також непросто передати національну колоритність, так, наприклад, пестливі форми мають специфічне значення в контексті української культури, що важко перенести на англомовну аудиторію. Використання виразів, що виявляють унікальні культурні аспекти, допомагає зберегти атмосферу оригіналу, але це часто вимагає детальнішого опису, аби читач міг краще зрозуміти значення таких звертань [4, с. 217–221].

Значною проблемою під час перекладу є і передача образів і метафоричних значень, які стосуються кольорів. У кожній мові існують свої специфічні асоціації з кольорами, що можуть мати різні культурні значення. Наприклад, в українській мові червоний колір може асоціюватися з пристрастю або небезпекою, в той час як в англійській культурі він має інші символічні значення, такі, як сила, влада чи авторитет. У результаті, при перекладі необхідно ретельно підходити до асоціацій щодо кольору і вирішувати, чи слід зберігати оригінальний метафоричний контекст, чи перекладати його описово, зрозуміло читачеві іншої культури.

Не менш значущою проблемою під час перекладу є вплив культурних відмінностей. Кожна мова несе в собі цілу палітру асоціацій, що складаються в результаті історичних, культурних та соціальних факторів. Наприклад, в українській літературі особливу роль відіграють народні звичаї, традиції та побут, які є малозрозумілими для англо-мовного читача. Тому невід'ємною частиною перекладу є не тільки володіння мовою, але й глибоке розуміння менталітету та культури носіїв цієї мови.

Таким чином, переклад художніх текстів англійською мовою – це багатоетапний і складний процес, що вимагає від перекладача високого рівня професіоналізму, креативності та мовної чутливості. Використання різних типів перекладу – контекстного, описового чи дослівного для збереження культурних відмінностей, дозволяють зробити переклад максимально точним і атмосферним. Не менш важливим є вміння перекладача адаптувати культурні особливості та зберігати авторський стиль, щоб передати емоційний та культурний контекст оригіналу в повному обсязі.

Література:

1. Білоус О. М. Теорія і технологія перекладу : навчальний посібник для студентів перекладацьких відділень. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. 200 с.
2. Олікова М. О. Переклад як взаємодія двох культур. *Вісник Сумського державного університету. Серія : Філологія*. 2007. № 1. Т. 2. С. 141–144.
3. Шапочка К. А. Взаємодія культури і перекладу. *Молодий вчений*, 2017. С. 140–143.
4. Якимчук А. П. Лінгвокультурна комунікація як випробовування для перекладача. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 34. С. 217–221.

АКТУАЛЬНІСТЬ SOFT SKILLS У ПРОФЕСІЙНОМУ ПЛАНІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Шинкарьова Н. Г.

*викладач кафедри олімпійського і професійного спорту
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
м. Полтава, Україна*

В сучасну епоху інформатизації суспільства основною конкурентною перевагою є наявність у співробітників «м'яких» навичок (soft skills), незалежно від професійної кваліфікації сучасні фахівці повинні вирізнятися високим коефіцієнтом soft skills, що забезпечують 85% кар'єрного успіху сьогодення. Концепція «soft skills» за останні 20 років стала невід'ємною складовою світового ринку праці у найрізноманітніших сферах економіки та суспільства. У багатьох контекстах «soft skills» прирівнюють до таких термінів як «employability skills» (навички для працевлаштування), «people skills» (навички спілкування з людьми), «non-professional skills» (непрофесійні навички), «key skills» (основні 32 навички), «skills for social progress» (навички для соціального розвитку), «life skills» (життєві навички) [1, с. 31].

Soft skills (з англ. мови «м'які навички») – це уніфіковані навички та особистісні якості, які підвищують ефективність роботи та взаємодії з іншими людьми. До таких навичок можна віднести управління особистим розвитком, вміння надати першу допомогу, уміння грамотно керувати своїм часом, вміння переконувати, навик ведення переговорів, лідерство тощо [5, с. 142].

Проблему розвитку soft skills та особливості їх формування у здобувачів закладів вищої освіти висвітлено у працях таких науковців як О. Брюховецька, Ю. Дроздова, О. Дубініна, К. Коваль, Г. Мозгова, Л. Сергєєва, О. Філоненко та ін.

В науковій літературі можна простежити загальну тенденцію, що «м'які навички» представляють собою соціально-емоційні навички, які сприяють ефективному спілкуванню, праці в команді та досягненню особистісного та професійного успіху [3, с. 104].

На сучасному етапі розвитку суспільства не вистачає професіоналів з добре розвинутими гнучкими навичками. Нове суспільне замовлення стимулювало заклади вищої освіти до реорганізації освітнього процесу, удосконалення навчальних планів та програм таким чином, щоб вони сприяли розвиткові soft skills (м'яких навичок) студентів [4, с. 93].

Розвиток soft skills майбутніх фахівців сьогодні має велике значення, адже сприяє професійному утвердженню та зростанню майбутніх фахівців, допомагають досягти успіху в майбутній професійній діяльності, допомагають успішному засвоєнню у світі, що швидко змінюється [4, с. 111].

Окреслюючи тенденції в зміні вимог роботодавців до потенційних працівників, І. П. Краснощок визначає, що найчастіше у вимогах до претендентів на вакансії кваліфікованих працівників зустрічаються:

- комунікативні навички – чітко та ефективно висловлювати свої думки, вести переговори, вміння слухати;
- клієнтоорієнтованість і командна робота – готовність враховувати потреби клієнтів і працювати на досягнення спільних цілей;
- саоменеджмент і відповідальність – уміння самостійно організовувати робочий процес, нести відповідальність за результат, ставити реалістичні цілі і вчасно їх досягати;
- адаптивність та гнучкість – готовність до змін і здатність швидко реагувати на нові виклики, зокрема в умовах постійної технологічної еволюції;
- активне (постійне) навчання/самонавчання – світ сучасних технологій розвивається стрімкими темпами, і працівники повинні вміти швидко освоювати нові підходи, платформи, інструменти, тощо;
- критичне мислення і вирішення проблем – навичка аналізувати ситуацію та пропонувати рішення складних задач;
- емоційний інтелект – здатність контролювати свої емоції, розуміти й адекватно реагувати на емоції інших [2, с. 111].

Отже, оволодіння soft skills у професійному плані майбутніх фахівців є актуальним. Від ступеня оволодіння soft skills залежить ефективність професійної діяльності майбутнього фахівця та збереження його професійної кар'єри у будь-якій галузі.

Література:

1. Дроздова Ю. В., Дубініна О. В. Концептуальні підходи до визначення «soft skills» у сучасних освітніх та професійних моделях. *«Soft skills – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті»*. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. С. 31–34. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/f5e21f8fa4b196951d084e7e586ab122.pdf>

2. Краснощок І. П. Від hard до soft: як м'які навички змінюють вимоги роботодавців до випускників ЗП(ПТ)О. *Soft skills – навички XXI століття. Що найбільш за все цінують роботодавці* : зб. тез Всеукр. наук.-практ. вебінару за підсумками дослідно-експер. роб. з теми «Формування м'яких навичок (soft skills) майбутніх

кваліфікованих робітників в освітньому середовищі закладу професійної (професійно-технічної) освіти» 07.11.2024 р. / за наук. ред. проф. Л. М. Сергєєвої. Чернівці, Видавничий дім «Букрек», 2024. С. 11–13. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743632/1/Збірник_тез_всеукр_вебінар_7.11.24.pdf

3. Сергєєва Л., Муранова Н., Купрієвич В. Розвиток м'яких навичок майбутніх фахівців у проектній діяльності: міжнародний досвід. *Професійна педагогіка*. 2023. № 1(26). С. 103–109. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737525/1/Сергєєва%2C%20Муранова%2C%20Купрієвич%20%2Bукр.pdf>

4. Філоненко О. В. Розвиток soft skills майбутніх фахівців як запорука здобуття якісної вищої освіти. *Сучасна освіта в Україні: особливості розвитку в умовах воєнного стану та повоєнні перспективи: колективна монографія / за заг. редакцією проф. Я. В. Галети ; наук. ред. професор Т. Я. Довга. Дніпро : Середняк Т. К., 2024. С. 92–112. DOI: <https://doi.org/10.36550/978-617-8139-92-6-5>*

5. Чаусов І. А., Брюховецька О. В. Визначення і зміст поняття «soft-skills» майбутніх фахівців. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки ; Управління та адміністрування»*. 2024. Випуск 28(57). С. 136–153. DOI: [https://doi.org/10.58442/2522-9931-2024-28\(57\)-136-153](https://doi.org/10.58442/2522-9931-2024-28(57)-136-153)

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Шинкарьова О. Д.

доктор філософії, доцент,

доцент кафедри олімпійського і професійного спорту

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

м. Полтава, Україна

Одним із пріоритетних напрямків сучасної системи вищої професійної освіти є підготовка фахівців, не тільки здатних до відтворення готових знань, а й орієнтованих на самостійний розвиток, творче самовдосконалення в процесі професійної діяльності.

Невпинний розвиток технологій, засилля інформації, що постійно продукується й оновлюється, суспільне середовище, котре динамічно змінюється, – усе це породжує необхідність підготовки кадрів нової

формації, здатних до миттєвої реакції на глобальні виклики сьогодення в умовах розвиненого інформаційного суспільства [1, с. 4].

Підготовка фахівців вимагає нових підходів, модернізації та врахування багатьох компонентів, здійснення комплексу заходів, спрямованих на створення дієвої системи підготовки фахівців в освітній галузі [7, с. 134].

Вища школа потребує викладачів, підкреслює О. Моренко, які здатні ефективно працювати в умовах зростання обсягів інформації, проектувати і проводити заняття, створюючи атмосферу дослідницько-пізнавальної співпраці, власним прикладом формувати дослідницьку позицію, прагнуть до професійного розвитку, саморозвитку, самовдосконалення і самореалізації. Одним із напрямів професійної підготовки майбутніх фахівців має стати формування їх готовності до професійного самовдосконалення, що можливе за умови готовності викладачів супроводжувати цей процес. Що дало б змогу викладачам та здобувачам творчо проявляти свої індивідуальні здібності, реалізувати інтелектуальний потенціал, застосовувати весь комплекс знань умінь і навичок до виконання завдань професійної діяльності без хронічної перевтоми, дистресу, професійного вигорання та для збереження професійного здоров'я [2, с. 134].

Професійна підготовка майбутнього викладача є складною багатогранною системою, яка спрямована на здобуття та розвиток рівня компетентності у процесі навчання у закладі вищої освіти і готовності до професійної діяльності.

Науковець О. Отравенко розглядає професійну підготовку майбутнього фахівця в умовах модернізації інформаційно-освітнього простору закладів вищої освіти як «складну багатогранну систему, яка спрямована на отримання і розвиток достатнього для продуктивної креативної професійної діяльності рівня компетентності в процесі навчання в університеті та практичній діяльності». Науковець стверджує, що «сучасний випускник закладу вищої освіти повинен бути творчою особистістю, конкурентноздатною, професійно мобільною, володіти міцною фізичною і відмінною психологічною підготовленістю до подальшої життєдіяльності, досвідом суб'єктності, професійно-особистісною компетентністю; здатний розробляти й упроваджувати нові технології в процес навчання і виховання та працювати в умовах інноваційного освітньо-інформаційного простору» [4, с. 285].

Професійне самовдосконалення як одна з умов неперервності освіти являє собою усвідомлений, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетентності та розвиток професійно значущих якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної діяльності й особистісної програми розвитку [5, с. 3].

Процес самовдосконалення починається з усвідомлення потреби бути кращим і прийняття відповідного рішення. Проте хибною є думка, що означений процес може бути безсистемним; його варто ретельно спланувати, розробити програму чи стратегію дій, дотримуватися визначеної траєкторії руху, здійснювати контроль і корегування своєї діяльності. Самоосвіта викладача не повинна зводитися до повторення тих знань, якими він і так вже володіє. Це пошук нових ефективних методів навчання, опанування новими техніками й технологіями викладання, психологічними прийомами тощо [3, с. 103].

Аналіз теоретичних підходів до проблеми професійного саморозвитку показує, що цей процес протікає під впливом не лише зовнішніх умов, а й внутрішніх чинників, коли професійні якості фахівця формуються з потреб самої особистості, вкладених у досягнення певного рівня самореалізації. Основна ідея проблеми професійного саморозвитку – ідея детермінації розвитку особистості як суб'єкта професійної діяльності.

Оскільки професійне становлення фахівця продовжується протягом професійного навчання, професійної адаптації та включає стадію професіоналізації особистості, особистісний та професійний саморозвиток здійснюється на всіх цих етапах. Особливо інтенсивно воно відбувається в період професійної підготовки та перенавчання, оскільки в цей час відбуваються прогресивні зміни в структурі особистісних та професійних якостей фахівців та майбутніх професіоналів. Професійний та особистісний саморозвиток супроводжує процес професійного навчання та сприяє формуванню когнітивних, ціннісних, рефлексивних та регулятивних структур особистості майбутніх фахівців.

Література:

1. Бишевец Н., Гончарова Н., Яковенко О., Родіоненко М. Оптимізаційні задачі в структурі освітнього процесу закладів вищої освіти з фізичної культури та спорту. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2020. № 2(50). С. 4–12. DOI: <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2020-02-03-12>
2. Моренко О. М. Особливості готовності викладачів закладів вищої освіти до професійного самовдосконалення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 68. 2019. С. 138–143. DOI: <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-68.30>
3. Овсієнко Л. М. Фахове зростання сучасного викладача-філолога в умовах війни. *Професійний розвиток, удосконалення загальних*

і професійних компетентностей викладачів вищої школи : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 8 липня – 18 серпня 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 103–103. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50207/1/L_Ovsienko_PRUZPKVVSH_IS.pdf

4. Отравенко О. В. Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в інноваційному освітньо-інформаційному просторі закладів вищої освіти. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. Випуск 11. Кам'янець-Подільський, 2018, С. 282–291. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/Vkpnu_i_fv_2018_11_40.pdf

5. Тимошенко Н. Є. Професійне самовдосконалення соціального педагога : навч. посіб. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 128 с. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/b3680c3b-4dbb-4b4c-854e-20f2645e1872/content>

6. Шинкарьова О. Д., Шинкарьов С. І. Готовність майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до професійної діяльності. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичного виховання і спорту* : колективна монографія: за гол. ред. О. В. Отравенко. Полтава : Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2023. С. 134–168. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9835>

7. Шинкарьова О. Д. Удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. *Фізична культура і спорт: сучасні аспекти та тенденції розвитку* : тези доповідей V Регіональної науково-практичної інтернет-конференції (7 травня 2024 р.): гол. ред. Шинкарьова О. Д. Полтава-Лубни : навчально-науковий інститут охорони здоров'я і спорту. ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». 2024. С. 82–84. URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10340>

OPTIMIZATION OF STUDENTS' INDEPENDENT LEARNING ACTIVITIES IN THE PROCESS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE

Shotova A. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
for Specific Purposes
Odesa I. I. Mechnikov National University
Odesa, Ukraine*

The modern development of international cooperation of Ukraine in the fields of economics, management, science, and technology requires from graduates of a HEI to know foreign languages as the main factor of international communication, which enables specialists to communicate in their professional activity with their foreign partners at a professional level, engage in business correspondence, and receive the relevant information they need from various sources of information.

The approach that corresponds the most to the task assigned to the teacher of a foreign language is considered to be a communicatively oriented approach to learning, according to which the student is required not to describe the rules for using the language form, but to use it functionally and grammatically correctly in a specific communication situation. The purpose of teaching a foreign language is to ensure the development of the following communicative skills: receptive skills – listening and reading, and productive skills – oral speaking and writing, which facilitate the formation of the so-called communicative competence. But, in addition to these skills, it is also necessary to develop students' skills of independent work with a foreign language, since mastering a foreign language is largely determined by the effectiveness of students' independent work at home, in the library, language lab, or a computer class. Thus, the following goals of applying independent learning activities can be distinguished: 1) optimization of learning a foreign language in terms of saving classroom learning time; 2) actualization and activation of the search for new knowledge by students; 3) development of the creative nature of education; 4) improvement of the quality of assimilation of the proposed curricula.

In the theory of pedagogy, independent work is distinguished as one of the four main forms of student learning activity, but this form can be implemented only if a number of conditions are met, the most significant of which are the presence of motivation and basic learning skills of independent work in students and the effective organization of students'

activities by the teacher. The readiness of students to independently study the proposed material is determined by: 1) the availability of basic skills in all types of language activities, namely: speaking, listening, reading, and writing; 2) the availability of translation skills and methods of working with dictionaries and reference literature; 3) the ability to work with computer software and the Internet. The means of organizing students' independent activities include: 1) provision of textbooks, manuals, and methodological instructions for independent work; 2) availability of audio, video, and computer training programmes; 3) application of a system of communicative tasks for the development of all communicative skills.

It is traditionally believed that the main type of independent work is homework. This option of independent work has a number of undeniable advantages, probably the most important of which is a reasonable saving of classroom time, which makes it possible to devote most of it to the working through of independently prepared material.

The other side of the issue of importance of using independent work is the availability of feedback, that is, control of the understanding of the information received, carried out by the teacher. In this regard, it should be noted that, in addition to developing a system of homework for the implementation of independent educational activities of students, it is also necessary to develop a system of tests that would make it possible to determine the level of preparation and the degree of assimilation of the material proposed for independent study. In addition, it is possible to apply creative tasks, such as projects, abstracts, reviews, which will make it possible to draw a conclusion about the ability to apply in practice not only the worked through theoretical material, but also the skills and ability to work independently on it (highlighting the main ideas of the text, its points, the ability to use examples or visual information). In accordance with the formation of students' skills and abilities, the tasks may gradually become more complicated, the teacher's direct assistance may decrease, and the students' independent work may increase. Thus, the effectiveness of studying the material increases, since the time allocated for classes is used to discuss the conclusions made in the process of independent work.

The application of independent work skills in practice allows students to increase the effectiveness of their learning, as this allows them to learn the necessary programme material at a convenient time, helps them learn how to use a variety of educational literature, computer technologies for learning a foreign language. As a result, the acquired skills of independent learning help graduates to develop a quality strategy for continuing their language education in the field of professional activity after graduation.

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ ОЦІНЮВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Юрків Р. Р.

*доктор філософії в галузі управління та адміністрування,
доцент кафедри економіки та публічного управління
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Якість освітніх послуг, які надаються закладами вищої освіти, значною мірою залежить від рівня компетентності науково-педагогічних працівників, що беруть участь у наданні таких послуг [1, с. 5–9; 2, с. 37–39]. Підвищення зазначеного рівня завдяки постійному професійному розвитку викладачів є запорукою покращення знань та навиків, які набувають у процесі свого навчання здобувачі вищої освіти [3, с. 12–16].

Водночас, визначення напрямів подальшого професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти як важлива складова планування цього розвитку повинно базуватися на попередньому оцінюванні наявного рівня компетентності цих працівників [4, с. 35–41]. Таке оцінювання надаватиме можливість встановити для кожного науково-педагогічного працівника перелік тих його компетентностей, які на теперішній час потребують найбільшої уваги з точки зору необхідності їхнього вдосконалення.

Загалом, механізм оцінювання рівня компетентності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти повинен включати такі найголовніші елементи, як:

1) об'єкт оцінювання, яким виступатиме сукупність компетентностей науково-педагогічних працівників, що підлягають оцінюванню. При цьому залежно від поставлених цілей оцінювання та його суб'єктів перелік таких компетентностей може бути різним. Зокрема, об'єктами оцінювання можуть виступати компетентності науково-педагогічних працівників щодо провадження ними викладацької, методичної, наукової та інших видів діяльності;

2) суб'єкти оцінювання, якими виступатимуть особа або група осіб, які здійснюють оцінювання тих чи інших компетентностей науково-педагогічних працівників. Зокрема, такими особами можуть та повинні бути здобувачі вищої освіти (як споживачі освітніх послуг), безпосередні керівники науково-педагогічних працівників, адміністрація закладів, сторонні експерти тощо. Очевидно, що вибір суб'єктів

оцінювання повинен залежати від сукупності оцінюваних компетентностей;

3) принципи оцінювання, які визначають вимоги до процесу його проведення. До таких принципів варто віднести об'єктивність, всебічність, докладність, застосування науково обґрунтованих процедур, дотримання етичних норм тощо;

4) критерії оцінювання, які являють собою певні характеристики (властивості) тих чи інших компетентностей науково-педагогічних працівників, що підлягають оцінюванню. Таким чином, критерії оцінювання у даному випадку виступають його предметом. Наприклад, педагогічна компетентність науково-педагогічних працівників може оцінюватися за організаційним, комунікативним, змістовним, операційно-діяльнісним та операційно-результативним критеріями;

5) кількісні індикатори оцінювання, тобто показники, за допомогою яких визначається кількісний рівень критеріїв оцінювання. Зокрема, для кількісного оцінювання компетентностей науково-педагогічних працівників можуть використовуватися бальні оцінки;

6) якісні індикатори оцінювання, що передбачають застосування певних шкал, за допомогою яких на підставі інформації про значення кількісних індикаторів можливо встановити якісний рівень наявних компетентностей (наприклад, можуть бути виокремлені високий, середній та низький їхні рівні);

7) процедура оцінювання, тобто деталізований опис процесу оцінювання компетентностей науково-педагогічних працівників;

8) методи оброблення результатів оцінювання. Зокрема, мова йде про методи усереднення отриманих результатів, оцінювання їхньої об'єктивності тощо;

9) результати оцінювання. Ці результати відображаються, насамперед, даними про кількісну величину та якісний рівень кожної з оцінюваних компетентностей за кожним працівником, за яким таке оцінювання відбувалося. Окрім того, результатами оцінювання компетентностей науково-педагогічних працівників повинні виступати конкретні рекомендації щодо подальшого професійного розвитку кожного працівника у розрізі оцінюваних компетентностей. Зокрема, мова йде про такі засоби професійного розвитку науково-педагогічних працівників як навчання на курсах підвищення кваліфікації, стажування у закладах освіти, наукових установах та на підприємствах тощо.

Таким чином, для коректного оцінювання рівня компетентності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти необхідним є розроблення та впровадження у практику діяльності цих закладів дієвих механізмів такого оцінювання. Формування зазначених механізмів, своєю чергою, потребує наявності у їхніх розробників

належного рівня компетентності у питаннях створення та застосування цих механізмів.

Література:

1. Буйницька О., Василенко С. Корпоративний стандарт цифрової компетентності викладача університету. *Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету»*. 2022. №. 12. С. 1–20. URL: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2022.121> (дата звернення: 01.02.2025).
2. Зварич І. Оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах України з урахуванням американського досвіду. *Молодь і ринок*. 2014. № 12. С. 36–41.
3. Лазаренко Н., Візнюк І. Моніторинг забезпечення якості професійної освіти педагогів в контексті євроінтеграції. *Comparative Professional Pedagogy*. 2023. Том 13. № 1. С. 11–19. [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2023-13\(1\)-2](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2023-13(1)-2)
4. Морзе Н. В., Буйницька О. П. Система рейтингових показників оцінювання діяльності викладачів сучасних університетів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. 2017. №. 19. С. 34–44.

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ УМОВАХ

Ющенко В. М.

*асистент кафедри професійної освіти
та технологій сільськогосподарського виробництва
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
м. Глухів, Сумська область, Україна*

З огляду на стрімкий розвиток суспільства та технологій, формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання набуває особливої значущості. Від фахівців, які працюють у сфері професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, очікується глибоке оволодіння теоретичними знаннями, здатність ефективно застосовувати їх у професійній діяльності,

відповідність вимогам сучасного виробництва та сприяння розвитку інноваційного мислення у здобувачів освіти.

Визначена проблема є однією з найбільш важливих та водночас однією з найскладніших для вирішення. Вона знайшла своє відображення в ряді освітніх документів, зокрема у Законі України «Про вищу освіту», Концепції розвитку педагогічної освіти, Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» до 2027 року та інших нормативних актах [1].

У Концепції розвитку педагогічної освіти окреслюються стратегічні напрямки, цілі та завдання модернізації педагогічної освіти з урахуванням викликів, які постають перед сучасним суспільством. Її мета – створення умов для підготовки висококваліфікованих, компетентних та творчих педагогів, здатних ефективно виконувати завдання освітньої політики. За концепцією компетентнісного підходу, акцент ставиться на формуванні у майбутніх педагогів ключових компетентностей, які є необхідними для ефективної професійної діяльності, серед яких педагогічна майстерність, критичне мислення, емоційний інтелект, а також соціальна та цифрова грамотність [2].

Основні аспекти компетентнісного підходу до підготовки майбутніх педагогів досліджували як українські, так і зарубіжні науковці, серед яких варто відокремити праці Р. Горбатюка, О. Коваленко, В. Ковальчука, В. Курок, Н. Ничкало, О. Лаврентьєвої, О. Пометун, В. Радкевич та інших. Залишається актуальним твердження І. Зязюна, який підкреслює, що завдання вищої освіти полягає у формуванні «цілісної та цілеспрямованої особистості, здатної до гуманістично орієнтованого вибору, інтелектуальної самостійності та володіння багатofункціональними компетентностями» [3, с. 23].

Особливу увагу заслуговують дослідження науковців Н. Брюханової, О. Кошук, В. Манька, О. Тітової, які аналізують питання формування професійної компетентності фахівців у різних аспектах. Проте, незважаючи на значущість цих досліджень, питання формування професійних знань, умінь і навичок майбутніх педагогів професійного навчання з урахуванням обраної спеціалізації залишається недостатньо вивченим.

Наразі існує потреба у фахівцях, які є активними як в соціальній, так і в професійній сферах, мають високий рівень професійної компетентності, професійної мобільності, здатність до самостійної роботи та безперервного вдосконалення своїх професійних навичок, а також можуть реалізовувати свій творчий потенціал і професійне зростання. Забезпечити таку підготовку здатні лише педагоги професійного навчання, які самі мають високий рівень професійної компетентності,

що включає не тільки знання сучасних технологій, але й здатність адаптувати навчальні підходи відповідно до актуальних вимог галузі. Формування таких компетентностей є основною метою системи професійної освіти.

Термін «професійна компетентність педагога професійного навчання» визначає «здатність фахівця успішно провадити професійну педагогічну діяльність, що ґрунтується на основі комплексу предметно-галузових (спеціальних), науково-педагогічних, методичних знань, умінь, практичних навичок і досвіду зі спеціалізації, потреб і мотивів самовдосконалення, морально-етичних цінностей та особистісно-професійних якостей, ціннісного ставлення до цієї діяльності, необхідних для високоефективного виконання трудових функцій у закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти» [4, с. 261–273].

В процесі формування та вдосконалення професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в сучасних освітніх умовах важливою є інтеграція теоретичних знань та практичних навичок, що дозволяє ефективно підготувати фахівців, здатних адаптуватися до швидко змінюваних умов ринку праці та вимог професійної освіти. Формування професійної компетентності має бути спрямоване на розвиток не лише предметних знань, але й на розвиток умінь критичного мислення, емоційного інтелекту, соціальних і цифрових навичок, що дозволяють майбутньому педагогу бути гнучким і мобільним у професійному середовищі. Важливим є також розвиток особистісно-професійних якостей, морально-етичних цінностей та здатності до постійного самовдосконалення. Успішне впровадження компетентнісного підходу в підготовку педагогів професійного навчання залежить від інтеграції новітніх освітніх технологій, актуалізації методичних підходів та гнучкої адаптації до сучасних вимог навчального процесу. Це дозволяє підготувати висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно виконувати свої обов'язки та сприяти розвитку професійної освіти.

Література:

1. Про затвердження плану заходів на 2020-2027 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року : розпорядження Кабінету міністрів України від 29.04.2020 № 508-р. URL : <http://surl.li/oxthpr> (дата звернення: 07.02.2025).

2. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2018 № 776. URL : <http://surl.li/kzjdwn> (дата звернення: 07.02.2025).

3. Сисоєва С. О. Компетентнісно зорієнтована вища освіта: формування наукового тезаурусу. С. 23. URL: <http://surl.li/umjyzh> (дата звернення 07.02.2025).

4. Самусь Т. В. Сутність професійної компетентності у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 82. С. 261–273.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНЕ
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ
ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ
СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ**

30 грудня – 9 лютого 2025 року

Підписано до друку 10.02.2025. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 14,88. Тираж 100. Замовлення № 0325-026.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.